

5. Quid igitur emolumentum ex medicina accedere possit ejusmodi hominibus ceu potius, quod eis periculum non impendat, qui scilicet ad corpus curandum se a recta ratione avertant? Qui vero ex prava diæta sibiipsis ascivere infirmitatem, ii corporis curatione, quasi quodam typo et exemplari, ad animam curandam uti debent, sicut superius dictum est. Etenim et ex re nostra fuerit, a noxiis ex medica ratione abstinere, utilia seligere, præcepta servare. Atque ipsa etiam corporis ab infirmitate ad bonam habitudinem commutatio sit nobis loco solatii, ut ne desperemus de anima, quasi ex peccatis ad suam ipsius integritatem rursus per pœnitentiam reverti non posset. Neque igitur fugienda penitus ars ista est, neque in ea omnis spes collocanda. Sed quemadmodum utimur quidem agricultura, sed tamen a Deo petimus fructus, et quemadmodum committimus gubernaculum gubernatori, Deum vero rogamus ut ex pelago evadamus inco-lumes: ita quoque, si, cum ratio sinit, medicum advocemus, ab ea quæ in Deo ponenda est spe non excidimus. Videtur autem mihi hæc ars ad continentiam quoque non parum conferre. Video enim et voluptates ab ipsa rescindi, et satietatem dam-nari, et victus varietatem, nimiamque in apparan-dis condimentis solertiam velut incommodam ablegari: et in summa indigentiam ab eadem appellari sanitatis matrem, ita aut ex hac etiam parte ejus consilium **401** nobis inutile non sit. Sive igitur utimur aliquando medicinæ præceptis, sive ea re-pudiamus ob aliquam causam earum, quas ante memoravimus, huc spectandum est, ut Deo placeamus, consulaturque animæ utilitati, et compleatur mandatum Apostoli, qui dicit: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*⁸¹.

⁸¹ I Cor. x, 31.

(34) Editi κυβερνήτη δὲ τό. Antiqui tres libri κυβερνήτη μὲν τό.

(35) Reg. tertius et Voss. συγχωρήσει. Ibidem editi τῆς πρὸς αὐτὸν ἐλπίδος. Codices non pauci præ-

5. Τί οὖν τοῖς τοιούτοις παρα τῆς ἰατρικῆς γένοιτο κέρδος; καὶ οὐχὶ μᾶλλον κίνδυνος, μετεωριζομένοις ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ λόγου εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν; Τοῖς γε μὴν ἐκ πονηρᾶς διαίτης τὴν ἀρρώστιαν ἑαυτοῖς συναθροίσασιν οἶον τύπῳ τινὶ καὶ ὑπογραμμῶ χρηστῆν τῆ τοῦ σώματος θεραπεία πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν, καθὼ πρότερον εἶρηται Ἡ γὰρ ἀποχὴ τῶν βλαπτόντων κατὰ τὸν ἰατρικὸν λόγον καὶ ἡμῖν ἐστὶν ὠφέλιμος, ἢ ἐκλογὴ τῶν χρησίμων, ἢ φυλακὴ τῶν παραγγελλμάτων. Καὶ αὕτη δὲ ἢ τῆς σαρκὸς ἀπὸ ἀρρώστιας πρὸς εὐξίαν μεταβολὴ παραμυθία γινέσθω πρὸς τὸ μὴ ἀπογινώσκειν ἡμᾶς τῆς ψυχῆς, ὡς οὐ δυναμένης ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων πρὸς τὴν οἰκείαν πάλιν ὀλοκληρίαν διὰ τῆς μετανοίας ἐπανελθεῖν. Οὔτε οὖν φευκτέον πάντῃ τὴν τέχνην, οὔτε ἐπ' αὐτῇ πάσας τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἀκόλουθον. Ἄλλ' ὡς κεχρήμεθα μὲν τῇ γεωργικῇ, αἰτούμεθα δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ τοὺς καρπούς· καὶ τῷ κυβερνήτῃ μὲν τὸ (34) πηδάλιον ἐπιτρέπομεν, τῷ Θεῷ δὲ προσευχόμεθα ἐκ τοῦ πελάγους ἀποσωθῆναι οὕτω καὶ ἰατρὸν εἰσάγοντες, ὅτε λόγος συγχωρεῖ (35), τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιστάμεθα. Ἐμοὶ δὲ καὶ πρὸς ἐγκράτειαν οὐ μικρὸν συντελεῖν ἡ τέχνη φαίνεται. Ὅρῳ γὰρ, ὅτι καὶ τρυφᾶς ἀποκόπτει (36), καὶ πλησμονὴν διαβάλλει, καὶ ποικιλίαν διαίτης, καὶ περιεργὸν ἀρτυμάτων ἐπίνοιαν, ὡς ἀσύμφορον, ἀποπέμπεται· καὶ τὸ σύμπαν, τὴν ἐνδειαν μητέρα τῆς ὑγείας ἀποκαλεῖ, ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο οὐκ ἄχρηστος ἡμῖν ἢ παρ' αὐτῆς συμβουλή. Εἴτε οὖν χρώμεθα ποτε τοῖς τῆς ἰατρικῆς παραγγέλμασιν (37), εἴτε παραιτούμεθα, κατὰ τινα τῶν προαποδεδομένων λόγων, ὁ σκοπὸς τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως σωζέσθω, καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς οἰκονομεῖσθω, καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ Ἀποστόλου πληρούσθω, εἰπόντος· Εἴτε οὖν ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.

ter Voss. τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος.

(36) In Vossii veteri libro legitur τρυφᾶς ἐπικόπτει.

(37) Unus ms. ἰατρικῆς ἐπαγγέλμασι. Mox Reg. primus emendatus τὸν ἀποδεδομένον λόγον.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΙΤΟΜΗΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI BASILII

CÆSARÆ CAPPADOCIÆ ARCHIEPISCOPI

CAPITA REGULARUM BREVIUS TRACTATARUM.

401 1 An liceat aut expediat cuiquam, ut sibi D
permittat aut facere aut dicere quæ bona putat,
citra testimonium divinarum Scripturarum.

α' Εἰ ἐξέστιν ἢ συμφέρει τινὶ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν, καὶ ποιεῖν ἢ λέγειν ἃ νομίζει καλά, ἄνευ τῆς μαρτυρίας τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν.

β Ποίαν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι δεῖ παρ' ἀλλήλων τοὺς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ζῆν κατὰ Θεὸν βουλομένους.

γ Τὸν ἀμαρτάνοντα πῶς ἐπιστρέφωμεν, ἢ μὴ ἐπιστρέφοντα πῶς ἔχειν χρῆ.

δ Ἐάν τις καὶ εἰς τὰ (38) μικρὰ ἀμαρτήματα στενοχωρῆ τοὺς ἀδελφούς, λέγων ὅτι, Ὁγεῖλετε μετανοῆσαι, μήποτε καὶ αὐτὸς ἀσπλαγχνὸς ἐστί, καὶ τὴν ἀγάπην καταλύει.

ε Πῶς ὀφείλει τις μετανοῆσαι ἐφ' ἐκάστῳ ἀμαρτήματι.

ς Ὁ λόγῳ ὁμολογῶν μετανοεῖν, τὸ δὲ ἀμάρτημα μὴ διορθούμενος, ποταπὸς ἐστί.

ζ Τί τὸ κρίμα τῶν ἐκδικούντων τοὺς ἀμαρτανοντας.

η Τὸν μετανοοῦντα γνησίως πῶς προσδέχεσθαι χρῆ.

θ Πρὸς τὸν ἀμετανόητα ἀμαρτάνοντα πῶς διατεθῶμεν.

ι Ψυχὴ ἀμαρτίαις πολλαῖς ταλαιπωρήσασα μετὰ ποταποῦ φόβου καὶ ποταπῶν δακρύων ὀφείλει ἀναχωρῆσαι τῶν ἀμαρτημάτων.

ια Πῶς κατορθοῖ τις τὸ μῖσος πρὸς τὰ ἀμαρτήματα.

ιβ Πῶς πληροφορηθῆ ἡ ψυχὴ, ὅτι ἀφῆκεν αὐτῇ ὁ Θεὸς τὰ ἀμαρτήματα.

ιγ Εἰ χρῆ τὸν μετὰ τὸ βάπτισμα ἐξαμαρτήσαντα ἀπογινώσκειν τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, ἐν πλήθει κακῶν εὐροθέντα ἢ ἕως (39) ποίου μέτρου ἀμαρτιῶν ἐπελπίσεις χρῆ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία διὰ τῆς μετανοίας.

ιδ Ἐκ ποίων καρπῶν ὀφείλει δοκιμάζεσθαι ἡ ἀληθὴς μετάνοια.

ιε Τί ἐστί τὸ, Ποσάκις ἀμάρτη εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφῆσω αὐτῷ.

ις Διὴ τί ποτὲ μεν ἡ ψυχὴ καὶ μὴ σπύδάζουσα, αὐτομάτως σχεδὸν ἐμπεισόντος πόνου, καταλύσεται, ποτὲ δὲ ἄπυος οὕτως ἐστί, ὡς καὶ βιαζομένη καταλυγῆναι μὴ δύνασθαι.

ιζ Ἐάν τις κατὰ νοῦν μνημονεύσῃ τοῦ φαγεῖν, εἴτα καταγῶ ἑαυτοῦ, εἰ καὶ οὗτος ὡς μεριμνήσας ἐγκληθήσεται.

ιη Εἰ χρῆ ἐν ἀδελφότητι τῷ ἐξαμαρτήσαντι ποτε φροντίδα τινὰ ἐγχειρίζειν μετὰ πολλὴν ἀσκησιν ἢ καὶ εἰ χρῆ, ποίαν ταύτην.

ιβ Ἐάν τις ὑποπτεύηται ἐπὶ ἀμαρτήματι, προφανῶς δὲ τοῦτο μὴ ποιῆ, εἰ δεῖ αὐτὸν ἐπιτηρεῖν, ἵνα καὶ ἐφενρεθῆ ὁ ὑποπτεύεται.

κ Εἰ χρῆ τὸν ἐν ἀμαρτίας ἐξετασθέντα φεύγειν τὴν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους κοινωνίαν, ἢ καὶ πρὸς τοὺς κακῶς ζῶντας διακρίνεσθαι.

κα Πόθεν ὁ μετεωρισμὸς καὶ οἱ διαλογισμοί ἢ καὶ πῶς αὐτοὺς διορθωσόμεθα.

κβ Πόθεν αἱ νυκτεριναὶ φαντασίαι αἱ ἀπρεπεῖς γίνονται.

κγ Ἔως ποίων ῥημάτων ἡ ἀργολογία κρίνεται.

⁸¹ Matth. xviii, 21.

(38) Editio Paris. ἐάν τις καὶ τὰ. Editio Ven. ἐάν τις καὶ εἰς τὰ

2 Qualem professionem a se mutuo exigere debent, qui simul secundum Deum vivere volunt.

3 Quomodo convertemus peccantem, aut quomodo erga eum qui se non convertit, affici debemus.

4 Si quis etiam ob levia peccata urgeat fratres dicens, pœnitentiam ab ipsis esse agendam, nunquid et ipse immisericors est, et charitatem dissolvit.

5 Quæ cuique pro quoque peccato agenda pœnitentia sit.

6 Qui verbis confitetur se pœnitere, peccatum vero non corrigit, cujusmodi est.

7 Quodnam sit iudicium adversus eos qui defendunt peccantes.

8 Quem vere pœnitet, quomodo is recipiendus est.

B 9 Quomodo erga eum qui citra pœnitentiam peccat, afficiamur.

10 Quanto cum tremore, quantisque cum lacrymis recedere debet a peccatis anima, quæ misere volutata est in multis peccatis.

11 Quomodo oderit quis peccata.

12 Quomodo persuasum esse potest animæ, Deum sibi peccata dimisisse.

13 An, qui post baptismum peccavit, de salute sua desperare, maxime si in multis peccatis deprehensus fuerit: vel usque ad quam mensuram peccatorum sperandum sit in Dei bonitate per pœnitentiam.

14 Ex quibus fructibus probari debet vera pœnitentia.

C 15 Quid significet hoc: *Quoties peccaverit in me frater meus, et dimittam ei*⁸¹.

16 Cur aliquando anima etiam citra conatum compungitur, dolore fere naturaliter in se incidente; aliquando vero ita doloris expers est, ut etiam quovis conatu adhibito, compungi non possit.

17 Si quis comedere in animo habuerit, deinde condemnaverit se ipsum, an id sibi tanquam anxie sollicito vertendum sit vitio.

18 An par fuerit, ei qui in fratrum conventu aliquando deliquit, munus aliquod demandare post multam exercitationem, et si par sit, quale tandem illud esse debet.

19 Si quis venit in suspicionem peccati, **402** nec tamen aperte illud committat: nunquid debeat is observari, ut deprehendatur quod suspectum est.

D 20 An ille qui in peccatis versatus fuerit, refugere debeat hæreticorum societatem, aut etiam prave viventium consuetudinem declinare.

21 Unde mentis aberratio, et variæ cogitationes, et quomodo ipsas corrigamus.

22 Unde nascuntur inhonesta illa visa noctu contingentia.

23 Per qualia verba otiosus sermo iudicatur.

(39) Illud, ἢ ἕως, et quidquid sequitur usque ad vocem μετανοίας, deest in Veneta editione.

- 24 Quid est conviciium.
 25 Quid est obtrectatio.
 26 Qui detrahit fratri, vel audit detrahentem, et tolerat, qua dignus est pœna.
 27 Si quis detrahat præfecto, quomodo ipsi attendemus.
 28 De eo qui voce audaciore, et verbis petulantibus respondet.
 29 Quomodo quis possit non irasci.
 30 Quomodo excindamus vitium concupiscentiæ malæ.
 31 An ridere prorsus non liceat.
 32 Intempestivus et immodicus sopor unde nascatur, et quomodo ipsum propulsemus.
 33 Qua ratione deprehendatur quis studio placendi hominibus obnoxius esse.
 34 Quomodo effugiat quis vitium complacendi hominibus.
 35 Quo pacto agnoscat superbus, et quomodo curetur.
 36 Nunquid honos quærendus sit.
 37 Quomodo qui piger est ad mandatum conficiendum, diligentiam studiumque possit recuperare.
 38 Si præcipiatur aliquid fratri, et contradicat, postea vero a seipso abeat.
 39 Si quis obediens murmuret.
 40 Si quis frater fratri molestiam conficiat, quomodo emendandus sit.
 41 Si nolit se purgare.
 42 Quæ ratio tenenda sit, si is qui offendit, purget se, is vero qui offensus est, nolit cum eo in gratiam redire.
 43 Quomodo quis auscultare debeat expergeficienti ad precandum.
 44 Si is qui expergefactus fuit ad precandum fiat mœstus, aut etiam irascatur, qua mulcta dignus est.
 45 De eo qui negligit internosse Dei placita, ne gravius plectatur, tanquam qui cognoverit, nec tamen fecerit.
 46 An qui alium patitur peccare reus sit peccati.
 47 Si erga eos qui peccant, silendum sit.
 48 Quo termino judicetur avaritia.
 49 Quid est perperam agere.
 50 Si quis vestimentis pretiosioribus depositis, aliud vile, sive pallium, sive calceamentum, **403** certo quodam modo velit, ut sibi conveniat, num peccet, aut quali morbo labret.
 51 Quid sonat *Raca* ⁸².
 52 Quis sit inanis gloriæ cupidus, quisve placere hominibus studeat.
 53 Quodnam sit inquinamentum carnis, et quod inquinamentum spiritus, et quomodo ab ipsis purgabimus nosmetipsos. Aut quæ est sanctimonia, et quomodo eam adipiscamur.

⁸² Matth. v, 22.

(40) Sic. Reg. tertius, ἢ, εἰς εὐχὴν, aberat a vulgatis,

- A
 αδ' Τί ἐστὶ λοιδορία.
 κε' Τί ἐστὶ καταλαλία.
 κς' Ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, ἢ ἀκούων καταλαλοῦντος, καὶ ἀνεχόμενος, τίνας ἐστὶν ἄξιος.
 κς' Ἐάν δὲ τοῦ προεστῶτος καταλαλήσῃ, πῶς αὐτῷ προσέξομεν.
 κη' Περὶ τοῦ θρασυτέρου φωνῆ καὶ ῥήμασι θρασίειν ἀποκρινόμενου.
 κθ' Ποίω τρόπῳ δυνηθῆ τις μὴ ὀργίζεσθαι.
 λ' Πῶς ἐκκόψομεν τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας τῆς κακῆς.
 λα' Εἰ καθόλου γέλασ οὐκ ἔξεστιν.
 λβ' Ὁ ἄκαιρος καὶ ἄμετρος νυσταγμὸς πόθεν, καὶ πῶς αὐτὸν ἀποθώμεθα.
 λγ' Πῶς ἐλέγχεται ὁ ἀνθρωπάρεσκος.
 B
 λδ' Πῶς φύγῃ τις τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας.
 λε' Πῶς γνωρίζεται ὁ ὑπερήφανος, ἢ πῶς θεραπεύεται.
 λς' Εἰ χρὴ τιμὴν ἐπιζητεῖν.
 λς' Ὁ ὀκνηρὸς πρὸς τὴν ἐντολὴν ποίω τρόπῳ σπουδῆν δυνηθῆ ἀναλαβεῖν.
 λη' Ἐάν ἐπιταχθῆ ἀδελφός, καὶ ἀντείπῃ, ὕστερον δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπέλθῃ.
 λθ' Ἐάν δὲ ὑπακούσας τις γογγύσῃ.
 μ' Ἐάν δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν λυπήσῃ, πῶς ὀφείλει διορθώσασθαι.
 μα' Ἐάν δὲ μὴ ἀνέχῃται ἀπολογήσασθαι.
 μβ' Ἐάν δὲ ἀπολογούμενου τοῦ λυπήσαντος, μὴ θέλῃ διαλλαγῆναι ὁ λυπηθεὶς.
 C
 μγ' Πῶς ὀφείλει τις προσέχειν τῷ εἰς προσευχὴν ἐξυπνίζοντι.
 μδ' Ἐάν δὲ στυγνάσῃ ὁ ἐξυπνισθεὶς εἰς εὐχὴν (40), ἢ καὶ ὀργισθῆ, τίνας ἐστὶν ἄξιος.
 με' Περὶ τοῦ ἀμελοῦντος τῆς γνώσεως τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων, ἵνα μὴ πλέον κολασθῆ, ὡς γνοῦς καὶ μὴ ποιήσας.
 μς' Ὁ ἐτέρου ἀνεχόμενος εἰς τὸ ποιῆσαι ἁμαρτίαν, εἰ ἔνοχος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας.
 μς' Εἰ δεῖ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐφησυχάζειν.
 μη' Ἡ πλεονεξία μέχρι τίνας κρίνεται.
 μθ' Τί ἐστὶ τὸ περπερεύεσθαι.
 ν' Ἐάν τις τὰ μὲν πολυτελέστερα τῆς ἐσθῆτος ἀπωθῆται, αὐτὸ δὲ τὸ εὐτελές, εἴτε ἱμάτιον, εἴτε ὑπόδημα, οἶονεὶ θέλῃ ἵνα πρέπῃ αὐτῷ, εἰ ἁμαρτάνει, ἢ ποῖον πάθος νοσεῖ.
 να' Τί ἐστὶ Ρακά.
 νβ' Τίς ὁ κενόδοξος, καὶ τίς ὁ ἀνθρωπάρεσκος.
 νγ' Τίς ἐστὶν ὁ μολυσμὸς τῆς σαρκός · καὶ τίς ὁ μολυσμὸς τοῦ πνεύματος · καὶ πῶς αὐτῶν καθαρεύσομεν ἢ ἢ τίς ὁ ἁγιασμὸς, καὶ πῶς αὐτὸν κτησόμεθα.

- υδ' Τί ἐστὶ φιλαυτία, καὶ πῶς γνωρίζει ἑαυτὸν ὁ φιλαυτος.
- νε' Ποία διαφορὰ πικρίας καὶ θυμοῦ, καὶ ὀργῆς, καὶ παροξυσμοῦ.
- νς' Τίς ἐστὶν ὁ ὑψηλόφρων, καὶ τίς ὁ ἀλαζών, καὶ τίς ὁ ὑπερήφανος· τίς δὲ ὁ τετυφωμένος, καὶ ὁ πεφυσιωμένος.
- νζ' Ἐάν τις ἐλάττωμα ἔχη ἀδιόρθωτον, καὶ συνεχέστερον καταγινωσκόμενος βλάπτηται, εἰ συμφέρει μᾶλλον ἐπαφιέναι αὐτῷ.
- νη' Ὁ κατ' ἐπιτήδευσιν ψευδόμενος κρίνεται μόνον, ἢ καὶ ὁ κατὰ ἀγνοίαν τι παρὰ τὸ ἀληθὲς ἀπολύτως (41) φθεγξάμενος.
- υθ' Ἐάν ἐνθυμηθῇ τις ποιῆσαι μόνον τι, καὶ μὴ ποιήσῃ, εἰ καὶ οὗτος ὡς ψεύστης κρίνεται.
- ξ' Περὶ τοῦ προπετῶς ὀρισσαμένου πράξαι τι τῶν μὴ ἀρεσκόντων Θεῷ.
- ξα' Ἐάν τις μῆτε ἐργάζεσθαι δύνηται, μῆτε τοὺς ψαλμοὺς μαθεῖν βούληται.
- ξβ' Τί ἐάν ποιήσῃ τις, ὡς κρύψας τὸ τάλαντον, κατακρίνεται.
- ξγ' Τί ἐάν ποιήσῃ τις, κατακρίνεται ὡς ἐκαῖνοι οἱ γογγύσαντες κατὰ τῶν ἐσχάτων.
- ξδ' Τί ἐστὶ τὸ σκανδαλίσαι, καὶ πῶς αὐτὸ φυλαξόμεθα.
- ξε' Πῶς τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ τις κατέχει.
- ξς' Τί ἐστὶν ἔρις, καὶ τί ἐστὶν ἐριθεία.
- ξζ' Τί ἐστὶν ἀκαθαρσία, καὶ τί ἐστὶν ἀσέλγεια.
- ξη' Τί ἴδιον θυμοῦ, καὶ τί ἴδιον ἀγανακτήσεως εὐλόγου.
- ζθ' Περὶ τοῦ μῆτε ἐλαττον ἐσθίουτος τῶν λοιπῶν, μῆτε σῶμα ἔχοντος κατερόριμμενον, καὶ ἀδυναμίαν εἰς τὸ ἔργον ὀδυρομένου.
- ο' Τὸν παραχρῶμενον τοῖς ἱματίοις ἢ ὑποδήμασι πῶς δεῖ μετέρχεσθαι.
- οα' Εἰσὶ τινες οἱ πρὸ τοῦ πλείονος τὸ ἡδύτερον τῶν ἐδεσμάτων ἐπιζητοῦντες, ἄλλοι δὲ τὸ πλεῖον μᾶλλον ἢ το ἡδὺ διὰ τὸν κόρον θέλουσιν· πῶς οὖν ἀμφοτέρους πληροφορεῖν χρή.
- οβ' Περὶ τοῦ ἐν ἀδελφότητι ἀσέμνως περὶ τὴν μετάληψιν ἀναστρεφομένου, καὶ λαθρότερον ἐσθίουτος.
- ογ' Περὶ τοῦ μὴ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως ἐλέγχοντος τὸν ἀμαρτάνοντα, ἀλλ' ἐν πάθει τῆς ἑαυτοῦ ἐκδικήσεως.
- οδ' Περὶ τῶν ἐξερχομένων ἐκ τῆς ἀδελφότητος, καὶ μονήρη βίον ζῆν προαιρουμένων.
- οε' Εἰ παντὸς ἀμαρτήματος, εἴτε κατὰ νοῦν, εἴτε κατὰ λόγον, εἴτε κατὰ πρᾶξιν, τὸν Σατανᾶν αἴτιον λέγειν δεῖ.
- ος' Εἰ χρή οἰκονομία δῆθεν χρησίμου τινὸς ψεύδεσθαι.
- οζ' Τί ἐστὶ δόλος, καὶ τί ἐστὶ κακοήθεια.
- οη' Ἐρευνεταὶ κακῶν τίνες εἰσίν.
- οθ' Ἐάν τις συνεχῶς ἑαυτοῦ ἐπιλαμβάνηται, ὅτι σκληρῶς προσφέρεται τῷ ἀδελφῷ, πῶς διορθωθήσεται.

- A 54 Quid est amor sui: item quomodo qui sui ipsius amore corripitur, cognoscat semetipsum.
- 55 Quodnam est discrimen inter amaritudinem, indignationem, iram et irritationem.
- 56 Quis est qui alta sapit, et quis arrogans, et quis superbus: item quis fastosus, et quis inflatus.
- 57 Si quis vitio cuiquam inemendabili sit obnoxius et frequentius reprehensus læditur, an profuerit magis hoc ipsi permittere.
- 58 An solum iudicetur is, qui de industria mentitus est: aut etiam is, qui nesciens aliquid absolute contra veritatem locutus fuerit.
- 59 Si quis cogitaverit duntaxat aliquid facere, nec tamen fecerit, an is quoque velut mendax iudicetur.
- B 60 De eo qui proterve decrevit facere aliquid eorum quæ displicent Deo.
- 61 Si quis neque operari potest, neque psalmos discere velit.
- 62 Quid fecerit quis, ut condemnetur tanquam qui talentum occultavit.
- 63 Quid fecerit quis, ut condemnetur tanquam illi qui murmuraverunt contra postremos.
- 64 Quid est offendiculo esse, et qua id ratione cavebimus.
- 65 Quomodo quis veritatem detinet in injustitia.
- 66 Quid est altercatio, et quid contentio.
- 67 Quid est immunditia, et quid impuritas.
- 68 Quid est proprium iræ, et quid proprium æquæ indignationis.
- C 69 De eo qui licet non minus edat quam cæteri, neque sit fracto et invalido corpore, conqueritur tamen, tanquam qui non queat operari.
- 70 Quomodo puniendus sit, qui vestibus aut calceamentis abutitur.
- 71 Non desunt qui ciborum suavitatem expetant magis quam copiam, alii vero satietatis ergo copiam anteponunt suavitati: qui igitur utrique tractandi sint.
- 72 De eo qui in cibis sumendis immodeste inter fratres recumbit, aut voracius sese ingurgitat.
- 73 De eo qui non fraternæ emendationis desiderio redarguit delinquentem, sed ex libidine se ipsum ulciscendi.
- D 74 De iis qui recedunt a fratrum conventu, præferuntque vitam solitariam.
- 75 **404** An peccati cujusque, sive mente, sive verbo, sive opere patratum fuerit, auctorem Satanam dicere oporteat.
- 76 An oporteat mentiri, videlicet utilis cujusdam œconomiae causa.
- 77 Quid est dolus, et quid morum perversitas.
- 78 Inventores malorum qui sint.
- 79 Si quis assidue se ipsum accuset, quod durius tractet fratrem, quomodo corrigetur.

(41) Editio Ven. et Reg. tertius ἀληθὲς ἀκωλύτως.

- 80 Unde fit, ut animus noster quasi destituatur A bonis cogitationibus, sollicitudinibusque Deo placitis.
- 81 Si pii sunt eodem modo objurgandi, atque alii quivis indifferentes.
- 82 Si forte anus idem peccatum admiserit, quod adolescentula, num obnoxia sit mulctæ eidem.
- 83 Si quis multa recte gesserit, deliquerit vero in uno duntaxat, quomodo cum eo nobis agendum est.
- 84 De eo qui tumultuosis moribus atque turbulentis præditus est.
- 85 Si conveniat aliquid proprium habere in fratrum societate.
- 86 Si quis dicat: Neque accipio a fratribus, neque eis do, sed meis contentus sum: quid erga ta- B lem observandum est.
- 87 Si unicuique liceat suum vetus indumentum dare, cum voluerit, ex præcepto.
- 88 Quid est sollicitudo hujus vitæ.
- 89 Quia scriptum est: *Pretium redemptionis animæ viri, suæ ipsius divitiæ*⁸³: quid nobis faciendum est, qui his destituimur?
- 90 Si licet nocturnum vestimentum habere, sive ex pilis confectum, sive aliud.
- 91 Si frater qui nihil proprium suppetit, rogatus fuerit ab aliquo, ut det id ipsum quod gestat: quid facere debeat, maxime si nudus fuerit, qui petit.
- 92 Cum Dominus jubeat bona vendere, qua mente et quo sensu id faciendum est.
- 93 Qui semel bona sua reliquit, et proprium nihil habere professus est, quo animo uti debet rebus ad vitam necessariis, veluti vestitu ac victu.
- 94 De eo qui dereliquit tributa, et accessit ad fratres.
- 95 An expediat iis qui recens advenerunt, statim divinas Scripturas ediscere.
- 96 An permittendum sit cuilibet volenti, ut discat litteras, aut lectioni vacet.
- 97 Si quis dicit: Volo ad modicum tempus a vobis utilitatem capere, num excipiendus sit.
- 98 Quali animo præditus esse debet præfectus in iis quæ præcipit, aut constituit.
- 99 Quonam affectu oporteat increpantem incre- D pare.
- 100 Qui forinsecus adveniunt mendicantque, quomodo hos dimittemus.
- 101 De eo, cui credita dispensatio est, et de mendicantibus.
- 102 De egrediente a fratrum cœtu quacunque 405 de causa.
- 103 Cum usu veniat nonnunquam, ut et ipse senior labatur in aliquibus, an sit ipse redar- guendus.
- π' Πόθεν ἐπισυμβαίνει τὸ ὡσπερ τῇ διανοίᾳ ἐπιλείπειν λογισμοὺς ἀγαθοὺς, καὶ μερίμνας ἀρεσκουσας τῷ Θεῷ.
- πα' Εἰ χροὴ ἴσως ἐπιτιμῶν τοῖς εὐλαβέσι καὶ τοῖς ἀδιαφόροις.
- πβ' Ἐὰν συμβῇ τὴν πρεσβυτέραν ἀμαρτῆσαι τὸ αὐτὸ τῇ νεωτέρᾳ, εἰ τῷ αὐτῷ ὑπόκειται ἐπιτιμίᾳ.
- πγ' Ἐὰν τις, πολλὰ κατορθῶν, ἐν ἐνὶ μόνῳ διαπταίῃ, πῶς αὐτὸν παρέλθωμεν.
- πδ' Περὶ τοῦ ἤθους ἔχοντος θορυβοποιῶν καὶ ταραχῶδες.
- πε' Εἰ χροὴ ἔχειν τι ἴδιον ἐν ἀδελφότητι.
- πς' Ἐὰν δὲ λέγῃ τις ὅτι, Ὅτε λαμβάνω παρὰ τῆς ἀδελφότητος, οὔτε δίδωμι, ἀλλὰ τοῖς ἐμοῖς ἀρκούμαι· τί δαί πρὸς τὸν τοιοῦτον παραφυλάξαι.
- πζ' Εἰ ἐξίστιν ἐκάστῳ τὸ παλαιὸν αὐτοῦ ἱμάτιον δοῦναι ὅπου ἐὰν θέλῃ εἰς ἐντολήν.
- πη' Τίς ἐστὶν ἡ μερίμνα ἢ βιωτικὴ.
- πι' Ἐπειδὴ γέγραπται, Λύτρον ψυχῆς ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος, ἡμῖν δὲ οὐ προεχώρησε τοῦτο, τί ποιήσομεν;
- πй' Εἰ ἐξίστιν νυκτερινὸν ἱμάτιον ἔχειν, εἴτε τρίχινον εἴτε ἄλλοιον.
- πα' Ἐὰν ἀδελφός, ἴδιον οὐκ ἔχων οὐδέν, αἰτηθῇ παρὰ τινος αὐτὸ ὁ φορεῖ, τί ὀφείλει ποιῆσαι, μάλιστα δὲ ἐὰν γυμνὸς ἢ ὁ αἰτήσας.
- πβ' Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος πωλεῖν τα ὑπαρχοντα, τί διανοοῦμενον χροὴ τοῦτο ποιεῖν.
- πγ' Τὸν ἅπασ ἀποκτησάμενον, καὶ ἴδιον μηδὲν ἔχειν ἐπαγγελιάμενον, ποῖα διανοία κεχρησθαι δεῖ τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίοις. οἶον ἐσθῆτι καὶ τροφῇ.
- πδ' Περὶ τοῦ καταλιπόντος φόρους, καὶ ἀδελφότητι προσελθόντος.
- πε' Εἰ συμφέρει τοῖς ἄρτι προσερχομένοις εὐθύς τὰ ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐκμανθάνειν.
- πς' Εἰ δεῖ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπιτρέπειν γράμματα μανθάνειν, ἢ ἀναγνώσασσι προσέχειν.
- πη' Ἐὰν λέγῃ τις ὅτι, Θέλω παρ' ὑμῖν ὀλίγον χρόνον ὠφελῆθῆναι, εἰ δεῖ αὐτὸν προσδέχεσθαι.
- πι' Ποταπὸν φρόνημα ὀφείλει ἔχειν ὁ προεστώς, ἐν οἷς ἐπιτάσσει, ἢ διατάσσεται.
- πй' Ποταπῇ διαθεσει δεῖ ἐπιτιμῶν τὸν ἐπιτιμῶντα.
- ρ' Τοὺς ἐξωθεν ἐρχομένους καὶ προσαιτούντας πῶς ἀπολύσομεν.
- ρα' Περὶ τοῦ ἐγχειριζομένου τὴν οἰκονομίαν, καὶ περὶ τῶν προσαιτούντων.
- ρβ' Περὶ τοῦ ἐξερχομένου ἀπὸ ἀδελφότητος, καθ' ὃν δῆποτε λόγον.
- ργ' Ἐπειδὴ συμβαίνει εἰς τινα καὶ αὐτὸν ὀλισθαίνειν τὸν πρεσβύτερον, εἰ δεῖ αὐτὸν ἐλέγχεσθαι.

⁸³ Prov. xiii, 8.

- ρδ' Πῶς χρὴ τὰς φροντίδας ἐγχειρίζειν τοῖς ἀδελφοῖς. A 104 Quæ ratio tenenda sit in officiis fratribus delegandis.
- ρε' Εἰ χρὴ τοὺς εἰσερχομένους εἰς ἀδελφότητα εὐθέως τέχνας μαθάνειν. 105 An statim ut aliqui in fratrum conventum ingressi fuerint, debeant artes discere.
- ρς' Ποίους ἐπιτιμίους κεχρησθαι δεῖ ἐν ἀδελφότητι. 106 Cujusmodi pœnis in fratrum societate uti oporteat.
- ρζ' Περὶ τοῦ λέγοντος ἐπιθυμίαν ἔχειν συζῆν τῇ ἀδελφότητι. 107 De eo qui dicit cupere se simul cum fratribus vivere.
- ρη' Εἰ χρὴ τὸν προεστῶτα ἐκτὸς τῆς προεστῶσης λαλεῖν ἀδελφῇ τινι τὰ πρὸς οἰκοδομήν τῆς πίστεως. 108 An conveniat præfectum, præfecta absente, cum sorore aliqua loqui de iis, quæ pertinent ad fidei ædificationem.
- ρθ' Εἰ χρὴ τὸν προεστῶτα μετὰ τῆς προεστῶσης πυκνῶς διαλέγεσθαι. 109 An conveniat præfectum cum præfecta frequenter colloqui.
- ρι' Εἰ χρὴ, ἐξομολογουμένης ἀδελφῆς τῷ πρεσβυτέρῳ, καὶ τὴν πρεσβυτέραν παρεῖναι. 110 An ipso seniore sororis confessionem excipiente, ipsa etiam senior adesse debeat.
- ρια' Εἰ, τοῦ πρεσβυτέρου γενέσθαι τι προστάξαντος ἐν ταῖς ἀδελφαῖς παρὰ γνώσιν τῆς πρεσβυτέρας, εὐλόγως ἀγανακτεῖ ἢ πρεσβυτέρα. B 111 Si senior, sorore seniore inscia, jusserit aliquid a sororibus fieri, an senior illa jure ac merito indignetur.
- ριβ' Ἐάν τις προσέλθῃ τῷ κατὰ Θεὸν βίῳ, εἰ ἀκόλουθόν ἐστι τὸν προεστῶτα ἀνευ γνώμης τῶν ἀδελφῶν τὸν τοιοῦτον προσδέχεσθαι. 112 Si quis accedit ad vitam quæ secundum Deum est, an conveniat talem recipi a præfecto citra consensum fratrum.
- ριγ' Εἰ δύναται ὁ φροντίδα ψυχῶν ἐγχειρισμένος φυλάξαι τὸ, Ἐάν μὴ στραφῆτε, καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία. 113 An possit is cui animarum cura concredita est, hoc observare: *Nisi conversi fueritis, et facti fueritis sicut parvuli*⁸⁴.
- ριδ' Εἰ δεῖ παντὶ τῷ ἐπιτάσσοντι καὶ οἰωδηποτοῦν ὑπακούειν. 114 Nunquid cuivis et quodvis imperanti obedire conveniat.
- ριε' Πῶς ὑπακούειν ἀλλήλοις χρὴ. 115 Quomodo sibi invicem obedire oporteat.
- ρις' Μέχρι πόσου ὑπακούειν χρὴ. 116 Ad quosnam terminos se debet extendere obedientia.
- ριζ' Ὁ μὴ πληροφορούμενος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν προκειμένην ἐντολὴν ἐπιτάγμασι, τέχνην δὲ μαθεῖν ἐπιζητῶν, ποῖον πάθος νοσεῖ, καὶ εἰ χρὴ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι. C 117 Qui non assentitur iis quæ sibi quotidie injunguntur, quantum attinet ad propositum quoddam præceptum, et artem discere cupit; is quali morbo laborat, et nunquid tolerari debeat.
- ριη' Ὁ σπουδαῖος εἰς τὴν ἐντολὴν, καὶ ἐργαζόμενος οὐχ ὁ ἐπιτάσσεται, ἀλλ' ὁ αὐτὸς θέλει, ποῖον μισθὸν ἔχει. 118 Qui strenuus est in mandato conficiendo, sed facit quod sibi non præcipitur, sed quod ipsi est placitum, qualem mercedem habet.
- ριθ' Εἰ ἔξεστιν ἐκάστῳ παραιτεῖσθαι τὸ ἐγχειρισθέν ἔργον, καὶ ἄλλο ἐπιζητεῖν. 119 An liceat unicuique delatum sibi munus recusare, et aliud petere.
- ρκ' Εἰ δεῖ ἀπιέναι πού χωρὶς ὑπομνήσεως τοῦ προεστῶτος. 120 An conveniat aliquo abire non monito præfecto.
- ρκά' Εἰ ἔξεστι παραιτεῖσθαι τὰ βαρύτερα τῶν ἔργων. 121 An licitum sit graviora opera rejicere.
- ρκβ' Ἐάν τις, ἐπιτιμηθεὶς εὐλογίαν μὴ λαβεῖν, λέγῃ ὅτι, Ἐάν μὴ λάβω εὐλογίαν, οὐχ ἐσθίω· εἰ δεῖ αὐτὸν ἀνέχεσθαι. 122 Cui pœna hæc irrogata fuit, nimirum ut non accipiat benedictionem: si is dicat: *Nisi accipero benedictionem, non edo*: nunquid ferendus est.
- ρκγ' Ἐάν τις λυπῆται μὴ ἐπιτρεπόμενος ποιεῖν ὁ μὴ δύναται ἐπιτηδεύειν ποιεῖν, εἰ χρὴ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι. D 123 Si quis molestia afficiatur, quod non permittatur facere id quod commode facere non potest, an tolerandus sit.
- ρκδ' Εἰ δεῖ μετὰ αἰρετικῶν ἢ μετὰ Ἑλλήνων εὐρεθέντα πού συνεσθίειν αὐτοῖς, ἢ ἀσπάζεσθαι αὐτούς. 124 An ille qui usquam in hæreticos et gentiles incidit, debeat una cum ipsis cibum capere, aut ipsos salutare.
- ρκε' Τὸν πιστευόμενον ἔργον, καὶ ποιούντ' αὐτῷ, εἰ δεῖ ἔχειν τὸ ἔργον. 125 Cui munus aliquod creditum est, et sine ulla commonitione facit aliquid præter id quod ipsi injunctum fuit debetne ille munus suum retinere.
- ρκς' Πῶς ἂν τις μὴ ἠττηθεῖ τῆς ἐν βρώμασι φιληδονίας. 126 **406** Quomodo quis non vincatur a voluptate eduliorum.

⁸⁴ Matth. xviii, 3.

- 127 Dicunt quidam fieri non posse, ut homo non irascatur. **A** ρκζ' Λέγουσί τινες, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι μὴ ὀργισθῆναι ἄνθρωπον.
- 128 Cum quis vult abstinentiam supra vires exercere, ita ut etiam in mandato, quod sibi proponitur, conficiendo impediatur, num id ei permittendum est. ρκη' Τῷ θέλοντι ἐγκρατεῦσθαι ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε καὶ εἰς τὴν προκειμένην ἐντολὴν ἐμποδίζεσθαι, εἰ δεῖ συγχωρεῖν.
- 129 De eo qui multum jejunat, et in edendo non potest cibum tolerare. ρκθ' Περὶ τοῦ πολλὰ νηστεύοντος, ἐν δὲ τῇ μεταλήψει μὴ δυναμένου ἀνέχεσθαι τοῦ βρώματος.
- 130 Quomodo jejunandum sit, ubi jejunio opus fuerit. ρλ' Πῶς χρὴ νηστεύειν, ὅταν χρεῖα γένηται νηστείας.
- 131 Qui non capit cibos, quos fratres edunt, sed alios requirit, num recte facit. ρλα' Ὁ μὴ μεταλαμβάνων ὅθεν οἱ ἀδελφοὶ ἐσθίουσιν, ἀλλ' ἕτερον ἐπιζητῶν, εἰ καλῶς ποιεῖ.
- 132 Qui dicit: Id mihi nocet, et ægre fert, nisi aliud datum fuerit: quid hoc est. ρלב' Ὁ λέγων ὅτι, Βλάπτει με τοῦτο, καὶ λυπούμενος ἐὰν ἄλλο μὴ δοθῇ, τί ἐστίν.
- 133 Si etiam murmuraverit ille ciborum causa. ρλγ' Ἐὰν δὲ καὶ γογγύσῃ διὰ βρῶμα.
- 134 Si etiam iratus recuset necessaria accipere. **B** ρλδ' Ἐὰν δὲ καὶ ὀργισθεὶς παραιτῆται λαβεῖν τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.
- 135 An conveniat aliquem fatigatum quidquam consuetis amplius requirere. ρλε' Εἰ χρὴ τὸν κάμνοντα αὐτὸν ἐπιζητῆσαι πλεον τι τῆς συνηθείας.
- 136 An necesse sit omnes ad horam prandii convenire: et si quis non occurrit, sed post prandium venit, quomodo nobis cum eo agendum sit. ρλς' Εἰ ἀναγκαῖον πάντας συναγέσθαι ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ ἀρίστου, καὶ τὸν ἀπολιμπανόμενον, καὶ μετὰ τὸ ἀρίστον ἐρχόμενον, πῶς παρελθῶμεν.
- 137 An recte faciat, qui verbi gratia statuit certo quodam aut cibo aut potu ad aliquod tempus abstinere. ρλζ' Εἰ καλόν ἐστι τὸ κρῖναι ἐπὶ τούτουδε, εἰ τύχοι, χρόνον ἀποσχέσθαι τοῦδε τινος τοῦ βρώματος ἢ τοῦ πόματος.
- 138 An oporteat inter fratres aliquem plus aliis jejunare. ρλη' Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητί τινα πλεον τῶν ἄλλων νηστεύειν.
- 139 Imbecilliores ad laborem evadimus, aucto jejunio. Quid igitur magis facto opus est? Laboremne rescindere propter jejunium, an negligere jejunium propter laborem. **C** ρλθ' Τῆς νηστείας ἐπιτευομένης, ἀτονώτεροι γινόμεθα εἰς τὸ ἔργον. Τί οὖν χρὴ μᾶλλον; Ἐμποδίζειν τῷ ἔργῳ διὰ τὴν νηστείαν, ἢ παρορᾶν ἐκείνην διὰ τὸ ἔργον;
- 140 Si quis temperans non fuerit in noxiis cibis capiendis, imo vero his abunde sumptis incidat in morbum, nunquid cura illius sit suscipienda. ρμ' Ἐὰν τις μὴ ἐγκρατεύηται περὶ τὰ βλαβερὰ τῶν βρωμάτων, μεταλαμβάνων δὲ ἀφειδῶς κακώσῃ περιπέσῃ, εἰ χρὴ αὐτοῦ ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι.
- 141 An conveniat peregrinos reperiri in officinis. ρμα' Εἰ δεῖ ξένους ἐνευρίσκεσθαι τοῖς ἐργαστηρίοις.
- 142 An debeant artifices opus ab aliquo accipere, citra præfecti sententiam. ρμβ' Εἰ χρὴ τοὺς τεχνίτας δέχεσθαι παρὰ τινος ἔργον, ἄνευ γνώμης τοῦ προεστῶτος.
- 143 Quomodo operari commissa sibi instrumenta debeant accurare. ρμγ' Πῶς ὀφείλουσιν ἐπιμελεῖσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τῶν πεπιστευμένων αὐτοῖς σκευῶν.
- 144 Si quis ex negligentia aliquod perdat, aut aliquo per contemptum abutatur. ρμδ' Ἐὰν δὲ τις ἐξ ἀμελείας ἀπολέσῃ τι, ἢ ἐκ κατοφρονήσεως παραχρήσῃται.
- 145 Si quis ex seipso alicui commodet, aut illud accipiat. ρμε' Ἐὰν δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ χρῆσῃ τιμὴ ἢ λάβῃ.
- 146 Si urgente necessitate, præpositus ab ipso petat instrumentum, et contradicat. **D** ρμς' Ἐὰν δὲ, καὶ συνεχούσης χρεῖας, ὁ προεστῶς ἐπιζητήσῃ παρ' ἑαυτοῦ σκεῦος, καὶ ἀντείπῃ.
- 147 Cum quis explendo cellarii aut coqui munere, vel quovis alio hujusmodi destinetur, si non interfuerit in constituto psalmodiæ et precationis tempore, isne nullum animæ detrimentum patitur. ρμζ' Ὁ περὶ τὸ ἔργον τοῦ κελλαρίου ἢ τοῦ μαγείρου, ἢ περὶ τι ἄλλο τοιοῦτον ἀσχολούμενος, ἐὰν μὴ φθάσῃ παρεῖναι τῷ κανόνι τῆς ψαλμωδίας καὶ τῆς προσευχῆς, εἰ μὴθὲν ζημιούται τὴν ψυχὴν.
- 148 Qualem potestatis mensuram inter dispensandum obtineat is cui cellarii cura fuit credita. ρμη' Ποῖον μέτρον ἐξουσίας ἔχει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ὁ πιστευθεὶς τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου.
- 149 Cuinam iudicio obnoxius erit œconomus, si aliquid fecerit pro personarum ratione, aut per contentionem. ρμθ' Τί τὸ κρῖμα τοῦ οἰκονομοῦντος, ἐὰν τι κατὰ προσωποληψίαν ἢ φιλονεικίαν ποιήσῃ.
- 150 Si præ negligentia non dederit fratri necessaria. ρν' Ἐὰν δὲ ἀμελήσας μὴ δῶ τῷ ἀδελφῷ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.

ρνα' Εἰ ἐξεστι τῷ ὑπηρετοῦντι μετὰ φωνῆς μείζονος λα-
λεῖν.

ρνε' Περὶ τοῦ ὑπὲρ δύναμιν κάμνοντος ἐν τῇ ὑπηρε-
σίᾳ.

ρνεγ' Ἡ τὰ ἔρια πιστευθεῖσα πῶς αὐτὰ ὀφείλει ἔχειν.

ρνεδ' Ἐὰν συμβῇ ὀλίγους ὄντας ἀδελφούς, καὶ πλείοσιν
ἀδελφαῖς ἐξυπηρετούμενους, εἰς ἀνάγκην ἐπιπίπτειν
τοῦ δίστασθαι ἀπ' ἀλλήλων διαμεριζομένους πρὸς
τὰ ἔργα, εἰ ἀκίνδυνόν ἐστι τὸ τοιοῦτον.

ρνεε' Πῶς δεῖ προσφέρεσθαι τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἀρρώ-
στοις.

ρνες' Τὸν πεπιστευμένον φροντίδα ἦτοι κελλαρίου, ἢ ἄλ-
λου τινὸς τοιοῦτου, εἰ δεῖ πάντοτε ἔχειν τὴν φρον-
τίδα, ἢ καὶ ἐναλλάσσεσθαι.

ρνες' Ποταπῇ διαθέσει ὀφείλει τις δουλεύειν Θεῷ.

ρνεη' Ποταπῇ διαθέσει ὀφείλει δέχεσθαι τις τὸ ἐπιτί-
μιον.

ρνεθ' Ὁ λυπούμενος κατὰ τοῦ ἐπιτιμῆσαντος αὐτῷ ποτα-
πὸς ἐστίν.

ρνεζ' Μετὰ ποίας διαθέσεως ὀφειλομένον ὑπηρετεῖν τοῖς ἀδελ-
φοῖς.

ρνεζα' Μετὰ ποταπῆς ταπεινώσεως ὀφείλει τις δέχεσθαι
τὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ.

ρνεζβ' Ποταπῇ ἐν ἀλλήλοις ἔχειν δεῖ τὴν ἀγάπην.

ρνεζγ' Ποίῳ τρόπῳ δυνηθῇ τις κατορθῶσαι τὴν πρὸς τὸν
πλησίον ἀγάπην.

ρνεδ' Τί ἐστὶ τὸ, Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.

ρνεε' Πῶς γνωρίσει τις, εἰ ζήλω Θεοῦ κινεῖται κατὰ τοῦ
ἀμαρτάνοντος ἀδελφοῦ, ἢ ὀργίζεται.

ρνες' Μετὰ ποίας διαθέσεως ὑπακούειν δεῖ τῷ εἰς ἔργον
τῆς ἐντολῆς καταπειθόντι.

ρνεςζ' Ποταπῇ ὀφείλει εἶναι ἡ ψυχὴ, ὅτε ὅλως καταξιώθῃ
ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ καταληφθῆναι.

ρνεη' Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως δεῖ λαμβάνειν ἱμάτιον ἢ
ὑπόδημα, εἴον ἂν ἦ.

ρνεθ' Ἐὰν ἀδελφὸς νεώτερος ἐπιταχθῇ διδάξαι τι τὸν
πρεσβύτερον καθ' ἡλικίαν, πῶς αὐτῷ προσενεχθήσε-
ται.

ρνεθ' Εἰ δεῖ ἴσως προσέχειν τῷ πλείον κατορθοῦντι, καὶ
τῷ ἔλαττον.

ρνεα' Ἐὰν δὲ λυπηταὶ ὁ ἐλάττων, προτιμωμένου τοῦ εὐ-
λαβεστέρου.

ρνεβ' Ποταπῷ φόβῳ, ἢ ποίᾳ πληροφορίᾳ, ἢ ποίᾳ διαθέ-
σει μεταλάβωμεν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

ρνεγ' Εἰ δεῖ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς κατ' οἶκον ψαλμοδίας λαλιάν
τινα γίνεσθαι.

ρνεδ' Πῶς δυνηθῇ τις ἐνδιαθέτως καὶ μετὰ προθυμίας
ποιεῖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου.

ρνεε' Πῶς φαίνεται ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντο-
λὴν τοῦ Κυρίου.

ρνες' Τίνες εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ οὓς ἀγαπᾶν προσετάχθημεν.

ρνες' Πῶς ὀφείλουσιν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυ-
νάτων βαστάζειν.

A 151 An ministranti liceat voce altiore loqui.

152 De eo qui ultra quam vires ipsius ferre **407**
possunt, in ministrando defatigatur.

153 Cui lanæ concreditæ sunt, quemodo debeat
illas accurare.

154 Si forte cum pauci sunt fratres, et inserviunt
pluribus sororibus, eo necessitatis deveniant ut
a se invicem separentur, ad opera agenda divisi
utrum id periculo vacet.

155 Quomodo in hospitio tractare oporteat ægro-
tantes.

156 Nunquid is cui cellarii, aut alterius ejusmodi
cura tradita est, debeat semper illius curam ha-
bere, aut immutari.

B 157 Quo animo quis debeat Deo servire.

158 Quo affectu debeat quivis mulctam sustinere.

159 Qui ægre fert increpantem, qualis est.

160 Quo animo debeamus fratribus inservire.

161 Qua humilitate debeat quis a fratre ministe-
rium accipere.

162 Mutua charitas qualis esse debet.

163 Quomodo quis proximi dilectionem acquirere
valeat :

164 Quidnam sibi velit illud : *Nolite judicare, et
non judicabimini*⁸⁵.

165 Quomodo cognoscet quis, utrum Dei studio
commoveatur in peccantem fratrem, an irascatur.

C 166 Quo animo ei qui ad mandatum conficiendum
urget, auscultandum sit.

167 Qualis debet esse anima, quando prorsus di-
gna habita est, quæ in Dei opere occupetur.

168 Quo affectu vestimentum aut calceamentum,
qualecunque tandem fuerit, accipere oporteat

169 Si frater junior jubeatur aliquid docere alte-
rum ætate grandiozem, quemodo ipsum adibit.

170 Si æqualis habenda sit ratio, tum ejus qui
aliquid magis recte facit, tum illius qui minus
recte.

171 Si tristitia afficiatur inferior, cum is qui ma-
gis pius est, sibi anteponitur.

D 172 Qui timore, aut qua fidei plenitudine, aut
quo animo corpus Domini nobis accipiendum sit.

173 An deceat tempore psalmodiæ, quæ in domo
fit, colloquia seri.

174 Quomodo possit quis ex animo et cum alacri-
tate exsequi Domini mandata.

175 Quomodo constat ab aliquo amari fratrem,
juxta Domini mandatum.

176 Quinam sint inimici quos diligere jussi sumus

177 Quomodo debeant fortes imbecillorum infir-
mitates portare.

⁸⁵ Luc. vi, 37.

178 Quid est, alterum alterius onera portare⁸⁶.

179 Quomodo potest quis absque charitate fidem habere tantam, ut montes transferat, aut bona sua omnia det pauperibus, aut **408** corpus suum tradat, ut exuratur.

180 Quo animo et qua attentione ea audienda sint, quæ nobis cibum sumentibus leguntur.

181 Si duæ fratrum societates fuerint inter se vicinæ, et altera egestate laboret, altera vero ad impertiendum sit arctior, quomodo inopem affici oportet erga tenacem.

182 Quibus fructibus probari debet qui ex misericordia peccantem redarguit.

183 Si contingat nonnunquam ut aliqui in fratrum conventu viventes dissideant inter se, an periculo vacet una cum eis versari, charitatis causa.

184 Quomodo possit quis, quoties vel hortatur, vel arguit, studere non solum quomodo scienter loquatur, sed etiam quomodo debitam tum Deo, tum iis quoque quibuscum sermonem habet, animi affectionem servet.

185 Si quis id loquendo auditores sibi assentientes videns, gaudeat, quo pacto cognoscat seipsum, affectu bono lætetur, an vitiosa quadam affectione sibi propria.

186 Pro quibus amicis animam ponere debemus.

187 An unusquisque ab iis qui sibi sanguine junguntur, quidquam accipere debeat.

188 Quomodo eos qui nostri olim fuere contubernales, et eos qui cognatione nobis junguntur, cum accedunt, videamus.

189 Si adhortando etiam velint nos ad propria reducere.

190 An oporteat nos misereri cognatorum secundum carnem, salutem illorum concupiscentes.

191 Quis est mansuetus.

192 Quæ est tristitia secundum Deum, et quæ sit mundi tristitia.

193 Quale est in Christo gaudium.

194 Qualem luctum admittemus, ut beatitudine digni efficiamur⁸⁷.

195 Quomodo quis omnia facit ad gloriam Dei.

196 Quomodo edit quis bibitque ad gloriam Dei.

197 Quomodo efficiet dextera ut sinistra non cognoscat.

198 Quid sit humilitas, et quomodo eam assequemur.

199 Quomodo exoptaverit quis se etiam periculis objicere pro Domini mandato.

200 Quomodo ii qui diutius in Dei opere laboraverunt, possint recens accedens juvare.

201 Quomodo quis attentionem in precando assequetur.

A ροη' Τί ἐστὶ τὸ ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν.

ροθ' Πῶς δύναται τις ἄνευ ἀγάπης πίστιν κτήσασθαι τοσαύτην, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἢ τὰ ὑπάρχοντα πάντα δοῦναι πτωχοῖς, ἢ παραδοῦναι τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἵνα καυθῆ.

ροπ' Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως καὶ προσοχῆς ὀφειλομένον ἀκούειν τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως παραναγινωτκομένων ἡμῖν.

ροπα' Ἐάν ὧσιν ἀδελφότητες πλησίον ἀλλήλων, καὶ ἡ μὲν πτωχεύει, ἢ δὲ ἑτέρα περὶ τὴν κοινωσίαν δυσχερεστέρα ᾖ, πῶς δεῖ τὴν πτωχεύουσαν πρὸς τὴν μὴ μεταδιδούσαν διατίθεσθαι.

ροπβ' Ἐκ ποίων καρπῶν δοκιμάζεσθαι ὀφείλει ὁ συμπαθῶς ἐλέγχων τὸν ἀμαρτάνοντα.

ροπγ' Ἐάν συμβῆ τινὰς ἐν ἀδελφότητι ζῶντας διαφωνῆσαι πρὸς ἀλλήλους, εἰ ἀκίδυόν ἐστιν ἀγάπης ἕνεκεν συμπεριφέρεισθαι τοῖς τοιοῦτοις.

ροπδ' Πῶς δυνήθη τις, καὶ ὅτε παρακαλεῖ, καὶ ὅτε ἐλέγχει, μὴ μόνον σπουδάζειν ἐπιστημόνως λαλῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ὀφειλομένην σώζειν πρὸς τε τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἐκείνους οἷς λαλεῖ.

ροπε' Ἐάν τις ἐν διαλέξει συνδιατιθεμένους ὁρῶν τοὺς ἀκούοντας χαίρη, πῶς γνωρίσει ἑαυτόν, εἰ διαθέσει ἀγαθῆ χαίρει, ἢ πάθει τινὶ ἰδίῳ.

ροπεβ' Ὑπὲρ ποταπῶν φίλων τιθέναι τὴν ψυχὴν ὀφειλομένον.

ροπεγ' Εἰ χρὴ πρὸς τῶν κατὰ σάρκα οἰκειῶν δέχεσθαι τι ἕκαστον.

ροπη' Πῶς ἴδωμεν τοὺς ποτὲ συνοίκους ἡμῶν, ἢ συγγενεῖς εἰσερχομένους.

ροπθ' Ἐάν δὲ καὶ παρακαλῶσιν ἡμᾶς θέλοντες ἀγαγεῖν εἰς τὰ ἴδια.

ροη' Εἰ δεῖ ἐλεεῖν τοὺς κατὰ σάρκα οἰκειούς, ἐπιθυμούντας τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

ροηα' Τίς ἐστὶν ὁ πραῦς.

ροηβ' Τίς ἐστὶν ἡ λύπη ἢ κατὰ Θεόν, καὶ τίς ἡ τοῦ κόσμου.

ροηγ' Ποία ἐν Χριστῷ χαρὰ.

ροηδ' Ποῖον πένθος ἀναλάβωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν τοῦ μακαρισμοῦ.

ροηε' Πῶς πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ τις.

ροης' Πῶς ἐσθίει τις, καὶ πίνει εἰς δόξαν Θεοῦ.

ροηζ' Πῶς ποιήσει ἡ δεξιὰ ἵνα μὴ γνώσκη (42) ἡ ἀριστερά.

D ρηη' Τί ἐστὶ ταπεινοφροσύνη, καὶ πῶς αὐτὴν κατορθώσομεν.

ρηθ' Πῶς ἂν τις προθυμηθεῖη καὶ πρὸς κινδύνους ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου παραβουλεύεσθαι.

σ' Οἱ προκάμνοντες ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ, πῶς δύνανται ὠφελεῖν τοὺς ἄρτι προσερχομένους.

σα Πῶς κατορθοῖ τις ἐν τῇ προσευχῇ τὸ ἀμετεώριστον.

⁸⁶ Gal. vi, 2. ⁸⁷ Matth. v, 5.

(42) Sic Reg. tertius. Editi, Πῶς ὁ ποιεῖ... γνώσκει.

- σβ' Εἰ δυνατόν καρτορθῶσαι ἐν παντί καὶ πάντοτε τὸ ἀμετεώριστον.
- σγ' Τῶν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατορθωμάτων πότερον ἐν μέτρον ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ἢ ὁ μὲν πλείον ἔχει, ὁ δὲ ἕλαττον.
- σδ' Πῶς καταξιούται τις Πνεύματος ἁγίου γενέσθαι μέτοχος.
- σε' Τίνες εἰσὶν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.
- σε' Τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος, μὴ μεριμνᾶν τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα · μέχρι τίνος ἐστὶν ἡ ἐντολή, ἢ πῶς κατορθοῦται.
- σζ' Τίτι λόγῳ δεῖ ἐργάζεσθαι.
- ση' Εἰ καλόν ἐστι τὸ καθόλου σιγῆν ἀσκεῖν.
- σθ' Πῶς δυνηθῶμεν φοβηθῆναι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ.
- σί' Τίς ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένη καταστολὴ κοσμία.
- σιά' Τί τὸ μέτρον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.
- σιβ' Πῶς κατορθοῦται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη.
- σιγ' Τίνα ἐστὶ τὰ γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.
- σιδ' Χρηστότης καὶ ἀγαθωσύνη τίτι διαφέρουσιν ἀλλήλων.
- σιε' Τίς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μακαριζόμενος εἰρηνοποιός.
- σις' Ἐν τίτι στραφῆναι δεῖ καὶ γενέσθαι ὡς τὰ παιδία.
- σιζ' Πῶς δεξώμεθα τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον.
- σιή' Ποίαν σύνεσιν αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὀφειλόμεν.
- σιθ' Ἐὰν εὐεργετηθῶμεν παρὰ τινος, πῶς δυνηθῶμεν καὶ τῷ Κυρίῳ τὴν ὀφειλομένην εὐχαριστίαν καθαρὰν καὶ ὀλόκληρον ἀποδοῦναι, καὶ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην ἐπιστημόνως πληρῶσαι.
- σκ' Εἰ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀδελφαῖς συντυγχάνειν ἐπιτρέπειν χρῆ.
- σκα' Τοῦ Κυρίου διδάσκοντος προσεύχεσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, εἰ δεῖ προσεύχεσθαι μὴ περιπεσεῖν ὀδύνας σωματικαῖς.
- σκβ' Τίς ἐστὶν ὁ ἀντίδικος ἐκάστου ἡμῶν, ἢ καὶ πῶς αὐτῷ εὐνοήσομεν.
- σκη' Ὁ θέλων διὰ τινὰ λόγον ἀρέσκοντα Θεῷ νηστεῦσαι, ἐπειδὴ καὶ ὡς οὐ θέλει φαίνεται τοῖς ἀνθρώποις, τί ποιήσει.
- σκδ' Εἰ καὶ νῦν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας ἐργάζονται, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης, καὶ τίνες εἰσὶν οὗτοι.
- σκε' Τοῦ Κυρίου εἰπόντος · Ὅπου ἐὰν ὡσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν · πῶς τούτου καταξιωθῆναι δυνηθῶμεν.
- σκς' Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος · Δοιδορούμενοι, εὐλογοῦμεν · βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν · πῶς ὀφεί-
- 202 An fieri possit, ut in omnibus et semper acquiratur attentio.
- 203 Utrum eorum quæ secundum Domini mandatum fiunt, una et eadem mensura in omnibus sit, an alius majorem, alius vero habeat minorem.
- 204 Quomodo quis efficitur dignus, qui fiat Spiritus sancti particeps.
- 409** 205 Qui sint pauperes spiritu⁸⁸.
- 206 Cum Dominus præcipiat ut ne simus solliciti quid edamus, aut quid bibamus, aut quo tegamur⁸⁹, quousque id mandati se extendit, et quomodo perficitur.
- 207 Qua mente laborare oporteat.
- 208 An bonum sit penitus silentium excolere.
- B** 209 Quomodo timere potuerimus Dei judicia.
- 210 Quis sit amictus ille honestus ab Apostolo traditus.
- 211 Quis modus diligendi Deum.
- 212 Quomodo Dei dilectio obtineatur.
- 213 Quæ sint indicia charitatis erga Deum.
- 214 In quo discrepant a se invicem benignitas et bonitas.
- 215 Quis sit pacificus ille qui a Domino dicitur beatus⁹⁰.
- 216 In qua re converti oporteat, ac fieri velut parvulos⁹¹.
- 217 Quomodo suscipiamus regnum Dei velut parvulus.
- 218 Qualem intelligentiam a Deo exposcere debeamus.
- C** 219 Si beneficium acceperimus ab aliquo, quomodo tum Domino debitam gratiarum actionem puram ac integram persolvere, tum eam etiam quæ beneficienti debetur, scite et rite rependere poterimus.
- 220 An quilibet volenti permittendum sit ut cum sororibus in colloquium veniat.
- 221 Cum Dominus doceat orandum esse, ut ne intremus in tentationem⁹², an orandum sit ut ne in corporis dolores incidamus.
- 222 Quis sit uniuscujusque nostrum adversarius, quomodo ve erga ipsum erimus benevoli⁹³.
- 223 Qui ob aliquam rationem Deo placitam jejunare vult, cum etsi non velit videtur ab hominibus, quid faciet.
- D** 224 An etiam nunc alii a prima hora operentur, alii ab undecima, et quinam hi sint⁹⁴.
- 225 Cum Dominus dixerit: *Ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*⁹⁵, quomodo hoc digni effici valeamus.
- 226 Cum Apostolus dicat: *Dum maledicimur, benedicimus: dum blasphemamur, obsecramus*⁹⁶

⁸⁸ Matth. v, 3. ⁸⁹ Matth. vi, 31. ⁹⁰ Matth. v, 9. ⁹¹ Matth. xviii, 3. ⁹² Luc. xxii, 40. ⁹³ Matth. v,

25. ⁹⁴ Matth. xx, 1 sqq. ⁹⁵ Matth. xviii, 20. ⁹⁶ I Cor. iv, 12.

- quomodo benedicere debeat cui maledicatur, et A
quid obsecrare qui blasphematur.
- 227 Utrum oporteat unumquemque ea quæ sentit,
aliis etiam patefacere, an cum sibi persuasum
fuerit, rem fieri Deo placitam, eam debeat apud
seipsum continere.
- 228 Nunquid voluntas eorum qui scandalizantur,
in omni re explenda sit, an vero sint quædam,
in quibus simulatione utendum non sit, quan-
quam scandalum patiuntur nonnulli.
- 229 An oporteat vetitas actiones citra verecundiam
omnibus publicare, aut aliquibus duntaxat, et
quinam hi sint.
- 230 Quid et cultus, et quis est rationalis cultus ⁹⁷.
- 231 Si frater inique se gerat in me, et inimicus sit
mihi, aut aliquando etiam sacerdos, an liceat B
mihi data de inimicis præcepta etiam erga il-
lum servare.
- 232 Si quis ab aliquo injuria affectus nemini **410**
id referat, lenitatis et patientiæ causa, et Deo
judicium relinquere videatur, an secundum Do-
minum faciat.
- 233 Ex omnibus recte factis si vel unum desit ali-
cui, utrum propterea salutem non adipiscatur.
- 234 Quomodo quis mortem Domini annuntiabit.
- 235 An expediat multa ex Scripturis ediscere.
- 236 Qui digni habiti sunt, ut discerint quatuor
Evangelia, quomodo hanc gratiam suscipere
debeant.
- 237 Quinam animus dirigitur ad Dei voluntatem.
- 238 Nunquid fieri possit, ut quis sine ulla inter-
missione psallat, legatve, aut seria tractet de
Dei verbis, nec ullum temporis spatium medium
detur, cum usu veniat, ut nonnulli sordidioribus
corporis necessitatibus cogantur satisfacere.
- 239 Quis sit bonus thesaurus, et quis malus.
- 240 Quamobrem dicta sit lata porta, et spatiosa
via, quæ ducit ad interitum ⁹⁸.
- 241 Quomodo angusta sit porta, et arcta via, quæ
ducit ad vitam, et quomodo quis per ipsam in-
grediatur ⁹⁹.
- 242 Quis sit illud : *Fraterno amore, ad vos mutuo
diligendos proni* ¹.
- 243 Quis sibi velit Apostolus, cum dixit : *Irasci-
mini et nolite peccare ; sed non occidat super* D
iram vestram ² : ac etiam cum alibi dixit : *Om-
nis amaritudo, et indignatio, et ira tollatur a
vobis* ³.
- 244 Quid sit illud : *Date locum iræ* ⁴.
- 245 Quis sit prudens ut serpens, et simplex sicut
columba.
- 246 Quid significet illud : *Charitas non indecore se
gerit* ⁵.
- λει εὐλογεῖν ὁ λοιδορούμενος, ἢ τί παρακαλεῖν ὁ βλα-
σφημούμενος.
- σκζ' Εἰ χρὴ ἕκαστον ἀνατίθεσθαι καὶ ἑτέροις ἃ φρονεῖ,
ἢ ἐν πληροφορίᾳ τοῦ ἀρέσκοντος Θεῷ γενόμενον, παρ'
ἑαυτῷ κατέχειν.
- σκη' Εἰ ἐπὶ παντὶ πράγματι πληροφορεῖν χρὴ τὸ θέλη-
μα τῶν σκανδαλιζομένων, ἢ ἔστι τινα, ἀφ' ὧν οὐ δεῖ
προσκοπιεῖσθαι, καὶ τινες σκανδαλίζονται.
- σκθ' Εἰ χρὴ τὰς ἀπηγορευμένας πράξεις ἀνεκπαισχυτό-
τερον ἐξαγορεύειν πᾶσιν, ἢ τισὶ, καὶ ποίοις τούτοις,
- σλ' Τί ἐστὶ λατρεία, καὶ τίς ἐστὶν ἡ λογικὴ λατρεία.
- σλα' Ἐὰν ἀδελφὸς πονηρῆται εἰς ἐμὲ, καὶ ἐχθραίνῃ
μοι, ἢ ἐνίοτε καὶ ἱερεὺς, εἰ ἔξεστί μοι τὰς δεδομένας
περὶ ἐχθρῶν ἐντολάς καὶ ἐπ' αὐτοῦ φυλάσσειν.
- σלב' Ἐὰν τις ἀδικηθεῖς ὑπὸ τινος μηδενὶ ἀνάθηται λόγῳ
μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας, δόξῃ δὲ τῷ Θεῷ ἀπο-
διδόναι τὸ κρῖμα, εἰ κατὰ Κύριον ποιεῖ.
- σλγ' Ἐκ πάντων τῶν κατορθωμάτων ἐὰν ἐν λείπῃ τινὶ,
εἰ διὰ τοῦτο οὐ σώζεται.
- σλδ' Πῶς τὸν θάνατόν τις τοῦ Κυρίου καταγγελεῖ.
- σλε' Εἰ συμφέρει πολλὰ ἐκμανθάνειν παρὰ τῶν Γραφῶν.
- σλς' Ὅσοι κατηξιώθησαν τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκμα-
θεῖν, πῶς ὀφείλουσι τὴν χάριν δέξασθαι.
- σλζ' Ποταπὴ ψυχὴ κατευθύνεται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ
C Θεοῦ.
- σλη' Εἰ δυνατόν ἐστὶ τὸ ἀδιαλείπτως ψάλλειν, ἢ ἀναγι-
νώσκειν, ἢ σπουδαιολογεῖσθαι περὶ τῶν ῥημάτων τοῦ
Θεοῦ, καὶ διάστημα μὴ γίνεσθαι καθόλου, διὰ τὴν
ἐπισυμβαίνουσαν τισὶν ἀνάγκην τῶν ῥυπαρωτέρων τοῦ
σώματος χρεῖων.
- σλθ' Τίς ὁ θησαυρὸς ὁ ἀγαθός, καὶ τίς ὁ πονηρός.
- σμ' Κατὰ τί πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς εἴρη-
ται ἢ ἀπάγουσα εἰς ἀπώλειαν.
- σμα' Πῶς στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπά-
γουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ πῶς δεῖ αὐτῆς τις εἰσέρ-
χεται.
- σμβ' Τί ἐστὶ τὸ, Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλόστορ-
γοι.
- σμγ' Τί βούλεται λέγων ὁ Ἀπόστολος · Ὁργίζεσθε καὶ
μὴ ἁμαρτάνετε · ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παρορ-
γισμῷ ὑμῶν · καίτοιγε ἀλλαγῶν εἰπῶν · Πᾶσα πικρία
καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν.
- σμδ' Τί ἐστὶ τὸ, Δότε τόπον τῇ ὀργῇ.
- σμε' Τίς ἐστὶν ὁ φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις, καὶ ἀκέραιος ὡς ἡ
περιστερά.
- σμς' Τί ἐστὶν · Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ.

⁹⁷ Rom. xii, 1. ⁹⁸ Marc. vii, 13. ⁹⁹ ibid. 14. ¹ Rom. xii, 10. ² Ephes. iv, 26. ³ ibid. 31. ⁴ Rom. xii, 19. ⁵ I Cor. xiii, 5.

- σμζ Τί ἐστὶν ἡ ἐν Κυρίῳ καύχησις, καὶ τίς ἡ ἀπηγορευμένη.
- σμη' Εἰ Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνώσις καὶ σύνεσις· καὶ εἰ διὰ τοῦ Πνεύματος ᾧ μὲν δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, πῶς ἐγκαλεῖ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος ὅτι, Ἄκμην καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε· καὶ ὁ Ἀπόστολος αἰτιᾶται τινὰς ὡς ἀτυνέτους.
- σμθ Τί ἐστὶ τὸ ὁσιον, καὶ τί ἐστὶ τὸ δίκαιον.
- σν' Πῶς δίδωσιν τίς το ἅγιον τοῖς κυσίν, ἢ βάλλει τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· ἢ πῶς συμβαίνει τὸ ἐπιφερόμενον· Μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς τοῖς ποσίν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.
- σνα' Πῶς ποτὲ μὲν ἀπαγορεύει ὁ Κύριος βαστάζειν βαλάντιον καὶ πῆραν εἰς ὁδόν, ποτὲ δὲ λέγει· Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω ὁμοίως καὶ πῆραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.
- σνβ' Τίς ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος, ὃν δίδεσθαι ἡμῖν καθ' ἡμέραν προσεύχεσθαι ἐδιδάχθημεν.
- σνγ' Τί ἐστὶ τὸ τάλαντον, καὶ πῶς αὐτὸ πολυπλασιάζομεν.
- σνδ' Τί ἐστὶν ἡ τράπεζα, ἐφ' ἣ ἔδει σε, φησὶν ὁ Κύριος, βαλεῖν τὸ ἀργύριον.
- σνε' Ποῦ ἀπελθεῖν προσετάχθη ὁ ἀκούσας, Ἄρον τὸ σὸν, καὶ ὑπάγε.
- σνς' Τίς ἐστὶν ὁ μισθὸς ὃν λαμβάνουσι καὶ οὗτοι ὁμοίως τοῖς ἐσχάτοις.
- σνζ' Τίνες εἰσὶν ἄχυρον κατακαίόμενον πυρὶ ἀσβέστω.
- σνη' Τίς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καταγινωσκόμενος, ὅτι Θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ, καὶ τὰ ἐξῆς.
- σνθ' Τίς ἐστὶν ὁ ζέων τῷ πνεύματι.
- σξ' Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ποτὲ μὲν, Μὴ γίνεσθε ἄφρονες· ποτὲ δὲ, Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς· εἰ δυνατόν μὴ εἶναι φρόνιμον παρ' ἑαυτῷ τὸν μὴ ἄφρονα.
- σξά' Πῶς αἰτήσαντές τινα καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι οὐκ ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου.
- σξβ' Τίς ἐστὶν ἡ διαφορὰ πτωχείας καὶ πενίας· καὶ πῶς ἀληθεύει ὁ Δαβὶδ λέγων· Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἰμι καὶ πένης.
- σξγ' Τί βούλεται διδάξαι ὁ Κύριος διὰ τῶν ὑποδειγμάτων, οἷς ἐπιφέρει τὸ, Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητής.
- σξδ' Τὸ εἰλικρινές τί ἐστὶν.
- σξέ' Εἰ πρὸς μόνους τοὺς ἱερεῖς εἶρηται τὸ, Ἐὰν προσφέρῃς τὸ θῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τὰ ἐξῆς.
- A 247 Quæ sit gloriatio in Domino⁶, et quæ sit interdita.
- 248 Si Dominus dat sapientiam, et a facie ipsius oriatur cognitio et prudentia : item si per Spiritum alii datur sermo sapientiæ, alii vero sermo scientiæ, quomodo exprobrat Dominus discipulis illud : *Adhuc et vos sine intelligentia estis*⁷ : et qua ratione Apostolus quosdam accuset velut imprudentes.
- 249 Quid sit sanctum, et quid sit justum.
- 250 Quomodo det quis sanctum canibus, aut projiciat margaritas ante porcos : aut quomodo contingat quod sequitur : *Nequando conculcent eas pedibus suis, et conversi disrumpant vos*⁸.
- B 251 Quomodo Dominus interdum prohibeat gestare sacculum et peram in via, interdum vero dicat : *Sed nunc qui sacculum habet, tollat similiter et peram. Et qui non habet, vendat vestem suam, et emat gladium*⁹.
- 252 Quis sit panis quotidianus, cujus quotidianam largitionem rogare edocti sumus.
- 253 Quid sit talentum, et quomodo illud multiplicabimus.
- 254 Quid sit mensa, in quam oportebat te, inquit Dominus, mittere pecuniam.
- 255 Quo abire jussus est qui audivit, **Tolle 411** *quod tuum est, et vade*¹⁰.
- 256 Quænam sit merces quam hi pariter atque ultimi accipiant.
- C 257 Quinam sint palea quæ comburitur igne inextincto¹¹.
- 258 Quisnam sit qui condemnatur ab Apostolo his verbis : *Volens in humilitate et religione*¹², etc.
- 259 Quisnam sit fervens spiritu¹³.
- 260 Cum Apostolus nunc quidem dicat : *Nolite fieri imprudentes*¹⁴ : nunc vero, *Nolite prudentes esse apud vosmetipsos*¹⁵, an fieri possit, ut apud semetipsum prudens non sit is qui imprudens non est.
- 261 Quamobrem ipsi etiam sancti aliquas res quas petivere, non impetrarint a Domino.
- 262 Quid intersit inter mendicitatem et paupertatem : et quomodo verum dicat David, cum ait : *Ego autem mendicus sum et pauper*¹⁶.
- D 263 Quid vult docere Dominus per exempla, quibus subjungit illud : *Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus*¹⁷.
- 264 Quid sit sinceritas.
- 265 An ad solos sacerdotes dictum sit : *Si offers munus tuum ad altare*¹⁸, et reliqua.

⁶ II Cor. x, 17. ⁷ Matth. xv, 16. ⁸ Matth. vii, 6. ⁹ Luc. xxii, 36. ¹⁰ Matth. xx, 14. ¹¹ Matth. iii, 12. ¹² Coloss. ii, 18. ¹³ Rom. xii, 11. ¹⁴ Ephes. v, 17. ¹⁵ Rom. xii, 16. ¹⁶ Psal. xxviii, 18. ¹⁷ Luc. xiv, 33. ¹⁸ Matth. v, 23.

266 Quid sit sal quem habere Dominus iussit¹⁹.

267 Si alius multis vapulabit, alius paucis²⁰, quomodo dicant nonnulli, nullam poenarum finem futurum iis qui puniendi sunt.

268 Quonam sensu dicantur quidam filii inobedientiae et filii irae²¹.

269 Cum scriptum sit: *Facientes voluntates carnis, et cogitationum*²², an aliae sint carnis voluntates, aliae cogitationum: et quales sint hae.

270 Quid sit illud: *Aporiamur, sed non destituimur*²³.

271 An per eleemosynam purgabitur quispiam ab omnibus quae admiserit peccatis.

272 Cum Domini praecipium sit, non sollicitum esse de crastino²⁴, quomodo salubriter id praecipiti intelligemus.

273 Quid sit, quod cum quis fecerit, blasphemat in Spiritum sanctum²⁵.

274 Quomodo quis in hoc saeculo efficiatur fatuus.

275 An sancti propositum impedire Satanas possit.

276 Quid sit, quod dictum fuit ab Apostolo: *Ut probetis quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta*²⁶.

277 Quodnam sit cubiculum, in quod orantem intrare Dominus jubet.

278 Quomodo spiritus cuiuspiam oret, mens tamen illius infructuosa sit²⁷.

279 Quid sibi vult illud: *Psallite sapienter*²⁸.

280 Quis sit qui mundus est corde²⁹.

281 Quae soror psallere non vult, num cogenda est.

282 Quinam sint ii qui dicunt: *Manducavimus coram te et bibimus, et tamen audierunt: Non novi vos*³⁰.

412 283 An is qui facit alicujus voluntatem, sit illius socius.

284 Si in egestate sit fratrum societas ob aliquam morborum afflictationem, an sine ulla dubitatione ab aliis queat necessaria recipere: et si convenit, a quibus isthaec accipiet.

285 Utrum fratres cum fratribus negotiantes, justum rei traditae pretium sollicite anxieque requirere debeant.

286 Qui in fratrum societate vivit, sed incidit in morbum corporalem, an abducendus sit in hospitium.

Haec duntaxat complectebatur allatum ex Ponto exemplar. Reliqua autem XXVII capita cum animadversionibus addita sunt ex codice Caesariensi.

287 Qui sint fructus poenitentia digni.

Α σξς Τί ἐστὶ τὸ ἅλας, ὃ προτεταξεν ἔχειν ὁ Κυριος.

σξς' Εἰ ὁ μὲν τις θαρῆσεται πολλάς, ὁ δὲ ὀλίγας· πῶς λέγουσί τινες μὴ εἶναι τέλος τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις.

σξη' Κατὰ ποῖον νοῦν λέγονται τινες υἱοὶ ἀπειθείας καὶ τέκνα ὀργῆς.

σξθ' Ἐπειδὴ γέγραπται· Ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, εἰ ἄλλα μὲν τὰ σαρκὸς θελήματα, ἄλλα δὲ τῶν διανοιῶν· καὶ ποῖα ταῦτα.

σς' Τί ἐστὶν, Ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι.

σσα' Εἰ πάντων ὅσα ἡμαρτέ τις διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τὸν καθαρισμὸν εὕρισκει.

Β σοβ' Ἐπειδὴ πρόσταγμα ἐστὶ τοῦ Κυρίου μὴ μεριμνᾶν περὶ τῆς αὔριου, πῶς ὑγιῶς τὸ πρόσταγμα νοήσομεν.

σογ' Τί ἂν τις ποιήσας βλασφημεῖ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

σοδ' Πῶς γίνεται τις ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μωρός.

σοε' Εἰ δύναται ἐγκόψαι πρόθεσιν ἁγίου ὁ Σατανᾶς.

σος' Τί ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον.

σοζ' Ποῖον ἐστὶ τὸ ταμιεῖον, εἰς ὃ εἰσελθεῖν τὸν προσευχόμενον προστάσσει ὁ Κύριος.

σοη' Πῶς τὸ πνεῦμά τινος προσεύχεται, ὃ δὲ νοῦς αὐτοῦ ἄκαρπός ἐστιν.

Κ σοθ' Τί ἐστὶ τὸ, Ψάλατε συνετῶς.

σπ' Τίς ἐστὶν ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ.

σπα' Τὴν μὴ θέλουσαν ψάλαι εἰ χρὴ ἀναγκάζεσθαι.

σπβ' Τίνες εἰσὶν οἱ λέγοντες· Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐπίομεν, καὶ ἀκούοντες· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς.

σπγ' Εἰ ὁ ποιῶν τὸ θέλημά τινος, κοινωνός ἐστιν ἐκείνου.

σπδ' Ἐὰν πτωχεύσῃ ἀδελφότης διὰ περίστασιν νόσων, εἰ ἀδιάκριτόν ἐστι παρ' ἑτέρων λαμβάνειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν· καὶ εἰ χρὴ, παρὰ τίνων λήφεται.

σπέ' Εἰ χρὴ ἀδελφότητα μετὰ ἀδελφότητος πραγματευομένην τὴν ἀξίαν τιμὴν τοῦ εἶδους περιεργάζεσθαι.

Κ σπς' Εἰ δεῖ τὸν ἐν ἀδελφότητι ζῶντα, καὶ ἀσθενεῖα σωματικῇ περιπεσόντα, εἰς ξενοδοχεῖον ἀπαγαγεῖν.

Ἔως τούτου μόνου εἶχε τὸ ἀπὸ τοῦ Πόντου κομισθὲν ἀντιγραφον. Τὰ δὲ ἑρεξῆς κς' κεφάλαια καὶ τὰ ἐπιτίμια ἐκ τῆς βίβλου τῆς ἀπὸ τῆς Καισαρείας προστετέθη.

σπζ' Τίνες εἰσὶν ἄξιαι καρποὶ τῆς μετανοίας.

¹⁹ Marc. ix, 49. ²⁰ Luc. xii, 47. ²¹ Ephes. ii, 6.

²² Marc. iii, 29. ²³ Rom. xii, 2. ²⁴ I Cor. xiv, 14. ²⁵ I Cor. xiv, 14. ²⁶ I Cor. iv, 8. ²⁷ Matth. vi, 34.

²⁸ Psal. xli, 8. ²⁹ Matth. v, 8. ³⁰ Luc. xiii, 26, 27.

σπη Ο θέλων εξομολογήσασθαι τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, A
εἰ πᾶσιν εξομολογεῖσθαι ὀφείλει καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἢ
τίσιν.

σπθ' Ὁ μετανοήσας ἐπὶ ἁμαρτηματι, καὶ πάλιν εἰς τὸ
αὐτὸ ἐμπεσὼν ἁμάρτημα, τί ποιήσει.

σδ' Πῶς περισσεύει τις ἐν τῷ ἔργῳ Κυρίου πάντοτε.

σθα' Τίς ἐστὶν ὁ συντετριμμένος κάλαμος, ἢ τὸ τυφό-
μενον λίνον· καὶ πῶς τις τὸ μὲν οὐ κατεάζει, τὸ δὲ
οὐ σβέννυσιν.

σθβ' Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι παιδίον βιωτικῶν εἶναι ἰθάσ-
καλον.

σθγ' Πῶς δεῖ προσφέρεσθαι τοῖς τὰ μείζονα τῶν
ἁμαρτημάτων παραιτούμενοις, τὰ δὲ μικρὰ ἀδια-
φόρως ποιοῦσιν.

σθδ' Ἐκ ποίας αἰτίας ἐκπίπτει τις τῆς διηγεύου μνή- B
μης τοῦ Θεοῦ.

σθε' Ἐκ ποίων σημείων γνωρίζεται ὁ μετέωρος.

σθς' Πῶς πληροφορηθῆ ψυχῇ, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων
καθαρεύει.

σθζ' Πῶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιστρέφειν χρὴ.

σθη' Εἰ τὰ κατὰ ἰδίαν ἀρέσκειαν ποιεῖν ὁ λόγος
συγχωρεῖ.

σθθ' Πῶς πληροφορηθῆ ψυχῇ ἀποστῆναι τῆς φιλοδο-
ξίας.

ι' Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς, ὅτι περὶ ἁοράτου
ἐστὶν ὁ λόγος.

ια' Ἐάν δὲ εἴπῃ, ὅτι οὐ καταγενώσκει μου τὸ συνεί-
δος.

ιβ' Εἰ χρὴ ἀπὸ τῆς οἰκονομίας διδόναι τοῖς ἐνδεέσι C
τῶν ἔξωθεν.

ιγ' Εἰ χρὴ τοῖς παρὰ πάντων λεγυμένοις ὑπακούειν
ἐν ἀδελφότητι.

ιδ' Εἰ ὑπὲρ τῶν παραδεδομένων τῇ ἀδελφότητι παρὰ
τῶν οἰκειῶν θελόντων διδόναι τι χρὴ δέχεσ-
θαι.

ιε' Εἰ δεῖ λαμβάνειν παρὰ τῶν ἔξωθεν, ἦτοι κατὰ
χάριν γιλίας, ἢ προκατελημμένης συγγενείας.

ις' Μετὰ ποίου τρόπου τὸ ἀμετεώριστον κατορθού-
ται.

ιζ' Εἰ χρὴ ἐξ ἡμεμερίας ἀπάρχεσθαι τῆς ψαλμωδίας
ἢ τῆς προσευχῆς.

ιη' Εἰ χρὴ τὸν διδόντα τι ἐν ἀδελφότητι ἀμείβεσθαι
καὶ εἰ κατ' ἀναλογίαν τοῦ δόματος ποιῆσθαι τὴν D
ἀντίδοσιν.

ιθ' Εἰ τῶν συνήτων καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τινί,
χρὴ τολμᾶν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων παρέρχεσθαι.

ιι' Εἰ χρὴ εἰς κοινὸν οἶκον προσκομιδὴν γίνεσθαι.

ια' Εἰ χρὴ εἰς ἐπίσκεψιν ἀπέρχεσθαι, ἐπιζητούντων
τινῶν.

ιβ' Εἰ χρὴ τοὺς ἐπισκεπτομένους λαϊκοὺς προτρέ-
πεσθαι εἰς εὐχήν.

ιγ' Εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι ἐπισκεπτομένως τινῶν.

³¹ Matth. xii, 20.

288 Qui vult confiteri peccata sua, num omnibus
et quibuslibet debet confiteri, aut quibus.

289 Quem pœnituit peccati, et rursus in idem pec-
catum labitur, quid faciet.

290 Quomodo quis semper magis ac magis proficit
in opere Domini.

291 Quæ sit arundo contrita, aut fumigans linum :
et quomodo quis illam non confringat, hoc vero
non extinguet³¹.

292 An conveniat in fratrum conventu puerorum
sæculo addictorum magistrum esse.

293 Quomodo cum iis agendum sit, qui devitant
graviora peccata, leviora vero patrant indiscrimi-
natim.

294 Qua de causa non servet aliquis assiduum Dei
memoriam.

295 Quibus signis cognoscatur qui non est attento
animo.

296 Quomodo animus habeat persuasum se a pec-
catis purum esse.

297 Quomodo a peccatis converti oporteat.

298 An Scriptura permittat bona facere ad sibi
ipsi placendum.

299 Quomodo sibi persuadebit animus, se a glo-
riæ studio alienum esse.

300 Quis modus conversionis, cum de re sub as-
pectum non cadente fit sermo.

301 Quod si dicat quis : Non mea me condemnat
conscientia.

302 An ex cella penaria erogandum sit externis
inopibus.

303 An in fraterna communitate iis quæ a quibus-
vis dicuntur, obediendum sit.

304 Utrum pro iis qui fratribus fuere oblatis, ali-
quid accipere oporteat ab eorum parentibus,
si dare aliquid voluerint.

305 An ab externis conveniat accipere, sive ami-
citiæ, sive prioris propinquitatis gratia.

413 306 Qua ratione vitatur mentis aberratio.

307 An alternis vicibus incipiendum sit psallere
aut precari.

308 An fratribus aliquid danti, vicissim retribuere
oporteat ; et si convenit pro ratione rei datæ
rependere vices.

309 Si consueta, et quæ secundum naturam sunt,
cuiquam contingant, an audere debeat ad san-
ctorum communionem accedere.

310 Nunquid in communi domo Dominicam cœ-
nam conveniat celebrari.

311 Utrum cum aliqui rogant, eos invisere oporteat.

312 An laici qui nos invisunt adhortandi sint ad
precationem.

313 An cum aliqui nos visitant, oporteat laborare.

(43) ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΤΩΝ ΚΑΤ' ΕΠΙΤΟΜΗΝ ΟΡΩΝ.

PROŒMIUM

IN REGULAS BREVIUS TRACTATAS.

Benignus Deus, qui docet hominem scientiam,³² iis quidem quibus creditum est donum docendi præcipit per Apostolum, ut perseverent in doctrina³³, eos vero qui divinorum documentorum ædificatione indigent, per Moysen admonet, dicens: *Interroga patrem tuum, et anuntiabit tibi, majores tuos, et dicent tibi*³⁴. Quapropter necesse est nos quidem, quibus creditum est munus docendi, paratos esse omni tempore et promptos ad instruendas perficiendasque animas, et modo publice coram tota Ecclesia contestari, modo privatim permittere unicuique eorum, qui ad nos accesserint, ut suo arbitrato nos seorsum rogare possint quæ pertinent et ad sanitatem fidei, et ad veritatem ejus vivendi ritus qui est ex Evangelio Domini nostri Jesu Christi, ex quibus utrisque homo Dei constanter perficitur: vos vero nihil otiosum, nihil vobis infructuosum relinquere, sed præter ea quæ in communi discitis, etiam privatim de rebus conducibilibus interrogare, et omne vitæ otium ad vestram utilitatem dirigere. Ergo si nos in hoc congregavit Deus, multa que quod ad externos tumultus attinet, requie perfruitur, neque ad quidquam aliud agendum convertamur, neque somno rursus corpora tradamus, sed in meditando ac expendendis rebus necessariis transigamus reliquam noctis partem, explentes quod dictum est a beato Davide: *In lege Domini meditabitur die ac nocte*³⁵.

A Ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ὁ διδάσκων ἀνθρώπου γνώσιν, τοῖς μὲν τὸ διδασκαλικὸν πεπιστευμένοις χάρισμα παραγγέλλει διὰ τοῦ Ἀποστόλου ἐμμένειν τῇ διδασκαλίᾳ, τοῖς δὲ χρῆξουσιν τῆς ἐκ τῶν θείων διδασμάτων οἰκοδομῆς διὰ Μωϋσέως παρακαλεῖ λέγων· Ἐπερωτήσον τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοὶ τοὺς προεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσι σοὶ. Διόπερ ἀνάγκη ἡμῶν μὲν, τοὺς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου πεπιστευμένους, ἐν παντὶ καιρῷ προθύμους εἶναι πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν· καὶ τὰ μὲν ἐν κοινῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ πάσι διαμαρτύρασθαι (44)· τὰ δὲ ἰδίᾳ ἐκάστῳ τῶν προσιόντων παρέχειν ἑαυτοῦς κατ' ἐξουσίαν ἐπερωτῆσαι, τὰ τε πρὸς ὑγίαν τῆς πίστεως καὶ ἀλήθειαν τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγελίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πολιτείας, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος βεβαίως τελειοῦται· ὑμῶν δὲ μηδὲν ἄκαρπον παρῆναι, (45) μηδὲν ἄργον ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρὸς οἷς ἐν τῷ κοινῇ μαθήσασθε, καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν συμφερόντων ἐπερωτῆσαι, καὶ πάντων σχολῶν τοῦ βίου πρὸς τὸ χρῆσιμον διατίθεσθαι. Εἰ οὖν εἰς τοῦτο συλήγαγεν ἡμᾶς ὁ Θεός, καὶ ἡσυχία πολλὴ ἀπὸ τῶν ἐξωθεν θορόδων ἔστι, μήτε πρὸς ἑτέραν τινα ἐργασίαν τρεπήμεθα, μήτε ὑπὸ πάλιν παραδώμεν τὰ σώματα, ἀλλ' ἐν τῇ μερίμνῃ καὶ ἐξετάσει τῶν ἀναγκαίων τὸ λειπόμενον μέρος τῆς νυκτὸς διενέγκωμεν, πληροῦντες τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ ὅτι ἐν νόμῳ Κυρίου μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός.

SANCTI PATRIS NOSTRI

BASILII

Cæsareæ Cappadociæ archiepiscopi

414 INTERROGATIO I.

An liceat, aut expediat alicui, ut sibi ipsi permittat facere dicereve quæ bona existimat, citra testimonium divinarum Scripturarum.

RESPONSIO.

Cum Dominus noster Jesus Christus dicat qui-

³² Psal. xcii, 10. ³³ I Tim, 1, 3. ³⁴ Deut. xxxii, 7.

(43) Breve illud quasi proœmium habet varium titulum et locum in variis codicibus. In utroque Coisl. continenter leguntur Regulæ tum longiores tum breviores, sine proœmio, sine tabula, sine ulla distinctione, sic ut ex utrisque corpus unum efficiatur.

(44) Codex Colb. πᾶσι περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου διαμαρτύρασθαι. Mox idem ms. τὰ τε πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ὑγίαν, ad ædificationem et integritatem fidei.

(45) Reg. primus ὑμῶν δὲ μηδὲν ἄργον ἐν ἑαυτοῖς

C

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας (46).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'

Εἰ ἔξεστιν (47) ἢ συμπέσει τινὶ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν, καὶ ποιεῖν ἢ λέγειν ἃ νομίζει καλὰ, ἀνεὺ τῆς μαρτυρίας τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος περὶ

³⁵ Psal. i, 2.

μηδὲν ἄκαρπον παρῆναι. Ita vero in Colb legitur: ὑμῶν δὲ μηδὲν ἄκαρπον, ἄργον ἑαυτοῖς, μηδὲ ἄκαρπον παρῆναι.

(46) Reg tertius του αὐτου οροι κατ επιτομήν, ejusdem regulæ in epitomen redactæ. Aliter in Colbertino ἀρχὴ τῶν κατ' επιτομήν κεφαλαίων, initium capitum in epitomen coactorum

(47) Veteres duo libri ἔξεστι καὶ συμ. Mox Reg. primus et Voss. τῶν Γραφῶν. Alius ms. τῶν θείων Γραφῶν.

μέν (48) τοῦ ἁγίου Πνεύματος· Οὐ γὰρ λαλήσει ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ, ταῦτα λαλήσει· περὶ δὲ ἑαυτοῦ· Οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδέν· καὶ πάλιν· Ὅτι ἐγὼ ἐξ ἑαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτὸς μοι ἐντολὴν ἔδωκε (49), τί εἶπω, καὶ τί λαλήσω· καὶ οἶδα, ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν· ἃ οὐκ λαλῶ ἐγὼ, καθὼς εἶρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ· τίς ἂν εἰς τοσαύτην ἐξέληθι (50) μανίαν, ὥστε ἄφ' ἑαυτοῦ τολμησαί τι καὶ μέχρις ἐννοίας λαθεῖν, ὅς ὁδηγῶ μὲν τοῦ ἁγίου καὶ ἀγαθοῦ Πνεύματος χρειαζόμενος εἶναι, ἵνα κατευθυνθῆ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ νοῦν καὶ λόγον, καὶ πράξῃ, τυφλὸς δὲ καὶ ἐν σκότει διαγῆ, ἄνευ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ φωτίζοντος, ὡσπερ ἀκτίσι, ταῖς ἑαυτοῦ ἐντολαῖς; Ἡ γὰρ ἐντολὴ Κυρίου, φησὶ, τῆλαυγῆς, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. Ἐπειδὴ (51) δὲ τῶν ἐν ἡμῖν στρεφομένων πραγμάτων ἢ ῥημάτων τὰ μὲν ἐστὶν ὑπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ διεσταλμένα, τὰ δὲ σεσιωπημένα· περὶ μὲν τῶν γεγραμμένων οὐδεμίαν ἐξουσίαν δέδοται καθόλου οὐδενί, οὔτε ποιῆσαι τι τῶν κεκωλυμένων, οὔτε παραλείψαι τι τῶν προστεταγμένων, τοῦ Κυρίου ἅπαξ παραγγεῖλαντος, καὶ εἰπόντος· Καὶ φυλάξῃ (52) τὸ ῥῆμα ὃ ἐπέλλομαι σοι σήμερον· οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐκ ἀφείλεις ἀπ' αὐτοῦ. Φοβερὰ γὰρ τις ἐκδόχη κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς τοιοῦτόν τι τολμῶντας· περὶ δὲ τῶν σεσιωπημένων κανόνα ἡμῖν ἐξέθετο ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἰπών· Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομαί. Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος. Ὡστε παντὶ λόγῳ ἐπάναγκες ἢ ἢ τῷ Θεῷ (53) ὑποτάσσασθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, ἢ ἄλλοις διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ. Γέγραπται γάρ· Ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Κύριός φησιν· Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας, ἔστω πάντων ἑσχατος, καὶ πάντων δοῦλος· ἀπηλλοτριωμένος δεκνόντι τῶν ἰδίων θελημάτων κατὰ μίμησιν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β΄.

Ποίαν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι δεῖ παρ' ἀλλήλων τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῆν κατὰ Θεὸν βουλομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παντὶ τῷ προσερχομένῳ προ-

³⁶ Joan. xvi, 13. ³⁷ Joan. v, 19. ³⁸ Joan. xii, 49, 50. ³⁹ Psal. xviii, 9. ⁴⁰ Deut. iv, 2. ⁴¹ Hebr. x, 27. ⁴² I Cor. x, 22-24. ⁴³ Ephes. v, 21. ⁴⁴ Marc. ix, 34. ⁴⁵ Joan. vi, 38.

(40) Vocula μὲν deest quidem in vulgatis: sed in veteribus libris reperitur. Hæc fusius scripta sunt in Colbertino, περὶ μὲν τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸ ὑμᾶς ὁδηγήσει εἰς πᾶσαν ἀληθειαν· οὐ γάρ, κ. τ. λ. *Cum Dominus noster Jesus Christus de Spiritu sancto quidem dicat discipulis suis: Ipse vos deducet in omnem veritatem, etc.*

(49) Unus ms. ἐντολὴν δέδωκε. Haud longe voculam τί ex multis mss. addidimus.

(50) Reg. primus et Colb. ἐξέληθαι.

(51) Codex Combef. Ἐπειδὴ τοίνυν. Mox Regii duo et Colb. πραγμάτων ἢ ῥημάτων. Illud, ἢ ῥη-

A dem de sancto Spiritu, *Non enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audierit, hæc loquetur*³⁶; de seipso vero: *Non potest Filius a se facere quidquam*³⁷; et iterum: *Ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, et quid loquar: et scio quia mandatum ejus vita æterna est: quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor*³⁸; quis eo dementiæ deveniet, ut a seipso audeat aliquid vel cogitatione concipere, qui scilicet ductore sancto et bono Spiritu indigeat, ut dirigatur in viam veritatis, sive in mente, sive in sermone, sive in actione, et cæcus sit, et in tenebris degat, sine sole justitiæ ipso Domino nostro Jesu Christo, qui suis mandatis tanquam radiis illuminat? *Præceptum enim Domini, inquit, lucidum, illuminans oculos*³⁹. Sed quoniam rerum aut verborum apud nos usitatorum alia in sancta Scriptura per Domini mandatum declarata sunt, alia silentio prætermissa: de iis quidem quæ scripta sunt, nulli omnino licet aut aliquid facere eorum quæ vetita sunt, aut aliquid omittere eorum quæ jussa sunt, cum Dominus semel præceperit, ac dixerit: *Et servabis verbum quod præcipio tibi hodie: non adjicies ad ipsum, nec detrahes ab ipso*⁴⁰. Formidabilis enim quædam judicii expectatio superest, atque æmulatio ignis, qui eos qui aliquid ejusmodi audent, devorabit⁴¹: de iis vero quæ silentio præterita sunt, regulam nobis tradidit apostolus Paulus cum dixit: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est, quærat: sed quod alterius, unusquisque*⁴². Quare necesse omnino est, aut Deo ex ejus mandato subjici, aut aliis **415** propter mandatum illius. Scriptum est enim: *Subjecti invicem in timore Christi*⁴³. Quin et Dominus ait: *Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium postremus, et omnium servus*⁴⁴; abalienatus videlicet a suis voluntatibus, exemplo ipsius Domini, dicentis: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me, Patris*⁴⁵.

INTERROGATIO II.

Qualem professionem a se mutuo exigere debeant qui simul secundum Deum vivere volunt.

RESPONSIO.

D Eam, quæ a Domino cuique accedenti proposita

μάτων, aberat a vulgatis. Nec ita multo post mss duo cum Voss. ἐντολῆς τοῦ Κυρίου.

(52) Antiqui tres libri καὶ φυλάξαι, et serva verbum. Editi et codex Combef. καὶ φυλάξῃ, servabis. Ibidem Reg. primus ὁ ἐγὼ.

(53) Unus ms. Θεῷ Λόγῳ Deo Verbo. Mox Reg. primus et Colb. κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ἢ ἄλλοις. Γέγραπται γάρ. Reg. tertius et Combef. ἢ ἄλλοις. Cætera ut supra. At Coisl. secundus ἐπάναγκες ἢ, ἢ τῷ Θεῷ ὑποτάσσασθαι κατὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, ἢ ἄλλοις διὰ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ· quo in codice plana sunt omnia, et suo quæque loco posita. Ita autem

est, cum dixit: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*⁴⁶. Qualem autem vim habeat horum unumquodque, dictum est in ea, quæ ad ipsum pertinet, interrogatione.

INTERROGATIO III.

Quomodo convertemus peccantem: aut si non convertat sese, quomodo cum illo agendum sit.

RESPONSIO.

Velut præceptum est nobis a Domino, cum dixit: *Si peccaverit frater tuus, vade, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: si vero non audierit, adhibe tecum etiam unum, aut duos, ut in ore duorum testium aut trium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem non audierit quoque Ecclesiam, sit tibi sicut ethnicus et publicanus*⁴⁷. Si itaque hoc contingat, *Sufficit tali objurgatio hæc, quæ fit a pluribus*⁴⁸; cum Apostolus scripserit: *Argue, increpa obsecra in omni patientia, et doctrina*⁴⁹. Et rursus: *Quod si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, et ne commisceamini cum illo, ut confundatur*⁵⁰,

INTERROGATIO IV.

Si quis pro levissimis etiam peccatis coarctet ac urgeat fratres, his verbis: Debetis agere pœnitentiam, nunquid et ipse immisericors est, et Charitatem dissolvit.

RESPONSIO.

Cum Dominus affirmaverit iota unum aut unum apicem a lege non præterire, donec omnia fiant⁵¹, pronuntiaveritque homines de omni verbo otioso quod locuti fuerint, rationem in judicii die esse reddituros⁵², nihil contemnendum est quasi parvum. *Qui enim, inquit, rem contemnit, contemnetur ex ea*⁵³. Et alias quale peccatum audeat quis parvum dicere, postquam **416** Apostolus hanc protulit sententiam: *Per prævaricationem legis Deum inhonoras*⁵⁴? Quod si stimulus mortis peccatum est, non hoc, aut illud, sed indefinite omne omnino peccatum, immisericors est qui silet, non qui redarguit, tanquam qui venenum relinquat in eo qui a venenata bestia morsus est, non autem

⁴⁶ Matth. xvi, 24. ⁴⁷ Matth. xviii, 15-17. ⁴⁸ II Cor. ii, 6. ⁴⁹ I. Tim. iv, 2. ⁵⁰ II Thess. iii, 14. ⁵¹ Matth. v, 18. ⁵² Matth. xii, 36. ⁵³ Prov. xiii,

habet Coisl. primus, ἐπάναγκες, ἢ τῷ Θεῷ ὑποτάσσεται κατ' ἐντολήν· in cæteris autem consentit cum Coisl. secundo. Sed hæc variatio, si tamen variatio dici potest, sententiam non mutat. Editi κατ' ἐντολήν αὐτοῦ· γέγραπται.

(54) Editi et unus Combef. προταχθεῖσαν. Alter Combef. προσταχθεῖσαν. Reg. tertius προταχθεῖσαν.

(55) Reg. primus ἀμάρτη εἰς σέ ὁ.

(56) Reg. primus et Colb. καὶ τριῶν. Mox idem ms. σταθῆ. Editi et Reg. tertius σταθήσεται.

(57) Reg. tertius et editi τῇ Ἐκκλησίᾳ. At duo ms. cum Voss. τῆς Ἐκκλησίας. Aliquanto post Colb. ἢ ἐπὶ τῶν πλειόνων, quæ fit coram pluribus. Post vocem πλειόνων ita legitur in Voss. et in aliis duo-

α ταχθεῖσαν (54), εἰπόντος· Εἰ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Τούτων δὲ ἕκαστον οἶαν ἔχει δύναμιν εἰρηται ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ ἐρωτήματι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'.

Τὸν ἀμαρτάνοντα πῶς ἐπιστρέψομεν, ἢ μὴ ἐπιστρέφοντα πῶς ἔχειν κρῆ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς προστετάγμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐάν ἀμάρτη ὁ (55) ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἐλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἓτι ἓνα ἢ δύο, ἕνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν (56) σταθῆ πᾶν ῥῆμα. Ἐάν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν ἐπὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας (57) παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. Ἐάν ἄρα γένηται τοῦτο, Ἄρκετόν τῷ τοιοῦτῳ ἢ ἐπιτιμία αὐτῆ ἢ ὑπὸ τῶν πλειόνων, τοῦ Ἀποστόλου γράψαντος· Ἐλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ, καὶ διδαχῇ· καὶ πάλιν· Εἰ δὲ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν, διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦτον σημειοῦσθε· καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἕνα ἐντραπῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'.

Ἐάν τις καὶ εἰς (58) τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα στενοχωρῆ τοὺς ἀδελφούς, λέγων, ὅτι Ὀφείλετε μετανοῆσαι, μήποτε καὶ αὐτὸς ἀσπλαγχνός ἐστι, καὶ τὴν ἀγάπην καταλύει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου διαθεβαιοσαμένου μὲν, ὅτι ἰῶτα ἐν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρελθῆ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται, ἀποφνημαμένου δὲ, ὅτι Πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ὃ ἐάν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· οὐδενὸς δεῖ καταφρονεῖν ὡς μικροῦ. Ὁ γὰρ καταφρονῶν πράγματος, φησὶ, καταφρονηθήσεται (59) ὑπ' αὐτοῦ. Ἄλλως τε ποῖον ἀμάρτημα μικρὸν τολμήσει τις εἰπεῖν, τοῦ Ἀποστόλου ἀποφνημαμένου, ὅτι Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; Εἰ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἢ ἀμαρτία, οὐχ ἦδε ἢ ἦδε, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ δηλονότι πᾶσα ἀμαρτία (60), ἀσπλαγχνός ἐστιν ὁ ἐρήσυχάζων, οὐχ ὁ ἐλέγχων· ὡσπερ ὁ τὸν ἰὸν ἐναφείς τῷ θηχθέντι ὑπὸ ἰσθόλου, οὐχ ὁ

13. ⁵⁴ Rom. ii, 23.

bus libris, καὶ ὡς παραδέδοται ὑπὸ τοῦ Ἀπ, γρ.

(58) Sic veteres quidam libri Vocula eis deest in vulgatis. Mox codex Voss. μετανοεῖν μήποτε καταλύει τὴν ἀγάπην ἀσπλαγχνός ὢν, et ita quoque habet Colbertinus, nisi, quod pro μήποτε habet μῆ. Reg. primus μήποτε καταλύη· cætera autem ita ut priores duo codices.

(59) Codex Voss. Ὁ γὰρ καταφρονῶν, φησὶ, γράμματος, καταφρονηθήσεται. Aliquanto post duo mss. Ἄλλως δέ.

(60) Illud, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ δηλονότι πᾶσα ἀμαρτία, deest in Vossii codice et in Regio primo. Combefisius in his verbis deprehendere sibi videtur Stoicam quamdam severitatem. Nam, inquit, peccata magna a parvis non discernuntur: sed omnia

ἐξαιρών. Καὶ τὴν ἀγάπην δὲ οὗτος καταλύει (61). Ἐγγραπται γάρ· Ὁς φείδεται τῆς βακτηρίας, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν· ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε΄

Πῶς ὀφείλει τις μετανοῆσαι ἐφ' ἐκάστῳ ἀμαρτήματι, καὶ ποίους ἐπιδείξασθαι καρπούς ἀξίους τῆς μετανοίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν διάθεσιν ἀναλαβὼν τοῦ εἰπόντος, Ἄδικίαν ἐμίσησα, καὶ ἐβδελυξάμην. Καὶ ποιήσας τὰ ἐν τῷ ἔκτῳ ψαλμῷ, καὶ ἐν (62) πολλοῖς ἄλλοις εἰρημένα, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ὑπὲρ ἄλλου ἡμαρτηκότος μεμαρτυρημένα τοῖς κατὰ Θεὸν λυπηθεῖσιν Ἰδοὺ γάρ, φησὶ, τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι, πόσῃν κατειργάσατο ὑμῖν σπουδῆν, ἀλλὰ ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον (63), ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ἐκδίκησιν, ἀλλὰ ζῆλον. Ἐν παντί συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἄγνοους εἶναι ἐν τῷ πράγματι. Καὶ πολυπλασιάσας τὸ ἀντίθετον κατόρθωμα, ὡς ὁ Ζαχαρίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ς΄.

Ὁ λόγῳ ὁμολογῶν μετανοεῖν, τὸ δὲ ἀμάρτημα μὴ διορθούμενος, τίς ἐστίν (64).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τοῦ τοιοῦτου γεγράφθαι λογιζομαι· Ἐάν σου δέηται ὁ ἐχθρὸς μεγάλη τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῆς αὐτῷ· ἑπτὰ γάρ εἰσι πονηρίαὶ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ· καὶ ἀλλαχοῦ· Ὡσπερ κύων ὅταν ἐπέλθῃ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ ἐμετόν, καὶ μισητὸς γένηται, οὕτως ἄνθρωπος τῇ ἰδίᾳ κακίᾳ ἀναστρέψας (65) ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ αμαρτίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ζ΄.

Τί τὸ κρίμα τῶν ἐκδικούντων τοὺς ἀμαρτανοντας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Βαρύτερον ἐκείνου οἶμαι, περὶ οὗ εἴρηται (66), ὅτι Συμφέροι αὐτῷ, ἵνα κρεμασθῇ μύλος οὐκὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ριφῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. Οὐκέτι γάρ τὴν ἐπιτίμησιν εἰς διορθώσιν, ἀλλὰ τὴν ἐκδίκησιν εἰς βεβαίωσιν τοῦ ἀμαρτήματος ὁ ἀμαρτήσας λαμβάνει, καὶ ἄλλους εἰς τὰ ὅμοια πάθη προτρέπει (67), ὡς ἐφαρμόσαι τῷ ἐκδικούντι,

⁵⁵ Prov. xiii, 24. ⁵⁶ Psal. cxviii, 163. ⁵⁷ II Cor. vii, 11. ⁵⁸ Prov. xxvi, 25. ⁵⁹ ibid. 11. ⁶⁰ Luc. xvii, 2.

ex auctoris sententia magna sunt. Quid autem, quæso, prohibet omnia peccata dici posse magna, si respiciatur qui offenditur Deus? Sed nec auctor, nec alius quisquam negat aliqua esse, quæ parva sunt, si cum gravioribus comparentur.

(61) Codex Colb. Ἀγάπην δὲ καταλύει ὁ τοιοῦτος. Mox Reg. primus τὸν υἱόν αὐτοῦ· ὁ δὲ.

(62) Vocula ἐν addita est ex Vossii codice et ex Reg. primo. Ibidem iidem illi libri veteres cum Colb. ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου μεμαρτυρημένα τοῖς κατὰ Θεὸν λυπηθεῖσι, καὶ ταῦτα ἄλλου ἡμαρτηκότος, Ἰδοὺ.

(63) Illa, ἀλλὰ φόβον... ἀλλὰ ζῆλον, addita sunt ex Vossii veteri libro et ex aliis tribus. Paulo ante

eximat. Quinetiam qui ejusmodi est, evertit charitatem. Scriptum est enim: *Qui parcit baculo, odit filium suum: qui autem diligit, diligenter castigat* ⁵⁵.

INTERROGATIO V.

Quomodo debeat quis pœnitentiam agere de singulis peccatis, et cujusmodi fructus pœnitentia dignos ostendere.

RESPONSIO.

Nimirum si habeat animum illius, qui dixit: *Iniquitatem odio habui, et abominatus sum* ⁵⁶. Item si præstiterit quæ referuntur in sexto Psalmo, et in aliis multis, et si fecerit quæ ob peccatum ab alio admissum facta fuisse testatur Apostolus, ab iis qui secundum Deum contristati fuerant. *Ecce enim, inquit, hoc ipsum secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatum est sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed vindictam, sed æmulationem. In omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in negotio* ⁵⁷. Itidem si, Zachæi exemplo, oppositam virtutem crebro excoluerit.

INTERROGATIO VI.

Qui verbis confitetur se pœnitere, peccatum vero non corrigit, quis est.

RESPONSIO.

Existimo de eo qui hujusmodi est, id scriptum fuisse: *Si te rogaverit inimicus magna voce, ne credideris ei: septem enim sunt nequitiae in anima ejus* ⁵⁸. Et alio in loco: *Sicut canis cum redierit ad suum vomitum, et odibilis efficitur: sic homo sua malitia revertens ad peccatum suum* ⁵⁹.

INTERROGATIO VII.

Quodnam est judicium adversus eos qui peccantes defendunt.

RESPONSIO.

Gravius quam quod prolatum fuit in eum de quo dictum est: *Expedit illi ut suspendatur mola asinaria circa collum ejus, et projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis* ⁶⁰. Non enim jam objurgationem ad emendationem, sed defensionem ad peccati confirmationem accipit qui peccavit, imo vero invitat alios ad similia vitia: quamobrem defensori hujusmodi et patrono,

duo mss. κατειργάσατο ἐν ὑμῖν.

(64) Editio Paris ποταπός ἐστιν. At editio Ven. et tres mss. ut in contextu.

(65) Sic editio Ven. et quatuor mss. præter Voss. codicem. Editio Paris. οὕτως ἀφρων... ἀναστρέψας sic stultus malitia sua revertens ad peccatum suum; et ita quoque apud LXX legitur.

(66) Codex Colb. περὶ οὗ εἶπεν ὁ Κύριος. Nec ita multo post duo mss. cum Voss. καὶ ριφῇ. Editi et Reg. tertius ἐρρίπται.

(67) Reg. primus et Colb. et Voss. πρὸς τὰ ὅμοια πάθη προτρέπει. Alii duo mss. et editi εἰς τὰ ὅμοια προτρέπει. Ibidem Reg. primus τῷ ἐκδικούντι, ἐάν μὴ.

nisi ediderit fructus pœnitentia dignos, convenit A quod a Domino dictum est: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te. Expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, et non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam* ⁶¹.

INTERROGATIO VIII.

Quomodo debet suscipi, quem vere pœnitet.

RESPONSIO.

Velut Dominus docuit, cum dixit: *Convocat amicos, et vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat* ⁶².

INTERROGATIO IX.

Quomodo erga eum qui citra pœnitentiam peccat, erimus animati.

RESPONSIO.

Uti Dominus præcepit, cum dixit: *Si autem et Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ⁶³; et sicut Apostolus docuit, cum scripsit: *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis* ⁶⁴.

INTERROGATIO X.

Anima quæ in multis peccatis misere versata fuerit, quo timore et quibus lacrymis recedere debeat a peccatis, et qua spe quave affectione ad Deum accedere.

RESPONSIO.

Primum quidem odisse debet reprobam suam vitam anteactam, et ipsam ejus memoriam execrari detestarique. Scriptum est enim: *Iniquitatem odio habui et abominatus sum, legem autem tuam dilexi* ⁶⁵. Deinde vero timoris magistram assumere æterni judicii ac supplicii comminationem; itemque cognoscere, tempus lacrymarum tempus esse pœnitentiæ, uti docuit David in sexto psalmo. Quippe certissime credat peccata purgari per sanguinem Christi, in magnitudine misericordiæ, et multitudine miserationum Dei, qui dixit: *Si fuerint peccata vestra quasi phœniceum, sicut nivem dealbabo; et si fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo* ⁶⁶. Tum demum nacla facultatem ac potestatem placendi Deo, dicit: *Ad vesperum demorabitur fletus, et 418 ad matutinum lætitia. Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea* ⁶⁷. Atque ita accedens, psallit Deo, ac dicit: *Exaltabo te, Domine, quo-*

εἰ μὴ ἐπιδείξεται καρπὸς ἄξιός τῆς μετανοίας, τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, ὅτι Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίξῃ σε, ἐξέλε αὐτόν, καὶ βάλῃ ἀπὸ σου. Συμφέρει γὰρ σοι ἵνα ἀποληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς τὴν γέενναν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η΄.

Τὸν μετανοοῦντα γνησίως πῶς προσδέχεται χρῆ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, εἰπὼν, ὅτι Συγκαλεῖται τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων· Συγχαίρατέ μοι, ὅτι εὔρον τὸ πρόβατόν μου, τὸ ἀπολωλός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ΄.

Πρὸς τὸν ἀμετανόητα ἀμαρτάνοντα πῶς διατεθῆμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὁ Κύριος προσέταξεν, εἰπὼν· Ἐὰν (68) δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης· καὶ ὡς ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξε, γράψας· Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντός ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον (69) παρ' ἡμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ι΄.

Ψυχὴ ἐν ἀμαρτίαις πολλαῖς ταλαιπωρήσασα (70) μετὰ ποταποῦ φόβου καὶ ποταπῶν δακρύων ὀφείλει ἀναχωρῆσαι τῶν ἀμαρτημάτων· καὶ μετὰ ποίας ἐλπίδος καὶ διαθέσεως προσέλθειν τῷ Θεῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν ὀφείλει μισῆσαι τὸν κατεγνωσμένον ἑαυτῆς πρότερον βίον καὶ τὴν μνήμην αὐτὴν σιχχαίνουσα (71) καὶ βδελυσσομένη· γέγραπται γάρ· Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην, τὸν δὲ νόμον σου ἠγάπησα· ἔπειτα δὲ φόβου μὲν διδάσκαλον (72) λαμβάνειν τὴν ἀπειλὴν τῆς αἰωνίου κρίσεως καὶ κολάσεως, δακρύων δὲ καιρὸν γνωρίζειν τὸν καιρὸν τῆς μετανοίας, ὡς ἐδίδαξεν ὁ Δαβὶθ ἐν τῷ ἕκτῳ ψαλμῷ· πληροφορηθεῖσα τὸν καθαρισμὸν τῶν ἀμαρτημάτων διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μεγέθει τοῦ ἐλέους καὶ τῷ πλήθει τῶν οἰκτιρισμῶν τοῦ Θεοῦ, τοῦ εἰπόντος, ὅτι Ἐὰν ὡσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὡσιν ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ. Τότε τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν λαβοῦσα τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, λέγει· Τὸ ἐσπέρας ἀυλισθήσεται κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις (73). Ἔστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί, διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην, ὅπως ἂν ψάλλῃ σοι ἡ δόξα μου. Καὶ

⁶¹ Matth. v, 29. ⁶² Luc. xv, 6. ⁶³ Matth. xviii, 17. ⁶⁴ II Thess. iii, 6. ⁶⁵ Psal. cxviii, 163. ⁶⁶ Isa. i, 18. ⁶⁷ Psal. xxix, 6, 12, 13.

(68) Reg. primus et Colb. ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπὼν· Ἐὰν, etc. Codex Voss. brevius ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπὼν· Ἔστω σοι ὡσπερ ἐθνικός.

(69) Antiqui duo libri ἣν παρελάβετε, quam accepistis. Reg. secundus ἣν παρέλαβουσαν.

(70) Veteres duo libri cum Voss. πολλαῖς οὔσα. Mox duo mss. προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ.

(71) Reg. primus et Combef. αὐτὴν σιχχαίνουσα.

Reg. tertius σιχχαίνουσα. Codex Colb. συχαίνουσα. Editiones veteres σιχχαίνουσα. Fecit novitas vocis, ut tam varie a librariis scriberetur.

(72) Unus ms. φοβουμένη διδάσκαλον. Mox duo mss. τῆς αἰωνίου κολάσεως.

(73) Totum illud, τὸ ἐσπέρας ἀυλισθήσεαι κλαυθμὸς, καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις, sumptum est ex Vossii codice et ex Reg. primo.

οὕτω προσελθοῦσα, ψάλλει τῷ Θεῷ, λέγουσα· Ὑψώ-
σω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὐφρανᾶς τοὺς
ἐχθροὺς μου ἐπ' ἐμέ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'.

Πῶς κατορθοῖ τις τὸ μῖσος πρὸς τὰ ἁμαρτήματα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄει ἐκ τοῦ ἀηθοῦς καὶ λυπηροῦ ἀποτελέσματος τὸ
μῖσος πρὸς τοὺς αἰτίους τῶν τοιούτων ἐγγίνεται. Ἐάν
οὖν τις πληροφορηθῇ ὅσων καὶ ἡλίκων κακῶν γίνεται
αἷτια τὰ ἁμαρτήματα, αὐτομάτως καὶ ἐνδιαθέτως πά-
σχει τὸ πρὸς αὐτὰ μῖσος, οἷον ἔδειξεν ὁ εἰπών· Ἀδι-
κίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΒ'.

Πῶς πληροφορηθῇ ἡ ψυχὴ, ὅτι ἀφῆκεν αὐτῇ ὁ Θεὸς τὰ
ἁμαρτήματα (74).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐάν θεωρήσῃ ἐαυτὴν (75) ἐν τῇ διαθέσει τοῦ εἰπόν-
τος· Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην. Ὁ γὰρ Θεός,
ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων κατα-
πέμφας τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸ ὅσον ἐφ' ἐαυτῷ
προλαβὼν πᾶσιν ἀφῆκεν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλεον καὶ κρίσιν
ἄδει ὁ ἅγιος Δαβὶδ (76), καὶ μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐλε-
ήμων ἐστὶ καὶ δίκαιος, ἀνάγκη τὰ εἰρημένα ὑπὸ τε
τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων εἰς τοὺς περὶ μετα-
νοίας τόπους παρ' ἡμῶν γίνεσθαι, ἵνα τὰ κρίματα (77)
τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἀναδειχθῇ, καὶ τὸ ἔλεος αὐ-
τοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τελειωθῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ'.

Εἰ χρὴ τὸν μετὰ τὸ βάπτισμα ἐξαμαρτήσαντα (78)
ἀπογενώσκειν τῆς ἐαυτοῦ σωτηρίας, ἐν πλήθει κακῶν
εὐρεθέντα· ἢ ἕως ποίου μέτρου ἁμαρτιῶν ἐπελπίζειν
χρὴ τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ διὰ τῆς μετανοίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ πλήθος οἰκτιρμῶν Θεοῦ ἀριθμῆσαι, καὶ μέγε-
θος ἐλέους (79) Θεοῦ μετρῆσαι δυνατόν, ἐν συγκρίσει
πλήθους καὶ μεγέθους ἁμαρτημάτων ἢ ἀπόγνωσις
γινέσθω. Εἰ δὲ ταῦτα μὲν, ὡς εἰκὸς, καὶ μέτρῳ
ὑποβάλλεσθαι, καὶ ἀριθμητὰ εἶναι συμβαίνει, Θεοῦ δὲ
ἔλεος μετρῆσαι καὶ οἰκτιρμούς ἀριθμῆσαι ἀδύνα-
τον· οὐκ ἀπογνώσεως καιρὸς, ἀλλ' ἐπιγνώσεως ἐλέ-
ους καὶ καταγνώσεως ἁμαρτημάτων, ὧν ἡ ἄφεσις
πρόκειται ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ (80), καθὼς
γέγραπται· Ὅτι δὲ οὐ χρὴ ἀπογενώσκειν, διδασκά-
μεθα πολλαχοῦ μὲν καὶ πολυτρόπως, μάλιστα δὲ ἐκ
τῆς παραβολῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
τῆς ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ λαβόντος τὴν τοῦ πατρὸς οὐ-
σίαν καὶ καταναλώσαντος εἰς ἁμαρτήματα. Οὐ ἢ

⁶⁸ Psal. xxix, 2. ⁶⁹ Psal. cxviii, 163. ⁷⁰ ibid. ⁷¹ Psal. c, 1.

(74) Reg. primus τὰς ἁμαρτίας.

(75) Antiqui duo libri ἐαυτὴν. Reg. tertius αὐτὴν.
Editi αὐτόν. Mox Reg. primus et Colb. Ὁ γὰρ Θεός.
Vox Θεός typographis exciderat. Haud longe Reg.
primus τὸν ἐαυτοῦ μονογενῆ Υἱόν.

(76) Vox Δαβὶδ, addita est ex Vossii veteri libro
et ex aliis duobus.

(77) Codex Voss. et Colb. τὸ κρίμα. Reg. primus
ἵνα τὸ κρίμα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ κατα τὸ ἔλεος

*A niam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos
super me* ⁶⁸.

INTERROGATIO XI.

Quomodo oderit quis peccata.

RESPONSIO.

Eventus tristis ac molestus semper odium parit
in eos qui ejusmodi rerum auctores sunt. Si cui
igitur persuasum sit, quot et quantorum malorum
causa peccata sint, ea sponte et ex animo prose-
quitur ejusmodi odio, quale ostendit, qui dixit:
Iniquitatem odio habui et abominatus sum ⁶⁹.

INTERROGATIO XII.

*Quomodo animus habeat persuasum, peccata sibi a
Deo fuisse remissa.*

RESPONSIO.

Nempe si viderit affectum se, sicuti illum, qui
dixit: *Iniquitatem odio habui et abominatus sum* ⁷⁰.
Deus enim cum unigenitum Filium suum pro re-
missione peccatorum nostrorum demisit, ea quan-
tum in ipso fuit, omnibus in antecessum condona-
vit. Quoniam autem misericordiam et judicium
David sanctus canit ⁷¹, testaturque Deum misericor-
dem esse et justum, necesse fuerit quæ et pro-
phetæ et apostoli in locis ubi de pœnitentia agunt,
retulere, ea a nobis effici, ut appareant judicia
justitiæ Dei, et misericordia ipsius in condonandis
peccatis exerceatur.

INTERROGATIO XIII.

*An oporteat post baptismum peccantem de salute
desperare, si inveniatur in multitudine peccato-
rum: aut usque ad cujusmodi mensuram pecca-
torum sperandum sit in benignitate Dei, per
pœnitentiam.*

RESPONSIO.

Si fieri potest ut multitudo miserationum Dei
numeretur, ac magnitudo misericordiæ Dei men-
sura quapiam circumscribatur, collata cum multi-
tudine et magnitudine peccatorum, tunc abjiciatur
spes omnis. Quod si ea, ut constat, et ad mensu-
ram et ad numerum redigi possint, fieri autem
non queat ut metiatur quis Dei misericordiam, ac
miserationes numeret, non tempus est desperandi,
sed agnoscendi misericordiam; ac detestandi pec-
cata, quorum venia **419** proponitur in Christi
sanguine, velut scriptum est. Quod autem nequa-
quam desperandum sit, docemur ex multis locis,
multisque modis, maxime autem ex parabola Do-
mini nostri Jesu Christi, quæ de eo filio narra-

αὐτοῦ ἀποδειχθῇ, καὶ εἰς ἄφεσιν.

(78) Codex Voss. ἐξαμαρτόντα. Aliquanto post
unus ms. χρὴ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν.

(79) Sic Voss. et Colb. et Reg. primus. Vox ἐλέους
in editis desiderabatur. Reg. tertius μέγεθος ἐλέους
μετρῆσαι.

(80) Reg. primus αἵματι τοῦ Κυρίου. Addita est
non longe vocula καὶ ex libris veteribus.

tur⁷², qui acceptam hæreditatem paternam insum-
pserat in peccata. Cujus pœnitentia qualem et
quantam celebritatem meruerit, ex ipsis Domini
verbis ediscimus. Sed et per Isaiam dicit Deus:
*Si fuerint peccata vestra quasi phœniceum, sicut ni-
vem dealbabo: et si fuerint ut coccinum, sicut la-
nam dealbabo*⁷³. Quod quidem tantummodo verum
esse nobis sciendum est, si pœnitentiæ modus ex
animi affectione peccatum exsecrante eximius et
excellens adhibeatur, sicut scriptum est tum in
Veteri, tum in Novo Testamento: et edatur fructus

A μετάνοια οἷας καὶ ὄσης (81) ἐορτῆς ἀξία γέγονεν, ἐξ
αὐτῶν τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου μαυθάνομεν. Καὶ
διὰ Ἠσαίου δὲ φησὶν ὁ Θεός· Ἐὰν ὦσιν αἱ ἀμαρ-
τίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἐὰν
δὲ ὦσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον (82) λευκανῶ.
Ὅπερ ὀφείλομεν εἰδέναι ἀληθῆς μόνον, ἐὰν ὁ τρόπος
τῆς μετανοίας ἐκ διαθέσεως βδέλυτσομένης τὴν
ἀμαρτίαν ἀξιόλογος γένηται, καθὼς γέγραπται ἐν τε
Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ· καὶ ὁ καρπὸς ἀξίος, κα-
θὼς εἴρηται ἐν τῷ περὶ τούτου ἐπερωτήματι.

dignus uti dictum est in ea, quæ ad hoc per-
tinet, interrogatione.

INTERROGATIO XIV.

*Ex quibus fructibus probanda sit vera
pœnitentia.*

RESPONSIO.

Mores pœnitentium, et affectus recedentium a
peccato, et studium fructuum pœnitentia digno-
rum relata sunt in suis locis.

INTERROGATIO XV.

*Quid hoc sibi vult: « Quoties peccaverit in me fra-
ter meus, et remittam ei⁷⁴? » Et in cujusmodi
peccatis meum est condonare.*

RESPONSIO.

Potestas remittendi non absolute tradita est, sed
consistit in obedientia pœnitentis, et in concordia
quæ habenda est cum eo, qui animam ipsius curat.
Scriptum namque est de talibus: *Si duo ex vobis
consenserint super terram, de omni re quamcunque
petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est*⁷⁵.
At vero de cujusmodi peccatis id sit intelligendum,
ne quærere quidem licet, cum Testamentum No-
vum nullum nobis discrimen indicet, sed quibus-
libet rite pœnitentibus polliceatur veniam ejus-
que: et maxime, cum Dominus ex sua ipsius per-
sona pollicitus sit de omni re.

420 INTERROGATIO XVI.

*Cur aliquando anima etiam sine conatu, dolore ne-
turaliter fere quasi illapso, compungatur, ali-
quando vero ita doloris expers sit, ut etiam co-
natu adhibito compungi non possit.*

RESPONSIO.

Talis quidem compunctio donum Dei est, aut ad
excitandum desiderium, ut animus gustata doloris
ejusmodi dulcedine, eum excolere studeat, aut ad
id demonstrandum, posse animum diligentioris stu-
dii ope in assidua compunctione versari, ut nullus
sit excusationi locus iis qui illam ex negligentia

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΔ'

B Ἐκ ποίων καρπῶν ὀφείλει δοκιμάζεσθαι ἡ ἀληθῆς
μετάνοια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τρόπος τῶν μετανοούντων (83) καὶ ἡ διάθεσις τῶν
ἀναχωρούντων τοῦ ἀμαρτήματος, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν
ἀξίων καρπῶν τῆς μετανοίας εἴρηται ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΕ'.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ποσάκις ἀμάρτη (84) εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός
μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; » Καὶ ἐπὶ ποίοις ἐμὸν ἐστὶν
ἀφιέναι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀφιέναι οὐκ ἀπολύτως δέδοται· ἀλλ'
ἐν ὑπακοῇ τοῦ μετανοούντος, καὶ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν
ἐπιμελούμενον (85) αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Γέγραπται γὰρ
ἐπὶ τῶν τοιούτων, ὅτι Ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν
ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος οὐ ἐνν αἰτήσω-
νται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν
οὐρανοῖς. Τὸ δὲ ἐπὶ ποίοις οὐδὲ ἐρωτᾶν (86) ἐστὶ,
τῆς Καινῆς Διαθήκης διαφορὰν ἡμῖν μηδεμίαν δηλω-
σάσης (87), πάσης δὲ ἀμαρτίας τὴν ἄφεσιν τοῖς ἀξιολό-
γως μετανοοῦσιν ἐπαγγελλομένης· καὶ μάλιστα τοῦ
Κυρίου ἐξ ἰδίου προσώπου ἐπαγγελαμένου περὶ παντὸς
πράγματος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ις'.

Διὰ τί ποτὲ μὲν ἡ ψυχὴ καὶ μὴ σπουδάζουσα, αὐτομά-
τως σχεδὸν ὡς (88) ἐμπεσόντος πόνου, καταλύσσε-
ται· ποτὲ δὲ ἄπονος οὕτως ἐστὶν, ὡς καὶ βιαζομένη
καταφυγεῖν μὴ δύνασθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν τοιαύτη κατάνυξις Θεοῦ ἐστὶ δῶρον, ἡ εἰς
ἐρεθισμὸν τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα γευσασμένη ἡ ψυχὴ τῆς
γλυκύτητος τοῦ τοιούτου πόνου, σπουδᾶσῃ τοῦ-
τον ἐξομαλίσαι· ἡ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ δύνασθαι τὴν
ψυχὴν διὰ σπουδαιοτέρας ἐπιμελείας (89) ἐν κατα-
νύξει εἶναι πάντοτε, πρὸς τὸ ἀναπολόγητον τῶν διὰ

⁷² Luc. xv, 13 sqq. ⁷³ Isa. i, 18. ⁷⁴ Matth. xviii, 21. ⁷⁵ ibid. 19.

(81) Reg. primus μετάνοια οἷα καὶ ὄσης. Ibidem
Colb. καὶ πόσης ἐορ.

(82) Codex Voss ὡσεὶ ἔριον. Mox idem ms. et alii
duo εἰδέναι ἀκριβῶς μόνον.

(83) Sic veteres quatuor libri. Illud, τῶν μετανο-
ούντων, abest a vulgatis.

(84) Reg. primus ἀμαρτήσῃ, peccabit. Mox idem
et Voss. τὸ ἀφιέναι.

(85) Reg. tertius et Voss. πρὸς τὸν ἐπιμελούμενον.

(86) Codex Voss. et alter ms. οὔτε ἐρωτᾶν.

(87) Reg. primus μηδεμίαν δηλούσης. Aliquanto
post idem ms. et Voss. προσώπου ἐπαγγελλομένου.

(88) Voculam ὡς ex antiquis tribus libris addi-
dimus.

(89) Unus ms. σπουδαιοτέρας ἐπιθυμίας καὶ ἐπιμε-
λείας. Haud longe duo mss. ταύτην ἀποβαλλόντων.

ῥαθυμίας ταύτην ἀποβαλόντων· τὸ δὲ βιάζεσθαι καὶ μὴ δύνασθαι, ἅμα μὲν ἔλεγχος τῆς ἐν τῷ ἄλλῳ χρόνῳ ἀμελείας ἡμῶν (οὐ γὰρ δυνατόν ἄνευ μελέτης καὶ συγγυμνασίας πλείονος καὶ συνεχοῦς (90), ἐξαίφνης ἐπιτε παρελθόντα, περιγενέσθαι αὐτοῦ)· ἅμα δὲ δείκνυσι τὴν ψυχὴν ὑφ' ἐτέρων παθῶν κυριευμένην, καὶ ὑπ' ἐκείνων οὐδὲ πρὸς ἅ βούλεται, ἐλευθεριάζειν ἐπιτρεπομένην, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον θεώρημα, εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι (91), πεπραμένος ὑπὸ τῆν ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ ὁ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ, τοῦτο ποιῶ· καὶ πάλιν· Νῦν δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία· τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦτο συμβαίνειν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν συγχωρήσαντος, ἐὰν ἄρα δι' ὧν ἀκουσίως πάσχει ἡ ψυχὴ, εἰς αἴσθησιν (92) ἔλθοι τοῦ κρατοῦντος, καὶ γνωρίσασα ἑαυτὴν ἐν οἷς ἀκουσίως, δουλεύει τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀνανήψῃ ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐτοιμον εὐρίσκουσα τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἰς ἀντίληψιν τῶν γνησίως μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ'.

Ἐάν τις κατὰ νοῦν μνημονεύσῃ τοῦ φαγεῖν, εἴτα καταγνώσῃ ἑαυτοῦ, εἰ καὶ οὗτος ὡς μεριμνήσας ἐγκληθήσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν, τῆς φύσεως μὴ ἐνοχλοῦσης, πρὸ καιροῦ τῆς πείνης ἡ μνήμη γίνεται (93), πρόδηλος μὲν ὁ μετεωρισμὸς τῆς ψυχῆς, κατηγορῶν αὐτῆς τὴν τε περὶ τὰ παρόντα προσπάθειαν καὶ τὴν περὶ τὰ ἀρέσκοντα Θεῷ ῥαθυμίαν· ἐτοιμον δὲ καὶ οὕτως τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος. Καταγνοῦς γὰρ τις ἑαυτοῦ, τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας ἀπολέλυται τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ἐὰν φυλάξῃται τοῦ λοιποῦ τὸν ὀλισθόν, μνημονεύων τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἴδε ὑγιῆς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν τί σοι γένηται. Εἰ δὲ, τῆς φύσεως ἀναγκαζούσης, καὶ τῆς πείνης κρατούσης, ἡ μὲν αἴσθησις τὴν μνήμην κινεῖ, νικᾷ δὲ ὁ λογισμὸς τῇ περὶ τὰ κρείττονα σπουδῇ τε (94) καὶ σχολῇ, οὐχ ἡ μνήμη καταγνώσεως ἀξία, ἀλλ' ἡ νίκη ἐπαίνου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΗ'.

Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι τῷ ἐξαμαρτήσαντι ποτε φροντίδα τινὰ ἐγχειρίζειν μετὰ πολλὴν ἀσκησιν· καὶ εἰ χρὴ, ποίαν ταύτην.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μνημονεύοντες τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, Ἀπόσκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίους καὶ Ἑλλήσι, καὶ

⁷⁶ Rom. vii, 14, 15. ⁷⁷ ibid. 17. ⁷⁸ Joan. v, 14.

(90) Reg. tertius et Voss. καὶ συγγυμνασίας μείζονος καὶ συνεχοῦς. Codex Colb. ἄνευ πολλῆς μελέτης καὶ γυμνασίας μείζονος καὶ συνεχοῦς καὶ ἀπαραλείπτου, ἐξαίφνης ἐπὶ εὐχὴν παρελθόντα, περιγίνεσθαι ἑαυτοῦ.

(91) Veteres aliquot libri σαρκικός εἰμι. Editi σαρκικός. Aliquanto post Reg. primus Νῦν δέ. Subinde codex Voss. εἰς ἀγαθὸν συγχωροῦντος.

(92) Antiqui duo libri cum Voss. ψυχὴ εἰς διόρθωσιν, si videlicet emendet affectum dominantem. Alii duo mss. et editi εἰς αἴσθησιν. Pro ἔλθοι mss. non-

A amiserint: sed conari, et tamen non posse, simul et nostram negligentiam cui in alio tempore dediti fuerimus, manifeste arguit (neque enim fieri potest, ut quis derepente aliquid aggressus, id assequatur citra meditationem, ac citra multam assiduumque exercitationem). et eodem tempore indicio est, animum subjici vitiis aliis, neque sibi ab his permitti, ut vel ad ea quæ vult liber sit; juxta eam quam Apostolus protulit sententiam: *Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Non enim quod volo, hoc ago: sed quod odi, illud facio*⁷⁶. Et rursus. *Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum*⁷⁷: nimirum Deus ipse id nobis ad nostram utilitatem contingere sinit, si quomodo animus per ea quæ invitus patitur, cognitionem attingat ejus, in cujus potestate sit, et ut sibi ipsi conscius quibus in rebus peccato serviat præter voluntatem, resipiscat ex laqueo diaboli, inveniens Dei misericordiam ad eos quos vere prænitet suscipiendos paratam.

INTERROGATIO XVII.

Si quis comedere in anima habuerit, deinde condemnavit seipsum, nunquid id ei tanquam anxie sollicito sit vitio vertendum.

RESPONSIO.

Sane si memoria, nondum natura perturbante, prævertit esuriendi tempus, manifesta est animi aberratio, accusans ipsius tum erga præsentia affectionem, tum erga ea quæ Deo placent, segnitiam. Parata est autem etiam sic Dei misericordia. Et enim si quis seipsum condemnarit, pœnitentiæ causa absolutus est a crimine, et si caverit de cætero lapsum, memor Domini qui dixit, *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*⁷⁸. Quod si cogente natura, et fame invalescente, sensus commoveat **421** memoriam, sed tamen superet ratio tum ob studium, tum ob suam circa meliora occupationem; memoria hæc non condemnanda est, sed victoria laudanda.

INTERROGATIO XVIII.

An par fuerit, ei qui in fratrum conventu aliquando deliquit, munus aliquod demandare post multam exercitationem, et si par sit, quale tandem illud esse debeat.

RESPONSIO.

Memores Apostoli dicentis, *Sine offensione estote et Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei: sicut et*

nulli habent ἔλθῃ. Statim Colb. δουλεύῃ... ἀνανήψει.

(93) Reg. primus μνήμη γένηται. Aliquanto post idem ms. τὴν τε πρὸς τὰ παρόντα συμπάθειαν, καὶ τὴν πρὸς τὰ ἀρέσκοντα.

(94) Antiqui duo libri cum Voss. σπουδῇ τε. Vocula τε in editis desiderabatur. Ibidem codex Voss. σχολῇ, καὶ περιγένηται τῆς μνήμης, οὐχ. Statim editi et Reg. secundus καταγνώσεως αἰτία, non causa est condemnationis. Alii tres mss. præter Voss. καταγνώσεως ἀξία, longe melius.

*ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*⁷⁹, multam adhibere debemus curam, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi, neve infirmis simus offensionem, et ne quosdam instruamus ad improbitatem. Quamobrem in his quoque qui hujusmodi sunt, necessario considerandum est et expendendum id quod faciat ad fidei ædificationem, et ad cujusque virtutis in Christo profectum.

INTERROGATIO XIX.

Si quis veniat in suspicionem peccati, nec tamen aperte illud committat, nunquid debeat is observari, ut deprehendatur id quod suspectum est.

RESPONSIO.

Pravæ suspensiones, et quæ a proposito malevolo proficiscuntur, culpantur ab Apostolo⁸⁰. Verum is cui fuit demandata omnium cura, omnes observet necesse est, in charitate Christi, et desiderio illius qui suspectus est, curandi, ut fiat quod dictum est ab Apostolo: *Ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu*⁸¹.

INTERROGATIO XX.

Debetne is qui in peccatis versatus fuerit, hæreticorum societatem refugere, aut etiam prave viventium consuetudinem declinare.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dixerit, *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis*⁸², in universum quævis cujusque rei vetitæ societas et in mente, et in sermone, et in actione, noxia est omnibus et periculosa. Est autem operæ pretium eos qui in peccatis versati sunt, sese etiam diligentius observare. Primum quidem, quod animus peccato assuetus, ad illud ut plurimum proclivior sit: deinde vero, quod quemadmodum **422** in curandis iis qui corpore laborant, cautione majore opus est, ita ut ea etiam quæ sanis utilia sunt, sæpe numero rejiciantur, ita in iis etiam qui animo ægrotant, multo major cautio et diligentia requiratur. Quantum autem detrimentum accedat ex peccantium societate, idem Apostolus hoc argumento declarat: *Modicum fermentum totam massam fermentat*⁸³. Quod si ab iis qui in moralibus errant tantum affertur detrimentum, ecquid de iis dicendum est, qui prave sentiunt de Deo,

τῆ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἑαυτοῦ (95) συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι, πολλὴν φροντίδα ἔχειν ὀφείλομεν, ὅπως μὴ ἐγκοπὴν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅπως μὴ πρόσκομμα γενώμεθα τοῖς ἀσθενούσι, μήτε μὴν οἰκοδομήσωμέν τινας (96) εἰς κακίαν. Διόπερ ἀναγκαῖον καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων σκοπεῖν καὶ δοκιμάζειν τὸ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, καὶ προκοπὴν πάσης ἀρετῆς ἐν Χριστῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΘ'.

Ἐάν τις ὑποπτεύηται ἐπὶ ἀμαρτήματι, προφανῶς δὲ τοῦτο μὴ ποιῆ, εἰ δεῖ αὐτῷ ἐπιτηρεῖν (97) ἵνα καὶ εφευρεθῆ ὁ ὑποπτεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αἱ μὲν πονηραὶ ὑπόνοιαι καὶ ἀπὸ προαιρέσεως ἐθελόκακου γινόμεναι κατηγοροῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· ἐπιτηρεῖν δὲ χρὴ τοῖς πᾶσιν ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ θεραπείας τοῦ ὑποπτευομένου τὸν ἐπιτεταγμένον τὴν πάντων ἐπιμέλειαν, ὅπως γένηται τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου· Ἴνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Κ'.

Εἰ χρὴ τὸν ἐν ἀμαρτίαις ἐξετασθέντα φεύγειν τὴν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους κοινωνίαν, ἢ καὶ πρὸς τοὺς κακῶς ζῶντας διακρίνεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, Στέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος, καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν παρέλαβον (98) παρὶ ἡμῶν, καθόλου παντὶ πᾶσα κοινωνία παντὸς ἀπηγορευμένου πράγματος κατὰ τε νοῦν καὶ λόγον, καὶ πράξιν ἐπιλαβῆς καὶ ἐπικίνδυνος. Τοὺς δὲ ἐν ἀμαρτίαις ἐξετασθέντας καὶ πλέον ἀκριβεῦσθαι χρὴ. Πρῶτον μὲν, ὅτι ὀλισθηροτέρα (99) ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐστίν, ἢ ἐν συνηθείᾳ ταύτης γινόμενη· ἔπειτα δὲ, ὅτι, καθάπερ ἐπὶ τῶν τὰ σώματα ἀσθενούντων ἡ ἐπιμέλεια τὴν ἐπιτήρησιν (1) ἀκριβεστέραν ἔχει, ὡς καὶ τὰ ὀφελούντα τοὺς ὑγιαίνοντας παραιτεῖσθαι πολλάκις· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τὴν ψυχὴν ἀρρώστησάντων πολὺ πλείονος (2) χρεῖα τῆς παραφυλακῆς καὶ τῆς ἐπιμελείας. Ὅση δὲ ἐστὶν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας κοινωνίας ἡ βλάβη, παρίστανται ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐπὶ τοιαύτης (3) ὑποθέσεως εἰπών· Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς ἠθικοῖς σφαλλομένων τοσαύτη ἐστὶν ἡ βλάβη, τί χρὴ λέγειν περὶ

⁷⁹ I Cor. x, 32, 33. ⁸⁰ I Tim. vi, 4. ⁸¹ Coloss. i, 28. ⁸² II Thess. iii, 6. ⁸³ I Cor. v, 6.

(95) Editi et Reg. secundus τὸ ἑαυτοῦ. Regii duo τὸ ἑαυτοῦ. Alius itidem Reg. et Voss. τὸ ἑμὸν συμφέρον.

(96) Reg. primus οἰκοδομήσωμέν τινας. Mox mss. nonnulli καὶ ἐπὶ τῶν. Vocula καὶ abest a vulgatis. Ibidem duo mss. σκοπεῖν τε ἀεὶ καὶ δοκιμάζειν.

(97) Editio Basil. pariter ac Paris. αὐτὸν ἐπιτηρεῖν. Editio Ven. et mss. quatuor αὐτῷ.

(98) Regii primus et tertius ἢ παρέλαβον.

(99) Reg. primus et Voss. et Colb. ὅτι ἐὸλισθηροτέρα. Alii duo mss. et editi ὀλισθηροτέρα. Mox Reg.

primus ταύτης γινόμενη. Ibidem Reg. primus et Voss. ἔπειτα δὲ, ὅτι. Vox ὅτι in editis non legitur.

(1) Antiqui tres libri præter Voss. ἐπιμέλεια τὴν ἐπιτήρησιν. Editi τὴν τήρησιν.

(2) Veteres duo libri πολλῶ πλείονος. Alii mss. et editi πολὺ.

(3) Reg. primus περὶ τῆς τοιαύτης. Statim Regii duo mss. cum Voss. φύραμα ὁλοῖ. Ibidem tres mss. præter Voss. Εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς. Editi et Reg. tertius. Εἰ δὲ ἐπὶ τοῖς.

τῶν περὶ Θεοῦ κακοδοξούντων, οὗς ἡ κακοδοξία οὐδὲ ἐν τοῖς ἄλλοις ὑγιαίνειν ἐξ, παραδιδόμενους ἅπασι (4) δι' αὐτὴν τοῖς τῆς ἀτιμίας πάθεσιν: ὡς πολλαχόθεν δεικνύται καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους εἰρημένων περὶ τινῶν οὕτως. Καὶ καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ κατὰ ἤκουσα· πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ· μεστοὺς φθόνου, φόβου, ἐριθῆος, δόλου, κακοηθείας· ψιθυριστᾶς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστᾶς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους (5), ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας· αἰτινες, τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνόντες, οὐκ ἐνόησαν ὅτι αἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσιν, οὐ μόνον δὲ αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΑ΄.

Πόθεν ὁ μετεωρισμὸς καὶ οἱ διαλογισμοὶ καὶ πῶς αὐτοὺς διορθωσόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Γίνεται ὁ (6) μετεωρισμὸς ἀπὸ ἀργίας τοῦ νοῦ μὴ ἀσχολουμένου περὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἀργεῖ δὲ ὁ νοῦς καὶ ἀμεριμνεῖ ἐξ ἀπιστίας τοῦ παρεῖναι τὸν Θεόν, ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροῦς. Εἰ γὰρ τοῦτο ἐπίστευε, πάντως ἐποίει τὸ εἰρημένον. Πρωτοῦ μὲν τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Ὁ δὲ τοῦτο καὶ τὰ ὅμοια τοτύω κατορθῶν οὔτε τολμήσει ποτέ, οὔτε ἔξει σχολὴν διαλογίσασθαι τι τῶν (7) μὴ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως οἰκονομουμένων, καὶ ἀγαθῶν εἶναι δοκῆ, οὐχ ὅτι γε τῶν ἀπηγορευμένων, καὶ μὴ ἀρεσκόντων Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΒ΄.

Πόθεν αἱ νυκτεριναὶ φαντασίαι αἱ ἀπρεπεῖς γίνονται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Γίνονται μὲν ἐκ τῶν μετὰ ἡμέραν ἀλλοκοτῶν (8) τῆς ψυχῆς κινήματων. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ σχολῇ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων καθαρεύσῃ ἡ ἐκείνων ψυχὴ, καὶ ἐν μελέτῃ γένηται διηνεκεῖ τῶν καλῶν καὶ ἀρεσκόντων Θεῷ, τοιαῦτα ἔξει καὶ τὰ ἐνύπνια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΓ΄.

Ἔως ποίων ῥημάτων ἡ ἀργολογία κρίνεται (9).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καθόλου πᾶν ῥῆμα, τὸ μὴ συντελοῦν πρὸς τὴν

⁸⁴ Rom. 1, 28-32. ⁸⁵ Psal. xv, 8.

(4) Reg. primus παραδιδόμενους ἅπασι. Nec ita multo post codex Voss. πρὸς Ῥωμαίους εἰρημένων ἐπιστολῇ οὕτως.

(5) Veteres aliquot libri cum Voss. ἀσυνέτους. ἀσυνθέτους. Vox ultimain editis desideratur. Statim editi ἐπιγνόντες, ὅτι. At mss. nonnulli cum Voss. ut in contextu. Vocula δὲ non longe addita est ex antiquis duobus libris. Ibidem Colb. αὐτοὶ ποιοῦσιν

A quos opinio prava ne in cæteris quidem sanos esse permittit, semel ob ipsam ignominie vitii traditos? uti liquet ex multis locis, et maxime ex iis quæ in Epistola ad Romanos de quibusdam dicta sunt hunc in modum: *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt: repletos omni iniquitate, fornicatione, malitia, avaritia, nequitia: plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate: susurrone, detractores, Deo odibiles, contumeliosus, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia: qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*⁸⁴.

INTERROGATIO XXI.

Unde mentis aberratio, et varix cogitationes: et quomodo ipsas emendabimus.

RESPONSIO.

Evagatur animus, ubi iners est, nec in rebus necessariis occupatur. Iners autem ex eo efficitur mens, et plus justo secunda, quod Deum adesse non credat, corda et renes scrutantem. Si enim hoc crederet, perageret prorsus quod dictum est: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*⁸⁵. Qui autem hoc, et quæ huic similia sunt, facit, neque audebit unquam, neque ei licebit per otium, quidquam cogitare eorum, quæ minime dirigantur ad fidei ædificationem, etiamsi bonum esse videtur, nedum eorum, quæ prohibita sunt, et Deo non placent.

INTERROGATIO XXII.

Unde nascuntur turpia illa visa noctu contingentia.

RESPONSIO.

Nascuntur certe ex absurdis motibus interdium in animo contingentibus. Quod si anima in Dei judiciis occupata, extiterit pura, atque res honestas et Deo placitas assiduo meditata fuerit, etiam **423** ejusmodi insomnia habebit.

D

INTERROGATIO XXIII.

Ex cujusmodi verbis otiosus sermo judicetur.

RESPONSIO.

In summa verbum omne, quod non facit ad pro-

(6) Reg. primus γίνεται μὲν ὁ. Aliquanto post idem ms. τοῦτο ἐπίστευσε.

(7) Reg. primus, τι τῶν. Editi, τι οὔτε τῶν.

(8) Veteres duo libri cum Voss. ἐκ τῶν μεθήμερινῶν ἀλλοκοτῶν.

(9) Reg. primus et Voss. ἡ ἀργολογία ἐστίν. Ibidem duo mss. προκειμένην ἐν Χριστῷ χρείαν.

positum in Domino negotium, otiosum est. Et tantum est ejusmodi verbi periculum, ut etiamsi bonum sit quod dicitur, si tamen non dirigatur ad fidei ædificationem, non jam propter verbi bonitatem is qui locutus est, effugiat periculum, sed propter ea quod verbum non protulerit ad ædificationem, contristet Spiritum sanctum Dei. Hoc enim aperte docuit Apostolus, his verbis: *Omnis sermo spurcus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus* ⁸⁶; quin et illud subjungit: *Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis* ⁸⁷. Contristare autem Spiritum Dei, quantum malum sit, quid jam attinet dicere?

INTERROGATIO XXIV.

Quid est convicium.

RESPONSIO.

Verbum omne, quod eo animo profertur, ut imprimatur dedecus, convicium est, quanquam ipsum verbum non videtur esse contumeliosum. Atque hoc planum est et manifestum ex Evangelio, in quo de Judæis dicitur illud: *Ipsium conviciis sunt consecrati, dixeruntque ei: Tu es illius discipulus* ⁸⁸.

INTERROGATIO XXV.

Quid est obtrectatio.

RESPONSIO.

Duo tempora esse arbitror, in quibus liceat mali aliquid de aliquo dicere, nimirum quando necesse est aliquem cum aliis qui ad id idonei sint, consilium inire quo pacto corrigendus sit qui peccavit; et rursus cum opus fuerit communire aliquos, qui sæpe ex ignorantia alicui malo tanquam bono adjungi possent: quandoquidem præcipit Apostolus ⁸⁹, ut ne cum talibus jungamur, ne quis forte nanciscatur laqueos animæ suæ. Quod quidem eundem Apostolum fecisse comperimus ex his quæ ad Timotheum scribit: *Alexander ærarius multa mihi mala ostendit, quem et tu evita: valde enim restitit verbis nostris* ⁹⁰. At vero præter hujusmodi necessitatem, si quis aliquid dicat contra aliquem, ut id ipsum criminetur, aut vitio vertat, maledicus est et obtrectator, tametsi verum est quod dicitur.

⁸⁶ Ephes. iv, 29. ⁸⁷ Ephes. ii, 30. ⁸⁸ Joan. ix, 28. ⁸⁹ II Thess. iii, 14. ⁹⁰ II Tim. iv, 14.

(10) Veteres duo libri *οικονομείται*, ούκ. Alius ms. et vulgati libri, *οικοδομῆται*, ούκ. In Reg. tertio utrumque verbum positum est, *οικοδομῆται τε καὶ οἰκοδομῆται*.

(11) Regii duo mss. cum Voss. *οικοδομῆσαι τὸ ῥηθέν*. Alius ms. et editi *οικοδομῆσαι*: quorum verborum cum alterum occurrit in uno codice, alterum fere in alio occurrere solet.

(12) Codex Voss. et Colb. *καὶ τοῦτο ἐπήγαγε*. Ibidem Reg. primus et Colb. *Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ· οὗ τί ἂν γένοιτο μεῖζον κακόν*;

A προκειμένην ἐν Κυρίῳ χρεῖαν, ἀργόν ἐστι. Καὶ τοσοῦτός ἐστι τοῦ τοιοῦτου ῥήματος ὁ κίνδυνος, ὅτι, κἂν ἀγαθὸν ἢ τὸ λεγόμενον, μὴ πρὸς οἰκοδομὴν δὲ τῆς πίστεως οἰκονομῆται, οὐκ (10) ἐν τῇ ἀγαθότητι τοῦ ῥήματος ὁ λαλήσας ἔχει τὸ ἀκίνδυνον, ἀλλ' ἐν τῷ μὴ πρὸς οἰκοδομὴν οἰκονομῆσαι τὸ ῥηθέν (11), λυπεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο γὰρ σαφῶς ἐδίδασκεν ὁ Ἀπόστολος, εἰπὼν· Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω· ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκούουσι· καὶ τοῦτο ἐπαγαγὼν (12). Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε. Τὸ δὲ λυπεῖσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἐστὶ κακόν, τί δεῖ καὶ λέγειν;

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΔ'.

Τί ἐστὶ λοιδορία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πᾶν ῥῆμα ἐκ διαθέσεως τοῦ ἀτιμᾶσαι λεγόμενον λοιδορία ἐστὶ, κἂν αὐτὸ ῥῆμα μὴ δόξη εἶναι ὑβριστικόν. Καὶ τοῦτο δὴλον ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι Ἐλοιδορήσαν αὐτόν, καὶ εἶπον αὐτῷ· Σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΕ'

Τί ἐστὶ καταλαλιά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δύο καιροὺς εἶναι ἠγοῦμαι (13), καθ' οὓς ἔξεστιν εἰπεῖν τι περὶ τινος φαῦλον· ὅτε ἀνάγκη ἔχει τις βουλευέσθαι μετὰ καὶ ἐτέρων τῶν εἰς τοῦτο θεδοκιμασμένων πῶς διορθωθῆ (14) ὁ ἡμαρτηκώς· καὶ πάλιν ὅταν χρεῖα γένηται ἀσφαλίσασθαι τινὰ τοὺς ἐξ ἀγνοίας δυναμένους πολλακίς συναναμιγῆναι τῷ κακῷ ὡς καλῷ, τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος, μὴ συναμιγνύσθαι τοῖς τοιοῦταις, μὴ ποτε λάβῃ τις βρόχους τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆς. Ὅπερ εὐρίσκωμεν τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον πεποιηκότα δι' ὧν γράφει Τιμοθέῳ, ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλὰ μοι κακὰ ἐνεδείξατο, ὃν καὶ σὺ φυλάσσου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις· Ἐκτὸς δὲ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ὁ λέγων τι κατὰ τινος, ἵνα αὐτὸ τοῦτο διαβάλλῃ, ἢ διασύρῃ, κατὰλαλὸς ἐστὶ, κἂν ἀληθὲς ἢ τὸ λεγόμενον.

D

Reliqua in duobus his mss. desunt. Codex Voss. ὅσον ἐστὶ οὔτε ἂν γένοιτο μεῖζον κακόν; nec quidquam amplius eo in libro legitur. Reg. secundus et editi, Καὶ μὴ λυπεῖτε... ἅγιον ὅσον ἐστὶ, etc. Reg. tertius ut in contextu.

(13) Reg. primus et Voss. ἠγοῦμεθα. Mox unus ms. ἔξεστι λαλεῖν. Ibidem duo mss. cum Voss. ὅτε ἀνάγκη βουλευέσθαι. Editi, ὅτε ἀνάγκη, etc. Reg. tertius et Combef. ὅτε ἀνάγκη, etc.

(14) Unus ms. ὅπως διορθωθῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚϚ,

Ο καταλαλῶν ἀδελφοῦ, ἢ ἀκούων καταλαλοῦντος καὶ ἀνεχόμενος, τίνας ἐστὶν ἄξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀφορισμοῦ καὶ ἀμφοτέρου. Τὸν γὰρ καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησιον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον. Καὶ ἀλλαχοῦ εἶρηται· Μὴ ἠδέως ἀκουε καταλαλοῦντος, ἵνα μὴ ἐξαρθῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΖ.

Ἐάν δὲ τοῦ προεστῶτος καταλαλήσῃ, πῶς αὐτῷ προσέξομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φανερόν τοῦτο (15) τὸ κριμα ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐπὶ Μαρίας, ἠνίκα κατέλαλῃσε Μωϋσέως, ἧς τὸ ἀμάρτημα, οὐδὲ αὐτοῦ Μωϋσέως θεομένου, ἀνεχδίκητον ἀφῆκεν ὁ Θεός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΗ.

Ἐάν τις θρασύτέρῃ φωνῇ καὶ ῥήμασι θρασέσιν ἀποκρίνηται τινι, καὶ ὑπομνησθεὶς λέγῃ, ὅτι οὐδὲν πονηρὸν ἔχω ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰ δεῖ αὐτῷ πιστεῦσαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ πάντα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς φανερά ἐστι τοῖς πᾶσιν, οὔτε αὐτῷ τῷ πάσχοντι, ὡς οὐδὲ τὰ τοῦ σώματος. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ σώματος οἱ ἐπιστήμονες σημεῖα ἔχουσι τινὰ τῶν κεκρυμμένων παθῶν, καὶ φευγόντων τὴν αἴσθησιν τοῦ πάσχοντος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς, κἂν μὴ αἰσθάνηται τοῦ ἰδίου πάθους (16) ὁ ἀμαρτάνων, πιστεύειν δεῖ τῷ Κυρίῳ, καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ διαβεβαιωσαμένῳ (17), ὅτι ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὰ πονηρά. Ὁ μὲν γὰρ κακὸς ἀγαθὸν τι ῥῆμα ἢ πρᾶγμα πολλάκις καὶ σχηματίζεται τὸν δὲ ἀγαθὸν (18) σχηματίζασθαι τι κακὸν ἀμῆχανον Προνοούμενοι γὰρ καλὰ, φησὶν, οὐ μόνου ἐνώπιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀνθρώπων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΚΘ.

Ποίῳ τρόπῳ δυνηθῆ τις μὴ ὀργίζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐάν Θεὸν ἐπόπτην, καὶ τὸν Κύριον παρόντα ἐνοπτρίζεσθαι ἡγῆται ἀεὶ. Τίς γὰρ ὑπήκοος ἐν ὀφθαλμοῖς ἀρχοντός ποτε κατατολμῇ τινος τῶν μὴ ἀρεσκόντων αὐτῷ (19); Καὶ ἐάν μὴ ἐκδέχεται τὴν παρ' ἐτέρων (20) ὑπακοήν, ἀλλ' αὐτὸς πρὸς ὑπακοήν παρασκευάζεται, πάντας ἡγούμενος ὑπερέχοντας ἑαυτοῦ. Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ χρεῖαν τὴν ὑπακοήν ἐπιζητεῖ, γνωσκέτω, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Κυρίου

A

424 INTERROGATIO XXVI.

Qui detrahit fratri, vel audit detrahentem et tolerat: qua dignus est animadversione.

RESPONSIO.

Separandi sunt ambo a reliquorum societate. Detrahentem enim secreto proximo suo, hunc persequebar⁹¹. Et alibi dictum est: Detrahentem nolito libenter audire, ne evertaris⁹².

INTERROGATIO XXVII

Si vero detrahat quis præfecto, quomodo ipsi attendemus

RESPONSIO.

Judicium illud manifestum est ex ira Dei adversum Mariam, quando de Moyse oblocuta est, cujus peccatum Deus, ne ipso quidem Moyse precante, inultum reliquit⁹³.

B

INTERROGATIO XXVIII.

Si quis voce audaciore, et verbis petulantibus respondeat alicui, et de hoc commonefactus dicat: Nihil mali mihi est in corde, eina fides adhibenda est?

RESPONSIO.

Non omnia animi vitia manifesta sunt omnibus, ne ei quidem, qui his obnoxius est, quemadmodum contingit et in corpore. Ut igitur in corpore harum rerum periti signa quædam habent morborum occultorum, et qui ipsius ægri sensum effugiunt: ita et in animo, etsi suum ipsius morbum non sentit qui peccat, fides tamen habenda est Domino, qui et huic, et iis qui cum ipso sunt, declarat, malum hominem ex malo cordis sui thesauro mala proferre. Etenim qui malus est, bonum aliquod verbum aut factum sæpe etiam simulat: bonus vero mali aliquid simulare non potest. Providentes enim bona, inquit, non tantum coram Domino, sed etiam coram hominibus⁹⁴.

INTERROGATIO XXIX.

Quomodo possit quis non irasci.

RESPONSIO.

Si ab inspectore Deo et a Domino præsentem se semper conspici putet. Quis enim subjectus unquam in principis oculis quidquam audet eorum, quæ ipsi non placent? Etsi non expectet 425 ab aliis obedientiam, ipse tamen præparetur ad obtemperandum, ratus se ab omnibus superari. Si enim obedientiam requirit utilitatis suæ causa, noverit quod Domini sermo unumquemque aliis

⁹¹ Psal. c, 5. ⁹² Prov. xx, 13. ⁹³ Num. xii, 10. ⁹⁴ Rom. xii, 17.

(15) Veteres duo libri φανερόν τοῦτο. Alius et editi, φανερόν καὶ τοῦτο. Aliquanto post Reg. primus, ἀφῆκεν ὁ Κύριος.

(16) Reg. primus τοῦ οἰκείου πάθους.

(17) Editi τῷ Κυρίῳ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ βεβαιωσαμένῳ. Reg. tertius et Voss ita, ut edidimus. Quod statim in vulgatis sequitur, θησαυροῦ αὐτοῦ τῆς καρδίας, perturbatum est: sed quæque vox suo loco posita est ex libris antiquis.

(18) Editi πρᾶγμα πολλάκις, εἰ καὶ σχηματίζεται, οὐ δύναται προεἶσθαι, τὸν δὲ ἀγαθόν. Codex Combef. et Colb. ut in contextu. Nec ita multo post Colb.

δυνηθῆη τις.

(19) Reg. primus, ἐνοπτρίζεται ἀεὶ, ὅπουγε οὐδὲ ὑπήκοος ἐν ὀφθαλμοῖς ἀρχοντός σημεῖα δίδωσι τῶν μὴ ἀρεσκόντων, *Dominum præsentem semper intuetur, siquidem neque subditus in principis oculis signa profert eorum, quæ ei displicent*: et ita quoque scriptum invenitur in Colbertino, nisi quod pro ἐνοπτρίζεται habeat ἐνοπτρίζεται. Codex Voss. ἐνοπτρίζεται ἡγεῖται ἀεὶ ὅπουγε οὐδὲ ὑπήκοος.

(20) Reg. primus et Colb. et Voss. τὴν παρ' ἐτέρων. Alii duo mss. et editi, τὴν ἐτέρων.

inservire debere doceat: sin ulciseitur violatum Domini præceptum, non opus est ira, sed misericordia et commiseratione, juxta eum qui dixit: *Quis infirmatur, et ego non infirmor*⁹⁵?

INTERROGATIO XXX.

Quomodo amputabimus vitium pravæ concupiscentiæ.

RESPONSIO.

Flagranti atque vehementi desiderio explendi voluntatem Dei, talique, quale se habere indicavit qui dixit: *Judicia Domini vera, justificata in semet ipsa; desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum*⁹⁶. Semper enim desiderium rerum meliorum, si potestatem habeat atque facultatem fruendi iis quæ desiderantur, cogit minora aspernari aversarique, uti docuere omnes sancti: quanto autem magis ea quæ mala sunt et pudore digna.

INTERROGATIO XXXI.

An omnino ridere non liceat.

RESPONSIO.

Cum Dominus eos qui nunc rident, condemnet⁹⁷, perspicuum est nullum tempus fideli ad ridendum unquam dari: maxime, cum tot sint, qui Deum ignominia afficiant⁹⁸ per legis violationem, et in peccatis morti tradantur, pro quibus mœrere convenit ac ingemiscere.

INTERROGATIO XXXII.

Intempestivus et immodicus sopor unde nascatur, et quomodo ipsum propulsemus.

RESPONSIO.

Contingit hujusmodi sopor, cum anima Dei cogitationibus fit segnior, Deique judicia aspernamur: deponimus autem ipsum, cum sincere ac rite cogitamus de majestate Dei, ejusque voluntatem expetimus, juxta eum qui dixit: *Si dederò somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, et requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob*⁹⁹.

426 INTERROGATIO XXXIII.

Qua ratione deprehenditur quis studio placendi hominibus obnoxius esse.

RESPONSIO.

Cum studium erga laudatores ostenderit, segnitiam vero et socordiam erga vituperatores. Si enim Domino placere vult, semper et ubique idem

⁹⁵ II Cor. xii, 29. ⁹⁶ Psal. xviii, 10, 11. ⁹⁷ Luc. vi,

(21) Reg. primus et Colb. λόγος τοῦ Θεοῦ ἕκαστον. Editi et tertius λόγος τοῦ Κυρίου αὐτῶν ἕκαστον.

(22) Veteres duo libri, ὀργῆς χρεῖα οὐκ ἔστιν, ἀλλ' οἴκτου.

(23) Unus ms. τίμιον πολὺ.

(24) Reg. secundus et editi, ἔδειξαν. Alii tres ἐδί-
δαξαν.

(25) Unus ms. γελῶντας κατακρίναντος.

(26) Reg. primus et Voss. ἀθυμεῖν καὶ πενθεῖν χρεῖ.

αὐτὸν ἕκαστον (21) τοῖς ἄλλοις ὑπερετεῖν διδάσκει. εἰ δὲ τῆς τοῦ Κυρίου ἐντολῆς παρακοὴν ἐκδικεῖ, οὐκ ὀργῆς χρεῖα, ἀλλ' οἴκτου (22) καὶ συμπαθείας κατὰ τὸν εἰπόντα· Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ;

ΕΡΩΤΗΚΙΣ Α'.

Πῶς ἐκκόψομεν τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας τῆς κακῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπιθυμία διαπύρω τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ τείκεται, οἷαν ἔδειξεν ἔχειν ὁ εἰπὼν· Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδίκαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτὸ· ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τίμιου πολὺν (23), καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίου. Ἄσι γὰρ ἡ τῶν κρείττωνων ἐπιθυμία ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἔχουσα τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπιθυμουμένων, καταφρονεῖν καὶ ἀποστρέφεται ἀναγκάζει τὰ ἐλάττονα, ὡς ἐδίδαξαν (24) οἱ ἅγιοι πάντες· πόσω δὲ μᾶλλον τὰ φαῦλα, καὶ αἰσχύνῃς ἄξια;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΑ'.

Εἰ καθόλου γελᾶν οὐκ ἔξεστιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου τοὺς νῦν γελῶντας κατακρίναντος (25), εὐδὴλον, ὅτι οὐδέποτε κακὸς γέλωτός ἐστι τῷ πιστῷ, καὶ μάλιστα ἐν τοσοῦτῳ πλήθει τῶν διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ ἀτιμαζόντων καὶ θανατουμένων ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ὑπὲρ ὧν ἀθυμεῖν καὶ στενεῖν χρεῖ (26).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΒ'.

Ὁ ἄκαιρος καὶ ἀμετρος νυσταγμὸς πόθεν (27), πῶς αὐτὸν ἀποθώμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν τοιοῦτος νυσταγμὸς γίνεται, ὅταν νωθροτέρα γένηται ἡ ψυχὴ περὶ τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, καὶ τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ καταφρονῶμεν· ἀποτιθέμεθα (28) δὲ αὐτὸν, ὅταν γνησίαν καὶ ἀξιόλογον ἀναλάβωμεν τῆς μεγαλειότητος τοῦ Θεοῦ τὴν ἐννοίαν, καὶ τῶν θελημάτων αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, κατὰ τὸν εἰπόντα· Εἰ δώσω ὑπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ (29) ἀνάπαυσιν τοῖς χροτάφοις μου· ἕως οὗ εὖρω τόπον τῷ Κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ Θεῷ Ἰακώβ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΓ'.

Πῶς ἐλέγχεται ὁ ἀνθρωπάρεστος.

D

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ἐπὶ μὲν τῶν ἐπαινούντων (30) σπουδῆν ἐμειδείηται, ἐπὶ δὲ τῶν ψεγόντων ὀκνηρὸς γένηται. Εἰ γὰρ τῷ Κυρίῳ, ἀρέσκειν βούλεται, πάντοτε καὶ

(27) Ibidem illi quos mox dixi libri πόθεν ἔρχεται· Ibidem Reg. primus, καὶ πῶς αὐτῶν ἀπωσόμεθα, sensu non dissimili.

(28) Antiqui duo libri περὶ τὰς τοῦ Κυρίου ἐννοίας καὶ τοῦ κριμάτων τοῦ Θεοῦ· ἀποτιθέμεθα.

(29) Editi νυσταγμὸν, ἕως, etc. Veteres tres libri præter Voss. ita, ut in contextu videre cuique licet.

(30) Reg. tertius et Colb. ἐπαινούντων τὰ καλά. Mox. Reg. primus et Voss. ὀκνηρότερος γένηται.

πανταχοῦ ὁ αὐτὸς ἔσται, πληρῶν τὸ εἶρημένον· Διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν· διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας· διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι, καὶ ἀληθεῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΔ΄.

Πῶς φύγη τις τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας καὶ τὸ περιδλέεσθαι τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Πληροφορία τῆς τοῦ Θεοῦ παρουσίας, καὶ ἀπεισπάστῃ φροντίδι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐαρεστήσεως (31), καὶ διαπύρῳ ἐπιθυμίᾳ τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου μακαρισμῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἐν ὄψει δεσπότητος πρὸς ἀρέσκειαν συνδούλου ἐπὶ ἀτιμίᾳ τοῦ δεσπότητος καὶ κατακρίσει ἑαυτοῦ μετεωρίζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΛΕ΄.

Πῶς γνωρίζεται ὁ ὑπερήφανος, καὶ πῶς (33) θεραπεύεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Γνωρίζεται μὲν ἐκ τοῦ τὰ τῆς ὑπεροχῆς ἐπιζητεῖν· θεραπεύεται δὲ, ἐὰν πιστεύσῃ τῷ κριματι τοῦ εἰπόντος. Κύριος ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται (33), ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Ἐκεῖνο μὲντοι εἰδέναι χρὴ, ὅτι, ὅπως ἂν τις φοβηθῇ τὸ κριμα τῆς ὑπερηφανίας, οὐ δύναται θεραπευθῆναι τὸ πάθος, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσῃ τῶν τῆς ὑπεροχῆς ἐπιτηδεύματων ἀπάντων· ὡς οὐ δύναται ἀπομαθεῖν διάλεκτον ἢ οἴαν δῆποτε τέχνην, μὴ τελείως ἀναχωρήσας (34) οὐ μόνον τοῦ ποιεῖν, ἢ λαλεῖν τι κατ' ἐκείνην τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀκούειν (35) τῶν λαλούντων, καὶ βλέπειν τοὺς ποιούντας· ὅπερ παρατηρητέον καὶ ἐπὶ πάσης κακίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Λς.

Εἰ χροὴ τιμὴν ἐπιζητεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀποδιδόναι μὲν τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν ἐδιδάχθημεν, ἐπιζητεῖν δὲ τιμὴν ἐκωλύθημεν, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι δόξαν παρ' ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ οὐ ζητοῦντες (36) ; Ὡστε τὸ ζητεῖν παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν ἀπόδειξις ἔστιν ἀπιστίας, καὶ θεοσεβείας ἄλλοτριώσεως, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Εἰ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἦμην. Εἰ δὲ οἱ τὴν δεδομένην (37) παρὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν λαμβάνοντες οὕτω κατεκρίθησαν, οἱ τὴν μὴ δεδομένην ἐπιζητοῦντες ἄρρητον ἔχουσι τὸ κριμα.

¹ II Cor. vi, 7, 8. ² Jac. iv, 6. ³ Rom. xiii, 7. ⁴ Joan. v. 44. ⁵ Galat. i, 10.

(31) Reg. secundus, φροντίδι τῆς περὶ αὐτοῦ εὐαρ. Mox. Colb. παρὰ τοῦ Θεοῦ μακαρισμῶν.

(32) Editi, ἢ πῶς. At. mss. tres. καὶ πῶς.

(33) Sic Voss. et Colb. et Reg. primus. Alii duo mss. et editi, ἀντιτάσσεται. Ἐκεῖνο. Ibidem. Voss. Χροὴ ὅτι, ὡς ἐὰν φοβηθῇ τὸ κριμα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς. Et alii quoque mss. a vulgatis dissident in aliquibus : sed, cum sint nullius momenti, ea notare piget. Imo etiam vereor, ne et hoc loco et multis

erit, perficiens quod dictum est : *Per arma justitiæ a dextris et a sinistris : per gloriam et ignobilitatem : per infamiam et bonam famam : ut seductores, et veraces*¹.

INTERROGATIO XXXIV.

Quomodo effugerit qui vitium complacendi hominibus : et quomodo hominum laudes ei futuræ non sint admirationi.

RESPONSIO.

Si sibi certo persuaserit Deum præsentem esse : si studuerit assidue Deo placere, si denique beatitudines a Domino promissas animo ferventi concupiscat. Nemo enim in sui heri oculis ad illius ignominiam et ad suam ipsius condemnationem, conservo placiturus, evagatur.

INTERROGATIO XXXV.

Quo pacto agnoscitur superbus, et quomodo curatur.

RESPONSIO

Cognoscitur quidem ex eo quod ea quæ ad principatum pertinent, requirit : curatur vero, si fidem habeat sententiæ illius qui dixit : *Dominus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*². Illud tamen sciendum est, ut quis superbiæ judicium extimuerit, non posse tamen ab eo vitio sanari, nisi omne dominandi studium reliquerit : quemadmodum linguam aut qualemcunque artem dediscere non potest, qui non omnino supersederit non solum facere, aut loqui aliquid quod pertineat ad hanc artem, sed etiam de ea loquentes audire, et eam facitantes videre : quod in quovis etiam vitio observandum est.

INTERROGATIO XXXVI.

An honos debeat quæri.

RESPONSIO.

Reddere quidem honorem, cui honor debetur, edocti sumus³ : requirere autem honorem, prohibiti, his Domini verbis : *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem 427 accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis ?* Quare gloriam ab hominibus quærere argumentum est incredulitatis, et pietatis abalienatio, cum Apostolus dixerit⁵ : *Si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem.* Quod si ii qui accipiunt datam ab hominibus gloriam, sic condemnati sunt : ii qui non oblatam inquirunt, judicium quod exprimi non potest subibunt.

aliis plura, quam par erat, notasse videar.

(34) Antiqui duo libri, ὡς ἀδύνατον ἔστιν... τὸν μὴ τελείως ἀναχωρήσαντα.

(35) Editi, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀκούειν. Voculam ἀπὸ delevimus, fidem veterum duorum librorum secuti.

(36) Reg. primus et Voss. οὐ ζητεῖτε. Ibidem iidem mss. εἰπόντος, ὅτι, εἰ ἔτι. Ibidem. Colb. ἀρέσκειν ἢ θελον, *placere vellem.*

(37) Codex Colb. utroque in loco δεδομένην.

INTERROGATIO XXXVII.

Quomodo qui piger est ad mandatum conficiendum diligentiam studiumque queat recuperare.

RESPONSIO.

Si ei persuasum sit de præsentia Domini Dei omnia inspicientis, et de minis pigrescenti intentis deque spe magnæ illius remunerationis retribuendæ a Domino, qui per apostolum Paulum pollicitus est, accepturum unumquemque propriam mercedem secundum suum laborem⁶: item ad id faciunt quæcunque alia id genus scripta sunt, ut aut proprium uniuscujusque studium accendatur, aut comparetur patientia ad gloriam Dei.

INTERROGATIO XXXVIII.

Si præcipiatur aliquid fratri, et contradicat, postea vero a semetipso abeat.

RESPONSIO.

In eo quidem quod contradixit velut contumax, aliosque ad idipsum provocans, statuatur esse obnoxius iudicio huic: *Contradictiones suscitatur omnis malus: Dominus autem angelum immiseri cordem immittit ipsi*⁷. Sit autem persuasissimum ei, se non homini contradicere aut obedire, sed Domino ipsi, qui dixit: *Qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit*⁸. Ac tandem prius compunctus, excuset sese, sicque, si tibi permisum fuerit, opus peragat.

INTERROGATIO XXXIX.

Si quis obediendo murmuret.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dixerit⁹: *Omnia facite sine murmurationibus et hæsitacionibus*, quisquis murmurat, ab alienatus est etiam a conjunctione fratrum, et opus illius ab illorum usu: palam est enim, eum tum incredulitate, tum spei ambiguitate laborare.

428 INTERROGATIO XL.

Si frater fratri molestiam aspergat, quomodo emendandus est.

RESPONSIO

Si quidem ita molestiam exhibuit, quemadmodum Apostolus, cum dixit¹⁰: *Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis*, non is qui contristavit, indiget emendatione, sed qui contristatus fuit, proprietates ejus quæ secundum Deum sit tristitiæ debet ostendere. Quod si tristitia affecit in rebus indifferentibus, recordetur is, qui molestum se præbuit Apo-

⁶ I Cor. iii, 8. ⁷ Prov. xvii, 11. ⁸ Luc. x, 16. ⁹ Philipp. ii, 14. ¹⁰ II Cor. vii, 9.

(38) Sic veteres quatuor libri. Editi, του Δεσπότου Χριστού του τὰ, certissime persuadeat sibi, Christum Dominum præsentem esse. Aliquando post. duo mss. cum Voss. τῆς μεγάλης ἐντολῆς παρά του Κυρίου του μισθαποδοτοῦ ἐπαγγειλαμένου δια, haud recte.

(39) Vox ἰδίαν ex Vossii codice et ex aliis tribus adjecta est.

(40) Editi, ὕστερον δὲ ἀπέλθη. Reg. primus et Voss.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΖ΄.

Ὁ ἀκνηρὸς πρὸς τὴν ἐντολὴν ποιῶ τρόπῳ σπουδῆν δυναθῆ ἀναλαβεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πληροφορηθεὶς τὴν παρουσίαν τοῦ Δεσπότου Θεοῦ τοῦ τὰ (38) πάντα ἐφορῶντος, καὶ τὴν ἀπειλὴν τὴν κατὰ τοῦ ἀκνηροῦ, καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς μεγάλης παρά τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας, τοῦ ἐπαγγειλαμένου διὰ Παύλου τοῦ ἀποστόλου, ὅτι ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον· καὶ ὅσα τοιαῦτα γέγραπται πρὸς τὴν ἰδίαν (39) ἑκάστου σπουδῆν, ἤτοι ὑπομονὴν εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΗ΄.

Ἐάν ἐπιταχθῆ ἀδελφός, καὶ ἀντεῖπῃ, ὕστερον δὲ ἑαυτῷ ἀπέλθη (40).

B

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐν ᾧ μὲν ἀντεῖπεν ὡς ἀντιλογικὸς, καὶ ἄλλους πρὸς τὸ αὐτὸ ἐρεθίζων, γνωρίζεσθω ὑπόδικος εἶναι τοῦ κρίματος ἐκείνου, ὅτι Ἀντιλογίας ἐγείρει πᾶς κακός· ὁ δὲ Κύριος ἀγγέλον ἀνελεήμονα ἐπιπέμπει αὐτῷ. Πληροφορεῖσθω δὲ (41), ὅτι οὐκ ἀνθρώπῳ ἀντιλέγει ἢ ὑπακούει, ἤδη δὲ καὶ αὐτῷ τῷ Κυρίῳ τῷ εἰπόντι· Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει· καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ. Καὶ κατακυγεῖς πρότερον, ἀπολογησάσθω, καὶ οὕτως, εἴαν πιτραπῆ, ἐποιεῖτω τὸ ἔργον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΑΘ΄.

Ἐάν δὲ ὑπακούσας τις γογγύσῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

C

Τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν (42) καὶ διαλογισμῶν, ἀπηλλοτριώται καὶ ὁ γογγύζων τῆς ἐνώσεως τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὸ τούτου ἔργον τῆς χρήσεως αὐτῶν· φανερός δὲ ἐστὶν ὁ τοιοῦτος νοσῶν τὴν τε ἀπιστίαν καὶ τῆς ἐλπίδος τὴν ἀμφισβολίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Μ΄.

Ἐάν ἀδελφὸς ἀδελφὸν λυπήσῃ, πῶς ὀφείλει διορθώσασθαι (43).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν οὕτως ἐλύπησεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος, εἰπών· Ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ Θεόν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν, οὐκ ὁ λυπήσας χορῆζει διορθώσεως, ἀλλ' ὁ λυπηθεὶς ὀφείλει τὰ ἰδιώματα τῆς κατὰ Θεὸν λύπης ἐπιδείξασθαι· εἰ δὲ ἐν τοῖς ἀδιαφόροις ἐλύπησε, μνημονευσάτω ὁ λυπήσας τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Εἰ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς· καὶ γνωρί-

et Combef. ut in contextu. Paulo post. unus ms. cum Voss. ἀντιλογικὸς κρίνεται.

(41) Veteres duo libri cum Voss. Πληροφορεῖσθαι δὲ ὀφείλει, Debet indubitanter credere. Reg. tertius Πληροφορηθεὶς δέ. Editi, Πληροφορεῖσθω.

(42) Reg. primus χωρὶς γογγυσμου.

(43) Unus ms. πῶς διορθώσεται. Codex Voss. πῶς διορθώσεται.

σας τὸ τοιοῦτον ἀμάρτημα, πληρωτάτω τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· Ἐάν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον (44, καὶ ἐκεῖ μνησθῆς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν, πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΑ'.

Ἐάν δὲ μὴ ἀνέχεται ἀπολογήσασθαι ὁ λυπήσας (45'.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πληρώσαι ὀφείλομεν ἐπ' αὐτῷ τὰ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ ἀμαρτήσαντος καὶ μὴ μετανοήσαντος εἰρημένα (46)· Ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΒ'.

Ἐάν δὲ, ἀπολογουμένου τοῦ λυπήσαντος, μὴ θέλῃ διαλλάγηθαι ὁ λυπηθείς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φανερόν ἐστι τὸ κρίμα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου ἐν τῇ παραβολῇ (47) τοῦ δούλου πρὸς τὸν σύνδουλον, ὅς, ἐπειδὴ παρακαλούμενος, μακροθυμήσαι οὐκ ἠθέλην· Ἰδόντες δὲ, φησὶν, οἱ σύνδουλοι τὰ γινόμενα, διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν· ὀργισθεὶς δὲ ὁ κύριος, ἀνεκαλέσατο τὴν ἐαυτοῦ εἰς αὐτὸν χάριν, καὶ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδοῖ τὸ ὀφειλόμενον (48).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΓ'.

Πῶς οφείλει τις προσέχειν τῷ εἰς προσευχὴν ἐξυπνίζοντι (49).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ ἐπιγνώσκει τις τὴν ζημίαν τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου, ὅτι οὐδὲ ἐαυτῆς ἐπαισθάνεται ἡ ψυχὴ, γνωρίζει δὲ τὸ κέρδος τῆς ἐγρηγόρευσης, καὶ μάλιστα τὴν ὑπερέχουσαν δόξαν, ὅτε προσάγεται τις τῷ Θεῷ εἰς προσευχὴν, ὡς τὰ μεγάλα καὶ τὰ ὑπὲρ πάντων ἐπιθυμίαν εὐεργετοῦντι, προσέξει τῷ ἐξυπνίζοντι (50), εἴτε εἰς προσευχὴν εἴτε εἰς οἰκονομικὰ ἐντολῆν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΔ.

Ἐάν δὲ στυγνῶσῃ ὁ ἐξυπνισθεὶς ἢ καὶ ὀργισθῇ, τίνος ἐστὶν ἄξιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τέως μὲν ἀφορισμοῦ καὶ ἀσιτίας, ἐάν ἄρα θυνθῇ καταφυγεῖς ἐπιγνῶναι ὅσων καὶ ἑλίκων ἀγαθῶν ἐαυτὸν ἀναισθήτως ἀποστερεῖ, καὶ οὕτως ἐπιστρέψας ἐν-

¹¹ Rom. xiv, 15. ¹² Matth. v, 23, 24. ¹³ Matth. xviii, 17. ¹⁴ ibid. 31-34.

(44) Antiqui duo libri cum Voss. ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου. Ibidem unus ms. κάκει.

(45) Reg. primus et Colb. ἀπολογήσασθαι ὁ λυπήσας. Illud, ὁ λυπήσας, deerat in vulgatis.

(46) Editi et Reg. tertius, εἰρημένα, eipóntos: quam ultimam vocem delevimus antiquis duobus libris auctoribus. Mox unus ms. ὡμπερ ὁ ἐθνικός.

(47) Editi et Reg. secundus, ἐπὶ τοιοῦτῳ ἐπὶ τῇ παραβολῇ. Alii duo mss. cum Voss. ut in con-

stoli dicentis ¹¹: *Si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulas; et cognito ejusmodi peccato, impleat quod dictum est a Domino¹²: *Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade, prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens, offer munus tuum.**

INTERROGATIO XLI.

Si vero purgare se nolit qui contristavit.

RESPONSIO.

Ea erga ipsum exsequi debemus, quæ de eo qui peccavit, nec tamen pœnitentiam egit, dicta sunt a Domino ¹³: *Si autem etiam Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus.*

INTERROGATIO XLII.

Quod si purget se qui molestia affecit, is autem qui contristatus est, nolit cum eo in gratiam redire.

RESPONSIO.

Manifestum est Domini judicium, quod de tali prolatum est in parabola servi cum conservo suo, qui cum rogaretur, patientiam habere noluit: Conservi autem, inquit, videntes quæ facta fuerant, narrarunt domino suo; dominus autem iratus, revocavit suam in illum gratiam, eumque tradidit tortoribus, donec debitum redderet ¹⁴.

429 INTERROGATIO XLIII

Quomodo quis auscultare debet expergeficienti ad precandum.

RESPONSIO

Si quis cognoscit detrimentum sibi ex somno allatum, videlicet quod animus neque seipsum sentit, intelligit vero lucrum vigiliarum, et maxime præstantissimam illam gloriam, quando quis Deo accedit ad precandum, is auscultabit expergeficienti, sive ad orandum, sive ad conficiendum aliud quodvis mandatum, tanquam homini, qui beneficia magna et omne desiderium superantia conferat.

INTERROGATIO XLIV.

Sed si mæstus fiat, qui fuit expergefactus, aut etiam ascatur, qua multa dignus est.

RESPONSIO

Interim separatione et inedia plectendus est, si forte possit compunctus agnoscere quot et quantis bonis se ipse stupide privet, sicque conversus

textu. Paulo post hi ipsi tres mss. οὐκ ἠθέλησεν. Ibidem editi, σύνδουλοι αὐτοῦ διεσάφησαν. Codex Colb. ut in contextu.

(48) Codex Voss. πᾶν τὸ ὀφειλόμενον. Alii duo mss. πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.

(49) Unus ms. διεπνίζοντι. Mox editi et duo mss. ὅτι οὐδὲ ἐαυτοῦ τις ἐπαισθάνεται. Codex Vossii et ali duo ita, ut edidimus.

(50) Reg. primus, προσέξει τῷ διεπνίζοντι. Mox duo mss. οἶκον δὴποτε ἐντολῆν.

exhilaretur, eodem affectus beneficio, quo ille, qui dixit ¹⁵ *Memor fui Dei, et delectatus sum*. Quod si permanserit in stupore, abscindatur a corpore, tanquam putrefactum corruptumque membrum. Scriptum siquidem est ¹⁶ : *Expedit ut pereat unum membrorum tuorum, et non totum corpus tuum projiciatur in gehennam*.

INTERROGATIO XLV.

Si quis, audito Domino, qui dixit ¹⁷, quod servus qui cognoverit voluntatem heri sui, nec tamen fecerit, neque paraverit se ad ipsius voluntatem, multas plagas accepturus sit; qui vero non cognoverit, digna autem plagis peregerit, paucis sit plectendus, neglexerit nihilominus internosse Dei placita num habeat quo se soletur.

RESPONSIO.

Perspectum est hunc ignorantiam simulare, et peccati judicium evitare non posse. *Si enim non venissem, inquit Dominus ¹⁸, et locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo, cum Scriptura sacra omnibus ubique annuntiet Dei voluntatem. Quare qui ejusmodi est, minime cum iis, qui ignoravere, levius subit judicium: imo vero cum illis gravius condemnatur, de quibus **430** dictum est ¹⁹ : *Sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, licet a venefico incantata sapiente. Cæterum cui tradendæ doctrinæ munus commissum est, is si annuntiare neglexerit, perinde ut homicida damnatur, sicut scriptum est: ²⁰.**

INTERROGATIO XLVI.

An qui patitur alterum peccare reus sit peccati.

RESPONSIO.

Judicium hoc perspicuum est ex verbis Domini ad Pilatum, cum dixit ²¹ : *Qui tradidit me tibi, majus peccatum habet*. Ex hoc enim planum est, Pilatum quoque, cum eos qui tradiderant, toleravit, obnoxium fuisse peccato, licet leviori. Quin etiam id aperte declarat Adamus, qui sustinuit Evam: item Eva ipsa, quæ toleravit serpentem; nullus enim ex his tanquam innocens dimissus est impunitus. Sed et ipsa Dei contra eos indignatio, re diligentius considerata, id ipsum ostendit: nam cum Adam excusationis loco prætenderet illud, *Uxor quam dedisti mihi, hæc dedit mihi, et comedi ²²*; respondit Deus: *Quia audisti vocem*

¹⁵ Psal. LXXVI, 4. ¹⁶ Matth. v. 30. ¹⁷ Luc. XII, 47, 48. ¹⁸ Joan. XV, 22. ¹⁹ Psal. LVII, 5, 6. ²⁰ Ezech. XXXIII, 8. ²¹ Joan. XIX, 11. ²² Genes. III, 12,

(31) Codex Colb. *ἐάν δε ἐπιμείνη*. Mox tres russ. *ὡς τὸ σεσηπὸς*. Editi, *ὡς τὸ σεσηπὸν*. Statim Colb. *ὅτι συμφέρει*.

(32) Codex Colb. *τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων*. Mox mss. tres, *ἔχει παραμυθίαν*.

(33) Reg. primus, *ἀμαρτίας τὴν ῥῆσιν*.

(34) Vetus liber Colb. *θέλημα τοῦ Κυρίου*. Mox idem codex, *ἐλάττω κρίνεται*. Aliquanto post Vossii codex et alii duo, *σφοδρότερον κατακρίνεται*. Reg. tertius, *κατακρίνεται*. Editi, *κρίνεται*. Subinde Colb. *φωνῆν*.

ευφρανθῆ τῆ χάριτι τοῦ εἰπόντος: Ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ, καὶ εὐφράνθην: ἐάν δε ἐπιμείνη (31) ἀναισθητῶν, ἀποκοπτέσθω, ὡς τὸ σεσηπὸς καὶ διεφθαρμένον μέλος ἀπὸ τοῦ σώματος. Γέγραπται γάρ: Συμφέρει ἵνα ἀποληται ἐν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῆ εἰς γέενναν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΕ'

Εάν τις, ἀκούσας τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι Ὁ θεὸς ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιήσας, μηδὲ ἐτοιμάσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, θαρῆσεται πολλάς: ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, θαρῆσεται ὀλίγας, ἀμελήσῃ τῆς γνώσεως τῶν τοῦ Κυρίου θελημάτων (32), εἰ ἔχει τὴν παραμυθίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δηλὸς ἐστὶν ὁ τοιοῦτος σχηματιζόμενος τὴν ἀγνοίαν, καὶ ἀφρευκτον ἔχει τῆς ἀμαρτίας τὴν κρίσιν (33). Εἰ μὴ ἦλθον γάρ, φησὶν ὁ Κύριος, καὶ ἐλάττωσα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον: νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν, τῆς ἁγίας Γραφῆς πανταχοῦ πᾶσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (34) διαγγελλούσης. Ὡστε οὐχὶ μετὰ τῶν ἀγνοησάντων ὁ τοιοῦτος ἐλάττω κρίνεται, ἀλλὰ μετ' ἐκείνων σφοδρότερον κατακρίνεται, περὶ ὧν γέγραπται. Ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς, καὶ βυβύσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπαδόντων, φαρμακοῦ τε φαρμακευομένη παρά σοφοῦ (35). Ὁ μέντοι ἐπιτεταγμένος τὴν οἰκονομίαν τοῦ λόγου, ἐάν ἀμελήσῃ τοῦ ἀναγγεῖλαι, ὡς φονεὺς κρίνεται, καθὼς γέγραπται.

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΣ.

Εἰ ὁ ἑτέρου ἀνεχόμενος εἰς τὸ ποιῆσαι ἀμαρτίαν ἑνοχὸς ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ κρίμα φανερόν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου πρὸς Πιλάτον ῥημάτων, εἰπόντος: Ὁ παραδιδούς με σοὶ μείζονα ἀμαρτίαν ἔχει. Σαφές γάρ ἐκ τούτου, ὅτι καὶ ὁ Πιλάτος, ἀνεχόμενος (36) τῶν παραδεδωκότων, ἀμαρτίαν εἶχεν, εἰ καὶ ἐλάττωνα. Παρίστησι δὲ τοῦτο φανερῶς καὶ ὁ Ἀδάμ ἀνασχόμενος τῆς Εὔας: καὶ ἡ Εὐα ἀνασχομένη τοῦ ὄψεως: οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ὡς ἀθῶος ἀτιμώρητος ἀφείθη (37). Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ κατ' αὐτῶν ἀγανάκτησις ἐπιτετηρημένως τοῦτο ἐνδείκνυται: τοῦ γὰρ Ἀδάμ ἀντὶ ἀπαλογίας προσενεγκόντος (38) τὸ, Ἦ γυνὴ, ἣν δέδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκε, καὶ ἔφαγον: ἀποκρίνεται ὁ Θεός: Ὅτι ἔκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικὸς σου, καὶ

(35) Antiquæ editiones et Colb. *φαρμακοῦται φαρμακευομένη παρά σοφοῦ: quam lectionem habuisse quoque videtur Reg. primus prima manu. Sed hic codex altera manu antiqua nunc habet φαρμακοῦ τε φαρμακευομένη παρά σοφοῦ: qua scriptura nullam planiorem esse ait Combefisius. Plura qui cupit, notas Nobilii legat et Hexapla.*

(36) Reg. primus et codex Voss. *ἀνασχόμενος*.

(37) Editi, *ἠφείθη*. Antiqui tres libri *ἀφείθη*.

(38) Sic libri veteres. Editi, *προενεγκόντος*. Mox Vossi codex et alii duo, *ἣν ἔδωκας*.

ἐφραγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετείλαμην σοι, τούτου ἅ
μόνου μὴ φραγεῖν, ἐπικατάρατος ἡ τῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου
καὶ τὰ ἐξῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΖ'

Εἰ δεῖ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐφησυχάζειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν οὗ δεῖ, φανερόν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου προ-
ταγμάτων ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ εἰπόντος·
Ἐλεγμῶ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ
δὲ αὐτὸν ἀμαρτίαν· ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ· Ἐάν
ἀμάρτη (59) εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἐλεγ-
ξὸν αὐτὸν μεταξύ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνοι. Ἐάν
σου ἀκούσῃ, ἐκέρθησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐάν
δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἓτι ἓνα ἢ δύο, B
ἕνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν στα-
θήσεται πᾶν ῥῆμα (60). Ἐάν δὲ παρακούσῃ αὐ-
τῶν, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκ-
κλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός
καὶ τελώνης Ἠλίκου δὲ ἐστὶ τὸ κρίμα τοῦ ἀμαρ-
τήματος τούτου, ἐξεστὶ γινῶναι πρῶτον μὲν ἐξ ἀπο-
φάσεως τοῦ Κυρίου καθολικῶς εἰπόντος· Ὁ ἀπει-
θῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν· ἀλλ' ἡ ὀργὴ
τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν· ἔπειτα καὶ ἐξ ἱστοριῶν
ἐν τε τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Γραφῇ φερομένων.
Ἰδοὺ γὰρ ὁ μὲν Ἄχαρ, ἡνίκα ἐκλεψε τὴν γλῶσσαν
τὴν χρυσῆν καὶ τὴν ψιλὴν, ἐπὶ (61) πάντα τὸν λαόν
γένονεν ὀργὴ Κυρίου, καίτοιγε ἀγνοήσαντα καὶ τὸν
ἡμαρτηκότα καὶ τὸ ἀμάρτημα, μέχρις ὅτε ἐφανε-
ρώθη ὁ προειρημένος, καὶ τὸν φοβερόν ἐκεῖνον ἅμα C
πᾶσι τοῖς ἰδίους (62) ὑπέμεινεν ὀλεθρον. Ὁ δὲ Ἠλεὶ
καίπερ οὐκ ἐφησυχάσας τοῖς ἑαυτοῦ υἱοῖς, οἵτινες
ἦσαν υἱοὶ λοιμοὶ, πολλάκις δὲ αὐτοῖς παραινέσας,
καὶ εἰπὼν, Μὴ, τέκνα, οὐκ ἀγαθὴ ἀκούω περὶ
ὑμῶν, καὶ λόγῳ πλείονι κατασκευάσας τῆς τε ἀμαρ-
τίας τὸ ἄτοπον καὶ τῆς κρίσεως τὸ ἀφευκτον, ὅτι
μὴ ὄλωσ ἐξεθίκησε, μηδὲ τὸν πρέποντα ζῆλον κατ'
αὐτῶν ἐπεδείξατο, τοσοῦτον παρώξυνε τὴν ὀργὴν
τοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ τὸν λαόν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ συνανα-
λωθῆναι, καὶ τὴν κιβωτὸν αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἄλλοφύλων
ληφθῆναι, καὶ αὐτὸν ἐπὶ τούτοις (63) οἰκτρῶ τέλει
θανατωθῆναι. Εἰ δὲ κατὰ τῶν μὴ συνεγνωκότων τῶ
ἀμαρτήσαντι, καὶ κατὰ τῶν κωλυσάντων (64), καὶ
διαμαρτυραμένων τὸ ἀμάρτημα, τοσαύτη ἡ ὀργὴ
ἐξεκαύθη, τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν γνωσκόντων D
καὶ ἐφησυχάζοντων; Οἵτινες ἐάν μὴ ἐπιδείξωνται τὰ

uxoris tuæ, et comedisti de ligno, ex quo solo præ-
ceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in ope-
ribus tuis²³, et cætera.

INTERROGATIO XLVII

Si erga eos qui peccant, silendum sit.

RESPONSIO.

Sane quod hoc fieri non debeat, perspicuum est
ex præceptis Domini, qui in Veteri quidem Testa-
mento dixit²⁴: *Correptione corripies proximum
tuum: et non accipies peccatum propter ipsum;*
in Evangelio vero²⁵: *Si peccaverit in te frater tuus,
vade, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te
audierit, lucratus es fratrem tuum; si autem te non
audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in
ore duorum vel trium testium stet omne verbum.
Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem
Ecclesiam quoque non audierit, sit tibi sicut ethni-
cus et publicanus.* Porro quam grave sit hujusce
peccati iudicium, intelligi potest primo quidem ex
sententia Domini, qui in universum dixit²⁶: *Qui-
squis non obedit Filio, non videbit vitam: sed ira
Dei manebit super eum:* deinde ex historiis etiam,
quæ tum in Veteri, tum in Nova Scriptura refe-
runtur. Ecce enim quando Achar furatus est lin-
guam auream et vestem, iratus est Dominus omni
populo, idque tum peccati auctorem, tum pecca-
tum ipsum ignorantem, donec detectus esset is, cuius
jam facta est mentio, ac **431** horrendum illud
exitium una cum suis omnibus subiisset²⁷. Heli
vero, etiamsi silentio non ferret filios suos, qui
erant filii pestilentes, sed sæpenumero commonis-
set ipsos, ac dixisset²⁸: *Nolite, filii, non bona au-
dio de vobis;* itemque longiore sermone et peccati
absurditatem et inevitabilem condemnationem pa-
tefecisset, quoniam tamen non penitus ultus fue-
rat, neque in eos ostenderat idoneam æmulatio-
nem, adeo exasperavit iram Dei, ut et populus una
cum filiis ipsius interemptus sit, et capta sit ab
alienigenis arca ipsa, et ipse quoque miseranda
morte interierit. Quod si adversus eos qui sceleris
auctori conscii non fuerunt, imo qui prohibuerunt
peccatum, et testimonium reddidere adversus
illud, ira tanta exarsit, ecquid quis dicere poterit
de iis qui sciunt, et tamen conticescunt? Qui qui-
dem, nisi ea præstiterint quæ ab Apostolo ad Co-

²³ Gen. iii, 17.

²⁴ Levit. xix, 17.

²⁵ Matth. xviii, 15-17.

²⁶ Joan. iii, 36.

²⁷ Josue vii, 21-26.

²⁸ I Reg. ii, 24.

(59) Unus ms. ἐάν ἀμαρτήσῃ.

(60) Reg. primus et Voss. σταθῆ πᾶν ῥῆμα.

(61) Antiqui duo libri et editio Paris. χρυσῆν καὶ
τὴν στολὴν, ἐπὶ. Alii duo mss. præter Voss. et Com-
bef. χρυσῆν, καὶ τὴν ψιλὴν, ἐπὶ. Editio Veneta
utramque lectionem præfert, sic ut in contextu
habeat ψιλὴν, in margine vero στολὴν. Lege notas
Nobilii.

(62) Codex Voss. παισὶ τοῖς ἰδίους, una cum suis
pueris. Editi et duo mss. pro παισὶ habent πᾶσι.
Haud longe vox υἱοὶ addita est ex tribus codicibus.
Subinde mss. tres cum Voss. αὐτοῖς παραινέσας.
Reg. secundus perinde ut editi αὐτούς. Hoc ipso in

loco codex Voss. Μὴ, τέκνα, υἱοὶ, μὴ ἀγαθὰ.

(63) Reg. primus, τοῦ Θεοῦ, ὡς τε καὶ τὴν κιβωτὸν
τοῦ Θεοῦ ληφθῆναι, καὶ τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ τοῖς υἱοῖς
αὐτοῦ συναναλωθῆναι ὑπὸ τῶν ἄλλοφύλων, καὶ αὐτὸν
ἐπὶ τούτοις. Codex Voss. τὸν λαόν τοῦ Θεοῦ... τὴν
κιβωτὸν ἀναλωθῆναί τε καὶ αὐτόν.

(64) Reg. primus manu recentiore τῶν μὴ κωλυ-
σάντων· sed particulam negantem inepte additam
esse vident, opinor, omnes. Ibi enim sermo est de
Heli; deque reliquis ejus similibus, qui prohibent
quidem peccatum, sed mollius. Mox Reg. tertius
τοιαύτη ἡ ὀργή.

rinthios dicta sunt, his verbis²⁹: *Quare non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit? ac etiam quæ deinceps ipsos fecisse testatus est ipse, cum scripsit*³⁰: *Ecce enim hoc ipsum, quod secundum Deum contristati estis, quantam in vobis operatum est sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam; in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in hoc negotio; periclitantur omnino omnes simul hoc etiam tempore idem exitium subire, aut etiam tanto gravius, quanto legis Mosaicæ contemplore deterior est qui Dominum spernit*³¹, patratque idem quod ille qui ante peccavit, ac etiam ante damnatus est. *Septies enim vindicatum est de Cain: de Lamech vero in simile peccatum lapso septuagies septies*³².

INTERROGATIO XLVIII.

Quo termino definiatur avaritia.

RESPONSIO.

Cum quis transgressus fuerit legis limitem. Contingit autem hoc juxta Vetus Testamentum, cum quis majorem sui ipsius quam proximi curam suscipit: scriptum est enim: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*³³; at vero juxta Evangelium, quando quis suimet causa aliquid præter res pro instanti die necessarias expetit, velut is, qui audit: *Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: quæ autem parasti, cujus erunt*³⁴? Quibus magis generatim adjungit: *Sic quisibi thesaurizat, et non est in Deum dives*³⁵.

432 INTERROGATIO XLIX

Quid est perperam agere.

RESPONSIO.

Quidquid non ob necessitatem, sed propter ornatum atque jactantiam assumitur, id tanquam res perperam acta accusatur.

INTERROGATIO L.

Si quis vestimentis pretiosioribus rejectis, aliud vile, sive pallium, sive calceamentum ita velit, ut sibi conveniat, isne peccat, aut quali morbo laborat.

RESPONSIO.

Quisquis, hominibus placiturus, vult ut deceat se vestis, eum liquet morbo complacendi hominibus

²⁹ I Cor. v, 2. ³⁰ II Cor. vii, 11. ³¹ Hebr. x, 29. ³² Genes. iv, 24. ³³ Levit. xix, 18. ³⁴ Luc. xii, 20. ³⁵ ibid. 21.

(65) Antiqui tres libri τὰ ἐξῆς, αὐτοῖς. Editi τοῖς αὐτοῖς. Ibidem unus ms. cum Voss. ἐγγράφαντος. Haud longe vocula ἐν addita est ex antiquis tribus libris.

(66) Sic Vossii codex et alii duo. Illud ἐν παντί συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἄγνοους εἶναι ἐν τῷ πράγματι, deerat in vulgatis.

(67) Illud, τὸ ὅμοιον ἁμαρτόντος, non legitur neque in Colb. neque in Reg. primo: sed hæ voces in aliis quibusdam veteribus libris reperiuntur, quemadmodum et in vulgatis.

ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τοὺς Κορινθίους εἰρημένα, εἰπόντος· Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ἐξαρθῆ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας; καὶ τὰ ἐξῆς αὐτοῖς (65) ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθέντα γράψαντος· Ἴδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι, πόσῃ ἐν ὑμῖν κατειργάσατο σπουδὴν· ἀλλὰ ἀπολογία, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδικήσιν· ἐν παντί συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἄγνοους εἶναι ἐν τῷ πράγματι (66)· κινδυνεύουσι πάντως καὶ νῦν ὁμοῦ πάντες τὸν αὐτὸν ὄλεθρον ὑποστῆναι, ἢ καὶ χεῖρονα, ὅσῃ χείρων τοῦ ἀθετήσαντος νόμον Μωσέως ὁ ἀθετῶν τὸν Κύριον, καὶ ὁ τὸ αὐτὸ τῷ προημαρτηκότι καὶ προκατακριθέντι τολμήσας. Ἐπτάκις μὲν γὰρ ἐκδεδίχεται ἐκ Κάϊν, ἐκ δὲ Λάμεχ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ, τὸ ὅμοιον ἁμαρτόντος (67).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΗ

Ἡ πλεονεξία μέχρι τίνος κρίνεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ὑπερβῆ τις τοῦ νόμου τὸν ὄρον. Ἔστι δὲ τοῦτο κατὰ μὲν τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὸ πλεόν ἑαυτοῦ φροντίσαι ἢ τοῦ πλησίον (68)· γέγραπται γάρ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν· κατὰ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ πλεόν τῶν πρὸς τὴν ἐνεστῶσαν ἡμέραν ἀναγκαίων σπουδάσαι τι (69) ἑαυτοῦ ἐνεκεν, ὡς ὁ ἀκούσας· Ἄφρον, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνοι ἔσται; Οἷς ἐπιφέρει καθολικώτερον Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΜΘ'

Τί ἐστι τὸ περπερεύεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἦν δὲ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περπερείας ἔχει κατηγορίαν (70).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ν'

Ἐάν τις τὰ μὲν πολυτελέστερα τῆς ἐσθῆτος ἀπωθῆται, αὐτὸ δὲ τὸ εὐτελές, εἴτε ἱμάτιον εἴτε ὑπόδημα οἰονεὶ θέλῃ (71) ἵνα πρέπη αὐτῷ, εἰ ἁμαρτάνει, ἢ ποῖον πάθος νοσεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ θέλων ἵνα πρέπη αὐτῷ πρὸς τὸ ἀνθρώποις ἀρέσαι, φανερός ἐστίν ἀνθρωπαρέσκεια νοσῶν, καὶ

(68) Voculam ἢ addidimus ex Reg. primo.

(69) Sic veteres quatuor libri. Editi σπουδάσαι τινά. Ibidem Reg. primus ὡς ἀκούσαι.

(70) Cicero in epistola undecima libri primi ad Atticum verbum περπερεύεσθαι accepit quoque pro eo, quod est, *jactare et ostentare* sc. Ejus hæc sunt verba: *Ego autem ipse, dii boni, quomodo ἐνεπερπερεύσάμην novo auditori Pompeio? Idem verbum et alibi eodem modo acceptum reperias. Lege Duæum.*

(71) Veteres duo libri οἰονεὶ θέλει.

μετρωριζόμενος, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ πάθος τῆς περιπερείας καὶ ἐν αὐτοῖς ὑτελέτι πληροφορῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ΄.

Τι ἐστὶ Ῥακά (72).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπιχώριον ῥῆμα ἠπιωτέρας ὕβρεως, πρὸς τοὺς οἰκειοτέρους λαμβανόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ποτὲ μὲν, « Μὴ γινώμεθα (73) κενόδοξοι » ποτὲ δὲ, « Μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ (74) ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, » τίς ὁ κενόδοξος, καὶ τίς ὁ ἀνθρωπάρεσκος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Λογίζομαι, ὅτι κενόδοξος μὲν ἐστὶν ὁ, ψιλῆς ἕνεκεν τῆς ἐν κόσμῳ δόξης, τῆς παρὰ τῶν ὀρώντων ἢ ἀκούοντων, ποιῶν τι ἢ λέγων· ἀνθρωπάρεσκος δὲ ὁ πρὸς τὸ θέλημα τινος ἀνθρώπου εἰς ἀρέσκειαν αὐτοῦ ποιῶν, καὶ ἀτιμίας ἀξίον ἢ τὸ γινόμενον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΓ΄.

Τίς ἐστὶν (75) ὁ μολυσμὸς τῆς σαρκός, καὶ τίς ὁ μολυσμὸς τοῦ πνεύματος· καὶ πῶς αὐτῶν καθαρῶσομεν· ἢ τίς ὁ ἁγιασμὸς· καὶ πῶς αὐτὸν κτησόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μολυσμὸς ἂν εἴη σαρκὸς μὲν τὸ ἀναμίγνυσθαι τοῖς αὐτουργοῦσι (76) τὰ ἀπηγορευμένα, πνεύματος δὲ τὸ ἀδιαφορεῖν πρὸς τοὺς φρονούντας ἢ ποιούντας τὰ τοιαῦτα. Καθαρεύει δὲ τις, ὅταν ἀνάσχηται τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος τῷ τοιοῦτῳ μηδὲ συνεσθίειν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἢ ὅταν πάθῃ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ· Ἄθυμία κατέσχε με ἀπὸ ἀμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιπαρόντων τὸν νόμον σου· καὶ λύπην τοιαύτην ἐνεῖξεται, οἷαν ἐπεδείξαντο (77) οἱ Κορίνθιοι, ὅποτε ἐνεκλήθησαν, ὅτι πρὸς τὸν ἀμαρτήσαντα ἀδιαφόρως διετέθησαν, ἐν παντὶ συστήσαντες ἑαυτοὺς ἄγνοους εἶναι ἐν τῷ πράγματι. Ἁγιασμὸς δὲ ἐστὶ τὸ ἀνακεῖσθαι τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἐξ ὀλοκλήρου, καὶ ἀδιαστάτως ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ φροντίδος καὶ σπουδῆς τῶν αὐτῶ ἀρεσκόντων. Τὸ τε γὰρ λελωθημένον ἐν τοῖς ἀναθήμασι ἀπρόσδεκτον, καὶ τὸ ἅπαξ ἀνατεθὲν τῷ Θεῷ (78) εἰς κοινὴν καὶ ἀνθρωπίνην χρῆσιν ἐλεκεῖν ἄσεβες καὶ ἀτόλμητον (79).

³⁶ Matth. v, 22. ³⁷ Galat. v, 26. ³⁸ Ephes. vi, 6. ³⁹ I Cor. v, 11. ⁴⁰ Psal. cxviii, 53. ⁴¹ II Cor. vii, 11.

(72) Editi et unus ms. ῥακά. Alii duo mss. ῥακά.

(73) Reg. primus Μὴ γινώμεθα.

(74) Codex Colb. ἐν ὀφθαλμῷ δουλείας. Mox Reg. secundus perinde ut editi ποιῶν τι καὶ λέγων. Alii tres mss. ποιῶν τι ἢ λέγων.

(75) Antiqui tres libri τίς ἐστὶν. Editi τί ἐστὶν. Statim editi πῶς αὐτοῦ. Veteres duo libri αὐτῶν, rectius. Ibidem Colb. καθαρῶσομεν. Hoc ipso in loco duo mss. ἢ τίς ὁ ἁγιασμὸς. Editi ἢ τίς.

INTERROGATIO LI.

Quid sit Raca ³⁶.

RESPONSIO.

Vernaculum verbum est, contumeliam mitiorem significans, quod erga familiares usurpatur.

INTERROGATIO LII.

Cum Apostolus dicat, modo quidem: « Non efficiamur inanis gloriæ cupidi ³⁷; » modo vero: « Non ad oculum servientes, quasi hominibus placere studentes ³⁸; quis est inanis gloriæ cupidus, et quis est, qui placere hominibus studet.

RESPONSIO.

Cupidum quidem inanis gloriæ arbitror esse eum, qui ob tenuem mundi gloriam, a spectato-ribus aut ab auditoribus accipiendam, facit aliquid aut dicit; studiosum vero complacendi hominibus eum qui ad alicujus hominis arbitrium, ipsi placiturus, aliquid peragit, etiamsi id quod efficitur, sit ignominia dignum.

433 INTERROGATIO LIII.

Quodnam sit inquinamentum carnis, et quodnam sit spiritus iniuinamentum, et quomodo ab ipsis purgabimus nosmetipsos: aut quæ est sanctimonia, et quomodo ipsam adipiscemur.

RESPONSIO.

Carnis quidem inquinamentum fuerit, admisceri iis qui patrant prohibita: spiritus vero, indifferentem esse erga eos qui talia sentiunt, aut peragunt. Purus est autem aliquis, cum obedit Apostolo, qui dixit ³⁹, ne cibum quidem cum ejusmodi homine sumendum esse, et quæcunque sunt in hanc sententiam; aut cum in se sentiet quod a Davide dictum est ⁴⁰: *Tædium tenuit me a peccatoribus dereliquentibus legem tuam*, talemque mœstítiam ostenderit, qualem ostenderunt Corinthii, quando ipsis vitio datum est, quod erga eum qui peccaverat, fuerant indifferenter affecti ⁴¹: siquidem in omnibus testificati sunt se in eo negotio puros fuisse. Sanctimonia autem est, additum esse Deo sancto integre, et indesinenter omni tempore, iis, quæ ipsi accepta sunt, curandis, diligenterque agendis. Nam quod mutilatum est, nequaquam accipitur inter sacra dona; et quod semel dedicatum est Deo, in communem et humanum usum reducere impium est et horrendum.

(76) Reg. primus τοῖς αὐτουργοῦσι μέλλουσι.

(77) Codex Colb. ἐπιδείξεται, οἷαν ἐδείξαντο. Ibidem Reg. primus ἐνεκλήθησαν ὅτε. Mox alius ms. ἀδιαφόρως προσετέθησαν.

(78) Editi ἀνατεθὲν τῷ Θεῷ Antiqui tres libri ἀνατεθέν.

(79) Editiones priscae perinde ut duo mss. καὶ ἀτόλμητον, horrendum, non audendum. Reg. primus et Voss. καὶ τολμηρόν. temerarium.

INTERROGATIO LIV.

Quid sit amor suiipsius : item quomodo qui suiipsius amans est semetipsum cognoscat.

RESPONSIO.

Multa dicuntur improprie, velut illud : *Qui amat animam suam, perdet eam : et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam* ⁴². Amans igitur suiipsius est, qui seipsum amat. Agnoscit autem seipsum, si quæ facit, ea faciat sui causa ; etiamsi id quod efficitur, juxta mandatum fuerit. Nam requiei suæ gratia, aliquid omittere eorum, quæ sive in animo sive in corpore attineant ad fratris utilitatem, hoc vel ab aliis etiam habetur ceu manifestum amoris suiipsius vitium, cujus finis interitus est.

INTERROGATIO LV.

Quod sit discrimen inter amaritudinem, furorem, iram et excandescentiam.

RESPONSIO.

Furoris quidem et iræ discrimen in animi forte affectione et motu consistit : quandoquidem qui irascitur, in solo animi affectu perturbationem patitur, uti indicat qui dixit : *Irascimini*, **434** *et nolite peccare* ⁴³ ; qui autem furit, præterea præ se fert majus quiddam : *Furor enim illis*, inquit, *secundum similitudinem serpentis* ⁴⁴ ; item : *Herodes furens pugnavat adversus Tyrios et Sidonios* ⁴⁵. Denique vehementior ille qui ex furore oritur motus nominatur excandescencia : amaritudo vero graviolem quamdam mali stabilitatem ostendit.

INTERROGATIO LVI.

Cum Dominus hanc protulerit sententiam : « Qui se exaltat, humiliabitur » ⁴⁶ ; » item cum præcipiat Apostolus : « Ne alta sapiamus » ⁴⁷, » et alio in loco dicat : « Arrogantes, superbi, elati » ⁴⁸ : « et iterum, « Charitas non inflatur » ⁴⁹, » quis est qui altum sapit, et quis arrogans, et quis superbus, et quis elatus, aut quis inflatus.

RESPONSIO.

Sane qui alta sapit, is fuerit, qui seipsum extollit, qui ob sua recte facta de se sentit magnifice, seque offert exemplo Pharisæi illius ⁵⁰, nec dimittit se ad humilia. Quin et idem ille dici possit inflatus, quo crimine accusati sunt Corinthii ⁵¹. Arrogans autem est, qui non ambulat juxta instituta, neque facit, ut incedat secundum eamdem regulam, idemque sentiat ⁵² : sed qui potius propriam comminiscitur justitiæ viam atque pietatis. Superbus autem est, qui de iis, quæ habet, jactat se, quique supra quam est, studet videri. Elatus vero aut forte est idem qui superbus, aut non longe ab

⁴² Joan. xii, 25. ⁴³ Psal. iv, 5. ⁴⁴ Psal. lvi, 5. ⁴⁵ Act. xii, 20. ⁴⁶ Luc. xviii, 44. ⁴⁷ Rom. xi, 20. ⁴⁸ II Tim. iii, 2. ⁴⁹ I Cor. xiii, 4. ⁵⁰ Luc. xviii, 41. ⁵¹ Cor. v, 2. ⁵² Philipp. iii, 16.

(80) Codex Voss. εἴη τὰ γνώμενα. Reg. primus εἴη τὰ γινόμενα.

(81) Reg. primus et Voss. καὶ ἐν ἄλλοις.

(82) Unus ms. ὅτι Πᾶς ὁ ὑψῶν. Nec ita multo post Reg. primus et Voss. μὴ ὑψηλόφρονεῖν. Hoc ipso in loco codex Voss. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ λέγ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΑ΄

Τί ἐστὶ φιλαυτία, καὶ πῶς γνωρίζει ἑαυτὸν ὁ φιλαυτός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλὰ καταχρηστικῶς λέγεται, ὡσπερ' τό· Ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτὴν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτὴν. Φιλαυτός οὖν ἐστὶν ὁ ἑαυτὸν δὴθεν φιλῶν. Γνωρίζει δὲ ἑαυτὸν, ἐὰν ἀπερποιεῖ δι' ἑαυτὸν ποιῆ, καὶ κατ' ἐντολὴν ἢ τὸ γινόμενον (80). Τὸ γὰρ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως ἐλλεῖψαι τι τῶν πρὸς τὴν χρείαν τοῦ ἀδελφοῦ, εἴτε κατὰ ψυχὴν εἴτε κατὰ σῶμα, φανερόν ἦδη καὶ τοῖς ἄλλοις (81) ἔχει τῆς φιλαυτίας τὴν κακίαν, ἧς τὸ τέλος ἀπώλεια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΕ΄

Ποία διαφορὰ πικρίας, καὶ θυμοῦ, καὶ ὀργῆς, καὶ παροξυσμοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Θυμοῦ μὲν καὶ ὀργῆς ἡ διαφορὰ τάχα ἐν διαθέσει καὶ ὁρμῇ κεῖται· τοῦ μὲν ὀργιζομένου ἐν διαθέσει μόνῃ ἔχοντος τὸ πάθος, ὡς δὴλοῖ ὁ εἰπών. Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· τοῦ δὲ θυμουμένου ἦδη τι καὶ πλέον δεικνύοντος· θυμὸς γὰρ αὐτοῖς, φησί, κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ἄρεως· καὶ, Ὁ Ἡρώδης ἦν θυμομαχῶν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις. Καὶ τὸ σφοδρότερον ἀπὸ θυμοῦ κίνημα παροξυσμὸς ὀνομάζεται· ἡ δὲ πικρία κατασκευὴν δεινότεραν τῆς κακίας ἐμφαίνει.

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Νς΄

Τοῦ Κυρίου ἀποφνημαμένου, ὅτι « Ὁ ὑψῶν (82) ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται » καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος, « Μὴ τὰ ὑψηλά φρονεῖν » καὶ ἀλλαχοῦ λέγοντος· « Ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, τετυφωμένοι » καὶ πάλιν· « Ἡ ἀγάπη οὐ φυσιοῦται » τίς ἐστὶν ὁ ὑψηλόφρων, καὶ τίς ὁ ἀλαζόν, καὶ τίς ὁ ὑπερήφανος, τίς δὲ ὁ τετυφωμένος ἢ τίς ὁ (83) ρερυσιωμένος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπι τοῖς προσούσιον αὐτῷ κατορθώμασι μεγαλοφρονῶν καὶ ἐπαιρούμενος, κατὰ τὸν φαρισαίου ἐκεῖνον, καὶ μὴ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμενος. Ὁ αὐτὸς δ' ἂν λέγοιτο καὶ περυσιωμένος, κατὰ τὸ Κορινθίον ἐγκλημα. Ἀλαζόν δὲ ὁ μὴ στοιχῶν τοῖς νεομοθετημένοις, μηδὲ πληρῶν τὸ τῷ αὐτῷ στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν· ἰδίαν δὲ ὁδὸν δικαιοσύνης καὶ εὐσεβείας ἐπινοῶν. Ὑπερήφανος δὲ ὁ ἐπὶ τοῖς προσούσιον αὐτῷ κομπάζων, καὶ ὑπὲρ ὃ ἐστὶ, φαίνεσθαι ἐπιτηδεύων. Τετυφωμένος δὲ ἢ ὁ αὐτὸς (84) ἐστὶ τάχα τῷ ὑπερηφάνῳ, ἢ ἐγγὺς τούτου, κατὰ τὸ ὑπὸ

(83) Reg. primus τετυφωμένος καὶ τίς ὁ. Mox idem ms. μὲν ἂν εἴη καὶ ἑαυτὸν ὑψῶν. Reg. tertius Ἐπι τοῖς προσούσιον μὲν ἐστὶν ὁ ἑαυτὸν. Mox duo mss. κατορθώμασι μεγαλοφρονῶν.

(84) Regii primus et tertius ἢ ὁ αὐτὸς, bene. Editi ἢ αὐτὸς.

τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Τετύρωται, μηδὲν ἐπι-
στάμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΖ.

Ἐάν τις ἐλάττωμα ἔχη ἀδιόρθωτον, καὶ συνεχέστερον
καταγινωσκόμενος βλάπτηται, εἰ συμφέρει μᾶλλον
ἐπαριέναι (85) αὐτῷ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ εἶρηται, ὅτι τοὺς ἁμαρτάνοντας
ἐπιστρέφει μακροθύμως θεῖ, κατὰ τὸν ὑποδειγμένον
τρόπον παρὰ τοῦ Κυρίου. Ἐάν δὲ μὴ ἀρκέσῃ αὐτῷ
πρὸς ἐπιστροφήν ἢ τῶν πλείονων κατὰ γνώσιν καὶ
ἐπιτίμησιν, ὡς τῷ Κορινθίῳ, ὡς ἐθνικὸν ὀρᾶσθαι χρὴ
τὸν τοιοῦτον. Ἐναρῖσθαι δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου
κατακεκριμένον κατ' οὐδένα τρόπον ἀσφαλὲς οὐδενί,
τοῦ μὲν Κυρίου εἰπόντος, ὅτι συμφέρει ἵνα τις, ἕνα
ὄφθαλμον, ἢ μίαν χεῖρα, ἢ ἕνα πόδα ἀπολέσας, **B**
εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν, ἢ ἐν τῷ φείσασθαι τινος
τούτων (86), ὅλος βληθῇ εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός,
ὅπου ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων·
καὶ τοῦ Ἀποστόλου μαρτυροῦντος, ὅτι μικρὰ ζύμη
ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΗ'

Ὁ κατ' ἐπιτήδευσιν ψευδάμενος κρίνεται μόνον; ἢ καὶ
ὁ κατὰ ἀγνοίαν τι παρὰ τὸ ἀληθὲς ἀπολύτως φθει-
ξάμενος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ κρίμα τοῦ Κυρίου καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἀγνοίαν
ἁμαρτανόντων φανερόν, εἰπόντος· Ὁ (87) μὴ γνοῦς,
ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, θαρῆσεται ὀλίγας, Πανταχοῦ
δὲ ἡ ἀξιόλογος μετάνοια (88) βεβαίαν ἔχει τὴν ἐλπίδα
τῆς ἀφέσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΝΘ'.

Ἐάν ἐνθυμηθῇ τις μόνον ποιῆσαι τι, καὶ μὴ ποιῆσῃ,
εἰ καὶ οὗτος ὡς ψεύστης κρίνεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ κατ' ἐντολήν ἐστὶν ὁ ἐνεθυμηθῆ ποιῆσαι, οὐχ
ὡς ψεύστης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπειθής κατακρίνεται.
Ἐτάζων γὰρ καρδίας καὶ νεφρούς ὁ Θεός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ξ'.

Ἐάν τις προληφθεὶς, ὀρίσῃ τι πράξαι (89) τῶν μὴ
ἀρεσκόντων Θεῷ, τί χρὴ μᾶλλον, ἀνατρέψαι τὸ κακῶς
ὀρισθὲν, ἢ φόβῳ τοῦ ψεύδους τελέσθαι τὴν ἁμαρτίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, Οὐχ ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν
ικανοὶ ἐσμεν λογίσασθαι τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν· καὶ **D**
αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ὁμολογοῦντος, ὅτι Οὐ δύναμαι ἐγὼ
ποιεῖν ἀπ' ἑαυτοῦ οὐδέν· καὶ πάλιν· Τὰ ῥήματα,

⁵³ I Tim. vi, 4. ⁵⁴ Matth. v, 29, 30. ⁵⁵ I Cor. vi, 6. ⁵⁶ Luc. xii, 48. ⁵⁷ Psal. vii, 10. ⁵⁸ II Cor.

(85) Combefisius, cui libri veteres non favent, suspicatur legendum esse ἐναριέναι pro ἐπαριέναι. suspicari quoque quispiam possit pro αὐτῷ legendum esse αὐτόν, aut certe verba Græca ita locanda esse, εἰ μᾶλλον αὐτῷ συμφέρει ἐπαριέναι, seu ἐναριέναι.

(86) Reg. primus et Voss. φείσασθαι ἐνός τινος τούτων. Mox Reg. primus, Ἀποστόλου δέ. Mox editiones antiquæ, φύραμα ζυμοῖ. Veteres tres libri

A illo dissidet, juxta illud Apostoli dictum : *Elatus est, nihil sciens* ⁵³.

INTERROGATIO LVII.

Si quis vitio cuiquam inemendabili obnoxius sit, frequentiusque reprehensus lædatur, an eum potius dimitti expediat.

RESPONSIO.

Hoc jam alibi dictum est, peccantes cum mansuetudine atque lenitate esse convertendos, eo, quem Dominus indicavit, modo. Quod si ei, ut convertatur, satis non fuerit plurium reprehensio et objurgatio, quemadmodum Corinthio illi : qui ejusmodi est tanquam ethnicus habendus est. Nemini autem ulla ratione tutum fuerit eum qui a Domino condemnatus est, retinere, cum dixerit Dominus ⁵⁴, expedire ut quis uno oculo, aut una manu, aut uno pede amisso in regnum ingrediatur, quam si uni ex his pepercerit, totus mittatur in gehennam ignis, ubi est **435** fletus et stridor dentium: et Apostolus testificetur ⁵⁵, totam massam modico fermento fermentari.

INTERROGATIO LVIII.

An tantummodo is qui de industria mentitus est, judicetur : aut etiam qui nesciens aliquid absolute contra veritatem locutus sit.

RESPONSIO.

Judicium Domini etiam de iis qui per ignorantiam peccant manifestum est ex verbis illis : *Qui non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis* ⁵⁶. Ubique autem pœnitentia rite et egregie **C** peracta, veniæ spem firmam et stabilem habet.

INTERROGATIO LIX.

Si quis cogitaverit duntaxat aliquid facere, nec tamen fecerit : an et ille velut mendax judicetur.

RESPONSIO.

Si ex mandato est, quod facere cogitavit, non ut mendax solum, sed ut contumax etiam condemnatur : *Scrutans enim corda et renes Deus* ⁵⁷.

INTERROGATIO LX.

Si quis præventus constituerit se quidpiam facturum eorum, quæ Deo non placent, magisne convenit abstinere ab eo quod male statutum est, an metu mendacii peccatum committere.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat : *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis* ⁵⁸ ; item cum Dominus ipse sic confiteatur : *Non possum ego facere a me quidquam* ⁵⁹ ; et rursus : *Verba*

præter Voss. φύραμα δολοῖ.

(87) Reg. primus, εἰπόντος, ὅτι Ὁ.

(88) Idem. ms. ἡ ἀξιόπιστος μετάνοια.

(89) Rursus idem codex Ἐάν τις προληφθεὶς ὀρίσῃ τι πράξαι. Editi, Ἐάν τις ὀρίσηται τι προληφθεὶς πράξαι, etc., verborum perturbato ordine. Mox duo mss, præter Voss. et Combef. ἀνατρέψαι τὸ κακῶς. Editi. τρέψαι. Haud longe codex Voss. φόβῳ τοῦ ψεύδου.

*quæ ego loquor vobis, a me ipso non loquor*⁶⁰; et alio in loco: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris*⁶¹, pœnitentiam agere debet qui est ejusmodi; primum quidem quod aliquid quaecunque tandem fuerit, a seipso audet decernere; neque enim ipsa etiam bona ex propria auctoritate facere oportet: deinde vero, et quidem multo magis, quod præter Dei placita quidpiam statuere veritus non est. Quod autem rescindendum sit, quidquid ex præjudicata opinione statutum est præter præceptum Domini, aperte ostenditur in apostolo Petro, qui præventus apud se statuerat quidem illud: *Non lavabis mihi pedes in æternum*⁶²; sed postquam audivit Dominum pronuntiantem: *Si non laverō te, non habebis partem mecum*, confestim mutata sententia dixit: *Domine, non tantum pedes meos, sed et manus, et caput.*

436 INTERROGATIO LXI.

Si quis neque laborare potest, neque psalmos discere velit, quid de eo fieri debet.

RESPONSIO

Cum Dominus in parabola dixerit de ficu illa infecunda. *Succide illam, ut quid etiam terram occupat*⁶³? necesse quidem est providere ei cum omni diligentia: sed, si morem non gerit, id quod de eo qui in peccato perseverat, præscriptum est, etiam erga illum observatur. Quisquis enim bono non dat operam, cum diabolo et angelis ejus condemnatur.

INTERROGATIO LXII.

Quid fecerit quis, ut condemnatur velut qui talentum occultavit.

RESPONSIO.

Quisquis apud seipsum detinet qualemcunque tandem gratiam Dei, ut ea ipse perfruat, non autem alios beneficii hujus facit participes, is velut occultans talentum condemnatur.

INTERROGATIO LXIII.

Quis est, quod cum fecerit quis, condemnatur ut ii qui murmuraverunt contra postremos.

RESPONSIO.

Condemnatur ob suum quisque peccatum: et quidem qui murmuraverint, ob murmurationem. Verum sæpe alii alia de causa murmurant. Hi quidem, quod sibi desint alimenta: ut qui gulosi sint, et ventrem deum faciant: illi vero, quod par cum postremis præmium acceperint, ostendentes invidiam homicidii sociam; alii denique ob aliquam quamvis causam.

⁶⁰ Joan. xiv, 10. ⁶¹ Joan. vi, 38. ⁶² Joan. xiii, 8, 9. ⁶³ Luc. xiii, 7.

(90) Pro λαλῶ in antiquo Vossii codice legitur λελάληκα.

(61) Reg. primus, ὅτι καὶ παρὰ.

(92) Reg. primus, δύναται. Mox idem ms. et Voss. ψαλμούς μανθάνειν. Ibidem Reg. primus, βούλεται.

(93) Veteres duo libri, γῆν καταργῆ. Mox codex Combef. μὴ ἀνάσχηται. Haud longe editi, ἐπ' αὐτῷ φυλαχθῆναι. Antiqui duo libri cum Voss. παραφυ-

λάσθηται. (90) Ἐγὼ λαλῶ (90) ὑμῖν, ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐ λαλῶ καὶ ἀλλαγῶ λέγοντος, ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς, μετανοῆσαι ὀφείλει ὁ τοιοῦτος· πρῶτον μὲν, ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ τολμᾷ τι ὀρίζειν, οἷον ἂν ἦ· οὐδὲ γὰρ αὐτὰ τὰ καλὰ ἐξ αὐθεντίας ποιεῖν χρή· ἔπειτα δὲ, καὶ σφοδρότερον, ὅτι παρὰ (91) τὸ ἀρέσκον Θεῷ ὀρίσαι οὐκ ἐφοβήθη. Ὅτι δὲ ἀνατρέπειν χρή τὸ παρ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου κατὰ πρόληψιν ὀρίσθην, δείκνυται σαφῶς ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὀρισσαμένου μὲν κατὰ πρόληψιν, ὅτι Οὐ μὴ νύψης τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα· ἐπειδὴ δὲ ἤκουσε τοῦ Κυρίου ἀποφηναμένου· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, εὐθύς μεταθεμένου, καὶ εἰπόντος· Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΑ'.

Ἐὰν τις μῆτε ἐργάζεσθαι δύνηται (92), μῆτε τοὺς ψαλμούς μαθεῖν βούληται, τί χρή αὐτῷ ποιῆσαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἐν παραβολῇ εἰπόντος περὶ τῆς ἀκάρπου συκῆς· Ἐκκοψον αὐτήν, ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργῆ (93): προσάγειν μὲν αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν πᾶσαν ἀναγκαῖον· ἐὰν δὲ μὴ ἀνέχεται, τὸ προστεταγμένον περὶ τοῦ ἐπιμένοντος τῇ ἀμαρτία καὶ ἐπ' αὐτῷ παραφυλαχθῆναι χρή. Καὶ γὰρ ὁ ἀργὸς τοῦ καλοῦ μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ κρίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΒ'.

Τί ἐὰν ποιήσῃ τις ὡς κρύψας (94) τὸ τάλαντον, κατακρίνεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ οἰανδῆποτε χάριν Θεοῦ παρακατασχῶν εἰς ὑπόλαυσιν ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἄλλους εὐεργετῶν, ὡς κρύπτων τὸ τάλαντον κατακρίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΕΓ'.

Τί ἐὰν ποιήσῃ τις, κατακρίνεται, ὡς ἐκεῖνοι οἱ γογγύσαντες κατὰ τῶν ἐσχάτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκάστος ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ἀμαρτήματι κατακρίνεται καὶ οἱ γογγύσαντες ἐπὶ τῷ γογγυσμῷ. Ἄλλοι δὲ πολλάκις δι' ἄλλην ὑπόθεσιν γογγύζουσιν. Οἱ μὲν γὰρ, ὅτι ἐπέλειψεν αὐτοῖς τὰ πρὸς χορτασίαν, ὡς γαστρίμαργοι καὶ θεοποιοῦντες τὴν κοιλίαν· οἱ δὲ, ὅτι τὰ ἴσα τοῖς ἐσχάτοις ἐτιμήθησαν, φθόνου διδόντες ἀπαδειξιν τοῦ συζύγου τῷ φόνῳ (95)· καὶ ἄλλοι δι' ἄλλο τι.

λαχθῆναι.

(94) Reg. primus, Τί ἂν ποιήσῃ τις καὶ ὡς κρύψας. Mox Colb. κρίνεται. Nec ita multo infra duo mss. ὡς κρύψας τὸ.

(95) Antiqui duo libri perinde ut Voss. τοῦ φόνου. Alii duo mss. et editi τῷ φόνῳ. Ibidem editi καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλο. Codex Voss. καὶ ἄλλοι δ' ἄλλο. Unus Combefisianus et Reg. tertius, ἄλλοι δι' ἄλλο, recte.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΔ'

A

INTERROGATIO LXIV.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λέγοντος, « Συμφέ-
ρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῆ μύλος ὄνικὸς περὶ τὸν
τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ῥιφή (96) εἰς τὴν θάλασσαν,
ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. » τί
ἐστὶ τὸ σκανδαλίσει; ἢ πῶς αὐτὸ φυλαξώμεθα,
ἵνα μὴ τὸ οὕτω φοβερὸν κρίμα ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Σκανδαλίζει μὲν τις, παρανομῶν λόγῳ ἢ ἔργῳ (97),
καὶ ἕτερον πρὸς παρανομίαν ἐνάγων, ὡς ὁ ὄφις τὴν
Εὔαν, καὶ ἡ Εὔα τὸν Ἀδάμ· ἢ κωλύων ποιῆσαι τὸ
θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Πέτρος τὸν Κύριον, εἰπὼν·
Ἰλεώς σοι, Κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· καὶ
ἀκούσας· Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, σκάνδαλον
μου εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν
ἀνθρώπων· ἢ οἰκοδομῶν τὸ φρόνημα τοῦ ἀσθε-
νοῦς (98) εἰς τι τῶν ἀπηγορευμένων, κατὰ τὸ παρά
τῷ Ἀποστόλῳ γεγραμμένον, εἰπὼντι· Ἐὰν γὰρ τις
ἴδῃ σέ, τὸν ἔχοντα γνῶσιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακεί-
μενον, οὐχὶ ἢ συνειδήσις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος
οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν;
οἷς ἐπιφέρει· Διόπερ (99) εἰ βρώμα σκανδαλίζει
τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα,
ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. Γίνεται δὲ
τὸ σκάνδαλον κατὰ πλείονας αἰτίας. Ἡ γὰρ παρά
τὸν σκανδαλίζοντα τὸ σκάνδαλον γίνεται, ἢ παρά
τὸν σκανδαλιζόμενον τὸ σκανδαλισθῆναι συμβαίνει (1).
Καὶ ἐν τούτοις πάλιν διαφόρως· ποτὲ μὲν γὰρ κατὰ
ἀπειρίαν ἢ τούτου, ἢ ἐκείνου. Ἔστι δὲ ὅτε ἐν τῇ
ὀρθοτομίᾳ τοῦ λόγου ἢ τῶν σκανδαλιζομένων κακία ἐκ-
δηλοτέρα γίνεται· καὶ ἐν τοῖς πράγμασι δὲ (2) ὁμοίως.
Ἡ γὰρ ἐντολὴν Θεοῦ ποιῶντος, ἢ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ
κειμένοις ἐπ' ἀδείας χρωμένου ὁ σκανδαλιζόμενος
σκανδαλίζεται. Ὅταν μὲν οὖν τοῖς κατ' ἐντολὴν γι-
νομένοις προσκόπτωσιν ἄνθρωποι, καὶ ἐπὶ τούτοις
σκανδαλίζωνται (ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τινὲς ἐπὶ τοῖς
ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς γινο-
μένοις καὶ λεγομένοις), τότε χρὴ μνημονεύειν τοῦ
Κυρίου περὶ τῶν τοιούτων ἀποκριναμένου, ἡνίκα (3)
προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον αὐτῷ· Οἶδας, ὅτι οἱ
Φαρισαῖοι, ἀκοσαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλί-
σθησαν; πρὸς οὓς φησι· Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ
ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου ὁ οὐράνιος (4), ἐκριζω-
θήσεται. Ἄφετε αὐτοὺς· τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ
τυφλῶν. Τυφλὸς δὲ τυφλὸν εἰν ὁδηγῆ, ἀμφο-
τεροὶ εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα

*Cum Dominus noster Jesus Christus dicat: « Expedi-
dit illi ut mola asinaria suspendatur circa col-
lum ejus, et projiciatur in mare, potius quam
ut scandalizet unum de pusillis istis⁶⁴: » quid
est scandalum dare, aut quomodo illud cavea-
mus, ut ne judicium adeo horrendum subeamus.*

RESPONSIO.

Sane scandalo est aliquis, cum verbo aut actione
legem violat, aliumque inducit ad legem perfrin-
gendam, **437** velut serpens Evam, et Eva Adam:
ac etiam cum prohibet exsequi voluntatem Dei, ut
Petrus Dominum, cum dixit: *Propitius sit tibi,
Domine, non erit tibi hoc⁶⁵*; qui audivit: *Vade
post me, Satana, scandalum es mihi, quia non sa-
pis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum⁶⁶*: aut
quando suscitatur animum infirmi alicujus ad veti-
tum quiddam, prout ab Apostolo scriptum est, his
verbis: *Si quis enim viderit te, qui habes scientiam,
in idolio recubentem, nonne conscientia ejus qui
infirmus est ædificabitur ad manducandum idolo-
thyta⁶⁷*? quibus isthæc adjungit: *Quapropter si
esca scandalizat fratrem meum, non manducabo
carnem in æternum, ne fratrem meum scandali-
zem⁶⁸*. Oritur autem scandalum pluribus ex causis.
Vel enim ex eo qui scandalizat, scandalum nasci-
tur; aut scandalum proficiscitur ex eo qui scanda-
lizatur. Ac rursus id in his contingit variis modis;
aliquando enim ex malitia, aliquando vero ex im-
peritia vel hujus, vel illius. Interdum etiam in recta
verbi tractatione, eorum, qui scandalum patiuntur,
malitia magis declaratur, perinde ut in ipsis rebus.
Aut enim uno aliquo mandatum Dei faciente, aut
iis, quæ in sua potestate sita sunt, libere utente,
scandalizatur qui scandalizatur. Cum itaque de re-
bus quæ ex mandato fiunt, vel dicuntur offendun-
tur homines, et de his scandalizantur (ut in Evan-
gelio quidam de his, quæ a Domino fiebant, et di-
cebantur ex voluntate Patris), tunc Domini memi-
nisse operæ pretium est, qui, cum accessissent ad
se discipuli, ac dixissent: *Scis quod Pharisæi, au-
dito verbo hoc, scandalizati sunt?* eis de ejusmodi
hominibus responsum dedit, his verbis: *Omnis
plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis,
eradicabitur. Sine illos: cæci sunt duces cæcorum.*
D *Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in fo-*

⁶⁴ Matth. xviii, 6. ⁶⁵ Matth. xvi, 22. ⁶⁶ ibid. 23. ⁶⁷ I Cor. viii, 10. ⁶⁸ ibid. 13.

(96) Sic Vossii liber et alii duo. Alii duo mss. et editi ἔρριπται. Mox duo mss. τὸ σκανδαλίσει. Vocula τὸ deerat in vulgatis. Haud longe, modo in veteribus libris legitur φυλαξώμεθα, modo φυλαξώμεθα. Nec ita multo post Reg. tertius et editi φοβερόν κριτήριο. Alii tres mss. præter Voss. φοβερόν κρίμα.

(97) Codex Colb. Σκανδαλίζει μὲν πᾶς τις ὁ παρά τὸ γεγραμμένον λόγῳ ἢ ἔργῳ παρανομῶν, etc. Reg. primus et Voss. Σκανδαλίζει μὲν τις ἐπ' ἀνόμῳ λόγῳ ἢ ἔργῳ καὶ, etc.

(98) Reg. primus et Colb. τὸ φρόνημα τοῦ ἀσθενοῦς. Statim unus ms. Ἐὰν οὖν τις.

(99) Vox Διόπερ addita est ex antiquis tribus libris.

(1) Sic codices tres. Editi σκανδαλιζόμενον τὸ σκάνδαλον συμβαίνει.

(2) Ita Vossii codex et alii tres. Vocula δὲ aberat ab excusis. Ibidem Reg. primus et Voss. τοῦ Θεοῦ. Mox duo mss. ἐπ' ἀδεία.

(3) Editi τότε μνηστέον τοῦ Κυρίου τοῦ ἀποκριναμένου, ἡνίκα. Codex Voss. et alii nonnulli ut in contextu.

(4) Reg. primus, μου ἐπουράνιος. Haud longe voculam δὲ addidimus ex duobus codicibus.

*veam cadent*⁶⁹. Et multa hujuscemodi poterit quis invenire tum in Evangeliiis, tum apud Apostolum. Cum vero ob ea quæ in potestate nostra posita sunt, offenditur quis, aut scandalum patitur, tunc revocanda sunt in memoriam hæc Domini ad Petrum verba, quando dixit: *Ergo liberi sunt filii; ut autem non scandalizemus eos, profectus ad mare mitte hamum: et eum piscem qui primus ascenderit, tolle: et aperto ore ejus, invenies staterem; illum sumens, da eis pro me et te*⁷⁰, item quæ ab Apostolo ad Corinthios scripta sunt his verbis: *Non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*⁷¹; ac rursus: *Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur*⁷². Quam autem metuendum sit in iis, quæ videntur sita esse in potestate nostra, aspernari fratrem qui ob hæc scandalo afficitur, ostendit præceptum Domini, qui in universum prohibet **438** omne scandali genus, ac dicit⁷³: *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est*. Quin et idem testatur Apostolus, qui quidem modo dicit⁷⁴: *Sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum*: modo vero hoc delictum vehementius interdicit verborum apparatu uberiore, ubi ait: *Si quis enim viderit te, qui habes scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia ejus, qui infirmus est, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus frater in tua scientia, propter quem Christus mortuus est*⁷⁵. Quibus adjungit: *Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter, si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*⁷⁶. Et alio in loco postquam dixit: *An ego solus et Barnabas non habemus potestatem hoc operandi*⁷⁷? subinde adjungit: *Sed non usi sumus hac potestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi*⁷⁸. Cæterum, cum rem ita horrendam esse demonstratum sit, in iis quæ in potestate nostra posita sunt, fratri esse exemplo malo, quidnam possit quis de iis dicere, qui vetita faciendo aut loquendo dant scandalum? et maxime, cum aut scientia majore præditus esse videtur qui est offensionis, aut constituitur in aliquo gradu sacerdotali: qui cum debeat aliis esse præpositus velut regula et exemplar, si vel minimum quid neglexerit eorum quæ scripta sunt, aut fecerit prohibitum quiddam aut aliquid quod præceptum sit omiserit, aut uno

καὶ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, καὶ παρὰ τῶ Ἀποστόλου εὗροι τις ἄν. Ὅταν δὲ ἐπὶ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ ἡμετέρας κειμένοις προσκόπη τις, ἢ σκανδαλίζηται, εἰς ἀνάμνησιν ἔλθειν δεῖ τότε τῶν τοῦ Κυρίου (5) πρὸς τὸν Πέτρον ῥημάτων, εἰπόντος· Ἄρα γε ἐλεύθεροὶ εἰσιν οἱ υἱοὶ· ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλῃ ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα (6) πρῶτον ἰχθύν ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ· καὶ τῶν τοῦ Ἀποστόλου πρὸς Κορινθίους γραμμάτων, ἐν οἷς φησιν· Οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω· καὶ πάλιν· Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ. Ὅπως δὲ ἐστὶ φοβερὸν τὸ ἐπὶ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ κείσθαι δοκοῦσι περιορᾶν τὸν ἀδελφόν σκανδαλιζόμενον ἐν τούτοις (7), δείκνυσι μὲν ἡ τοῦ Κυρίου παραγγελία, καθόλου πάντα σκανδαλισμοῦ τρόπον ἀπαγορεύοντος, καὶ λέγοντος· Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνός τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος (8) λέγων ποτὲ μὲν· Ἄλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῶ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον· ποτὲ δὲ διὰ περισσοτέρας κατασκευῆς σφοδρότερον ἀπαγορεύων τὸ ἄτοπον, δι' ὧν φησιν· Ἐὰν γὰρ τις ἴδῃ σέ, τὸν ἔχοντα γνώσιν, ἐν εἰδωλείᾳ κατακείμενον, οὐχὶ ἢ συνειδήσις αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐσθίειν; καὶ ἀπολείται (9) ὁ ἀσθενῶν ἀδελφός ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανεν. Οἷς ἐπιφέρει· Οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνειδήσιν ἀσθενοῦσαν (10), εἰς Χριστὸν ἁμαρτάνετε. Διόπερ εἰ βρωμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. Καὶ ἄλλαχού, εἰπὼν· Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι; ἐξῆς ἐπιλέγει· Ἄλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπῆν τινα δώμεν τῶ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω δὲ φοβεροῦ δειχθέντος τοῦ ἐπὶ τοῖς ἐν ἐξουσίᾳ κειμένοις σκανδαλίζειν τὸν ἀδελφόν, τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν ἐν τῇ τὰ ἀπαγορευμένα ποιεῖν ἢ λέγειν σκανδαλιζόντων; καὶ μάλιστα ὅταν ἡ γνώσιν ἔχων περισσοτέραν φαίνεται ὁ σκανδαλίζων, ἢ ἐν βαθμῶ ἐξετάζεται ἱερατικῶ· ὅς, ὡσπερ κανὼν καὶ τύπος ὀφείλων προκεῖσθαι τοῖς ἄλλοις, κἂν βραχὺ τι παρίδῃ τῶν γεγραμμένων, ἢ πράξας τὸ κερκωλυμένον, ἢ ἐλλιπῶν τὸ προστεταγμέ-

⁶⁹ Matth. xv, 12-14. ⁷⁰ Matth. xvii, 25, 26. ⁷¹ I Cor. viii, 13. ⁷² Rom. xiv, 21. ⁷³ Matth. xviii, 10. ⁷⁴ Rom. xiv, 13. ⁷⁵ I Cor. viii, 10, 11. ⁷⁶ ibid. 12, 13. ⁷⁷ I Cor. ix, 6. ⁷⁸ ibid. 12.

(5) Editi, τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Antiqui tres libri τῶν τοῦ, rectius.

(6) Codex Voss. τὸν ἀναβαίνοντα.

(7) Reg. tertius ἐπὶ τούτοις.

(8) Codex Colb. ἀπόστολος Παῦλος. Aliquanto post Reg. primus τῶ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον.

(9) Editi et Reg. tertius ἀπόλλυται, perit. Alii duo mss. perinde ut textus sacer, cui vulgata consentit, ἀπολείται, peribit.

(10) Ita Vossii codex et alii tres. Vox ἀσθενοῦσαν deest in vulgatis. Nec ita multo post codex Colb. μὴ μόνος ἐγὼ.

νον ἢ ὅπως ἐφησυχάσας τινὶ τοιούτῳ καὶ ἐν τούτῳ ἄνθρωπος τοσοῦτον ἔχει τὸ κρίμα, ὥστε τὸ αἷμα τοῦ ἁμαρτάνοντος, φησὶν, ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐκζητηθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΕ΄.

Ἡὼς τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ τις κατέχει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν (11) τοῖς παρὰ τοῦ Θεοῦ δεδομένοις ἀγαθοῖς εἰς τὰ ἴδια θελήματα καταχρησῆται, ὅπερ ἀπρηνήσατο ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν· Οὐ γὰρ ἐσμεν, ὡς οἱ πολλοὶ, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν· Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγεννηθημεν, καθὼς οἴδατε, οὔτε ἐν (12) προφάσει πλεονεξίας. Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζητοῦντες, ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπὸ ἄλλων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΖ΄.

Τί ἐστὶν ἔρις, καὶ τί ἐστὶν ἐριθεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐρίς μὲν ἐστὶν, ὅταν τις, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐλάττω φωνῆσαι τινος, σπουδάζῃ ποιεῖν τι· ἐριθεία δὲ τὸ ἐξ ὧν ποιεῖ τις ἐπιδεικτικῶς ἢ κενοδοξῶς προκαλεῖσθαι, καὶ ἐρεθίζειν ἄλλους (13) εἰς τὰ ὅμοια· Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος, ποτὲ μὲν ἐριθείας μνημονεύων, τὴν κενοδοξίαν ἐπισυνάπτει, εἰπὼν, Μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν· ποτὲ δὲ κενοδοξίαν προτάξας, μετὰ ταύτης καὶ τὴν ἐριθείαν ἐτέρῳ ὀνόματι ἀπαγορεύει, λέγων· Μη γινώμεθα (14) κενόδοξοι ἀλλήλους προκαλούμενοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΖ΄.

Τί ἐστὶν ἀκαθαρσία, καὶ τί ἐστὶν ἀσελγεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν μὲν ἀκαθαρσίαν ὁ νόμος ἐδείξε (15), χρυσάμενος τῷ ὀνόματι ἐπὶ τῶν ἀκουσίως ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης συμβαινόντων· τὴν δὲ ἀσελγείαν δοκεῖ μοι ἐμφαίνειν (16) ὁ σοφώτατος Σολομών, ἡδὺν καὶ ἀνάληγτον ὀνομάσας· ὡς εἶναι τὴν ἀσελγείαν διαθέσιν ψυχῆς μὴ ἔχουσαν (17) ἢ μὴ φέρουσαν ἄλγος ἀθλητικόν· ὡσπερ καὶ ἀκρασία ἐστὶν ἢ μὴ σχοῦσα κράτος κατὰ τῶν ἐνοχλουσῶν ἡδονῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΗ΄.

Τί ἴδιον θυμοῦ, καὶ τί ἴδιον ἀγανακτήσεως εὐλόγου, καὶ πῶς πολλάκις ἀπὸ ἀγανακτήσεως ἀρχόμενοι (18), εὐρισκόμεθα θυμούμενοι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Θυμοῦ ἴδιον ὄρμη ψυχῆς ἐν μελέτῃ κακώσεως

⁷⁹ Ezech. iii, 18. ⁸⁰ II Cor. ii, 17. ⁸¹ I Thess. ii, 5, 6. ⁸² Philipp. ii, 3. ⁸³ Galat. v, 26

(11) Sic mss. non pauci, non ut vulgati ὅταν τις.

(12) Vocula ἐν adjecta est ex Colbertino.

(13) Reg. primus et Voss. καὶ ἐρεθίζειν καὶ ἄλλους.

(14) Reg. primus μὴ γενώμεθα.

(15) Codex Colb ὁ νόμος ἐδίδαξεν.

(16) Editi ἐμφαίνειν, Antiqui tres libri cum Voss. ἐμφαίνειν. Mox Colb. ἡδὺν καί, etc. Alii mss. ἡδὺν. Basilius respicere videtur ad illud Prov. xiv, 23: Ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀνάληγτος ἐν ἐνδείᾳ ἐστὶν, *Jucundus autem*

A verbo indifferenter et silentio tulerit quidvis hujusmodi, judicio tanto vel ob hoc unum obnoxius est, ut sanguis illius qui peccavit, inquit⁷⁹, ex manibus ipsius requiratur.

INTERROGATIO LXV.

Quomodo quis veritatem detinet in injustitia.

RESPONSIO.

Quando datis a Deo bonis abutitur ad suas ipsius voluntates: quod respuit Apostolus his verbis: *Non enim sumus, sicut plurimi, adulterantes verbum Dei*⁸⁰: ac rursus: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab aliis*⁸¹.

B INTERROGATIO LXVI.

Quid est æmulatio, et quid contentio

RESPONSIO

Sane æmulatio est, cum quis, ne altero videatur esse inferior, aliquid studet facere; contentio autem est, alios per ea quæ quis facit, cum ostentatione atque jactantia provocare et exstimulare ad similia. Nam aliquando **439** Apostolus, facta contentionis mentione, continenter adjungit inanem gloriam, his verbis: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam*⁸²: aliquando vero inani gloria prius memorata, una cum hac prohibet quoque contentionem alio nomine, inquit⁸³: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes.*

INTERROGATIO LXVII.

C Quid est immunditia, et quid impuritas.

RESPONSIO.

Immunditiam quidem lex indicavit, cum in rebus quæ ex naturali necessitate præter voluntatem accidunt, vocem illam usurpavit: impuritatem vero designare mihi videtur Salomon sapientissimus, cum indulgentem voluptati et doloris expertem nominat, sic ut impuritas sit animi affectio, quæ non habet, vel non fert dolorem athleticum: quemadmodum incontinentia est, quæ non habet imperium in eas quæ infestant voluptates.

INTERROGATIO LXVIII.

D Quid est furoris proprium, et quid proprium æquæ indignationis, et quomodo plerumque exorsi ab indignatione, in furorem incidisse deprehendimur.

RESPONSIO.

Furoris proprium est animæ impetus cum con-

et dolore carens in egestate erit.

(17) Reg. primus διαθέσιν ψυχῆς μὴ ἔχουσα. Nec ita multo post alii duo mss. cum Voss. ἢ μὴ ἔχουσα

(18) Edii et Reg. primus δῆθεν ἀρχόμενοι. Vocem primam uti superfluum delevimus, veterum duorum librorum auctoritate innixi. Mox Reg. primus et Voss. θυμοῦ μιν. Statim iidem mss. κατὰ τοῦ παροξύνοντος.

silio opprimendi ejus qui irritavit; indignationis autem, quæ prudens sit, proprium fuerit, sibi emendationem peccantis proponere, ex affectu rem factam ægre ferente. Porro animum a bono exordientem delabi in malum, nihil mirum est: quippe a quolibet plura hujusmodi possunt reperiri. Quapropter operæ pretium est meminisse Scripturæ divinæ, quæ sic habet: *Juxta iter scandala posuerunt mihi*⁸⁴; et iterum: *Si autem et certet aliquis, non coronatur, nisi legitime certaverit*⁸⁵; est autem ubique cavenda nimietas, importunitasque ac perturbatio. Nam ea de causa unumquodque eorum quæ memorata sunt, quanquam bonum esse videtur, sæpenumero in malum degeneravit.

INTERROGATIO LXIX.

Qui non minus edit quam cæteri, neque est fracto et invalido corpore, cujusque morbi non cognoscuntur, conqueritur tamen se laborare non posse, quomodo agendum cum illo sit.

RESPONSIO.

Omnis prætextus segnitiei prætextus est peccati; nam ad mortem usque par est studium sicut et patientiam ostendere. Quod **440** autem segnitie nequitie conjuncta segnem ac pigrum condemnet, planum est verbis Domini, qui dixit⁸⁶ *Servemale et piger.*

INTERROGATIO LXX.

Quomodo tractandus sit qui abutitur vestibus aut calcreamentis; cum enim reprehenditur, nimiam parcitatem et murmurationem in reprehendente suspicatur. Quod si permaneat in eodem proposito post alteram tertiamve admonitionem idoneam, quid huic facere conveniat.

RESPONSIO.

Abusum amandat Apostolus, cum ait: *Tanquam utentes mundo hoc, et non abutentes*⁸⁷. Usus enim mensura est utendi necessitas inevitabilis: usus vero qui necessitatem excedit, aut avaritiæ, aut voluptatis, aut vanæ gloriæ morbo obnoxius est. Cæterum qui perseverat in peccato, is subit judicium idem, quod qui pœnitentiam non agit.

INTERROGATIO LXXI.

Sunt qui in cibis suavitate consecantur magis quam copiam: alii vero copiam magis quam suavitatem satietatis causa exoptant: qui igitur utrique tractandi sunt.

RESPONSIO.

Ægrotant utrique, hi voluptate, illi immodica aviditate. Neque vero voluptarius, neque is qui plus æquo in quacunque re avidus est, vitat condem-

κατὰ τοῦ παροξύναντος ἀγανακτήσεως δὲ ἐπιστήμονος ἴδιον σκοπὸς διορθώσεως τοῦ ἡμαρτηκότος ἀπὸ διαθέτου ἀπχριστικῆς τῷ γενομένῳ (19). Τὸ δὲ ἀπὸ καλοῦ ἀρχομένην ψυχὴν ἐκπίπτειν εἰς κακόν, οὐδὲν παράδοξον· πολλὰ γὰρ ἂν τις εὖροι τοιαῦτα. Διόπερ μνημονεύειν χρὴ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς λεγούσης· Ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθενθό μοι· καὶ πάλιν· Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῆ τις, οὐ στεφανοῦται, εἰ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ· καὶ φυλάσσεσθαι πανταχοῦ τὴν τε ἀμετροίαν (20) καὶ τὴν ἀκαιρίαν, καὶ τὴν ἀταξίαν. Παρὰ γὰρ τὴν αἰτίαν τῶν εἰρημέων ἕκαστον, καὶ τὸ δόξαν εἶναι καλόν, πολλάκις εἰς κακόν μετέπεσεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΞΘ'.

Τὸν μὴ ἔλαττον ἐσθίοντα τῶν λοιπῶν (21), μήτε σῶμα ἔχοντα κατεδῶριμένον, μήτε ἐμπαθῆ γνωρίζομενον, ἀδυναμίαν δὲ πρὸς τὸ ἔργον ὀδυρόμενον, πῶς δεῖ μετέρχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πᾶσα προφασίς ἀργίας πρόφασίς ἐστὶν ἀμαρτίας· τὴν γὰρ σπουδὴν μέχρι θανάτου, ὡσπερ καὶ τὴν ὑπομονὴν, ἐπιδεικνυσθαι χρὴ. Ὅτι δὲ ἡ ὀκνηρία τῇ ποιηρίᾳ συνεξευγμένη κατακρίνει τὸν ὀκνηρὸν ἐκ τῶν (22) τοῦ Κυρίου ῥημάτων φανερόν, εἰπόντος· Δούλε πονηρὲ καὶ ὀκνηρὲ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ο'.

Τὸν παραχρῶμενον τοῖς ἱματίοις ἢ τοῖς ὑποδήμασι πῶς δεῖ μετέρχεσθαι· ἐγκαλούμενος γὰρ, μικρολογίαν τοῦ ἐγκαλοῦντος καὶ γογγυσμὸν ὑποπτέυει. Εἰ δὲ μετὰ τὴν προσήκουσαν δευτέραν καὶ τρίτην παράκλησιν τοῖς οὗτοις ἐπιμένει, τί χρὴ αὐτῷ ποιεῖν (23).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκβάλλει τὴν παράχρησιν ὁ Απόστολος εἰπών· Ὡς χρῶμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ μὴ παραχρῶμενοι (24). Τῆς γὰρ χρήσεως τὸ μέτρον ἢ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς χρείας· ἢ δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν ἢ πλεονεξίας, ἢ φιληθονίας, ἢ κενοδοξίας ἔχει τὴν νόσον· Ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἀπαρτίᾳ ἔχει τὸ κρίμα τοῦ μὴ μετανοοῦντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΑ'.

Εἰσὶ τινες οἱ πρὸ πλείονος τὸ ἡδύτερον τῶν ἔδεσμάτων ἐπιζητοῦντες· ἄλλοι δὲ τὸ πλεῖον μᾶλλον ἢ τὸ ἡδύ διὰ τὸν κόρον θέλουσιν· πῶς οὖν ἀμφοτέρους πληροφροεῖν (25) χρὴ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀμφοτέροι νοσοῦσιν· ὁ μὲν τὴν φιληθονίαν, ὁ δὲ τὴν πλεονεξίαν. Οὔτε δὲ ὁ φιληθόνος οὔτε ὁ πλεονεξίτης ἐν οἰωδῆποτε (26) πράγματι ἐκτός κατακοί-

⁸⁴ Psal. cxxxix, 6. ⁸⁵ II Tim. ii, 5. ⁸⁶ Matth. xxv, 26. ⁸⁷ I Cor. vii, 3

(19) Unus ms. τῷ γεγεννημένῳ.

(20) Unus ms. Combe. τὴν γε ἀμετροίαν.

(21) Vetus Vossii liber et alii duo ἐσθίοντα τῶν ἄλλων. Mox Reg. p̄ unus μήτε ἐν πάθει γνωρίζομενον. Hoc ipso in loco mss. tres præter Voss. ἀδυναμίαν δὲ Editi et Reg. tertius ἀδυναμίαν δὲ.

(22) Editi καὶ τῶν. Veteres duo libri præter Combe. ἐκ τῶν.

(23) Reg. p̄rius Τὸς παραχρῶμενους ἱμάτιον ἢ ὑπόδημα πῶς δεῖ μετέρχεσθαι· ἐγκαλούμενοι γὰρ.

γογγυσμὸν ὑποπτέουσιν... τοῖς οὗτοις ἐπιμένειν, τί χρὴ ποιεῖν. Codex Colb. Τὸς παραχρῶμενους τοῖς ἱματίοις ἢ τοῖς ὑποδήμασι... ἐπιμένειν, τί χρὴ ποιεῖν (24) Reg. p̄rius καὶ μὴ καταχρῶμενοι.

(25) Veteres duo libri ἀμφοτέρους πληροφροεῖν.

(26) Vossii vetus liber ἐν ὧ δῆποτε. Mox Reg. tertius et editi ἐκτός κατακοίσεως. Ὡς εὐσπλάγγως ἐπιμεληθῆναι χρὴ. Εἰ δὲ. Alii duo mss. cum Voss. ut in contextu.

σεώς ἐστίν. Ἀμφοτέρων οὖν εὐσπλαγγῶς ἐπιμεληθῆναι ἅμα τὴν νόσον, φανερόν τὸ κρίμα τῶν μὴ μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΒ΄.

Ἐάν τις περὶ τὴν μετάληψιν ἐν ἀδελφότητι ἀσέμνως ἀναστρέφεται (27) λαβροτερον ἐσθίων ἢ πίνων, εἰ δεῖ αὐτὸν ἐλέγχεσθαι.

ΑΗΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τοιοῦτος οὐ φυλάσσει τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· καὶ πάλιν· Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω· καὶ χοῦν δεικνύσας, πλὴν εἰ μὴ τις ἀνάγκη τοῦ κόπου ἢ τοῦ τάχους (28) κατεπεύγει· ἀλλὰ καὶ τότε χρὴ τὸ ἀπρόσκοπον ἐσπουδασμένως φυλάττειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΓ΄.

Τὸν μὴ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ διορθώσεως ἐλέγχοντα τὸν ἀμαρτάνοντα, ἀλλ' ἐν πάθει τῆς ἑαυτοῦ ἐκδικήσεως, πῶς χρὴ διορθοῦσθαι μετὰ πλείονα παράκλησιν τῶ αὐτῶ ἐπιμένοντα πάθει (29).

ΑΗΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς φίλαντος καὶ φίλαρχος γνωρίζεσθω ὁ τοιοῦτος (30)· καὶ ὁ τῆς διορθώσεως τρόπος αὐτῶ κατ' ἐπιστήμην τῆς θεοσεβείας φανερούσθω. Εἰ δὲ ἐπιμένει τῇ κακίᾳ, δῆλον τὸ κρίμα κατὰ τῶν μὴ μετανοούντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΔ΄.

Τοὺς ἐξερχομένους ἐκ (31) τῆς ἀδελφότητος, καὶ βουλομένους μονήρῃ βίον ζῆν, ἢ μετὰ ὀλίγων τῶ αὐτῶ ἐπεσθαι σκοπῶ τῆς εὐσεβείας, εἰ χρὴ ἀφορίζεσθαι, διδάχθῆναι ἀπὸ τῆς Γραφῆς δεόμεθα.

ΑΗΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλάκις τοῦ εἰπόντος· Ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιῶ οὐδέν· καὶ ὅτι Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός· καὶ τοῦ Ἀποστόλου μαρτυροῦντος· Ὅτι ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός· ταῦτα δὲ ἀντικεῖνται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἂν θέλωμεν, ταῦτα (32) ποιῶμεν· πᾶν τὸ κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα αἰρετὸν ἄλλοτριον θεοσεβούντων. Πληρέστερον δὲ περὶ τῶν τοιοῦτων ἐν τοῖς κατὰ πλάτος εἰρημένους ἀπεκρινόμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΕ΄.

Εἰ παντός ἀμαρτήματος, εἴτε κατὰ νοῦν, εἴτε κατὰ λόγον, εἴτε κατὰ πράξιν, τὸν Σατανᾶν αἴτιον λέγειν ἀκολουθεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καθόλου οἶμαι, ὅτι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ Σατανᾶς

A nationem. Quamobrem leniter et benigne ambo curandi sunt, ad vitium hoc sanandum. Quod si ex morbo non convalescant, iudicium eorum qui pœnitentiam non agunt, perspicuum est et com-pertum.

INTERROGATIO LXXII.

Si quis in cibis sumendis inter fratres se gerat im-modeste, voracius edens aut bibens, an ipsum reprehendere oporteat.

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, non servat præceptum Apostoli qui dixit : Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite⁸⁸ ; ac iterum : Omnia honeste et secundum ordinem fiant⁸⁹ ; et indiget correctione, nisi si qua illum urgeret laborandi aut festinandi necessitas : imo etiam tunc vitanda sedulo offensio est.

441 INTERROGATIO LXXIII.

Qui non desiderio correctionis fraternæ, sed libidine seipsum ulciscendi redarguit delinquentem, quomodo is corrigi debeat, si sæpius admonitus perseveret in eodem vitio.

RESPONSIO.

Qui huiusmodi est, pro homine sui amante dominandique cupido habeatur, ac correctionis modus pro pietatis solertia ei declaretur. Quod si in sua perseveret nequitia, manifestum est iudicium, quod in eos, quos non pœnitet, pronuntiatur.

INTERROGATIO LXXIV.

Qui secedunt a fratrum conventu, voluntque solitariam vitam degere, aut cum paucis eundem pietatis scopum sequi, an a cæteris sint separandi, ex Scriptura edoceri postulamus.

RESPONSIO.

Cum Dominus sæpe dixerit : Filius a seipso nihil facit⁹⁰ ; item : Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris⁹¹ ; quin etiam cum ita testetur Apostolus : Quod caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem : hæc enim sibi invicem adversantur, ut non quæcunque volumus, illa faciamus⁹², quidquid eligitur propria voluntate, id alienum est a pietatis cultoribus. Verum de iis qui huiusmodi sunt, in quæstionibus fuse explicatis uberius respondimus.

INTERROGATIO LXXV.

An peccati cujusque, sive mente, sive verbo, sive actione patratum fuerit, Satanam auctorem dicere conveniat.

RESPONSIO.

In universum arbitror Satanam per se ipsum

⁸⁸ I Cor. x. 31. ⁸⁹ I Cor. xiv, 40. ⁹⁰ Joan. v, 19. ⁹¹ Joan. vi, 38. ⁹² Galat. v, 17.

(27) Reg. primus ἀναστρέφεται. Aliquanto post idem ms. pariter atque Voss. εἰ δεῖ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι num perferendus est?

(28) Veteres duo libri et Voss. κόπου ἢ τοῦ ἔργου. Ibid. Reg. tertius κατεπεύγει.

(29) Antiqui duo libri ἐπιμένοντα πάθει. Vox ultima aberat a vulgatis.

(30) Editi et duo mss. γνωρίζεσθω ὁ τοιοῦτος,

cognoscatur, habeatur. Codex Colb. γνωρίζεσθω ὁ τὸ, separetur. Infra Reg. primus Εἰ δὲ ἐπιμένει.

(31) Pro ἐκ et in Vossii codice et in aliis duobus legitur ἀπό. Aliquanto post Reg. tertius et editi βουλόμεθα. Alii tres mss. cum Voss. δεόμεθα.

(32) Vocem ταῦτα ex antiquis duobus libris addidimus.

cuiquam auctorem esse non posse ad peccandum: A sed modo insitis unicuique a natura motionibus, modo etiam interdictis affectionibus utens, per has eos, qui non vigilant, ad ea quæ vitiorum propria sunt conatur abducere. Naturalibus quidem motionibus usus est, velut in Domino facere tentavit, quando illum esurientem animadvertens, dixit: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*⁹³; affectibus vero interdictis utitur, ut in Juda, quem cum avaritiæ morbo laborare intellexisset, hacce affectione usus, avarum illum nummis triginta argenteis ad proditoris scelus impulit. Quod autem etiam mala ex nobis ipsis nascantur, manifeste Dominus ostendit: *De corde enim, 442* inquit, B *exeunt cogitationes malæ*⁹⁴. Id autem iis contingit, qui ex incuria naturalia bonorum semina inculta relinquunt, convenienter dicto illi Proverbiorum: *Velut ager, vir insipiens; et velut vinea, homo ratione egens. Si dimiseris eum, desertus fiet, et herbis luxuriabit totus, et fit derelictus*⁹⁵. Ea autem anima quæ ex huiusmodi negligentia manet inculta et derelicta, necessaria quadam consecutione producit spinas ac tribulos, experiturque quod dictum est: *Exspectavi ut faceret uvam, fecit autem spinas*⁹⁶. De qua anima prius dictum fuerat: *Et plantavi vineam Sorec*⁹⁷; quod si interpreteris, sonat electam. Huic autem consimile quiddam potest quis invenire etiam apud Jeremiam ex persona Dei dicentem: *Ego plantavi vitem fructiferam, totam veram: quomodo conversa es in amaritudinem, vitis aliena*⁹⁸?

INTERROGATIO LXXVI.

An oporteat mentiri, videlicet rei cuiusdam utilis causa.

RESPONSIO.

Hoc non permittit sententia Domini, qui præcise dixit mendacium ex diabolo esse⁹⁹, nullo assignato mendacii discrimine. Quin et Apostolus id testatur cum scripserit: *Et si certet aliquis, non coronatur, nisi legitime certaverit*¹.

INTERROGATIO LXXVII.

Quid est dolus, et quid malignitas.

RESPONSIO.

Malignitas quidem est, uti arbitror, ipsa prima et occulta morum malitia: dolus vero, est sedula ad struendas insidias opera, cum scilicet quis,

αἷτιος γενέσθαι τινὶ ἀμαρτίας (33) οὐ δύναται τοῖς δὲ ἐνυπάρχουσι ποτὲ μὲν φυσικοῖς κινήμασι, ποτὲ δὲ καὶ ἀπηγορευμένοις πάθεισιν συγχρώμενος, δι' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὰ οἰκεῖα τῶν παθῶν ἀπάγειν ἐπιχειρεῖ τοὺς μὴ νήφοντας. Συγκέχρηται δὲ τοῖς μὲν φυσικοῖς, ὡς ἐπὶ τοῦ Κυρίου ποιῆσαι ἐπειράθη, ἥνικα ἤσθετο αὐτοῦ πεινάσαντος, εἰπὼν· Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται· πάθεισιν δὲ ἀπηγορευμένοις, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰουδα, ὃν ἐπειδὴ φιλαργυρίαν νοσοῦντα κατέμαθε, τούτῳ συγχρησάμενος τῷ πάθει, καὶ εἰς τὸ τῆς προδοσίας πτώμα τὸν φιλάργυρον διὰ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων κατηκόντισεν. Ὅτι δὲ καὶ τὰ κακὰ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν ἀναφύεται, δείκνυσι σαφῶς ὁ Κύριος· Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας, φησὶν, ἐξέρχονται οἱ διαλογισμοὶ (34) οἱ πονηροί. Συμβαίνει δὲ τοῦτο τοῖς ἐξ ἀμελείας ἀγεώργητα καταλιποῦσι τὰ φυσικὰ τῶν ἀγαθῶν σπέρματα, ὡς κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον (35)· Ὡσπερ γεώργιον ἄνθρωπος ἀφρων, καὶ ὡσπερ ἀμπελῶν ἄνθρωπος ἐνδεὴς φρενῶν. Ἐάν ἀφῆς αὐτοῦ, χερσωθήσεται, καὶ χροτομανήσει ὅλος, καὶ γίνεται ἐκλελειμμένος. Τῇ δὲ ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμελείας κεχερσωμένη καὶ ἐκλελειμμένη ψυχῇ ἀκολουθῶν ἐξ ἀνάγκης τὸ ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατέλλειν, καὶ πάσχειν ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον· Ἐμείνα ἵνα ποιήσῃ σταφυλὴν, ἐποίησε δὲ ἀκάνθας. Περί ἧς ψυχῆς προεῖρηται· Καὶ ἐφύτευσα ἀμπελον Σωρήχ, ὃ ἐρημνεύεται ἐκλεκτὴ (36). Τὸ παραπλήσιον δὲ τούτῳ καὶ παρὰ τῷ Ἰερουμῆ εὗροι τις ἂν ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λέγοντι (37)· Ἐγὼ ἐφύτευσα ἀμπελον καρποφόρον, πᾶσαν ἀληθινὴν· πῶς ἐστράφη εἰς πικρίαν, ἢ ἀμπελος ἢ ἄλλοτρία;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΣ'.

Εἰ χρή οἰκονομία δῆθεν χρησίμου τινὸς ψεύδεσθαι (38).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κυρίου τοῦτο οὐ συγχωρεῖ, ἀπαξ εἰπόντος, ὅτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ· διαφορὰν δὲ ψεύδους οὐδέμιαν ἐμφάνηκε. Καὶ ὁ Απόστολος δὲ μαρτυρεῖ γράψας· Κἂν ἀθλή τις, οὐ στεφανούται, εἰ μὴ μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΖ'

Τί ἐστὶ δόλος, καὶ τί ἐστὶ κακοήθεια.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κακοήθεια μὲν ἐστίν, ὡς λογίζομαι, αὐτὴ ἡ πρώτη καὶ κεκρυμμένη (39) κακία τοῦ ἥθους· δόλος δὲ τὸ πρὸς ἐπιβουλὴν περιέργον, ὅταν τις ἀγαθὸν τι σχη-

⁹³ Matt. iv, 3. ⁹⁴ Matth. xv, 19. ⁹⁵ Prov. xxiv, 30, 31 juxta LXX. ⁹⁶ Isa. v, 4. ⁹⁷ ibid. 2. ⁹⁸ Jerem. ii, 21. ⁹⁹ Joan. viii, 44. ¹ II Tim. ii, 5.

(33) Reg. primus γενέσθαι τινὶ ἀμελείας, incuriæ auctor.

(34) Reg. primus ἐξέρχονται, φησὶν, οἱ πονηροὶ λογισμοί.

(35) Illud, ὡς κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον, deest et in Vossii codice et in Colbertino. Aliquanto post duo mss. ἐξ ἀνάγκης τὰς ἀκάνθας.

(36) Codex Colb. ὃ ἐστὶν ἐκλεκτὴ.

(37) Editio Veneta et veteres quatuor libri τοῦ Θεοῦ λέγοντος. Editio Basil. perinde ut Paris. τοῦ Θεοῦ λέγοντι. Mox Reg. primus πῶς ἐστράφη εἰς.

(38) Codex Colb. οἰκονομίας δῆθεν χρησίμου τινὸς ἐνεκεν. Mox duo mss. Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Haud longe vocula δὲ addita est ex antiquis tribus libris post vocem ἀπόστολος.

(39) Reg. primus πρώτη κεκρυμμένη. Codex Colb. αὐτὴ ἡ προκεκρυμμένη. Mox duo mss. pariter atque Voss. δόλος δὲ τὸ ἐκ κακίας εἰς ἐπιβουλὴν περιέργον, dolus vero est sedula opera, quæ ex malitia datur ad insidiandum. Mox Reg. primus ὡς δέλεαρ. Ibidem codex Voss. τινὶ προσθείς. Subinde idem ms et alii duo ἐργάζεται.

ματισάμενος, καὶ τοῦτο, ὡσπερ δέλεαρ, τινὶ προθεῖς, ἀ
δι' αὐτοῦ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς κατεργάσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΗ'.

Ἐφευρεταὶ κακῶν τίνες εἰσίν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ παρὰ τὰ συνήθη τοῖς πολλοῖς καὶ γνώριμα κακὰ
ἄλλα τινὰ προσεπεινοοῦντες καὶ ἐξευρίσκοντες (40).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΟΘ'.

Ἐάν τις συνεχῶς ἑαυτοῦ ἐπιλαμβάνηται (41), ὅτι σκλη-
ρῶς προσφέρεται τῷ ἀδελφῷ, πῶς διορθωθήσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ μὲν πρᾶγμα συμβαίνει, ὡς ἐξ αὐτοῦ (42) στοχά-
ζομαι, ἢ ἀπὸ φρονήματος ὑπεροχῆν φανταζομένου, ἢ
ἀπὸ λύπης τῆς ἐπὶ ἐλαττώμασι τῶν κατορθῶν ὀφειλόν-
των. Τὸ γὰρ ἐξ ἀγαθοῦ τινος ἐπισυθέντος ἐναντίον καὶ
λυπηρὸν ἀπαντῆσαν καὶ σφοδρότερον πῶς τῆς ψυχῆς
καθάπτεται. Ἐπιμελείας δὲ (43) χρεῖα περισσοτέρας,
ἵνα, εἰ μὲν τὸ πρῶτον εἴη, κολάσωμεν τῆς ὑπερηφανίας
τὸ πάθος, εἰ δὲ τὸ δεύτερον, πρὸ τῆς ἀγανακτήσεως ἐν
παρακλήσει καὶ νουθεσίᾳ τὴν εὐσπλαγγχνίαν ἐπιδειξώ-
μεθα. Ἐάν δὲ ἄρα ὁ τρόπος οὗτος τῆς θεραπείας ἀνεύρ-
γητος φανῇ διὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου πάθους κακίαν τότε
λοιπὸν καὶ τῆ σφοδρότητι τῆς ἀγανακτήσεως μετὰ συμ-
παθείας ἐπ' ὠφελείᾳ (44) καὶ διορθώσει τοῦ ἀμαρτήσαν-
τος εὐκκίρως καὶ μετὰ λόγου χρησώμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Π'.

Πόθεν συμβαίνει τὸ ὡσπερ τῆ διανοίᾳ ἐπιλείπειν λογισ-
μοὺς ἀγαθοὺς καὶ μερίμνας ἀρεσκούσας τῷ Θεῷ, καὶ
πῶς, ἵνα μὴ τοῦτο πάσχωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος, Ἐνύσταξεν ἡ ψυχὴ μου
ἀπὸ ἀκηδίας, εὐδηλον, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀπὸ νυστα-
γμοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἀναισθησίας συμβαίνει. Γρηγο-
ρούση γὰρ τῆ ψυχῆ καὶ νηφούση οὐχὶ μερίμνα Θεῷ
ἀρέσκουσα καὶ λογισμὸς ἀγαθὸς ἐπιλείπει, ἀλλ' ἑαυ-
τὴν τούτοις (45) ἐπιλείπουσαν ἐπιβλέπει. Εἰ γὰρ ὁ
τοῦ σώματος ὀφθαλμὸς οὔτε ἀρκεῖ (46) πρὸς θεωρίαν
καὶ ὀλίγων τινῶν τοῦ Θεοῦ δημιουργημάτων, οὔτε
ἅπαξ τι θεασάμενος κόρον ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ αἰεὶ τὸ
αὐτὸ θεωρῶν, οὐ παύεται ὁμως τοῦ βλέπειν· πόσω
μᾶλλον ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς, εἴαν ἐγρηγορῶς ἢ καὶ
νηφῶν, οὐκ ἐξαρκεῖ πρὸς θεωρίαν τῶν τοῦ Θεοῦ θαυ-
μασίων καὶ κριμάτων; Τὰ κρίματα γὰρ σου, φησὶν, ὁ
ἀβυσσος πολλή· καὶ ἀλλαγῶν· Ἐθαυμαστώθη ἡ
γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταιώθη, οὐ μὴ δύνω-
μαι πρὸς αὐτήν· καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ ἐπιλεί-

² Psal. cxviii, 28. ³ Psal. xxxv, 7. ⁴ Psal. cxxxviii, 6.

(40) Antiqui duo libri καὶ ἐξευρίσκοντες. Alius καὶ
ἐπεξευρίσκοντες Editi εὐρίσκοντες.

(41) Veteres tres libri λαμβάνηται. Statim vul-
gatæ tres editiones et duo mss. πῶς διορθώσεται,
corrupte. Reg. primus et Colb. διορθωθήσεται,
emendate.

(42) Veteres duo libri ἐξ ἑαυτοῦ. Reg. primus
ἐξ ἑαυτοῦ. Nec ita multo infra unus ms. καὶ λυπηρὸν

A bono quodam simulato, eoque alicui instar illece-
bræ objecto, illius ope molitur insidias.

INTERROGATIO LXXVIII.

Inventores malorum qui sint

RESPONSIO.

Qui, præter ea quæ plerisque familiaria ac nota
sunt mala, quædam adhuc alia comminiscunt in-
veniuntque.

443 INTERROGATIO LXXIX.

*Si quis assidue seipsum accusat, quod aspere tra-
ctet fratrem, quomodo corrigetur.*

RESPONSIO.

Res quidem ista, quantum ex ea conjecto, ve-
nit vel ab animo eximium aliquid de se excogi-
tante, aut a tristitia ex delictis eorum, qui recte
agere deberent, ortum habente. Cum enim bono
aliquo expectato, contrarium quiddam et mole-
stum accidit, tum id vehementius nescio quomodo
animum percellit. Cura autem opus est majore, ut
si quidem primum fuerit superbiæ vitium, id coer-
ceamus; sin secundum, antequam ad indignatio-
nem veniatur, misericordiam exhortando atque
commonefaciendo ostendamus. Quod si hæc me-
dendi ratio inefficax apparuerit propter insidentis
vitii pravitatem, tum demum indignationis vehe-
mentiam una cum commiseratione ad peccantis
utilitatem emendationemque opportune ac jure
adhibuerimus.

INTERROGATIO LXXX.

*Unde fit, ut cogitationes bonæ sollicitudinesque
Deo placitæ mentem veluti deficient: et qua ra-
tione fiet, ut id caveamus.*

RESPONSIO.

Cum David dixerit²: *Dormitavit anima mea
præ tædio*, perspicuum est hujusmodi vitium ex
animi sopore ac stupore exoriri. Siquidem ani-
mum vigilantem et sobrium sollicitudo Deo grata
et bona cogitatio nequaquam deficit: quin potius
eis semetipsum deesse videt. Nam, si corporis ocu-
lus neque satis est ad contemplanda etiam pauca
quædam Dei opificia, neque si quid semel conspi-
catus sit, exsatiatur, sed etiamsi semper idem vi-
deat, tamen aspicere non desinit, quanto magis
animæ oculus, si vigilans sit et expergefactus, ad
Dei mirabilia, et ad illius judicicia speculanda nequa-
quam sufficit. *Judicia enim, inquit, tua abyssus
multa³; et alio in loco: Mirabilis facta est scientia
tua ex me: confortata est, non potero ad eam⁴;*
et multa hujuscemodi. Quod si deficit ani-

ὑπαντῆσαν, καὶ σφοδ.

(43) Reg. primus et Voss. ἐπιμελείας οὖν.

(44) Editi καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ. Vocula καὶ in aliis tri-
bus mss. non legitur.

(45) Reg. tertius et editi τοιοῦτοις. Alii duo mss.
τούτοις.

(46) Editi ἀρκεῖται. At mss. tres ἀρκεῖ.

mam cogitatio bona, profecto adhuc deficit ipsam A
illuminatio : non quod deficiat quod illuminat, sed
quod dormitet quod illuminari debet.

444 INTERROGATIO LXXXI.

*Si pii sunt æqualiter objurgandi atque quivis alii
indifferentes quando in eodem utriusque peccato
deprehenduntur.*

RESPONSIO.

Si respexerimus ad animum peccantis et ad mo-
dum peccati, cognoscemus etiam modum incre-
pandi. Nam, etiam si idem peccatum esse videatur
tamen hominis indifferenter se gerentis, tum pii,
tamen inter utrumque intercedit discrimen non
mediocre. Pius enim, cum pius sit laboreque si-
mul ac contendat ut placeat Deo, casu aliquo et
fere quasi invitatus aberravit et lapsus est; qui vero
gerit se indifferenter, nullam neque sui ipsius, ne-
que Dei rationem habens, atque vel ipso nomine
id indicante, nullum discrimen ponens peccatum
inter et virtutem, præcipuis ac ingentibus malis
ægrota, videlicet quod aut Deum aspernetur, aut
Deum esse non credat. Hæc enim duo in causa
sunt, cur peccet anima, ut testatur Scriptura, cum
nunc quidem ait: *Dixit injustus, ut delinquat in
semetipso; non est timor Dei ante oculos ejus*⁵; *nunc vero: Dixit insipiens in corae suo, Non est
Deus: corrupti sunt et abominabiles facti sunt in
studiis*⁶. Itaque aut contempsit, proptereaque
peccat, aut inficiatur Deum ipsum esse, et eam ob
causam in studiis corrumpitur, tametsi videtur
confiteri. *Confitentur enim, inquit, se nosse Deum,
factis autem negant*⁷. Quæ cum ita se habeant,
etiam objurgandi modum eriga eos qui sunt ejus-
modi diversum esse oportere puto. Pius enim
quasi locali quodam præsidio indiget, et in ipsa re
in qua offendit, debet objurgationem sufferre;
indifferens vero, cum totum simul corruerit ani-
mæ bonum, ægrotetque ipsis generalioribus malis,
aut tanquam contemptor, uti jam dixi, aut tan-
quam incredulus, et lugeri, et admoneri, et ob-
jurgari debet, quoad ei persuaderi possit, aut
Deum esse justum judicem, et ita expavescat; aut
in universum, Deum esse, sicque perterreatur.
Atque etiam id scire operæ pretium est, contin-
gere sæpe piorum delicta, divina providentia ita
dispensante ad eorum utilitatem: Deus enim labi
eos aliquando permittit, ad sanandam priorem
quamdam animi elationem, quale est quod a Pe-
tro dictum fuit, et in eo ipso obtigit.

⁵ Psal. xxxv, 4. ⁶ Psal. xiii, 4. ⁷ Tit. i, 16.

(47) Antiqui duo libri δηλον ὅτι.

(4) Interpres vetus cum illud, και τοῖς ἀδιαφό-
ροις, ita verlit, *et quilibet de vulgo*, longe a senten-
tia Basilii aberravit. Quid enim vetat eundem ho-
minem esse plebeium simul et pium? Ergo vox
ἀδιάφορος, ut solet, debet hoc loco accipi pro *indiffe-*
rente, cui cura non est, bene an male agat.

(49) Reg. primus εἰς Θεόν.

πει τῆ ψυχῆ λογισμὸς ἀγαθός, δηλονότι ἐτι (47) ἐπι-
λείπει αὐτῆ φωτισμός· οὐ παρὰ τὸ ἐπιλείπειν τὸ φω-
τίζον, ἀλλὰ παρὰ τὸ νυστάζειν τὸ φωτισθῆναι
ὀφείλον·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΑ'.

Εἰ χρή ἴσως ἐπιτιμᾶν τοῖς εὐλαβέσι και τοῖς ἀδιαφόροις
(48), ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ ἀμαρτήματι εὐρίσκωνται ἀμ-
φότεροι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐὰν ἀπιδῶμεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀμαρτανουτος
και τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος, γνωσόμεθα και τὸν
τρόπον τῆς ἐπιτιμήσεως. Καὶ γὰρ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα
εἶναι δοκῆ τὸ τε τοῦ ἀδιαφόρου και τὸ τοῦ εὐλαβοῦς,
ἀλλὰ πολλὴ μεταξὺ αὐτῶν ἡ διαφορὰ. Ὁ μὲν γὰρ
εὐλαβῆς, εὐλαβῆς ὡν ἀγωνιῶν τε ἅμα και ἀγωνιζό-
μενος περὶ τῆς πρὸς Θεόν (49) εὐαρεστήσεως, κατὰ
περίστασιν τινα και σχεδὸν ὡς οὐκ ἠθελεν ἐσφάλη
και ὀλισθῆν· ὁ δὲ ἀδιάφορος, οὐδένα λόγον οὐδὲ εἰ-
του οὐδὲ τοῦ Θεοῦ ποιούμενος, και οὐδεμίαν διαφο-
ρὰν τοῦ τε ἀμαρτάνειν και τοῦ κατορθοῦν τιθέμενος,
ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα, τὰ πρῶτα και μεγάλα κακὰ
νοσεῖ· ἢ καταφρόνησιν Θεοῦ, ἢ ἀπιστίαν τοῦ εἶναι
Θεόν. Δύο γὰρ ταῦτα αἷτια τῆ ψυχῆ τοῦ ἀμαρτάνειν
γίνεται, ὡς ἡ Γραφή μαρτυρεῖ λέγουσα ποτὲ μὲν·
Φησὶν ὁ παράνομος τοῦ ἀμαρτάνειν ἐν ἑαυτῷ· οὐκ
ἔστι φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ·
ποτὲ δὲ· Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ· Οὐκ ἔστι
Θεός· διεφθάρησαν και ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύ-
μασιν. Ὡστε ἡ καταπεφρόνηκε, και διὰ τοῦτο ἀμαρτά-
νει, ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν ἀρνεῖται, και διὰ τοῦτο ἐν
C τοῖς ἐπιτηδεύμασι διαφθείρεται καὶ ὁμολογεῖν δοκῆ.
Θεὸν γὰρ, φησὶν (50), ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ
ἔργοις ἀρνοῦνται. Ὡν οὕτως ἐχόντων, και τὸν τρόπον
τῆς ἐπιτιμήσεως λογίζομαι εἶναι δεῖν ἐπὶ τῶν τοιούτων
διάφορον. Ὁ μὲν γὰρ εὐλαβῆς οἶονεῖ τοπικοῦ τινος
χρηῖζει τοῦ βοηθήματος, και περὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα,
εἰς ὃ ἐσφάλη, τὴν ἐπιτίμησιν ὑποστῆναι ὀφείλει· ὁ δὲ
ἀδιάφορος, ὅλον ὁμοῦ τὸ ψυχῆς καλὸν διαφθείρας, και
αὐτὰ τὰ τῶν κακῶν καθολικώτερα νοσῶν, ἢ ὡς κα-
ταφρονητῆς, ὡσπερ εἶπον (51), ἢ ὡς ἀπιστος, και
πενθεῖσθαι, και νοητεῖσθαι, και ἐπιτιμᾶσθαι ὀφεί-
λει, μέχρις ἂν πληροφορηθῆναι δυναθῆ, ἢ ὅτι ὁ Θεός
κριτῆς δίκαιος, και φοβηθῆ, ἢ ὅτι ὅλως ἔστι Θεός,
και καταπλαγῆ. Κάκεινο δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι τὰ ἐλατ-
τωματα τῶν εὐλαβοῦν γίνεται πολλάκις και κατ' οἰ-
D κονομίαν πρὸς τὸ συμφέρον· τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος
ἐνίοτε ὀλισθῆσαι εἰς θεραπείαν (52) ἐπάρσεως προ-
λαβοῦσης, οἷον ἔστι τὸ ὑπὸ τοῦ Πέτρου εἰρημένον, και
ἐπ' αὐτοῦ γεγεννημένον.

(50) Illud, φησὶν, additum est ex duobus codici-
bus.

(51) Veteres duo libri καταφρονητῆς. ὅπερ εἶπον.
Paulo post codex Colb. και πιστεύσας καταπλαγῆ,
et credens perterreatur.

(52) Codices duo præter Voss. πρὸς θεραπείαν.
Mox Reg. primus και ἐπ' αὐτῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΒ΄.

Ἐπειδὴ γέγραπται, « Πρεσβυτέρας ὡς μητέρας, » εἰάν συμβῆ τὴν πρεσβυτέραν ἀμαρτῆσαι τὸ αὐτὸ τῇ νεωτέρᾳ, εἰ τῷ αὐτῷ ὑπόκειται ἐπιτιμίῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν Ἀπόστολος πρεσβυτέρας ὡς μητέρας τιμᾶν, ὡς οὐκ ἐπιτιμήσεως ἀξιόν τι ποιούσας, ἐδίδαξεν· εἰ δὲ συμβαίῃ ποτὲ πρεσβυτέραν τὸ αὐτὸ ἀμαρτῆσαι τῇ νεωτέρᾳ, καταμανθάνειν δεῖ πρῶτον μὲν τὰ φυσικὰ, ἵνα οὕτως εἶπω, τῆς ἡλικίας ἐλαττώματα· καὶ οὕτω τὸ προσῆκον ἑκατέρᾳ τῇ ἡλικίᾳ μέτρον τῆς ἐπιτιμήσεως ὀρίζειν. Οἷον φυσικόν ἐστι σχεδὸν τῷ γῆρα ὁ ὄγκος, οὐχὶ δὲ καὶ τῇ νεότητι (53)· ὡσπερ ὁ μετεωρισμὸς, καὶ ὁ τάραχος, καὶ ἡ θρασυτής, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τῇ νεότητι, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ γῆρα· καὶ δοκεῖ βοηθεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐν τῇ νεότητι φυσικῆς θερμότητος. Ὡστε τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὁ ὄγκος, εἰ τύχοι, βαρυτέρων ἐγκλημάτων ἀξιόν τῇ νεωτέρᾳ γίνεται, οὐδὲν ὑπὸ (54) παραιτουμένης τῆς ἡλικίας. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, ὁ μετεωρισμὸς, ἢ τὸ θράσος, ἢ ὁ τάραχος μείζονος ἀξίαν καταγνώσεως τὴν πρεσβυτέραν ποιεῖ, βοηθουμένην καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἡλικίας πρὸς τὸ πρᾶον καὶ ἤρεμον (55). Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος χρὴ ἐξετάζειν (56) ἐφ' ἑκατέρου προσώπου, καὶ οὕτω τὸν ἀρμοζόντα τρόπον τῆς θεραπείας διὰ τοῦ οἰκείου ἐπιτιμίου προσάγειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΓ΄

Ἐάν τις, τὰ πολλὰ (57) κατορθῶν, ἐν ἐνὶ μόνῳ διαπταίῃ, πῶς αὐτὸν παρέλθωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς τὸν Πέτρον ὁ Κύριος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΠΔ΄.

Ἐάν τις, ἄθος ἔχων θορυβοποιὸν καὶ παραχῶδες, καὶ ἐπὶ τούτῳ καταγινωσκόμενος, λέγῃ, ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τοὺς μὲν καλοὺς, τοὺς δὲ κακοὺς, εἰ καλῶς λέγει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ φρόνημα πάλαι ὡς αἰρετικὸν καταγνώσθη (58)· καὶ γὰρ βλάβη μὲν ἐστὶ καὶ ἀσεβές, καὶ πρὸς ἀμαρτίαν εὐδολισθὸν τὴν ψυχὴν ἀπεργάζεται. Ὡστε ἢ διορθωθῆτω, ἢ ἐξαρθητῶ ἐκ μέσου, ἵνα μὴ γένηται· Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ὀλοῖ (59).

⁵ I Tim. v, 2. ⁶ I Cor. v, 2. ¹⁰ Galat. v, 9.

(53) Reg. primus et Colb. τῇ νεότητι· καὶ δοκεῖ βοηθεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἐν νεότητι φυσικῆς θερμότητος ὁ μετεωρισμὸς, καὶ ὁ τάραχος, καὶ ἡ θρασυτής, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὡστε τὸ αὐτὸ, *videnturque juvari a naturali juventutis calore aberratio mentis, et perturbatio et audacia, et alia ejusdem generis.* Nihil in contextu mutandum censuimus.

(54) Sic veteres quatuor libri. Vox ὑπὸ in editis desiderabatur.

(55) Reg. primus et Colb. πρᾶον καὶ ἡμερον.

(56) Editi et duo mss. ἀμαρτήματος καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ ἀμαρτήσαντος ἐξετάζειν.... δεῖ. Reg. primus καὶ τὴν διάθεσιν ἐξετάζειν χρὴ· ubi notandum,

A

445 INTERROGATIO LXXXII

Quoniam scriptum est « Anus ut matres⁵, » si forte anus admiserit peccatum idem quod adolescentula, an obnoxia sit multæ eidem.

RESPONSIO.

Apostolus quidem anus honorari oportere docuit ut matres, non ut facientes quidquam reprehensione dignum. Quod si contigerit aliquando ut anus peccatum idem atque adolescentula admiserit, primum quidem, ut ita dicam, consideranda sunt naturalia ætatis vitia, atque hoc pacto objurgationis modus ætati utrique conveniens est definiendus. Exempli causa, naturalis fere est senectæ pigritia, juventuti non item: quemadmodum mentis aberratio, perturbatioque, et audacia, et quæcunque ejusdem generis sunt, juventuti, non autem senectuti insita sunt, et a naturali juventutis calore videntur adjuvari. Quamobrem peccatum idem, puta segnitie, gravius reprehendendum est in adolescentula, ætate nihil illam excusante. Sic peccatum idem, mentis aberratio, aut audacia, aut perturbatio anum reddit majori animadversione dignam, ætate ipsa ad lenitatem tranquillitatemque ostendendam suppetias veniente. Ad hæc et peccati modum abs re non fuerit in utraque persona expendere, sicque multa quadam convenienti idoneam medendi rationem adhibere.

INTERROGATIO LXXXIII.

Si quis multa recte faciens, in uno delinquat duntaxat, quomodo ipsum tractabimus.

RESPONSIO.

C

Velut Petrum Dominus.

INTERROGATIO LXXXIV.

Si quis, turbulentis ac tumultuosis moribus præditus, propterea correptus, dicat alios bonos, alios malos a Deo fuisse factos, an recte loquatur.

RESPONSIO.

Hæc opinio jampridem veluti hæretica damnata est: siquidem est blasphema et impia, animamque ad peccatum proclivem efficit. Quare aut corrigatur, aut pellatur e medio⁹, ut ne illud contingat: *Modicum fermentum totam massam adulterat*¹⁰.

D

voces τοῦ ἀμαρτήσαντος eo in libro omissas esse. Puto autem ita scriptum fuisse ab aliquo, qui recte judicasset illud, τοῦ ἀμαρτήσαντος, rescindi debere. Cum enim hoc loco sermo sit de anu et adolescentula scriptum fuisset ἀμαρτησάσης, non ἀμαρτήσαντος. Codex Colb. ut in contextu.

(57) Antiqui tres libri τὰ πολλὰ. Deerat articulus in vulgatis.

(58) Editi et mss. aliquot ὡς αἰρετικὸν ἐγνωρίσθη, *declarata est.* Codex Colb. ὡς αἰρετικὸν καταγνώσθη, *damnata est ut hæretica,* optime.

(59) Veteres duo libri cum Voss. ζυμοῖ, *fermentat.*

446 INTERROGATIO LXXXV.

Nunquid conveniat aliquid proprium habere in fratrum societate.

RESPONSIO.

Hoc contrarium est testimonio quod in Actis refertur de iis qui crediderant, in quibus scriptum est: *Nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat*¹¹. Quare qui dicit suum aliquid esse, seipsum alienum facit ab Ecclesia Dei, et a charitate Domini, qui et verbo et facto docuit animam suam pro amicis ponendam esse, nedum opes externas.

INTERROGATIO LXXXVI.

Si quis dicat, Neque accipio a fratribus, neque eis do, sed meis contentus sum ecquid nobis erga talem observandum fuerit.

RESPONSIO.

Hic nisi pareat doctrinæ Domini, qui dixit: *Diligite invicem, sicut ego dilexi vos*¹², pareamus nos Apostolo, qui ait: *Auferite pravum ex vobis ipsis*¹³, ne illud usu veniat: *Modicum fermentum totam massam adulterat*¹⁴.

INTERROGATIO LXXXVII

Si liceat unicuique suum vetus indumentum aut calceamentum dare cui velit, juxta mandatum.

RESPONSIO.

Dare aut accipere, etiam secundum mandatum, non est cujuslibet, sed ejus cui post factum periculum delatum est munus dispensandi. Proinde sive vetus, sive novum fuerit, hic, habita ratione temporis cujusque, et dabit, et recipiet.

INTERROGATIO LXXXVIII.

Quid sit sollicitudo hujus vitæ.

RESPONSIO.

Omnis cura, tametsi nihil eorum quæ prohibita sunt, videtur complecti, nisi tamen conferat ad pietatem, hujus vitæ sollicitudo est.

INTERROGATIO LXXXIX.

Quoniam scriptum est, « Pretium redemptionis animæ viri sunt suæ ipsius divitiæ »¹⁵; » quid nobis faciendum est, quibus id non suppetit.

RESPONSIO.

Si quidem hoc nobis studio fuerit, nec tamen potuerimus, meminerimus responsi Domini ad Petrum, qui de hujusmodi re admodum 447 sollicitus dixerat¹⁶: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid ergo erit nobis?* sic autem ipsi respondet: *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter me et Evan-*

¹¹ Act. ix, 32. ¹² Joan. xiii, 34. ¹³ I Cor. v, 2. ¹⁴ Gal. v, 9. ¹⁵ Prov. xiii, 8. ¹⁶ Matth. xix, 27-29.

(60) Codex Colb. τῶν πιστευόντων. Mox Reg. primus καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν.

(61) Vetus liber Vossii et alii duo παραφυλάξομεθα.

(62) Et hic quoque variant, ut solent, libri veteres. Alii habent θολοῖ, alii ζυμοῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΙΕ.

Εἰ χρὴ ἔχειν τι ἴδιον ἐν ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ἐναντίον ἐστὶ τῆς ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τῶν πιστευσάντων (60) μαρτυρίας, ἐν αἷς γέγραπται· Καὶ οὐδεὶς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι. Ὁ οὖν λέγων ἴδιον τι εἶναι, ἑαυτὸν ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας κατέστησε. καὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἀγάπης, τοῦ διδάξαντος καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τιθεῖναι ὑπὲρ τῶν φίλων, οὐχ ὅτι γὰρ τὰ ἔκτός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΙς'

Ἐὰν δὲ λέγῃ τις, ὅτι οὔτε λαμβάνω παρὰ τῆς ἀδελφότητος, οὔτε δίδωμι, ἀλλὰ τοῖς ἐμοῖς ἀρκουμαι, τί πρὸς τοῦτον παραφυλάξομεν (61).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὴ ἀνέχοιτο τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας εἰπόντος. Ἀγαπάτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς, ἀνασχώμεθα τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Ἐξάρατε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν· ἵνα μὴ γένηται τὸ, Μικρὰ ζύμη ὅλου φύραμα θολοῖ (62).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΙΖ'.

Εἰ ἐξέστιν ἐκάστῳ τὸ παλαιὸν ἱμάτιον αὐτοῦ ἢ ὑπόδημα δουναὶ ὅπου θέλει, εἰς ἐντολήν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ δίδοναι ἢ λαμβάνειν, εἰ καὶ κατ' ἐντολήν, οὐ παντός (63) ἐστίν, ἀλλὰ τοῦ μετὰ δοκιμασίας πεπιστευμένου τὴν οἰκονομίαν. Ὡστε εἴτε παλαιὸν εἴτε καινόν, οὗτος, κατὰ τὸν ἴδιον ἐκάστου καιρὸν, καὶ δώσει, καὶ ὑποδέξεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΙΗ'

Τίς ἢ (64) μέριμνα ἢ βιωτικὴ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πᾶσα μέριμνα, καὶ μὴδὲν ἔχειν δοκῆ τῶν ἀπηγορευμένων, μὴ συντελῆ δὲ πρὸς θεοσίβειαν, βιωτικὴ ἐστίν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΙΘ'

Ἐπειδὴ γέγραπται, « Αὐτὸν ψυχῆς ἀνδρὸς ὁ ἴδιος πλοῦτος, » ἡμῖν δὲ οὐ ὠρεχώρησε τοῦτο· τί ποιήσομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν σπουδάσαντες οὐκ ἐδυνήθημεν, μνημονεύσωμεν (65) τῆς ἀποκρίσεως τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἀγωνιάσαντα καὶ εἰπόντα· Ἴδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησαμέν σοι· τί ἄρα ἐστὶ ἡμῖν; ἀποκρίνεται δὲ αὐτῷ οὕτως· Πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου.

(63) Voculam ei addidimus ex Reg. tertio. Reg. primus pro οὐ παντός habet οὐ πάντων.

(64) Reg. primus τί ἐστίν ἢ. Mox Colb. ἔχειν δοκῆ.

(65) Libri veteres πνημονεύσωμεν. Editi μνημονεύσωμεν.

λίου, ἑκατονταπλασίονα (66) λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει. Εἰ δὲ κατὰ ἀμέλειαν τοῦτο οὐκ ἐποιήσαμεν, νῦν τὴν σπουδὴν ἐπιδειξώμεθα. Εἰ δὲ κατὰ ἀμέλειαν τοῦτο οὐκ ἐποιήσαμεν, νῦν τὴν σπουδὴν ἐπιδειξώμεθα. Εἰ μὴκέτι ἐστὶ μῆτε καιρὸς μῆτε δύναμις, παραμυθεῖσθω ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος λέγων· Οὐ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ' ὑμᾶς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5.

Εἰ ἔξεστι νυκτερικὸν ἱμάτιον ἔχειν, εἴτε τρίχινον εἴτε ἄλλοῖον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν τοῦ τριχίνου χρῆσις καιρὸς ἔχει ἰδίους. Οὐ γὰρ χρείας σωματικῆς ἕνεκὲν ἐστὶν ἡ τούτων χρῆσις (67), ἀλλὰ κακουχίας καὶ ταπεινώσεως ψυχῆς. Τῆς δὲ τῶν δύο κτήσεως ἀπαγορευθείσης, εἰ δύναται ἡ χρῆσις παραληφθῆναι ἄνευ τῆς προειρημένης αἰτίας, ἕκαστος ἑαυτῷ λογιζέσθω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5Α.

Ἐάν ἀδελφός, ἴδιον οὐκ ἔχων οὐδὲν, αἰτηθῆ παρὰ τινος αὐτὸ ὁ φαρεῖ, τί ὀφείλει ποιῆσαι, μάλιστα δὲ ἐάν γυμνὸς ἢ ὁ αἰτήσας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἴτε γυμνός, εἴτε πονηρός, καὶ εἴτε κατὰ χρείαν, εἴτε κατὰ πλεονεξίαν αἰτῆ (68), ἀπαξ ἐρρήθη, ὅτι τὸ δίδόναι ἢ λαμβάνειν οὐ παντός ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ ἐγχεχειρισμένου μετὰ δοκιμασίας τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν (69). Καὶ φυλασσέσθω τὸ, ἕκαστος, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 5Β.

Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος πωλεῖν τὰ ὑπάρχοντα, τί διανοούμενον χρὴ τοῦτο ποιεῖν· ὡς αὐτῶν τῶν ὑπάρχοντων φυσικῶς βλαπτόντων, ἢ διὰ τὸν συμβαίνοντα ἐξ αὐτῶν περισπασμὸν (70) τῆ ψυχῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνό ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι τῶν ὑπάρχοντων ἕκαστον, εἰ ἦν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ κακόν, οὐδ' ἂν ἦν κτίσμα Θεοῦ· Πᾶν γὰρ κτίσμα Θεοῦ, φησὶ, καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον· ἔπειτα δὲ, ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου οὐχὶ ῥίπτειν ὡς κακὰ τὰ ὑπάρχοντα καὶ φεύγειν, ἀλλὰ οἰκονομεῖν ἐπαίδευε. Καὶ κατακρίνεται τις, οὐχ ὅτι ἔσχεν ὄλωσ, ἀλλ' ὅτι κακῶς ἐφρόνησε περὶ αὐτῶν, ἢ ὅτι μὴ καλῶς ἐχρήσατο αὐτοῖς. Ἡ γὰρ ἀπροσπαθῆς καὶ ὑγιᾶς περὶ αὐτὰ διάθεσις, καὶ ἡ κατ' ἐντολὴν αὐτῶν οἰκονομία πρὸς τε πολλὰ καὶ ἀναγκαιότατα ἡμῖν συμβάλλεται· ποτὲ μὲν πρὸς καθαρισμόν τῶν οἰκειῶν ἀμαρτημάτων, διὸ γέγραπται· Πλὴν τὰ ἐνόητα, ὁδοὶ ἐλεημοσύνης, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστί (71)· ποτὲ δὲ πρὸς κληρονομίαν βασιλείας οὐρανῶν, καὶ κτήσιν θησαυροῦ ἀνεκλείπτου, κατὰ τὸ ἐν ἄλλῳ τόπῳ εἰρημένον· Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν

gelium, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit. Si vero hoc prætermiserimus ex incuria, nunc studium ostendamus. Quod si jam neque tempus suppetit, neque facultas, consoletur nos Apostolus, qui dixit¹⁷: Non quaero vestra, sed vos,

INTERROGATIO XC.

Si licet nocturnum vestimentum habere, sive ex pilis confectum, sive aliud alterius generis.

RESPONSIO.

Sua sunt tempora usui ejus quod ex pilis conficitur vestimenti. Non enim hæc in usu sunt corporalis necessitatis causa, sed afflictationis et humiliationis animæ. At cum prohibita sit duorum possessio, an possit usus ille adhiberi citra eam, quam ante dixi, causam, secum quisque reputet.

INTERROGATIO XCI.

Si frater, cui nihil proprium suppetit, rogatus fuerit ab aliquo, ut det idipsum quod gestat, quid facere debet, maxime si nudus fuerit, qui petit.

RESPONSIO.

Sive nudus, sive pravus, sive etiam quis ex necessitate, sive ex avaritia petat, semel dictum est non esse cujuslibet dare, aut accipere: sed ejus, qui prius probatus, muneri hujusmodi fuit præpositus. Observetur autem illud: *Unusquisque, in quo vocatus est, in hoc maneat*¹⁸.

INTERROGATIO XCII.

Cum Dominus facultates jubeat vendere, qua ratione hoc faciendum est: utrum quoniam bona ipsa nocent natura sua, an propter animi aberrationem, quæ ex eis ipsi accedere solet.

RESPONSIO.

Ad hoc primum quidem dici illud potest, quod bona singula, si ipsa per se essent mala, nequaquam fuissent a Deo creata: *Omnis enim, inquit, creatura Dei bona est, et nihil rejiciendum*¹⁹; deinde vero, quod mandatum Domini non docuit bona tanquam mala rejicienda esse et fugienda, sed dispensanda. Et condemnatur aliquis, non quod habuerit omnino, sed quod senserit de ipsis perverse, aut quod non bene eis usus sit. Animus siquidem horum amore liber, sanusque, nec non et eorundem juxta mandatum dispensatio nobis prodest ad plurima, eaque maxime necessaria, **448** modo quidem ad emendanda nostra peccata; quapropter scriptum est: *Verumtamen quod superest, date eleemosynam: et ecce omnia munda sunt vobis*²⁰; modo vero ad possidendum cœlorum regnum, et ad thesaurum qui

¹⁷ II Cor. xii, 14. ¹⁸ I Cor. vii, 24. ¹⁹ I Tim. iv, 4. ²⁰ Luc. xi, 41.

(66) Editi καὶ ἕνεκὲν τοῦ Εὐαγγελίου ἑκατονταπλασίονα. At mss. tres ita, ut edidimus.

(67) Codex Colb. ἡ τούτου χρῆσις.

(68) Veteres duo libri πλεονεξίαν αἰτεῖ.

(69) Reg. primus ἐγχεχειρισμένου τὴν τοιαύτην

φροντίδα μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν. Habet quoque Vossii codex τὴν φροντίδα οἰκονομεῖν.

(70) Reg. tertius ἐξ αὐτῶν πειρασμῶν.

(71) Antiqui duo libri ὑμῖν ἐστί.

nunquam defecturus est comparandum, sicut in alio loco dictum est²¹: *Nolite timere, pusillus grex, quia complacuit Patri vestro cœlesti dare vobis regnum. Vendite quæ possidetis: et date elemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis.*

INTERROGATIO XCIII.

Qui semel bona sua reliquit, et nihil proprium habere professus est, quo animo uti debet rebus ad vitam necessariis, veluti vestitu ac victu.

RESPONSIO.

Ita ut meminerit, uti scriptum est²², Deum esse qui dat escam carni omni. Verumtamen cura opus est, ut tanquam Dei operarius cibo suo sit dignus, isque in ipsius potestate positus non sit, sed ab eo cui fuit cura hæc concredita, et in mensura sibi subministretur, sicut scriptum est²³: *Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat.*

INTERROGATIO XCIV.

Si quis relictis tributis ad fratres accedat, cognati autem ipsius pro ipso divexentur ab exactoribus, utrum detur inde hæsilandi locus, aut afferatur detrimentum, tum huic tum iis, qui illum receperunt.

RESPONSIO.

Dominus noster Jesus Christus iis qui se percontabantur, liceretne censum Cæsari dare, an non, respondet²⁴: *Ostendite mihi denarium: cujus habet imaginem et inscriptionem? cum autem dixissent, Cæsaris, respondit his verbis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: et quæ sunt Dei, Deo: cum igitur ex hoc perspicuum sit, declarasse Dominum, eos subjectos esse mandatis Cæsaris, apud quos inveniantur quæ sunt Cæsaris; si is, cum ad fratrum conventum accessit, tale aliquid ex iis, quæ ad Cæsarem pertinebant, attulerit, tributa exsolvere debet. Quod si cum discessit, sua omnia propinquis suis reliquit, nullus est hæsilandi locus, neque ipsi neque iis, qui eum receperunt.*

448 INTERROGATIO XCV.

An expediat iis, qui recens advenerunt, statim Scripturarum sententias ediscere.

RESPONSIO.

Et hæc ipsa quæstio ex iis, quæ superius jam dicta sunt, explanetur. Etenim quæ ad usum spectant, ea par est et necessarium ab unoquoque ex

A ποιμνιον, ὅτι ηὐδόκησεν ὁ Πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρόν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς (72).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΗΓ'.

Τὸν ἅπαξ ἀποκτησάμενον (73), καὶ ἴδιον μηδὲν ἔχειν ἐπαγγειλάμενον ποῖα διανοία κεχρησθαι δεῖ τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίους, οἷον ἐσθῆτι καὶ τροφῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μνημονεύοντα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶν ὁ δίδους τροφὴν πάσῃ σαρκί. Πλὴν ἀλλὰ φροντίδος χρεια, ἵνα ὡς Θεοῦ ἐργάτης ἀξίος ᾖ τῆς τροφῆς αὐτοῦ (74), καὶ ταύτης οὐκ ἐν ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ κειμένης, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ταύτην ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα οἰκονομουμένης ἐν τε καιρῷ (75) καὶ μέτρῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Διεδίδωτο δὲ ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρειαὶ εἶχεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΗΔ'.

Ἐάν τις καταλιπὼν φόρους ἀδελότητι προσέλθῃ, οἱ δὲ οἰκείοι αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπαιτούμενοι θλίβωνται, εἰ μὴ φέρει (76) τοῦτο διάκρισιν καὶ βλάβην ἢ ἐκείνῳ, ἢ τοῖς προσδεξαμένοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πρὸς τοὺς ἐπερωτῶντας (77), εἰ ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὐ, φησὶ· Δείξατέ μοι δηνάριον· τίνοσ ἐχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφὴν; τῶν δὲ εἰπόντων, ὅτι Καίσαρος, ἀποκρίνεται εἰπὼν· Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· φανεροῦ τοίνυν ἐκ τούτου ὄντος, ὅτι οὗτοι ὑποχεῖσθαι τοῖς τοῦ Καίσαρος ἐπιτάγμασιν ἐδείχθησαν (78), παρ' οἷς ἂν εὐρίσκηται τὰ τοῦ Καίσαρος· εἰ μὲν τι τοιοῦτον τῶν ἐκ τοῦ Καίσαρος καὶ οὗτος ἐπιχομιζόμενος εἰς τὴν ἀδελφότητα ἤκεν, ὑπόχρεως ἔστω (79) τοῖς φόροις· εἰ δὲ πάντα προσκαταλιπὼν τοῖς οἰκείοις ἀπῆλθε, μηδεμίᾳ διάκρισις ἔστω, μήτε αὐτῷ, μήτε τοῖς ὑποδεξαμένοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΗΕ'.

Εἰ συμφέρει τοῖς ἄρτι προσηρομένοις εὐθύς τὸ ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐκμανθάνειν (80).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τοῦτο τὸ ἐρώτημα ὑπὸ τῶν προσηρομένων κατευθυνέσθω. Τὸ γὰρ πρὸς τὴν χρειαὴν ἕκαστον ἐκμανθάνειν ἐκ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἀκολουθεῖν καὶ

²¹ Luc. xii, 32, 33. ²² Psal. cxxxv, 25. ²³ Act. iv, 35. ²⁴ Luc. xx, 22-24.

(72) Reg. primus ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίξει οὐδὲ σῆς διαφθείρει.

(73) Reg. primus et Colb. τὸν ἅπαξ ἀποταξάμενον.

(74) Codices iidem Σπουδὴν δὲ ἐχέτω, ἵνα ὡς Θεοῦ ἐργάτης ἀξίος εὐρεθῇ τῆς τροφῆς. *det autem strenuam operam, ut suo victu dignus inveniat tanquam Dei operarius.*

(75) Reg. primus et Colb. ἀλλὰ παρὰ τοῦ ταύτην τὴν φροντίδα πεπιστευμένου καὶ οἰκονομουμένου ἐν

καιρῷ.

(76) Editi φέροι. Veteres quatuor libri φέρει.

(77) Codex Colb. ἐπερωτήσαντας.

(78) Antiqui duo libri cum Voss ἐπιτάγμασι ἐδεδάχθησαν. *edocti sunt.* Statim duo mss. παρ' οἷς καὶ εὐρίσκηται.

(79) Codices duo perinde ut Voss, ὑποδικος ἔστω.

(80) Reg. primus Γραφῶν μανθάνειν. Aliquantio post idem ms. τὴν χρειαὴν ἕκαστην.

αναγκαῖον, εἰς τε πληροφoρίαν (81) τῆς θεοσεβείας, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ προσεθισθῆναι ἀνθρωπίναις παραδόσεσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 75.

Εἰ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπιτρέπειν δεῖ γράμματα μαυθάνειν, ἢ ἀναγνώσασθαι (82) προσέχειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, Ἵνα μὴ ἂν θέλητε, ταῦτα ποιῆτε, ἐν παντὶ πράγματι τὸ κατὰ θέλησιν ἰδίαν αἰρετὸν ἐπιτρέπειν τινὶ βλαβερόν ἐστι· πᾶν δὲ τὸ ὑπὸ τῶν προεστώτων ἐγκριμένον καταδέχεσθαι χρὴ, καὶ ἀβούλητον ἦ. Τὸ δὲ ἐγκλημα τῆς ἀπιστίας καὶ τούτῳ ἀρμόζει, τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Γίνεσθε ἑτοιμοὶ ὅτι, ἡ ὥρα οὐ δοκαῖτε, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Φανερός γάρ ἐστι χρόνος ζωῆς ἐαυτῷ ὑπογράφων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 76.

Ἐάν λέγη τις (83). Θέλω παρ' ὑμῖν ὀλίγον χρόνον ὠφεληθῆναι, εἰ δεῖ αὐτὸν προσδέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, καὶ τοῦ Ἀποστόλου διηγησαμένου· Διὰ δὲ τοὺς παρεισακτοὺς ψευδαδελφοὺς, οἵτινες παρεισήλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωσιν· οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἶξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου διαμένῃ πρὸς ὑμᾶς, συγχωρεῖν μὲν αὐτῷ τὴν εἴσοδον ἀκόλουθον, καὶ διὰ τὸ ἀμφίβολον τῆς ἐκβάσεως· πολλάκις γὰρ ὠφεληθεῖς (84) ἐκ τοῦ χρόνου, καθάπαξ τῷ βίῳ εὐαρεστηθήσεται, ὡς πολλάκις γέγονε· καὶ εἰς φανέρωσιν δὲ τῆς ἐν ἡμῖν ἀκριβείας, ἀλλοιοτέρας ἴσως περὶ ἡμῶν τὰς ὑποψίας ἔχοντι (85). Τὴν δὲ ἀκριβειαν ἐπιμελεστέραν καὶ ἐπ' αὐτῷ φυλάσσειν ἀναγκαῖον, ἵνα ἡ τε ἀλήθεια φανερωθῇ, καὶ ἡ ὑποψία πάσης ἀδιαφορίας ἀναιρεθῇ. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τε τῷ Θεῷ εὐαρεστήσομεν, κάκεινος ἢ ὠφεληθήσεται, ἢ ἐλεγχθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 77.

Ποταπὸν φρόνημα ὀφείλει ἔχειν ὁ προεστὼς ἐν οἷς ἐπιτάσσει, ἢ διατάσσεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς μὲν τὸν Θεὸν ὡς ὑπηρέτης Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ, φοβούμενος μὴ τι παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁμολογούμενον ἢ εἶπη, ἢ τυπώσῃ, καὶ εὐρεθῇ ψευδομαρτυρῶν τοῦ Θεοῦ, ἢ ἱερόσυλος, ἐν τῷ ἢ ἐπεισάγειν τι ἄλλοτριον τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας, ἢ παραλείψαι τι τῶν

divina Scriptura edisci. et ut perficiatur pietas, et ut humanis traditionibus non assuescat.

INTERROGATIO XCVI.

Nunquid cuilibet volenti permittendum sit, ut discat litteras, aut lectioni vacet.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dicat: *Ut non quæcunque vultis, illa faciatis*²⁵, quidquid in unaquaque re deligitur ex propria voluntate, id cuiquam permittere exitiosum est: quidquid vero præfectis comprobatur, tametsi repugnat voluntati, id amplecti operæ pretium est. Cæterum huic etiam competit incredulitatis crimen, cum Dominus dixerit: *Estote parati; quia, qua hora non putatis, Filius hominis veniet*²⁶. Compertum est enim istum vitæ diuturnitatem moramque sibi proponere.

INTERROGATIO XCVII.

Si quis dicit: Volo ad modicum tempus vestra opera proficere, isne admittendus est.

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit, *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras*²⁷, Apostolus vero ita locutus fuerit, *Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent: quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos*²⁸, par quidem fuerit accessum ipsi concedere, tum quod eventus incertus est: si quidem sæp numero utilitate per aliquod tempus percepta, jam lubens illud vitæ institutum omnino amplectetur, quod non raro factum est: tum ut ipse servatam apud nos disciplinam perspectam habeat, qui fortasse de nobis longe alia suspicabatur. Cæterum necesse est etiam coram ipso servari exactiorem disciplinam, ut et elucescat veritas, et cujusvis negligentiae tollatur suspicio. Ita enim et nos Deo placebimus, et ille aut capiet utilitatem, aut redarguetur.

450 INTERROGATIO XCVIII.

Qualem animum habere debeat præfectus in iis quæ præcipit, vel constituit.

RESPONSIO.

Erga Deum quidem velut minister Christi²⁹, et dispensator mysteriorum Dei, timens ne quid præter voluntatem Dei in Scripturis testatam aut dicat, aut instituat, et inveniatur falsus testi Dei, aut sacrilegus, quod aut introducat quidpiam a Domini doctrina alienum, aut aliquid Deo gratum et ac-

²⁵ Galat. v, 17. ²⁶ Luc. xii, 40. ²⁷ Joan. vi 37. ²⁸ Gal. ii, 4, 5. ²⁹ I Cor. iv, 1.

(81) Veteres duo libri ἀναγκαῖον ἐστὶ πρὸς πληροφoρίαν· quod Combefisius ita interpretatur, *ad certam metatis regulam*.

(82) Reg. primus μαυθάνειν καὶ ἀναγ. Mox idem ms. cum Colb. καὶ ἐν παντί. Rursus idem ms. Reg. ἰδίαν ἔργον ἐπιτρέπειν τι βλαβερόν ἐστι. Subinde unus ms καταδέχεσθαι δεῖ.

(83) Editi et unus ms. Ἐάν λέγη τις, ὅτι. Vocem

ultimam hinc sustulit, antiquis duobus libris auctoribus. Haud longe duo mss. εἰ δεῖ αὐτοῦ ἀνένεσθαι, *an tolerandus sit*.

(84) Codex Colb. ὡς πολλάκις ὠφεληθεῖς. Mox duo mss cum Voss. καὶ ἀπαξ τῷ.

(85) Antiqui tres libri ἔχοντος. Ibidem codex Voss. ἐπιμελεστέρον.

ceptum prætermittat. Erga fratres vero, *Tanquam si nu rix foveat filios suos*³⁰, cui ius impertiendi unicuique ad placendum Deo, et ad utilitatem simul omnibus afferendam, non modo Dei Evangelium, sed suam etiam animam, juxta mandatum Domini et Dei nostri Jesu Christi, qui dixit: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut ego dilexivos*³¹. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*³².

INTERROGATIO XCIX.

Quonam animo oporteat increpantem increpare.

RESPONSIO.

Erga Deum quidem, eo ipso quem habuit David, cum diceret: *Vidi insensatos, et tabescebam; quia eloquia tua non custodierunt*³³. Erga eos vero, qui increpantur, habendus est hujusmodi animus, qualem induerit pater et medicus, commiserationi et misericordiæ admistum, curans scilicet filium suum perite; et maxime si adfuerit dolor, et curandi modus sine cruciatu adhiberi non possit.

INTERROGATIO C.

Quomodo eos, qui forinsecus adveniunt ac mendicant, dimitemus: item utrum unusquisque qui voluerit debeat panem, aut aliud quidvis erogare, an potius conveniat munus hoc uni alicui delegari.

RESPONSIO.

Cum Dominus pronuntiarit non esse bonum sumere panem filiorum, et projicere canibus, et tamen illud etiam approbarit: *Nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum*³⁴; cui munus dispensandi fuit assignatum, is examine præmisso illud impleat. Quisquis autem id facit præter hujus sententiam, increpetur veluti disciplinæ corruptor, donec suum locum servare didicerit, cum Apostolus dicat: *Unusquisque, in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat*³⁵.

451 INTERROGATIO CI.

*An ille cui dispensatio eorum, quæ Domino dedicata sunt, concredita est, necesse habeat exsequi illud: « Omni petenti te, tribue: et volentem a te mutuum accipere, ne averseris »*³⁶.

RESPONSIO.

Illud: *Omni petenti te, tribue, et volentem a te mutuum accipere, ne averseris*, est loco quasi tentationis, quemadmodum eorum, quæ proxime sequuntur, series declarat; atque præceptum illud datum est in improbos: quod non primaria ratione,

³⁰ I Thess. II, 7. ³¹ Joan. XIII, 34. ³² Joan. XV, 13. ³³ Psal. CXVIII, 158. ³⁴ Matth. XV, 26, 27. ³⁵ I Cor. VII, 24. ³⁶ Luc. VI, 30; Matth. V, 43. Ζ

(86) Reg. primus et Colb. *ισρόσυλος ἢ ἐπεισάγων τε ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ διδασκαλίας, ἢ παραλείψας τε τῶν ἀρεσκόντων τῷ Θεῷ. Codex Voss. quoque ἐπεισάγων... παραλείψας.*

(87) Reg. primus et Colb. *μεταδουναὶ αὐτοῖς πρὸς τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ καὶ συμφέρον ἐκάστῳ, οὐ.*

(88) Reg. primus *διάθεσιν ἀναλάβη.*

(89) Reg. primus et Voss. *ὅταν λυπηρὸς ἦ καὶ ἐπιπόνητος.*

ἀρεσκόντων Θεῷ (86): πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς, ὡς εἰν τροφὸς θάλπη τὰ ἑαυτῆς τέκνα, εὐδοκῶν μεταδουναὶ ἐκάστῳ πρὸς τὸ ἀρέσκον Θεῷ, καὶ κοινῇ πᾶσι συμφέρον, οὐ (87) μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰπόντος: Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπάτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΗΘ΄.

Ποταπῇ διαθέσει χρὴ ἐπιτιμᾶν τὸν ἐπιτιμῶντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς μὲν τὸν Θεὸν τῇ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ καταρωθῶμεν, εἰπόντος: Εἶδον ἀσυνετουνας, καὶ ἐξετηκόμην· ὅτι τὰ λογία σου οὐκ ἐφυλάξαντο· πρὸς δὲ τοὺς ἐπιτιμῶμενους, οἷαν ἦν διάθεσιν ἀναλάβοι (88) πατὴρ καὶ ἰατρός, μετὰ συμπαθείας καὶ εὐσπλαγγχίας κατ' ἐπιστήμην θεραπεύων τὸν ἴδιον υἱόν· καὶ μάλιστα ὅταν λύπη προσῆ (89), καὶ ἐπίπονος τῆς θεραπείας ὁ τρόπος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ρ΄.

Τοὺς ἐξώθεν ἐρχομένους καὶ προσαιτουνας πῶς ἀπολύσομεν· καὶ εἰ ἕκαστος τῶν βουλομένων ὀφείλει ἐπιδοῦναι ἄροτον, ἢ ὁ τι δῆποτε; ἢ ἕνα χρὴ καὶ τοῦτο ἐπιτετάχθαι (90).

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἀποφνημαμένου μὲν, ὅτι οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸ ἄροτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις· ἀποδεξαμένου δὲ τὸ, Καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν· ὁ τὴν μετάδοσιν ἐπιτεταγμένος μετὰ δοκιμασίας τοῦτο ποιεῖτω. Πᾶς δὲ ὁ παρὰ τὴν γνώμην ἐκείνου τοῦτο ποιῶν (91) ὡς διαφθορεὺς τῆς εὐταξίας ἐπιτιμᾶσθω, ἕως ἄν μάθη φυλάσσειν τὸν ἑαυτοῦ τόπον, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος: Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑ΄.

Ὁ ἐγχειριζόμενος οἰκονομίαν τῶν τῷ Κυρίῳ ἀνατεθέντων (92) εἰ ἀνάγκην ἔχει πληρῶσαι τὸ, « Παντὶ τῷ αἰτουντί σε δίδου· καὶ τὸν θέλοντα ἀπο σου δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ, Παντὶ τῷ αἰτουντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπο σου δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς, ὡσπερ πειρασμοῦ ἔχει τόπον, ὡς ἢ ἠκολούθια τῶν συνημμένων δείκνυσι· καὶ εἰς πονηροὺς ἔστι τὸ προστεταγμένον, οὐ προηγουμένως ἀλλὰ κατὰ περι-

(90) Reg. primus et Colb. ἢ ὁ ἐπιτεταγμένος. Editi ἢ ἐνὶ χρῆ τοῦτο ἐπιτετάχθαι. Reg. tertius, cui consentit Reg. primus prima manu, ἢ ἕνα χρὴ, in cæteris autem convenit cum vulgatis.

(91) Unus codex Reg. γνώμην τοῦτο ποιῶν. Editi γνώμην τούτου ποιῶν. Codex Colbertinus ut in contextu. Haud longe pro ἐπιτιμᾶσθω legitur in Vossii veteri libro et in Reg. primo παιδεύεσθω.

(92) Sic antiqui tres libri. Editi ἀναθέντων.

στασιν γίνεσθαι ὀφείλον (93). Προηγούμενον γὰρ A πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ἐστὶ, τὸ, Πωλήσον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ πάλιν· Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Εἰ δὲ τὸ ἄλλοις ἀποταχθῆν εἰς ἄλλους φέρειν οὐκ ἀκίνδυνόν ἐστι, τοῦ Κυρίου λέγοντος, ὅτι Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· καὶ, Οὐκ ἐστὶ (94) καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις· τί καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τις οὐ κρίνει τὸ δίκαιον;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΒ'

Εἰ χρὴ τὸν ἐξερχόμενον ἀπὸ ἀδελφότητος καθ' οἰονδήποτε λόγον (95) παρακλήσει κατέχεσθαι, ἢ οὐ· καὶ εἰ χρὴ, ἐπὶ τίσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Τὸν ἐρχόμενον πρὸς μὲ οὐ μὴ ἐκβαλῶ ἔξω· καὶ πάλιν· Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· καὶ ἀλλαγῶν· Τίς ἐξ ὑμῶν, ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, ἐὰν πλανηθῇ ἐν ἑξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφήσει τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα, καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον, ἕως ὅτου εὔρη; παντὶ τρόπῳ χρὴ τὸν ἀσθενοῦντα θεραπεύειν, καὶ σπουδάζειν (96) τὸ ἐξηρθρωμένον, ἵνα οὕτως εἴπω, μέλος ἐναρθροῦν. Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τῇ κακίᾳ οἰαθηποτοῦν, ἀφιέναι ὡς ἀλλότριον. Γέγραπται γάρ, ὅτι Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. Ἄφετε αὐτούς· τυφλοὶ εἰσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΓ'

*Ὅτι μὲν χρὴ τοῖς πρεσβυτέροις ἕως θανάτου ὑποτάσσασθαι, τοῦτο ἤδη ἐδιδάχθημεν· ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει εἰς τινα καὶ αὐτὸν ὀλισθαίνειν τὸν πρεσβύτερον, εἰ δέοι αὐτὸν ἐλέγχεσθαι, καὶ πῶς, καὶ παρὰ τίνων, διδασχθῆναι δευρεθᾶ· εἰ δὲ μὴ καταδέχοιτο, τί χρὴ γένεσθαι (97).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τούτων εἶρηται σαφῶς ἐν τῇ πλατυτέρᾳ ἀποκρίσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΔ'

Πῶς χρὴ τὰς φροντίδας ἐγχειρίζειν τοῖς ἀδελφοῖς· μόνου τοῦ προεστῶτος τὴν δοκιμασίαν ποιουμένου (98), ἢ καὶ τῶν ἀδελφῶν ψηφίζομένων· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀδελφαῖς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ περὶ ὧν φρονεῖ ἕκαστος, ἀνατίθεσθαι ἐτέροις ἐδιδάχθη, ποσῶ μᾶλλον τὰ τοιαῦτα μετὰ δοκιμασίας τῶν εἰς τοῦτο ἐπιτηδείων γίνεσθαι χρὴ; ὡς Θεοῦ οἰκονομίας κατὰ Θεὸν ὀφειλοῦσης ἐγχειρίζεσθαι (99) τοῖς ἤδη ἀποδειξίν δεδωκόσι τοῦ δυνασθαι εὐαρέστως

³⁷ Luc. xviii, 22. ³⁸ Luc. xii, 33. ³⁹ Matth. xv, 24. ⁴⁰ ibid. 40. ⁴¹ Joan. vi, 37. ⁴² Matth. ix, 12.

⁴³ Matth. xviii, 12. ⁴⁴ Matth. xv, 13, 14.

(93) Unus ms. Reg. γίνεσθαι ὀφείλει.
(94) Reg. primus καὶ ὅτι οὐκ ἐστὶ.
(95) Reg. tertius καθ' οἰονδήποτε λόγον. Alii duo mss. et Voss. οἰωδήποτε τροπῶ, ommissa præpositione. Editi καθ' ὃν δήποτε λόγον.

(96) Reg. primus καὶ σπουδάζειν χρὴ. Nec ita multo post Colb. τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοὶ τυφλῶν, cæci

sed casu quodam exigente, debet perfici. Siquidem primum Domini præceptum illud est: *Vende quæ habes, et da pauperibus* ³⁷; et rursus: *Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam* ³⁸. Quod si non sine periculo ad alios transfertur quod aliis destinatum est, cum Dominus dicat: *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel* ³⁹; item: *Non est bonum sumere panem filiorum, et abjicere catellis* ⁴⁰, quidni et a se quisque judicet quod justum est?

INTERROGATIO CII.

An quacunque de causa e fratrum conventu egredientem exhortando oporteat detinere, an non; et, si oportet, quibus tandem conditionibus detinendus sit.

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit: *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras* ⁴¹; ac rursus: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus* ⁴²; et alio in loco: *Quis ex vobis habens centum oves, si aberraverit una ex ipsis, non dimittit nonaginta novem, et profectus quærit errabundam, donec invenerit* ⁴³? nihil non adhibendum est ad curandum infirmum, atque danda est sedula opera, ut luxatum membrum, ut ita dicam, in suum locum restituatur. Quod si in suo vitio, quaecunque tandem sit, perseveraverit, tum perinde atque alienus dimittendus est. Scriptum est enim: *Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt* ⁴⁴.

INTERROGATIO CIII.

Quod quidem senioribus parendum sit vel usque ad mortem, hoc jam didicimus: verum quoniam usu venit nonnunquam, ut et ipse senior labatur in aliquibus, an sit ipse redarguendus, et quomodo et a quibus, edoceri postulamus; si vero id non ferat, quid faciendum est.

RESPONSIO.

De his enucleate dictum est in latiore responsione

452 INTERROGATIO CIV.

Quomodo debent fratribus munera et officia committi: utrum a solo præfecto ita judicante, an etiam a fratribus suffragium ferentibus: itemque in sororibus similiter.

RESPONSIO.

Si unusquisque ea quæ sentit, aliis proponere edoctus est, quanto magis quæ sunt hujusmodi, ea fieri debent, adhibito eorum, qui ad hoc apti sunt, iudicio? quare Dei negotium secundum Deum concredendum est iis qui se jam ostenderint cre-

sunt duces cæcorum.

(97) Unus codex Reg. τί χρὴ γίνεσθαι.

(98) Reg. primus προεστῶτος τὴν φροντίδα καὶ τὴν δοκιμασίαν ποιουμένου.

(99) Veteres duo libri ὡς Θεοῦ οἰκονομίαν κατὰ Θεὸν ὀφείλουσαν ἐγχειρίζεσθαι. Paulo post iidem mss. εὐαρέστως τῷ Θεῷ.

dito munere fungi posse modo Domino grato. Et in summa necessarium fuerit præfectum in omni negotio sacræ Scripturæ meminisse, quæ sic habet: *Fac omnia cum consilio* ⁴⁵.

INTERROGATIO CV.

Nunquid ii qui accedunt ad fratres debeant statim artes ediscere.

RESPONSIO.

Præpositi judicabunt.

INTERROGATIO CVI.

Cujusmodi multis in fratrum societate uti oporteat ad peccatores convertendos.

RESPONSIO.

Tempus et modus præpositorum judicio decernatur, spectatis tum vigore ac ætate corporis, tum habitu animi, tum discrimine peccati.

INTERROGATIO CVII.

Si quis dicat cupere se cum fratribus vivere, sed tamen propter obsequium quod suis secundum carnem propinquis præstandum est, aut etiam propter tributa sæpe impediatur quomodo omnino amplectatur hujusmodi vitam, an accessus ad fratres ei permitti debeat.

RESPONSIO.

Cupido quidem æqui bonique non excinditur sine periculo: neque tamen ei, qui semel ingressus sit, tempus et facultatem res externas et a vita secundum Deum instituta alienas tractandi dare tutum est. Quod si ingressus quis seipsum rebus internis dedat, nec quidquam secum afferat eorum quæ externa sunt, is meliorem de se spem ostendit.

453 INTERROGATIO CVIII.

An conveniat præfectum, præfecta absente, cum sorore aliqua loqui de iis quæ ad fidei ædificationem pertinent.

RESPONSIO.

In his non servatur præceptum Apostoli, qui dixit: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant* ⁴⁶.

INTERROGATIO CIX.

An conveniat præfectum cum præfecta frequenter colloqui: et maxime si id aliquos fratres offendat.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dixerit: *Ut quid enim libertas mea judicatur ab alia conscientia* ⁴⁷? non abs re fuerit imitari ipsum dicentem: *Non usi sumus hac potestate, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi* ⁴⁸; et quoad fieri potest, rariora brevioraque colloquia facere operæ pretium est.

⁴⁵ Eccle. xxxii, 24. ⁴⁶ I Cor. xiv, 40. ⁴⁷ I Cor. x, 29. ⁴⁸ I Cor. ix, 12.

(1) Vocem *ἀγίας* addidi ex antiquis tribus libris.

(2) Edmī λέγει. At duo mss. λέγη.

(3) Veteres tres libri τοῖς ἔσω. Aliquanto post Reg. secundus et edmī ἐξῶθεν περιφέρων. Alii duo mss. ἐπισφῆρων. Reg. primus ἐπιφέρων.

τῷ Κυρίῳ τὸ ἐγχειρισθὲν οἰκονομεῖν. Καὶ καθόλου ἐν παντὶ πράγματι τὸν προσετώτα μνημονεύειν ἀναγκαῖον τῆς ἀγίας (1) Γραφῆς λεγούσης· Μετὰ βουλῆς πάντα ποίσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕ'.

Εἰ χρὴ τοὺς εἰσερχομένους εἰς ἀδελφότητα εὐθέως τέχνας διδάσκειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ προεστώτες δοκιμάσουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΣ'.

Ποίοις ἐπιτιμίοις κεχρηῆσθαι δεῖ ἐν ἀδελφότητι τρὸς τὴν τῶν ἁμαρτανόντων ἐπιστροφὴν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν τῇ τῶν προεστώτων δοκιμασίᾳ γνωρίζεσθω ὁ καιρὸς καὶ ὁ τρόπος κατὰ τε τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος καὶ ἐξεν ψυχῆς, καὶ ἁμαρτηματος διαφορὰν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΖ'.

Ἐάν τις ἐπιθυμίαν ἔχειν λέγη (2) τοῦ συζῆν ἀδελφότητι, διὰ δὲ τὴν πρὸς τοὺς οἰκείους κατὰ σάρκα θεραπείαν, ἢ καὶ διὰ τελέσματα πολλάκις ἐμποδίζεται, ἅπαξ εαυτὸν ἀποδοῦναι τῷ τοιούτῳ βίῳ, εἰ χρὴ συγχωρεῖν αὐτῷ τὴν πρὸς ἀδελφούς εἴσοδον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν μὲν τοῦ καλοῦ ἐπιθυμίαν ἐγκόπτειν οὐκ ἀκίνδυνον· οὐ μὴν οὐδὲ τῷ εἰσιόντι καιρὸν διδοῦναι τὰ ἐξῶθεν καὶ ἀλλότρια τοῦ κατὰ Θεὸν βίου λογοποιεῖν ἀσφαλές. Εἰ δὲ εἰσιὼν εαυτὸν ἀποδίδωσι τοῖς ἔσωθεν (3) μηδὲν τῶν ἐξῶθεν ἐπισφῆρων, ἐλπίδα ἔχει χρηστοτέραν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ'.

Εἰ χρὴ τὸν προεστώτα ἐκτὸς τῆς προεστῶσης λαλεῖν (4) ἀδελφῇ τινι τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν τούτοις οὐ σώζεται τὸ τοῦ Ἀποστόλου παράγγελμα, εἰπόντος· Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΘ'.

Εἰ χρὴ τὸν προεστώτα μετὰ τῆς προεστῶσης συνεχῶς διαλέγεσθαι, καὶ μάλιστα ἐάν τινες τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τούτῳ (5) βλάπτωνται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Ἴνα τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνειδήσεως; καλὸν μιμῆσθαι αὐτὸν (6) λέγοντα, ὅτι Οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ὅση δύναμις ἐπὶ τὸ σπανιώτερον καὶ εὐαπαλλακτότερον συντέμνειν τὰς συντυχίας.

(4) Codex Colb. προεστῶσης ἀδελφαῖς λαλεῖν τὰ. Nec ita multo infra duo mss. et Voss. παράγγελμα λέγοντος.

(5) Codex Colb. ἐπὶ τούτο.

(6) Reg. primus et Voss μιμῆσθαι αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙ΄.

Εἰ χρῆ, ἐξομολογουμένης ἀδελφῆς τῷ πρεσβυτέρῳ, καὶ τὴν πρεσβυτέραν παροῖναι (7).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Εὐσχημονέστερον καὶ εὐλαβέστερον μετὰ τῆς πρεσβυτέρας (8) πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἢ ἐξαγόρευσις γενήσεται, τὸν δυνάμενον ἐπιστημόνως τὸν τρόπον τῆς μετανοίας καὶ τῆς διορθώσεως ὑποθέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΑ΄.

Εἰ, τοῦ πρεσβυτέρου γενέσθαι τι προστάξαντος ἐν ταῖς ἀδελφαῖς παρὰ γνώσιν (9) τῆς πρεσβυτέρας, εὐλόγως ἀγανακτεῖ ἢ πρεσβυτέρα.

ΑΠΟΡΙΣΙΣ.

Καὶ σφόδρα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΒ΄.

Ἐάν τις προσέλθῃ τῷ κατὰ θεὸν βίῳ, εἰ ἀκόλουθόν ἐστὶ τὸν προστάτῃ ἀνευ γνώμης τῶν ἀδελφῶν τὸν τοιοῦτον προσδέχεσθαι (10), ἢ δεῖ καὶ αὐτοῖς πρότερον ἀνατίθεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ μετανοοῦντος συγκαλεῖσθαι τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας διδάσκει. Ὡστε ἀναγκαῖον πολὺ μᾶλλον ἐν γνώσει πάντων τῶν ἀδελφῶν προσδεχθῆναι (11) τὸν προσερχόμενον, ἵνα καὶ συγχαρῶσιν ἀλλήλοις, καὶ συνεύξωνται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΓ΄.

Εἰ δύναται ὁ φρονιτὴς ψυχῶν ἐγχεχειρισμένος φυλάξαι τὸ, « Ἐάν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά » ἐπειδὴ πρὸς πολλὰ (12) καὶ διάφορα πρόσωπα ἔχει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ σοφωτάτου Σολομῶντος εἰπόντος, Καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι, εἶδέναι χρῆ, ὅτι καὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ ἐξουσίας, καὶ ἐλέγχου, καὶ παρακλήσεως, καὶ φειδοῦς, καὶ παρόρησις, καὶ χρηστότητος καὶ ἀποτομίας, καὶ ἀπαξιαπλῶς παντὸς πράγματος καιρὸς ἐστὶν ἴδιος. Ὡστε ποτὲ μὲν τὰ τῆς ταπεινοφροσύνης δεῖκνυεῖν (13), καὶ μιμῆσθαι ἐν ταπεινώσει τὰ παιδιά, καὶ μάλιστα ὅτε καιρὸς ἐστὶ τῶν εἰς ἀλλήλους τιμῶν καὶ καθηκόντων, καὶ τῆς περὶ τὸ σῶμα ὑπηρεσίας ἢ θεραπείας, ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξε · ποτὲ δὲ τῆ ἐξουσία κεχρησθῆναι, ἣν ἔδωκεν ὁ Κύριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν, ὅταν ἡ χρῆ ἐπιζητῆ τὴν παρόρησιαν. Καὶ, ἐν καιρῷ μὲν παρακλήσεως τὸ χρῆσθαι ἐνδείκνυσθαι, ἐν καιρῷ δὲ ἀποτομίας τὸν ζῆλον ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐφ' ἑκάστου (14) τῶν ἄλλων ὁμοίως.

⁴⁹ Matth. xviii, 3. ⁵⁰ Eccl. iii, 1. ⁵¹ II Cor. xiii, 10.

(7) Reg. primus καὶ τὴν πρεσβυτιν παροῖναι.

(8) Antiqui duo libri perinde ut editi διὰ τῆς πρεσβυτέρας, *per ipsam seniore*. At Colb. μετὰ τῆς πρεσβυτέρας. Quodnam sit illud confessionis genus, de quo loquitur Basilius, non aperte quid in ex Græcis liquet : sed tamen cum agatur de confessione, quæ presbytero fit, longe probabilius videtur de confessione sacramentali sermionem haberi. Aliquanto post codex Colb. τὸν δυνάμενον εὐσχημόνως καὶ κατὰ τὴν ἐπιστημόνως τὸν τρόπον.

(9) Codex Colb. παρὰ γνώμην. Mox idem mss. καὶ σφόδρα εὐλόγως.

Α

INTERROGATIO CX

An sorore seniori confitente. adesse oporteat etiam ipsam seniore.

RESPONSIO.

Honestius cautiusque coram ipsa seniore fiet confessio seniori, qui scite ac prudenter pœnitentiæ atque correctionis modum possit suggerere.

INTERROGATIO CXI.

Cum senior ipse jussit aliquid a sororibus fieri, nesciente ipsa seniore, an senior illa jure ac merito indignetur.

RESPONSIO

Jure optimo.

INTERROGATIO CXII.

Si quis accedit ad vitam quæ secundum Deum est, conveniuntne talem recipi a præfecto citra fratrum notitiam : an potius hoc cum illis quoque prius communicari oporteat.

RESPONSIO.

Dominus docet ob pœnitentem amicos ac vicinos convocari. Quare multo magis necessarium est, ut is qui accedit, scientibus **454** cunctis fratribus suscipiatur, ut simul inter se et gaudeant, et precentur.

INTERROGATIO CXIII.

An possit is cui animarum cura concredita est, observare illud : « Nisi conversi fueritis et facti fueritis sicut parvuli » : quandoquidem res illi est cum multis personis et diversis.

RESPONSIO.

Cum sapientissimus Salomon dixerit ⁵⁰ : *Tempus est omni rei, scire debemus et humilitati, et potestati exercendæ, et reprehensioni, et exhortationi, et misericordiæ, et libertati loquendi, et benignitati, et severitati, et, ut uno verbo dicam, rei cuique suum tempus esse.* Quare sunt aliquando edenda humilitatis specimina, puerorumque imitanda est humilitas : et maxime tum cum tempus est mutui honoris et officiorum præstandorum, operæque et curæ circa corpus adhibendæ, quemadmodum Dominus docuit ; aliquando vero potestate a Domino ad ædificationem, non autem ad destructionem ⁵¹ tradita utendum est, cum videlicet necessitas postulat loquendi libertatem. Et ut exhortationis tempore exhibenda est benignitas : ita tempore severitatem exigente, æmulatio est ostendenda, atque in reliquis rebus singulis, eodem modo.

D

(10) Reg. primus τοιοῦτον δέχεσθαι. Codex Colb. δέξασθαι. Ibidem editi καὶ αὐτοῦς. Antiqui tres libri præter Combef. αὐτοῖς. recte.

(11) Sic Vossii liber et alii duo. Editi et duo mss. ἐν γνώσει τῶν ὁμοφύλων προσδεχθῆναι *non citra notitiam eorum qui uno animo vivunt*. Mox Reg. primus συγχαρῶσι καὶ συνεύξωνται ἀλλήλοις.

(12) Editi καὶ πολλὰ. At Vossii vetus liber et alii quatuor πρὸς πολλὰ.

(13) Veteres duo libri cum Voss. μὲν ταπεινοφροσύνην δεῖκνυεῖν.

(14) Codex Colb. ἐφ' ἑκάστῳ.

INTERROGATIO CXIV.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΑ΄.

Cum Dominus præcipiat ⁵²: « *Si quis te adegerit ad militarium unum, vade cum illo duo;* » *itemque Apostolus doceat, ut subjecti simus alter alteri in timore Christi* ⁵³, *num cuivis et quodvis imperanti obediendum sit.*

RESPONSIO.

Imperantium differentia obedientiæ eorum quibus imperatur, nihil officere debet; neque enim Moses Jothor rectum sibi consilium dantem aspernatus est ⁵⁴. Cum autem eorum, quæ jubentur, exiguum non sit discrimen alia siquidem adversantur mandato Domini, aut corrumpunt illud, aut re, quæ prohibita sit, admista, ipsum multis modis coinquinant: alia conveniunt cum mandato: alia, etiamsi aperte cum eo non conveniant, adjuvant tamen, ac veluti adminicula quædam mandatisunt), necesse est meminisse Apostoli, qui dicit: *Propheetias nolite spernere: omnia autem probantes, quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos* ⁵⁵; ac rursus: *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi* ⁵⁶. Quare si quid quod omnino cohæreat cum mandato Domini, aut ei conducatur, nobis præcipitur, **455** id tanquam Dei voluntatem studiosius diligentiusque suscipere debemus, exsequentes quod dictum est: *Obedientes alter alteri in charitate Christi* ⁵⁷. Cum vero aliquid quod contrarium sit mandato Domini, aut id corrumpat, aut inquinet, nobis ab aliquo præceptum fuerit, tunc opportune dicemus: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus* ⁵⁸; memores Domini, qui ait: *Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo, quia non noverunt vocem alienorum* ⁵⁹; et Apostoli etiam qui securitatis nostræ gratia ausus est vel ipsos angelos perstringere his verbis: *Etiamsi nos ipsi, aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit* ⁶⁰. Ex quibus illud docemur, quod licet ne essitudine maxima nos attingat, et gloria præter modum excelat, qui vetat, quod a Domino imperatum est, aut contra quod ille vetuerit, faciendum suadeat is cuivis Dominum diligenti fugiendus est aut etiam execrationi habendus.

Τοῦ Κυρίου προστάσσοντος, « Ἐάν τις σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἓν, ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο » καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος, ὑποτάσσεσθαι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ, εἰ δεῖ παντὶ καὶ ὃ τι δῆποτε (15) ἐπιτάσσοντι ὑπακούειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῶν μὲν ἐπιτασσόντων ἡ διαφορὰ οὐδὲν ὀφείλει παραβιάπτειν τὴν ὑπακοὴν τῶν ἐπιτασσομένων· οὔτε γὰρ Μωσῆς παρήκουσε τοῦ Ἰοθὸρ ἀγαθὰ συμβουλεύσαντος· τῶν δὲ ἐπιτεταγμένων διαφορὰς οὐκ ὀλίγης οὔσης (τὰ μὲν γὰρ ἐναντίως ἔχει πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου (16), ἢτοι παραφθείροντα αὐτήν, ἢ μολύνοντα πολλαχῶς ἐπιμιξίᾳ τοῦ κεκωλυμένου· τὰ δὲ συνεμπίπτει τῇ ἐντολῇ· τὰ δὲ, κἂν μὴ συνεμπίπτῃ κατὰ τὸ προφανές, ἀλλὰ συμβάλλεται, καὶ οἰονεῖ βοήθειά τις ἐστὶ τῆς ἐντολῆς), ἀναγκαῖον (17) μεμνησθαι τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δὲ δοκιμάζοντες, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντός εἶδους πονηροῦ (18) ἀπέχεσθε· καὶ πάλιν. Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαίρομενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε ἂν μὲν τι συνεμπίπτον τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου, ἢ συμβαλλόμενον ἐπιταχθῶμεν, ὡς τοῦ Θεοῦ θέλημα σπουδαιότερον καὶ ἐπιμελέστερον καταδέχεσθαι χρή, πληροῦντας τὸ εἰρημένον· Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ· ὅταν δὲ τι ἐναντίον τῇ τοῦ Κυρίου ἐντολῇ, παραφθεῖρον ἢ μολύνον αὐτήν ἐπιταχθῶμεν παρά τινος, καιρὸς εἰπεῖν τότε· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις· μνημονεύοντας τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἀλλοτρίω δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν (19), ἀλλὰ φεύγονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτρίων τὴν φωνήν· καὶ τοῦ Ἀποστόλου τολμήσαντος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας καὶ αὐτῶν καθάψασθαι τῶν ἀγγέλων δι' ὧν φησι· Κἂν ἡμεῖς αὐτοὶ ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα, ὅτι, κἂν πολὺ γνήσιός τις ᾖ, κἂν ὑπερβαλλόντως (20) ἐνδοξὸς ὁ κωλύων τὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον, ἢ προτρέπων ποιεῖν τὸ ὑπ' αὐτοῦ κεκωλυμένον, φευκτός ἢ· καὶ βδελυκτός ὀφείλει εἶναι ἐκάστῳ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον.

D rion.

⁵² Matth. v, 41. ⁵³ Ephes v, 21. ⁵⁴ Exod. xviii, 19. ⁵⁵ I Thess. v, 20-22. ⁵⁶ II Cor. x, 4, 5. ⁵⁷ Ephes. iv, 2. ⁵⁸ Act. v, 29. ⁵⁹ Joan. v, 10. ⁶⁰ Galat. 1, 8.

(15) Editi et mss. aliquot οἰαδῆποτεουν, cuivis imperanti. Reg. primus ὡδῆποτε ἐπιτ. sensu non dissimili. At codex Colb. ὃ τι δῆποτε ἐπιτ, quidvis imperanti: quod melius videtur et verius.

(16) Unus ms. ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Ibidem duo mss. τὰ δὲ ἐστὶν ἢτοι παραφθείροντα.

(17) Veteres duo libri ἀναγκαῖον οὖν.

(18) Vulgatæ tres editiones et unus ms. ἀπὸ παντός ἔργου πονηροῦ, ab omni opere malo. Alii tres

mss. præter Voss. ἀπὸ παντός εἶδους πονηροῦ, ab omni specie mala.

(19) Reg. tertius ἀκολουθήσουσιν, et ita quoque in Reg. primo scriptum invenitur manu secunda.

(20) Veteres duo libri et editi καὶ ὑπερβαλλόντως. Reg. primus κἂν ὑπερβαλλόντως. Ibidem idem ms. cum Colb. κωλύων τι τῶν προστεταγμένων ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἢ. Mox iidem mss. κεκωλυμένον, βδελυκτός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΕ΄.

Πῶς ὑπακούειν ἀλλήλοις χρή.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὡς δούλους (21) δεσπόταις, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προσταταγμένον, ὅτι Ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι μέγας ἔστω πάντων ἐσχατος, καὶ πάντων δούλος. Οἷς ἐπιφέρει δυσωπητικώτερον. Ὡσπερ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον (22). Διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ Πνεύματος δουλεύετε ἀλλήλοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΣ΄.

Μέχρι πόσου ὑπακούειν δεῖ ἐν τῷ κανόνι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ Ἀπόστολος ἐδείξε, προθεῖς ἡμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ὑπακοήν, ὡς Ἐγένετο ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ καὶ προειπὼν. Τοῦτο φρονεῖσθε ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΖ΄.

Ὁ μὴ πληροφορούμενος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν πρὸς τὴν προκειμένην ἐντολήν ἐπιτάγμασι, τέχνην δὲ (23) μαθεῖν ἐπιζητῶν, ποῖον [πάθος νοσεῖ, καὶ εἰ χρή αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τοιοῦτος καὶ ἀυθάδης, καὶ αὐτάρεσκός ἐστι, καὶ ἄπιστος· ὅτι οὐκ ἐφοβήθη τὸ κριμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Εἰ γὰρ καθ' ἡμέραν καὶ καθ' ὥραν προσδοκᾷ τις τὸν Κύριον ἀγωνιᾷ πῶς τὴν σήμερον ἀργὸς μὴ παρέλθῃ, καὶ πλέον οὐδὲν περιεργάζεται. Εἰ δὲ ἐπιταχθεὶς μαθεῖν τέχνην, ἐν τῇ ὑπακοῇ ἔχεται τὸ κέρδος τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, καὶ μὴ ἐν τῇ ὑπερθεσεῖ τὸ κριμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΗ΄.

Ὁ ζπουδαῖος εἰς τὴν ἐντολήν, καὶ ἐργαζόμενος οὐχ ὁ ἐπιτάσσεται, ἀλλ' ὁ αὐτὸς θέλει, ποῖον μισθὸν ἔχει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αὐταρεσκίας. Τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος. Ἐκαστος ἡμῶν (24) τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδομήν, καὶ περισσοτέρως δυσωπούντος ἐν τῷ ἐπενεγκεῖν (25). Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσε, γνωρίζειν ὀφείλει τὸν ἑαυτοῦ κίνδυνον ὁ αὐτάρεσκός· ἐλέγχεται δὲ ὁ αὐτὸς καὶ ἀνυπότακτος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΘ΄.

Εἰ ἔξεστιν ἐκάστῳ παραιτεῖσθαι τὸ ἐγχειρισθέν ἔργον, καὶ ἄλλο ἐπιζητεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῆς ὑπακοῆς, καθὼς προεῖρηται, μέχρι θανά-

⁶¹ Marc. x, 44. ⁶² ibid. 45. ⁶³ Galat. v. 13. ⁶⁴ Philipp. ii, 8. ⁶⁵ ibid. 33. ⁶⁶ Luc. xii, 40.

⁶⁷ Rom. xv, 2. ⁶⁸ ibid. 3.

(21) Editi ὡς δούλος. Reg. primus ὡς δούλον. Alii duo mss. ὡς δούλους.

(22) Codex Colb. ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰρημένον. Ali-

quanto infra duo mss. cum Voss. ὁ Ἀπόστολος ἐδέ-

δαξε. Ibid. Voss. et Colb. προσθεῖς ἡμῖν.

PATROL. GR. XXXI.

A

INTERROGATIO CXV.

Quomodo alter alteri obedire debeat.

RESPONSIO.

Velutidominis servi, prout a Domino præceptum est: *Qui vult inter vos esse magnus, sit omnium ultimus et omnium servus*⁶¹. Quibus hæc efficaciora et ad persuadendum aptiora adjungit: *Quemadmodum Filius hominis non venit ut ministraretur, ei sed ut ministraret*⁶²; item prout ab Apostolo dictum est: *Per charitatem Spiritus servite invicem*⁶³.

INTERROGATIO CXVI.

Ad quosnam terminos sese debet extendere obedientia, ut servetur mensura, qua Deo placere possimus.

RESPONSIO.

Hoc Apostolus docuit, proposita nobis obedientia Domini, qui *Factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*⁶⁴; quin et dixerat antea: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu*⁶⁵.

INTERROGATIO CXVII.

Qui non assentitur iis quæ sibi quotidie injunguntur ut propositum quoddam mandatum conficiat, cupit vero artem ediscere, quali morbo laboret et nunquid debeat tolerari.

RESPONSIO.

Qui est hujusmodi, is et contumax, et sibimetipsi placens, et incredulus est: quandoquidem non timuit iudicium Domini, qui dixit: *Estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet*⁶⁶. Si quis enim diebus **456** singulis et quavis hora Dominum exspectet, is sollicito animo est, ne diem hodiernum otiosus prætereat, nihilque amplius curat. Quod si jussus fuerit artem ediscere, ex obedientia id lucrum referat, ut placeat Deo, non autem condemnetur ob procrastinationem.

INTERROGATIO CXVIII.

Qui strenuus est in mandato conficiendo, sed facit quod sibi non præcipitur, sed quod ipse vult, qualem mercedem habet.

RESPONSIO.

Illius qui sibi placet. Cum autem Apostolus dicat: *Unusquisque nostrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem*⁶⁷, magisque nos invitet his quæ subjungit verbis: *Nam et ipse Christus non sibi placuit*⁶⁸; imminens sibi periculum nosse debet, qui placet sibimetipsi; quin etiam ille idem contumax esse et intractabilis convincitur.

INTERROGATIO CXIX.

An liceat unicuique assignatum sibi opus recusare et aliud petere.

RESPONSIO.

Cum obedientia, sicut jam dictum est, limites

(23) Vocula δὲ addita est ex antiquis duobus libris.

(24) Editi ἑκαστος ἡμῶν. At mss. duo ἡμῶν.

(25) Veteres quatuor libri ἐπενεγκεῖν. Editi ὑπενεγκεῖν.

suos ad mortem usque extendat, delatum munus qui recusat, et requirit aliud, primum violat obedientiam, et aperte declarat se minime abnegasse semetipsum : deinde etiam aliorum plurium malorum tum sibi, tum cæteris auctor existit. Aperit enim plerisque januam contradictionis ac, seipsum ad hanc assuefacit. Et quoniam non potest unusquisque judicare quid conducat sibi, non raro opus sibi noxium diligit. Ad hæc pravas fratribus suspiciones movet, tanquam si operi quod requirit, esset magis addictus, quam iis quibuscum operari necesse est. Quare, uno verbo, imperium detrectare multorum ac ingentium malorum radix est. Quod si inesse sibi rationem aliquam operis recusandi putet, declaret illam præfectis, idque ipsis expendendum relinquat.

INTERROGATIO CXX.

An conveniat aliquo abire, moderatore non prius commonefacto.

RESPONSIO.

Cum Dominus dicat : *Neque enim a meipso veni sed ille me misit*⁶⁹, quanto magis unusquisque nostrum non debet sibi illud permittere ? Enimvero id qui sibi indulgit, clare ostendit laborare se morbo superbiæ, seque esse obnoxium iudicio Domini qui dixit : *Quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum*⁷⁰. Et in summa quidquam sibi permittere, id vitio datur.

457 INTERROGATIO CXXI.

An liceat graviora opera recusare.

RESPONSIO.

Qui vere et sincere Deum diligit, et constanter ac certo expectat retribuendam a Domino mercedem, nequaquam præsentibus contentus est, sed semper aliquam requirit accessionem, et quiddam amplius exoptat. Et tametsi supra vires quidpiam efficere videtur, non tamen est securus, tanquam qui mensuram impleverit; quin potius sollicitudinem assiduam patitur, velut qui longe absit a debita perfectione, audiens Dominum ita præcipientem : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt, tum dicite : Servi inutiles sumus : quod debebamus facere, fecimus*⁷¹; item cum audit Apostolum, cui mundus crucifixus erat, et ipse mundo⁷², qui hæc dicere veritus non est ; *Ego me nondum arbitror comprehendisse. Unum autem quæ quidem retrosunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens*

⁶⁹ Joan. vii, 28. ⁷⁰ Luc. xvi, 15. ⁷¹ Luc. xvii, 10.

(26) In Vossii codice et in Reg. primo pro μέτρον legitur ὄρον.

(27) Codices nonnulli ἀντιλογίας τοῖς λοιποῖς, cæteris. Mox duo mss. καὶ ἑαυτὸν προσεθίξει. Subinde duo quoque mss. ἕκαστος δοκιμάσει.

(28) Codex Colb. τὸ ἔργον. Mox editi μᾶλλον ἢ οἷς Vox μᾶλλον et in Vossii codice et in quatuor aliis non legitur.

(29) Reg. primus Οὐδὲ γὰρ ἐγώ. Aliquanto post.

A του ἐχούσης τὸ μέτρον (26), ὁ τὸ ἐγγχειρισθὲν παραιτούμενος, καὶ ἄλλα ἐπιζητῶν, πρῶτον μὲν τὴν ὑπακοὴν διαφθείρει, καὶ φανερός ἐστι μὴ ἀρνησάμενος ἑαυτὸν· ἔπειτα καὶ ἐτέρων κακῶν πλειόνων ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς λοιποῖς αἰτίας γίνεται. Καὶ γὰρ θύραν ἀντιλογίας τοῖς πολλοῖς ἀνοίγει (27), καὶ ἑαυτὸν πρὸς ταύτην ἐθίζει. Καὶ ἐπεὶ μὴ δύναται ἕκαστος δοκιμάζειν τὸ συμφέρον, ἐκλέγεται πολλάκις τὸ βλαβερόν ἑαυτῷ ἔργον. Καὶ ὑπονοίας δὲ πονηρὰς ἐμποιεῖ τοῖς ἀδελφοῖς, ὡς προπεπονθῶς ἢ τῷ ἔργῳ (28) ὅπερ ἐπιζητεῖ, ἢ οἷς συνργάζεσθαι ἀνάγκη. Ὡστε καθόλου τὸ μὴ ὑπακούειν πολλῶν καὶ μεγάλων κακῶν ἐστὶ ῥίζα. Εἰ δὲ τινα λόγου ἔχειν νομίζει τῆς παραιτήσεως τοῦ ἔργου, φανερούτω τοῦτον τοῖς προεστώσι, καὶ καταλιμπανέτω τῇ ἐκείνων

B δοκιμασία.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚ΄.

Εἰ δεῖ ἀπιέναι πῶς χωρὶς ὑπομονήσεως τοῦ προεστώτος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· Οὐδὲ γὰρ (29) ἀπ' ἑμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε· πόσω μᾶλλον ἕκαστος ἡμῶν ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν οὐκ ὀφείλει ; Ο γὰρ ἑαυτῷ ἐπιτρέπων δῆλός ἐστιν ὑψηλοφροσύνην νοσῶν, καὶ ὑποκείμενος τῷ κρίματι τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα (30) ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ καθόλου τὸ ἑαυτῷ ἐπιτρέπειν ὑπαίτιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΑ΄.

C Εἰ ἔξεστι (31) παραιτεῖσθαι τὰ βαρύτερα τῶν ἔργων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ γνήσιος ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἀγάπῃ, καὶ βέβαιος ἐν πληροφορίᾳ τῆς κατὰ τοῦ Κυρίου μισθαποδοσίας, οὐ τοῖς γινομένοις ἀρκεῖται, ἀεὶ δὲ προσθήκην ἐπιζητεῖ, καὶ τοῦ πλείονος ὀρέγεται. Κἂν ὑπὲρ δύναμιν (32) δόξῃ ποιεῖν τι, οὐκ ἀμεριμνεῖ, ὡς πληρώσας τὸ μέτρον· ἀγωνιᾷ δὲ ἀεὶ, ὡς ἀπολιμπανόμενος τοῦ πρὸς ἀξίαν, τοῦ Κυρίου ἀκούων προστάσσοντος, ὅτι· Ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διατεταγμένα, τότε λέγετε· Δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὁ ὀφειλομεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν· τοῦ δὲ Ἀποστόλου, ὃ ὁ κόσμος ἐσταυρωτο, καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ, μὴ ἐπισχυθέντος εἰπεῖν, ὅτι Ἐγὼ ἑμαυτὸν οὕτω λογιζομαι κατεληφέναι. Ἐν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπετοιμόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Ὅς,

⁷² Gal. vi, 14.

codex Colb. ἕκαστος ὑμῶν.

(30) Unus ms. βδέλυγμα ἐστίν. Ibidem Reg. tertius ἐνώπιον Κυρίου.

(31) Reg. primus εἰ ἔξεστί τι. Mox. idem ms. παρὰ τοῦ Θεοῦ μισθαποδοσίας.

(32) Reg. primus δύναμιν δόξῃ τὸ ἔργον· ἀγωνιᾷ δὲ ὡς ἀπολιμπανόμενος, etc. Aliquanto post codex Colb. διατεταγμένα ὑμῖν.

καίτοι ἐξουσίαν ἔχων, τὸ Εὐαγγέλιον καταγγέλλων, ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ζῆν. Ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, φησὶ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι, οὐχ (33) ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ' ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δώμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς. Τίς οὖν οὕτως ἀναίσθητος καὶ ἀπίστος, ὡς ἄρκεσθῆναί ποτε τοῖς ἤδη γενομένοις, ἢ παραιτήσασθαι τι ὡς βαρύτερον, ἢ κοπῶδες;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΒ΄.

Ἐάν τις, ἐπιτιμηθεὶς εὐλογίαν μὴ λαβεῖν, λέγῃ, ὅτι, « Ἐάν μὴ λάβω εὐλογίαν, οὐκ ἐσθίω » εἰ δεῖ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν τοσούτου ἐπιτιμίου ἄξιον τὸ παῖσμα, ὡς καὶ τοῦ φαγεῖν κωλυθῆναι, ὁ ἐπιτιμηθεὶς δοκιμάσει πάντως· εἰ δὲ μόνης τῆς εὐλογίας ἀνάξιός τις ἐκρίθη, συγχωρηθεὶς δὲ φαγεῖν οὐκ ἀνέχεται, ὡς ἀπειθῆς ἐν τούτῳ, καὶ φιλονεικος κρινέσθω· ἅμα καὶ ἑαυτὸν γνωρίζων καὶ ἐπιγινώσκων, ὅτι οὐχὶ θεραπεύει ἑαυτὸν τοῦτο ἐπιζητῶν, ἀλλὰ (34) ἀμαρτήματι συνάπτει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΓ΄.

Ἐάν τις λυπῆται μὴ ἐπιτρεπόμενος ποιεῖν, ὃ μὴ δύναται ἐπιτηδεύειν ποιεῖν, εἰ χρὴ αὐτοῦ ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τούτου εἶρηται πολλαχοῦ, ὅτι καθόλου τῷ θελήματι τῷ ἰδίῳ κεχρησθαι, ἢ ἐπιτρέπειν, παρὰ τὸν ὑγιῆ ἐστὶ λόγον· καὶ τῇ δοκιμασίᾳ τῶν πλειόνων μὴ ὑποτάσσασθαι ἀπειθείας καὶ ἀντιλογίας ἔχει τὸν κίνδυνον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΔ΄.

Εἰ δεῖ μετὰ αἰρετικῶν ἢ Ἑλλήνων (35) κατὰ συντυχίαν εὐρεθέντα πον, ἢ συνεσθίειν αὐτοῖς, ἢ ἀσπάζεσθαι αὐτούς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν μὲν ἀσπασμὸν τοῦτον δηλονότι τὸν κοινὸν ἐπ' οὐδενὸς ὁ Κύριος ἀπηγόρευσε, εἰπὼν· Ἐάν ἀσπάσησθε τοὺς φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; Οὐχὶ καὶ οἱ ἔθνη οὕτω ποιοῦσιν (36); περὶ δὲ τοῦ συνεσθίειν ἔχομεν παραγγελίαν τοῦ Ἀποστόλου, ἐπὶ τίνων χρὴ παραιτεῖσθαι τοῦτο, εἰπόντος· Ἐγραψα ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ μὴ συναναμίγνυσθαι (3) πόρνοις, καὶ οὐ πάντως ταῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ πλεονέκταις, ἢ ἄρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελεῖν. Νῦν δὲ ἔγραψα ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι (38). Ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλολά-

⁷³ Philipp. iii, 13, 14. ⁷⁴ I Cor. ix, 14. ⁷⁵ II Thess. iii, 8, 9. ⁷⁶ Matth. v. 47.

(33) Codex Colb. ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τινα, οὐχ. Aliquanto post idem ms. cum Reg. primo βαρύτερον καὶ κοπῶδες.

(34) Veteres duo libri: ὅτι οὐχὶ θεραπεύων ἑαυτὸν τοῦτο ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ καί. Subinde codex Colb. ἐπὶ ἀμαρτήματι. Quæri potest quid hoc loco vox εὐλογία significet: sed, ut verum fatear, nihil ea de re certo affirmari posse arbitror. Potest igitur

*A meipsum, ad destinatum per sequor, ad bravium superne vocationis Dei in Christo Jesu*⁷³. Qui cum sibi, utpote Evangelium annuntianti, ex Evangelio vivere liceret⁷⁴, ait: *In labore et fatigatione, nocte et die operantes, non quod non habeamus potestatem, sed ut nos ipsos formam demus vobis ad imitandum nos*⁷⁵. Quis igitur adeo stupidus est et incredulus, ut iis quæ fecerit, unquam acquiescat aut aliquid velut gravius aut laboriosus detrectet?

INTERROGATIO CXXII.

Cui hæc multa irrogata fuit, nimirum ut non accipiat benedictionem, si is dicat: « Nisi accepero benedictionem, non edo; » nunquid ferendus sit.

RESPONSIO.

Certe an peccatum tanta multa dignum sit, ut quis arceatur a sumendo cibo, prorsus judicabit qui pœnam hanc irrogavit. Quod si quispiam habitus fuerit benedictione sola indignus, et edendi facultate ei data, edere tamen recuset, is tanquam contumax in hoc et pervicax judicetur. Atque etiam noverit semetipsum, intelligatque se sibi, dum hoc facere cupit, non mederi, sed peccatum peccato adjungere.

INTERROGATIO CXXIII.

Si quis ægre ferat non permitti sibi, ut faciat quæ apte facere non potest, isne tolerandus est.

RESPONSIO.

De hac re dictum est plerisque in locis, quod in universum propria voluntate uti, aut pro arbitrio agere, alienum sit a recta ratione: itemque, quod plurimum judicio **458** non parere, est contumaciæ et contentionis periculum adire.

INTERROGATIO CXXIV.

Si quando forte incidere quispiam in hæreticos aut ingeuitiles, an is debeat aut cum ipsis cibum capere, aut ipsos salutare.

RESPONSIO.

Salutationem quidem, si videlicet communis illa sit et vulgaris, nullo modo vetuit Dominus, cum dixerit: *Si salutaveritis amicos vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et ethnici sic faciunt*⁷⁶? Quod vero ad cibum una capiendum attinet, habemus præceptum Apostoli, quo docemur in quibus hoc vitari debeat, ita loquentis: *Scrpsi vobis in epistola, ne commisceremini cum fornicariis, ac non omnino cum fornicariis hujus mundi, aut cum avaris, aut cum rapacibus, aut idolorum cultoribus: alioquin deberetis utique de hoc mundo exiisse. Nunc autem scrpsi vobis, ut ne commisceamini. Si aliquis, qui frater nominatur, est aut*

cipi ad arbitrium aut pro simplici præpositorum benedictione, aut pro Eucharistia.

(35) Reg. primus et Colb. αἰρετικῶν ἢ μετὰ Ἑλλήνων ἢ Ἰουδαίων. Editi et alii duo mss. ut in contextu.

(36) Antiqui duo libri ἔθνη οὕτω ποιοῦσι.

(37) Codex Colb. μὴ συναναμίγνυσθε.

(38) Reg. primus et Colb. μὴ συναναμίγνυσθε.

*fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi ne cibum quidem capiat*⁷⁷.

INTERROGATIO CXXV.

Cui munus aliquod creditum est, et nemine admonito facit aliquid præter id quod ei injunctum fuit, aut ultra quam ipsi præscriptum est, isne debet id munus retinere.

RESPONSIO.

Aliquid sibi metipsi assumere in universum displicet Deo: neque id convenit, neque expedit iis quibus vinculum conservandæ pacis in studio est. Quod si perseveraverit in sua protervia, præstat id officii ab ipso auferri. Non enim servat præceptum ejus qui dixit: *Unusquisque in quo vocatus est, fratres in hoc permaneat*⁷⁸: et quod ad commo-
B *vendum magis valet, addit: Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*⁷⁹,

INTERROGATIO CXXVI

Qua ratione quis non vincatur a voluptate eduliorum.

RESPONSIO.

Nempe si utilitatis rationem semper habere apud se statuerit ducem ac magistram eorum, quæ pro usu assumuntur, sive suavia fuerint, sive insuavia.

459 INTERROGATIO CXXVII.

Dicunt quidam fieri non posse, quin homo irascatur.

RESPONSIO.

Non continuo si fieri potest ut miles irascatur in oculis regis, rationi consentaneum est quod dicitur Etenim si hominis, qui secundum naturam æqualis est, aspectus id vitium coerceat propter dignitatis præstantiam, quanto magis idem vitabitur si cui sit persuasum, se motuum suorum Deum inspectorem habere? Deus enim, qui scrutatur corda et renes, multo magis videt animi motus, quam homo quæ oculis subjiciuntur.

INTERROGATIO CXXVIII.

Cum quis vult abstinentia supra vires uti, ita ut etiam in mandato quod sibi proponitur conficiendo impediatur, idne ipsi permittendum est.

RESPONSIO.

Quæstio hæc non mihi rite proposita videtur. Abstinentia enim non sita est in ciborum nihil ad rem pertinentium amotione, ex qua consequitur ea, quæ ab Apostolo redarguitur⁸⁰, immoderata corporis afflictatio, sed in perfecto a propriis voluntatibus secessu. Quam autem periculosum sit a mandato Domini excidere ob propriam voluntatem, ex Apostoli verbis liquet, ubi ait⁸¹: *Faciētes voluntates carnis, et cogitationum, et eramus natura filii iræ,*

⁷⁷ I Cor. v, 9-11. ⁷⁸ I Cor. vii, 24. ⁷⁹ Rom. xii, 3.

(39) Sic antiqui duo libri. Editi αὐτά.

(40) Codex Colb. ἀρθῆναι ἀπ' αὐτοῦ. Alii quidam mss. et editi ἀρθῆναι αὐτοῦ.

(41) Reg. primus et Colb. διὰ τὸ ὑπερέχον του.

τρῆς, ἢ λοιδοροῦς, ἢ μέθυσοῦς, ἢ ἄρπαξ, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΕ'

Τὸν πιστευόμενον ἔργον, καὶ ποιουντά τι χωρὶς ὑπομνήσεως παρὰ τὸ διατεταγμένον, ἢ ὑπὲρ τὸ διατεταγμένον αὐτῷ (39), εἰ δεῖ εἶχειν τὸ ἔργον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ μὲν ἑαυτῷ λαμβάνειν καθόλου ἀπαρέσκει Θεῷ. καὶ οὔτε πρόπει, οὔτε συμφέροι τοῖς ἐσπουδακίσει τὸν σύνδεσμον τῆς εἰρήνης φυλάσσειν· εἰ δὲ ἐπιμένοι προπετευόμενος, συμφέροι ἀρθῆναι ἀπ' αὐτοῦ (40) τὸ ἔργον. Οὐ γὰρ φυλάσσει τὸ πρόσταγμα τοῦ εἰπόντος· Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοὶ, ἐν τούτῳ μανέντω· καὶ ἔτι ἐντριπτικώτερον· Μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν ἑκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΖ'.

Πῶς ἂν τις ἠττηθῇ τῆς ἐν βρώμασι φιληθονίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κρινας τὸν λόγον τοῦ συμφέροντος, ὁδηγὸν καὶ διδάσκαλον ἔχειν ἀεὶ τῶν εἰς τὴν χρῆσιν παραλαμβανομένων, εἴτε ἡδέα εἴτε ἀηθῆ ταῦτα εἴη.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΖ'.

Λέγουσί τινες, ὅτι ἀδύνατόν ἐστι μὴ ὀργισθῆναι ἄνθρωπον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ δύνατόν ἐστι τῷ στρατιώτῃ ἐν ὄψει βασιλέως ὀργισθῆναι, οὐδὲ οὕτω λόγον ἔχει τὸ λεγόμενον, Εἰ γὰρ ἀνθρώπου ὄψεις ἰσοτίμου κατὰ τὴν φύσιν διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ (41) ἀξιώματος ἐκώλυσε τὸ πάθος· πόσῳ μᾶλλον, εἰς πληροφορηθῆ τις Θεὸν ἔχειν ἐπὶ ὀπτην τῶν ἰδίων κινήματων; Πολὺ γὰρ πλέον, ὁ Θεὸς, ὁ ἐτάξων καρδίας καὶ νεφρούς, βλέπει τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς, ἢ ἄνθρωπος τὰ εἰς πρόσωπον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΗ'.

Τῷ θέλοντι ἐγκρατεῦσθαι ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε καὶ εἰς τὴν προκειμένην ἐντολὴν ἐμποδίζεσθαι, εἰ δεῖ συγχωρεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐρώτημα οὐ κυρίως φαίνεται μοι πεποιημένον. Ἢ γὰρ ἐγκράτεια οὐκ ἐν ἀποχῇ ἀλόγων βρωμάτων (42) ἐστίν, ἐν ἧ συμβαίνει ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου κατηγορουμένη ἀρεθία σώματος, ἀλλ' ἐν τελείᾳ ἀναχωρήσει τῶν ἰδίων θελημάτων. Ὅσον δὲ ἔχει κίνδυνον διὰ τὸ ἴδιον θελημα τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἐκπεσεῖν, δῆλον ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ (43) Ἀποστόλου εἰρημένων, εἰπόντος. Ποιουντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἔμεν τέκνα φύσει ὀργῆς.

⁸⁰ Coloss. ii, 23. ⁸¹ Ephes. ii, 3.

(42) Combefisius illud, ἀλογα βρώματα, ita Latine reddidit, terreni cibi.

(43) Reg. primus ἐκ τῶν παρὰ του.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΘ΄.

Ὁ πολλά νηστεύων, ἐν δὲ τῇ μεταλήψει μὴ δυνάμενος ἀνέχεσθαι τοῦ βρώματος (44) τοῦ κοινοῦ, τί μᾶλλον ἐλέσθαι ὀφείλει, νηστεύειν μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐσθίειν μετ' αὐτῶν, ἢ, διὰ τὸ ἀμέτρως νηστεύειν, ἄλλων βρωμάτων ἔχειν χρεῖαν ἐν τῇ μεταλήψει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Νηστείας καιρὸς, οὐ τὸ θέλημα ἐκάστου, ἀλλ' ἡ χρεῖα (45) τῶν εἰς θεοσέβειαν ἤκόντων · καθὼς καὶ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων ἱστοροῦσι, καὶ παρὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ (46) Δαβὶδ μαθάνομεν. Ἐάν οὖν τις κατὰ λόγον τοιοῦτον νηστεύῃ, καὶ τοῦ δύνασθαι πάντως καταξιούται. Πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑ΄.

Πῶς χρὴ νηστεύειν, ὅταν χρεῖα γένηται νηστείας πρὸς τι τῶν εἰς θεοσέβειαν ἐπιζητούμενων · ὡς ἀναγκαζόμενον, ἢ μετὰ προθυμίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος, Μακάριοι οἱ οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, πάν τὸ συντελοῦν εἰς θεοσέβειαν, μὴ μετ' ἐπιθυμίας καὶ σπουδῆς γινόμενον, ἐπικίνδυνον. Ὡστε τὸν μὲν νηστεύοντα μὴ προθύμως (47) τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἀκίνδυνον · τὸ δὲ νηστεύειν ἐν καιρῷ χρεῖας τοιαύτης ἀναγκαῖον, τοῦ Ἀποστόλου μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τοῦτο πρὸς διδασκαλίαν ἡμετέραν διηγησαμένου τὸ, Ἐν νηστείαις πολλάκις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΑ΄.

Ὁ μὴ μεταλαμβάνων ὅθεν οἱ ἀδελφοὶ ἐσθίουσιν, ἀλλ' ἕτερον ἐπιζητῶν, εἰ καλῶς ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καθόλου τὸ ἐπιζητεῖν βρῶμα παρ' ἐντολήν ἐστι, τοῦ Κυρίου εἰπόντος · Μὴ ζητεῖτε (48) τί φάγητε, καὶ τί πίητε · καὶ μὴ μετεωρίζεσθε · καὶ καταπληκτικώτερον ἐπενεγκόντος · Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ. Τοῦ δὲ ἐπιτεταγμένου ἐστὶ πληρῶν ἐπιμελῶς τὸ, Διεδίδωτο δὲ ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΒ΄.

Ὁ λέγων, ὅτι βλάπτει με τοῦτο, καὶ λυπούμενος, ἐάν ἄλλο μὴ δοθῇ αὐτῷ (49), τί ἐστίν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φαίνεται, ὅτι οὐκ ἐπληροφορήθη τὴν ἐλπίδα Λαζάρου, οὔτε ἐγνώρισε τὴν ἀγάπην τοῦ πεπιστευμένου τὴν πάντων καὶ αὐτοῦ ἐπιμελείαν. Καθόλου δὲ οὔτε περὶ τοῦ βλάπτοντος ἢ ὠφελουτος ἑαυτοῦ ἐπι-

⁸² Act. xiii, 2, 3. ⁸³ Psal. xxxiv, 13. ^{83*} Hebr. x, 23. ⁸⁴ Matth. v, 6. ⁸⁵ II Cor. xi, 27. ⁸⁶ Luc. xii, 29. ⁸⁷ ibid. 30. ⁸⁸ Act. iv, 35.

(44) Codex Colb. τῶν βρωμάτων.

(45) Ait vir doctissimus Combefisius, accipiendum hunc locum de personis : cujus si sententiam amplectare, sic veritas velim : *Jejunii tempus non in cujusvis arbitrio, sed in eorum qui ad pietatem excolendam accedunt, necessitate situm est.*

(46) Illud, ἐκλεκτου, in duobus mss. non legitur. Quare facile adducerem ut crederem hanc

A

INTERROGATIO CXXIX.

Qui multum jejunat, ob idque in capiendo cibo communem escam sufferre non potest, utrum potius eligere debet, jejunarene cum fratribus, et una cum ipsis edere. an, immodici jejunii causa, in cibo sumendo aliis eduliis opus habere.

RESPONSIO.

Jejunii tempus non est arbitrium cujusque ; sed est, cum ea, quæ ad Dei cultum pertinent, id requirunt : quemadmodum et Acta apostolorum narrant ⁸², et ab electo Davide discimus ⁸³. Si quis igitur jejunat hunc in modum, utique consequitur etiam jejunandi facultatem. *Fidelis est enim qui repromisit ^{83*}.*

460 INTERROGATIO CXXX.

Quomodo jejunandum est, cum opus fuerit jejunio propter aliquid eorum quæ ad pietatem excolendam requiruntur : utrum tanquam coacte, an cum animi promptitudine.

RESPONSIO.

Cum Dominus dicat : *Beati qui esuriunt, et sitiunt justitiam ⁸⁴*, quidquid ad pietatem conducit, id nisi libenter ac studiose fiat, periculosum est. Quare qui jejunat quidem, sed id animo alacri non facit, vocatur in periculum ; cæterum in tempore necessitatis ejusmodi necesse est jejunare, quandoquidem Apostolus inter sua alia recte facta illud etiam ad docendos nos enumerat : *In jejuniis sæpe ⁸⁵.*

INTERROGATIO CXXXI.

Qui non capit cibos, quos fratres edunt, sed alios requirit, nunquid recte faciat.

C

RESPONSIO.

In universum cibos requirere contrarium est mandato, cum Dominus dixerit : *Nolite quærere quid manducetis, et quid bibatis : et nolite in sublime tolli ⁸⁶* ; cumque, quod ad perterrendum magis valet, statim addiderit : *Hæc enim omnia gentes inquirunt ⁸⁷*. Est autem ejus, penes quem distribuendi munus est, diligenter exsequi illud : *Dividatur autem singulis, prout cuique opus erat ⁸⁸.*

INTERROGATIO CXXXII.

Qui dicit : Id mihi nocet, et ægre fert, nisi aliud sibi datum fuerit, quid hoc est.

RESPONSIO.

Apparet, huic persuasum non esse de spe Lazari, neque ipsum charitatem illius cui omnium et suiipsius cura concredita est, perspectam habere. In universum autem non debet quivis de re

vocem oscitanter ab aliquo additam fuisse : eo-que magis, quod ejusmodi epithetum David a Basilio tribui non soleat.

(47) Codex Colb. μὴ προθύμως δέ. Mox idem ms. χρεῖας αὐτῆς.

(48) Vetus liber Colb. μὴ ζητεῖτε. Paulo post idem ms. cum Reg. primo καὶ ἐπιπληκτικώτερον.

(49) Illud, αὐτῷ, quod in vulgatis deest, in duobus mss. legitur. Ibidem codex Colb. τίς ἐστίν.

aut noxia aut expedienti iudicium sibi permittere : A sed id deferendum est ei, cuius munus est de eiusque utilitate iudicare : qui præcipue inquirat animæ emolumentum, sicque secundo loco ea quæ ad corporis necessitatem pertinent, subministret juxta Dei voluntatem.

INTERROGATIO CXXXIII.

Si vero ob cibum etiam murmuraverit.

RESPONSIO.

Eorum qui in deserto murmuravere ⁸⁹, iudicio obnoxius est. Ait enim Apostolus : *Neque murmuratis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt ab exterminatore* ⁹⁰.

INTERROGATIO CXXXIV.

Si iratus quispiam aliquid eorum, quæ necessaria sunt, accipere recuset.

RESPONSIO.

Qui ejusmodi est, etiamsi poscat, dignus est qui non impetret, quoad vitium illud, imo potius vitia illa sanata esse præpositus iudicaverit.

461 INTERROGATIO CXXXV.

An conveniat quempiam, labore defatigatum, quidquam consuetis amplius exposcere.

RESPONSIO.

Si laborem suscipit ob retribuendam a Deo mercedem, hinc laboris sui quærere non debet levamentum, sed semetipsum ad Domini præmium apparare, haud ignorans se ut pro labore remunerationem, ita quoque pro angustia consolationem a Domino consecuturum. Ille autem cuius ea provincia est, ut impleat illud : *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat* ⁹¹ ; debet necessario laborantem quemque cognoscere, et ut par est, curare.

INTERROGATIO CXXXVI.

An necesse sit omnes ad horam prandii convenire : et qui abfuerit, veneritque post prandium, quomodo nobis cum eo agendum sit.

RESPONSIO.

Si abfuerit quidem ob loci aut operis necessitatem, tamquam qui servet præceptum illius, qui dixit : *Unusquisque, in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat* ⁹² ; examine præmisso ignoscet communis disciplinæ inspector : sin cum simul occurrere potuisset, non festinavit, culpa hujusce negligentiae cognita, usque ad constitutam horam sequi diei maneat jejunus.

⁸⁹ Num. xi, 1. ⁹⁰ I Cor. x, 10. ⁹¹ Act. iv, 35. ⁹² I Cor. vii, 24.

(50) Sic mss. nonnulli. Editi λαβεῖν τὰ πρὸς.

(51) Reg. primus ἐπιζητεῖν πλείονα τῆς. Aliquanto post idem ms. τὸν κάματον ἀνέχεται, laborem perfert. Lectio optima.

(52) Sic antiqui tres libri. Illud, ἂν τις, in editis desiderabatur.

(53) Codex Colb. ἐν τῇ ὥρᾳ. Paulo post Reg. pri-

πέπειεν τὴν δευτεροσίαν ἕκαστος ἐφείλει· ἀλλὰ τῷ ἐπιταγμένῳ δοκιμάζειν τὸ ἕκαστῷ χρειῶδες, προηγουμένως τὸ ὄφελος τῆς ψυχῆς ἐπιζητοῦντι, καὶ οὕτω δευτέρῳ λόγῳ τὰ πρὸς τὴν χρειάν του σώματος οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ θέλημα του Θεου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΓ΄.

Ἐάν δὲ καὶ γογγύσῃ διὰ βρῶμα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ κριμα τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ γογγυσάντων ἔχει. Λέγει γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Μηδὲ γογγύζετε, καθὼς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ του ὀλοθρευτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΔ΄.

Ἐάν τις ὀργισθεῖς παραιτῆται λαβεῖν τι τῶν πρὸς (50) τὴν χρειάν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τοιοῦτος ἀξιὸς ἐστι, κἂν ζητῆ, μὴ λαβεῖν, ἕως ἐάν δοκιμάσῃ ὁ προσεστῶς, ὅτι ἐθεραπεύθη τὸ πάθος, μᾶλλον δὲ τὰ πάθη.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΕ΄.

Εἰ χρὴ τὸν κάματον αὐτὸν ἐπιζητῆσαι πλέον τι τῆς συνηθείας (51).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ ἐνεκεν τῆς παρὰ του Θεου μισθαποδοσίας τὸν κάματον ἀναδέχεται, οὐκ ἐντευθεν ἐπιζητεῖν ὀφείλει τὴν παραμυθίαν του κόπου, ἀλλὰ πρὸς τὴν του Κυρίου μισθαποδοσίαν ἑαυτὸν καταρτίζειν· εἰδὼς, ὅτι, ὡς τῆς ὑπὲρ του κόπου ἀμοιβῆς, οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως ὑπὲρ τῆς στενοχωρίας παρὰ του φιλανθρώπου Θεου καταξιοθήσεται. Ὁ μὲντοι ἐπιταγμένος ποιεῖν τὸ, Διεδίδοτο ἕκαστῳ, καθότι ἂν τις χρειάν εἶχεν (52), ἀναγκαίως ὀφείλει γνωρίζειν ἕκαστον τῶν κοπιώντων, καὶ θεραπεύειν κατὰ τὸ προσῆκον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΣ΄.

Εἰ ἀναγκαῖον πάντας συναγεσθαι τῇ ὥρᾳ (53) του ἄριστου, καὶ τὸν ἀπολιμπανόμενον, καὶ μετὰ τὸ ἄριστον ἐρχόμενον πῶς παρέλθωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν κατὰ ἀνάγκην του τόπου ἢ του ἔργου ἀπελείφθη, ὡς φυλάσσω τὸ παράγγελμα του εἰπόντος· Ἐκαστος, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω· ὁ τῆς κοινῆς εὐταξίας ἔφορος δοκιμάσας συγγνώσεται· εἰ δὲ δυνάμενος συμφθάσαι, οὐκ ἐσπούδασε (54), γνωρίσας τὸ ἔγκλημα τῆς ἀμελείας, ἄσιτος μεινᾶτω μέχρι τῆς τετυπωμένης ὥρας ἐν τῇ ἐπιούσῃ.

mus τόπου ἢ του καιρου, loci aut temporis necessitas. Ibidem Colb. ἀπελείφθη, ὁ τῆς κοινῆς, etc., brevius.

(54) Editi et unus ms. καὶ οὐκ ἐσπούδασε. Vocula καὶ in aliis duobus mss. non legitur, nec mihi dubium est quin melius absit. Mox codex Colb. ὥρας τῆς ἐπιούσης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΖ΄.

Εἰ καλόν ἐστὶ τὸ κρῖναι ἐπι τοσόνδε, εἰ τύχοι, χρόνον ἀποσχέσθαι τοῦδε τινος τοῦ βρώματός ἢ τοῦ πόματος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ (55) πέμφαντός με, πᾶσα κρίσις ἰδίου θελήματος ἐπισφαλής. Ὅπερ εἰδώς ὁ Δαβὶδ ἔλεγεν· Ὁμοσα, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐ τὰ ἐμὰ θελήματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΗ΄.

Εἰ χρὴ ἐπιτρέπεσθαι ἐν ἀδελφότητί τινα πλεον τῶν ἄλλων νηστεύειν ἢ ἀγρυπνεῖν, κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμφαντός με Πατρὸς, πᾶν ὅπερ αὐτὸς κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα ποιῆ, τοῦτο τοῦ μὲν ποιούντος ἐστὶν ἴδιον, τῆς δὲ θεοσεβείας ἀλλότριον· καὶ φόβος μήποτε ἀκούσῃ παρά (56) τοῦ Θεοῦ περὶ οὗ δοκεῖ ποιεῖν, Πρὸς σὲ ἢ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἄρξῃς αὐτοῦ. Καὶ τὸ ἐν συγκρίσει δὲ τῶν ἄλλων τὸ πλεον θέλει, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς καλοῖς, φιλονεικίας πάθος ἐστὶν ἀπὸ κενοδοξίας συμβαῖνον· ὅπερ ὁ Ἀπόστολος ἀπηγορευμένον δεικνύς φησιν (57)· Οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρίναι ἢ συγκρίναι ἑαυτούς τις τῶν ἑαυτοῦ συστανούτων. Διόπερ ἀφεμένους τῶν ἰδίων θελημάτων, καὶ τοῦ θέλειν δοκεῖν ὑπὲρ τοῦς λοιπούς (58) ποιεῖν τι, πείθεσθαι τῷ Ἀποστόλῳ χρὴ παραινοῦντι καὶ λέγοντι· Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. Φιλονεικία γὰρ, καὶ κενοδοξία, καὶ αὐταρέσκαια, παντελῶς ἀλλότρια τῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα νομίμως ἀγωνιζομένων. Διὸ φησι ποτὲ μὲν, Μὴ γενώμεθα (59) κενόδοξοι· ποτὲ δὲ, Εἴ τις δοκεῖ φιλονεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· καὶ ἄλλοτε, Ὁφείλομεν ἡμεῖς μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν· οἷς ἐπιφέρει ἐντραιτικώτερον· Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρρεσεν. Εἰ δὲ τις οἶεται χορῆζειν τοῦ πλείονος εἴτε ἐν νηστεία, εἴτε ἐν ἀγρυπνία, εἴτε ἐν ᾧδηποτε ἄλλῳ (60), ἀποκαλυπτέτω τοῖς τὴν κοινὴν ἐπιμέλειαν πεπιστευμένοις τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν, δι' ἣν νομίζει τοῦ πλείονος χρῆζειν· καὶ τὸ παρ' αὐτῶν δοκιμασθὲν παραφυλαττέτω. Πολλάκις γὰρ ἐτέρῳ μᾶλλον τρόπῳ τὸ ἱκανὸν τῇ χρείᾳ γενέσθαι (61) δεήσει.

⁵⁵ Joan. vi, 38. ⁵⁶ Psal. cxxviii, 106. ⁵⁷ Joan. vi, 38. ⁵⁸ Gen. iii, 16. ⁵⁹ II Cor. x, 12. ⁶⁰ I Cor. x, 31. ⁶¹ Galat. v, 26. ¹ I Cor. xi, 16. ² Rom. xv, 1. ³ ibid 3.

(55) Antiqui tres libri ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ. Editi et Reg. tertius ἀλλὰ τοῦ. Nec ita multo post tres mss. καὶ ἔστησα τοῦ. Editi καὶ ἔστηκα.

(56) Legitur ἀπὸ in duobus mss. pro παρά.

(57) Veteres duo libri cum Voss. δεικνύσι φάσκων. Ibidem Reg. primus τολμῶμεν κρῖναι ἢ.

(58) Reg. primus et Colb. et Voss. ὑπὲρ τοῦς πολλούς.

(60) Editi et unus ms. μὴ γενώμεθα. Alii tres

A INTERROGATIO CXXXVII.

Nunquid rectum sit hoc, ut aliquis, exempli causa, in animo statuat se ad aliquid certum tempus ab aliquo cibo aut potu abstinere..

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit : *Non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* ⁹³, omne judicium voluntatis propriæ periculo non vacat. Cujus rei ignarus David aiebat : *Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ* ⁹⁴, non voluntates meas.

INTERROGATIO CXXXVIII.

An in fratrum conventu cuiquam permitti debeat ut plusquam cæteri jejundet, aut vigilet ex propria voluntate.

RESPONSIO.

B Cum Dominus dixerit : *Descendi de cælo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris* ⁹⁵, quidquid quis fecerit ex propria voluntate, id cum facientis **462** sit proprium, alienum est a pietate ; et metuendum est, ne quando de eo, quod facere videtur, a Deo audiat : *Ad te conversio illius et tu dominaberis illius* ⁹⁶. Quin et in ipsis etiam bonis aliquid amplius præ cæteris velle, contentionis vitium est, a vana gloria profiscens : quod vetitum esse ostendens Apostolus ait : *Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant* ⁹⁷. Quare relictis propriis voluntatibus, eoque ut videri velimus aliquid excellentius facere quam reliqui, parere debemus Apostolo admonenti ac dicenti : *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite* ⁹⁸. Contendere enim, et efferri inani gloria, ac sibi placere, res sunt omnino alienæ ab iis qui bonum certamen legitime decertant. Quapropter, ait, modo quidem : *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi* ⁹⁹ : modo vero : *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei* ¹ : item in alio loco : *Debemus nos non nobismetipsis placere* ² : quibus hæc ad commovendum efficaciora adjungit : *Etenim Christus non sibi placuit* ³. Quod si quispiam existimat opus sibi esse asperitate majore, sive in jejuniis, sive in vigiliis, sive in quacunque alia re, patefaciat rei communi præfectis hanc ipsam rationem, ob quam asperitate majori indigere se arbitratur : quod autem ipsis probatum fuerit, observet. Sæpe enim alio potius modo necessitati ipsius consulere oportebit.

D

mss. γενώμεθα. Aliquanto post editi et duo mss. οἷς ἐπιφέρει. Alii duo mss. cum Voss. οἷς ἐπιφέρει.

(60) Reg. primus εἴτε ἐν ἄλλῳ οἷῳ ᾧδηποτε. Aliquanto post duo mss. ὑπόθεσιν ταύτην. Mox unus ms. cum Voss. δοκιμασθὲν παραφυλασσέσθω.

(61) Veteres duo libri præter Voss. Πολλάκις γὰρ ἐν ἐτέρῳ μᾶλλον τρόπῳ τὸ ἱκανὸν τῆς χρείας γενήσεται.

INTERROGATIO CXXXIX.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΑΘ'.

Aucto jejuniō, evadimus ad laborem debiliores. Quid igitur magis facto opus est: rescinderene laborem propter jejunium, an negligere jejunium propter laborem.

RESPONSIO.

Operæ præfium est jejunare, et edere juxta accommodatam pietati rationem; ut cum conficiendum fuerit Dei mandatum per jejunium, jejuneamus, ac vice versa, cum Dei mandatum cibum corpus corroborantem exigit, comedamus, non tanquam helluones, sed ut operarii Dei. Servandum est enim quod dictum est ab Apostolo: *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*⁴.

INTERROGATIO CXL.

Si quis temperans non fuerit in noxiis cibus capiendis, imo vero iis abunde sumptis incidat in morbum, nunquid ejus cura suscipienda sit.

RESPONSIO.

Intemperantia manifestam præfert nequitiam; atque in primis de hoc vitio sollicitum esse necesse est, ut remedium **463** ei afferatur. Etenim benignus Deus, quantum malum incontinentia sit, ostendere cum vellet, animam sæpe in iis etiam quæ corpori nocent, in vitium intemperantiæ labi permisit, si forte posset per corporalem morbum, quem intemperantiæ causa perferebat, suum ipsius detrimentum nosse, et adduci ad servandam in omnibus temperantiam. Cæterum curam corporis erga eos qui ob intemperantiam male afficiuntur, gerere quidem cito rationi et benignitati convenit, non tamen sine ullo examine, sed sollicite, ne forte corpore curando animam relinquamus incuratam. Quamobrem si quis quempiam ita affectum conspexerit, ut per corporis curationem probe eruditus sit, animamque vitiis propriis irretitam curet, adhibenda est ipsi corporalis cura. Quod si in curando corpore contemnere animam deprehendatur, præstabilius est, qui ejusmodi est, eum in doloribus iis, quos ob suam intemperantiam suffert, derelinqui, si forte temporis progressu ad sui ipsius et æterni supplicii notitiam perveniens, possit animæ sanitati providere. *Dum enim judicamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*⁵.

⁴ I Cor. x, 31. ⁵ I Cor. xi, 32.

(62) Codex Colb. Τι οὖν χρῆ ποιεῖν μᾶλλον.

(63) Unus ms. οἰκείου τῆς εὐσεβείας.

(64) Codex Colb. χρῆ αὐτοῦ ἐπιμελεῖσθαι. Aliquanto post editi et unus ms. ἐπὶ τῶν βλαπτόντων τὸ σῶμα. Alii duo mss. ἐπὶ τῶν τὸ σῶμα βλαπτόντων, rectius.

(65) Editio Paris. ἀλλὰ πεφροντικώτως, operarum, ut opinor, oscitantia. Aliæ duæ editiones et tres mss. πεφροντικώτως.

τῆς νηστείας ἐπιτεινομένης, ἀτονώτεροι γινόμεθα εἰς τὸ ἔργον. Τι οὖν χρῆ μᾶλλον (62) · ἐμποδίζειν τῷ ἔργῳ διὰ τὴν νηστείαν, ἢ παρορᾶν ἐκείνην διὰ τὸ ἔργον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ τὴν νηστείαν, καὶ τὸ φαγεῖν μετὰ λόγου τοῦ οἰκείου τῆς θεοσεβείας (63) παραλαμβάνεσθαι χρῆ · ἵνα, ὅταν μὲν ἐντολὴν Θεοῦ διὰ νηστείας κατορθωθῆναι δεοί, νηστεύσωμεν · ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ βρῶσιν ἐπιζητοῖ ἐνδυναμοῦσαν τὸ σῶμα, φάγωμεν, οὐχ ὡς γαστριμαχοί, ἀλλ' ὡς ἐργάται Θεοῦ. Φυλάσσειν γὰρ χρῆ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον · Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜ'.

Ἐάν τις μὴ ἐγκρατεύηται περὶ τὰ βλαβερά τῶν βρωμάτων, μεταλαμβάνων δὲ ἀφειδῶς, κακώσει περιπέση, εἰ χρῆ αὐτοῦ ἐπιμελείαν ποιεῖσθαι (64).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν ἀκρασία πρόδηλον ἔχει τὴν κακίαν · καὶ τοῦτου τοῦ πάθους προηγουμένως φροντίζειν ἀναγκαῖον, ὅπως θεραπευθῆ. Βουληθεὶς γὰρ δεῖξαι ὁ φιλόθρωπος Θεός, ἡλίικον κακὸν εἶναι τὸ μὴ ἐγκρατεύεσθαι, ἀφῆκε πολλάκις τὴν ψυχὴν καὶ ἐπὶ τῶν τὸ σῶμα βλαπτόντων κεχοῆσθαι τῷ πάθει τῆς ἀκρασίας, εἴαν ἄρα δυναθῆ διὰ τῆς κακώσεως τῆς σωματικῆς, ἢν ἐκ τῆς ἀκρασίας ὑπομένει, εἰς αἴσθησιν ἔλθεῖν τῆς ἰδίας βλάβης, καὶ ὀδηγηθῆναι πρὸς τὴν ἐν πᾶσιν ἐγκράτειαν. Τὴν δὲ ἐπιμελείαν τοῦ σώματος ἐπὶ τῶν ἐξ ἀκρασίας βλαπτομένων ποιεῖσθαι μὲν τάχα εὐλογον καὶ χρηστότητι πρέπον, οὐκ ἀδοκιμάστως δὲ, ἀλλὰ πεφροντικώτως (65), μήπως ἐν τῇ τοῦ σώματος θεραπείᾳ τὴν ψυχὴν ἀθεράπευτον καταλείπωμεν (66). Ὡστε, εἴαν μὲν ἐπίδη τις τὸν τοιοῦτον ἐκ τῆς τοῦ σώματος θεραπείας παιδευόμενον εὐγνωμόνως (67), καὶ τῆς ψυχῆς ἐν τοῖς ἰδίοις πάθεσιν ἐπιμελεῖσθαι, προσάγειν αὐτῷ τὴν σωματικὴν ἐπιμελείαν · εἴαν δὲ, τὴν τοῦ σώματος θεραπείαν δεχόμενος, ἐλέγχεται τῆς ψυχῆς καταφρονῶν, βέλτιον εἶναι τὸν τοιοῦτον ἐναφεθῆναι (68) ταῖς ὀδύναϊς, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἀκρασίας ὑφίσταται, εἴαν ἄρα δυναθῆ τῷ χρόνῳ εἰς συναίσθησιν ἔλθῶν ἑαυτοῦ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως, φροντίδα ἀναλαβεῖν τῆς κατὰ ψυχὴν ὑγείας. Κρινόμενοι γὰρ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

D

(66) Vetus liber Voss. καταλείπωσιν.

(67) In impressis libris posita virgula erat ante vocem εὐγνωμόνως: quæ mala interpunctio malam interpretationem pepererat. Virgulam autem loco movimus, non conjectura ducti, sed fidem veterum librorum secuti. Mox unus ms. ἐπιμελείαν χρῆ.

(68) Codex Voss. τοιοῦτον ἐναφιέναι. Paulo post idem ms, συναίσθησιν ἔλθεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΑ΄.

Εἰ δεῖ ξένους ἐνευρίσκεισθαι τοῖς (69) ἐργαστηρίοις, ἢ καὶ τῶν ἐνταῦθ' αὐτῶν καταλιπόντας τὸν ἴδιον τόπον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Παρεκτός τοῦ πεπιστευμένου (70) τὴν ἐπίσκεψιν τῶν ἐργαζομένων, ἢ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἐργῶν, ὅς ἂν εὐρεθῆ τοῦτο ποιῶν, ὡς διαλύων τὴν εὐταξίαν τῆς τῶν μελῶν ἁρμονίας, κωλύσθω καὶ τῆς συγκεχωρημένης προόδου· καθεζόμενος δὲ ἐν τόπῳ ἐνὶ τῷ δοκιμασθέντι πρὸς παιδείαν ἐπιτηδεῖω, ἀμειωρίστως καὶ ἐπιπονώτερον τῆς συνηθείας ἀποδιδόντω τὸ ἔργον, ἕως ἂν μάθῃ φυλάσσειν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΒ΄.

Εἰ χρὴ τοὺς τεχνίτας δέχεσθαι παρὰ τινος ἔργον ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα τούτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῷ κρίματι τοῦ κλέπτου, ἢ τοῦ συντρέχοντος τῷ κλέπτῳ ὑποκείσθω ἐκότερος, ὅ τε δίδουσι καὶ ὁ δεχόμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΓ΄.

Πῶς ὀφείλουσιν ἐπιμελεῖσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τῶν πεπιστευμένων αὐτοῖς σκευῶν,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν ὡς Θεῷ ἐπονομασθέντων καὶ ἀνατεθέντων· ἔπειτα ὡς ἄνευ αὐτῶν μὴ θυνάμενοι τὴν ὀφειλομένην ἀοκνον σπουδὴν ἐμειδείξασθαι (71).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΔ΄.

Ἐὰν δὲ τις ἐξ ἀμελείας ἀπολέσῃ τι, ἢ ἐκ καταφρονήσεως παραχρήσῃται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν παραχρησάμενος ὡς ἱεροσυλος, ὁ δὲ ἀπολέσας ὡς αἰτίας ἱεροσυλίας κρινέσθω, πάντων τῷ Κυρίῳ ἐπονομασθέντων, καὶ τῷ Θεῷ ἀνακειμένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΕ΄.

Ἐὰν δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ χρήσῃ τινὶ (72) ἢ λάβῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς θρασὺς καὶ ἀυθάδης κρινέσθω· Ταῦτα γὰρ τοῦ ἐπιτεταγμένου τὴν φροντίδα, καὶ οἰκονομοῦντός ἐστιν ἴδια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜς΄.

Ἐὰν δὲ καὶ συνεχούσης χρείας ὁ προεστὼς ἐπιζητήσῃ παρ' αὐτοῦ σκεῦος, καὶ ἀντείπῃ (73)

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ μέλη ἀποδεδωκώς τῇ

⁶ I Cor. vii, 24.

(69) Reg. primus εὐρίσκεισθαι ἐν τοῖς. Haud longe codex Colb. καταλιπόντας τὸν ἴδιον οἶκον ἢ τόπον, συνέρχεσθαι αὐτοῖς.

(70) Antiqui duo libri cum Voss. Παρεκτός τοῦ πεπιστευμένου. Alii duo mss. et editi τοῦ τετυπωμένου.

(71) Reg. primus et Voss. σπουδὴν ἐμειδείξασθαι.

Α

INTERROGATIO CXLI.

An conveniat peregrinos reperiri in officinis, aut etiam aliquos ex contubernalibus, loco suo relicto.

RESPONSIO.

Eo excepto, qui operariis invisendis, et dispensandis operibus præfectus fuit, quisquis hoc facere inventus fuerit, veluti qui rectum ordinem harmoniæ membrorum dissolverit, licito etiam egressu prohibeatur: in loco autem, qui castigationi idoneus judicatus fuerit sedens, attente et solito laboriosius pensum reddat, quoad servare didicerit quod dictum est ab Apostolo: *Unusquisque in quo vocatus est, in hoc permaneat* ⁶.

INTERROGATIO CXLII.

An debeant artifices opus ab aliquo accipere citra sententiam illius, cui demandata est harum rerum cura.

RESPONSIO.

Judicio furis, aut cujusvis cum fure currentis obnoxius esto uterque, tum qui dat, tum qui accipit.

464 INTERROGATIO CXLIII.

Quomodo operarii commissa sibi instrumenta debeant accurare.

RESPONSIO.

Primum tanquam dicata Deo et consecrata: deinde tanquam qui sine ipsis studium impigrum, quod debetur, ostendere non queant.

INTERROGATIO CXLIV.

Si quis ex negligentia aliquid perdiderit, aut eo præ contemptu abusus fuerit.

RESPONSIO.

Qui abusus fuerit, veluti sacrilegus: qui vero perdiderit, tanquam sacrilegii auctor judicetur, cum sint Domino dicata omnia, et Deo consecrata.

INTERROGATIO CXLV.

Quod si suo jure commodaverit alicui, aut ab eo acceperit.

RESPONSIO.

Velut temerarius et contumax judicetur. Hæc enim ejus qui his curandis præpositus est, ipsaque distribuit, propria sunt.

INTERROGATIO CXLVI.

Quod si etiam urgente necessitate præpositus ipse ab eo petierit instrumentum, ille vero negaverit.

RESPONSIO.

Qui semetipsum suaque membra in Christi cha-

(72) Vox τινὶ addita est ex mss. nonnullis. Reg. tertius et Voss. χρήσεται τινι, aliquo instrumento utatur.

(73) Editi et unus codex Combef. ἐπιζητήσῃ παρ' ἑαυτοῦ καί. Alii tres ut in contextu. Mox Reg. primus et Voss. τῇ ἄλλου χρείᾳ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.

ritate tradidit usui aliorum, qua ratione de supellectile poterit cum præposito litigare, ad quem etiam pertinet supellectilis cura?

INTERROGATIO CXLVII.

Cum quis obeundo cellarii aut culinæ munere detinetur, vel quovis alio hujusmodi, si non interfuerit constituto psalmodiæ et precationis tempore, nullumne patitur animæ detrimentum.

RESPONSIO.

Unusquisque in officio suo, velut membrum in corpore, regulam propriam servat: et munus quidem commissum si negligat, infert sibi detrimentum; sed si communitati insidias struat, majorem in modum periclitatur. Quare juxta ipsum verborum sensum impleat quod scriptum est: *Cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino*⁷. Quod **B** si **465** corpore non possit cum cæteris accurere, non sit sollicitus, perficiens quod dictum est: *Unusquisque in quo vocatus est, in hoc maneat*⁸. Cavendum autem est, ne quis forte cum rem injunctam valeat conficere opportuno et convenienti tempore, ita ut aliis etiam exemplum detur, nihilominus tamen ad reliquorum offendiculum muneris sui prætexat occupationem, atque adeo in negligentium judicium incidat.

INTERROGATIO CXLVIII.

Qualem potestatis modum inter dispensandum obtineat is cui cellarii cura concredita est.

RESPONSIO.

Erga eum quidem a quo huic præfectus est post prævium examen, memor fuerit Domini ipsius, qui dixit: *Non possum ego a meipso facere quidquam*⁹; erga eos vero, quorum curam suscipit, respiciat uniuscujusque necessitatem. Nam scriptum est: *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat*¹⁰. Eadem autem ratio ab omnibus teneatur, quibus dantur ejusmodi negotia.

INTERROGATIO CXLIX.

Cuinam judicio obnoxius erit æconomus, si quid fecerit habita personarum ratione, aut per contentionem.

RESPONSIO.

Cum **A**postolus nunc quidem præcipiat nihil agendum esse ex animi inclinatione¹¹, nunc vero pronuntiet illud: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ec-* **D** *clesiæ Dei*¹²; qui fuerit ejusmodi, is, quoad se emendaverit, declaretur a Dei Ecclesia alienus. Expen-

⁷ Ephes. v, 19. ⁸ I Cor. 7, 24. ⁹ Joan. v, 30. ¹⁰ Act. iv, 35. ¹¹ I Tim. v, 21. ¹² I Cor. xi, 16

(74) Veteres duo libri et Voss. τὸ γεγραμμένον Editi τὰ γεγραμμένα.

(75) Reg. primus et Colb, μὴ φθάσῃ.

(76) Unus ms. δυνάμενος πληρῶσαι τις τὸ ἐπάγγελμα. Ibidem editi εὐκαίρως καὶ εἰς τύπον τῶν ἄλλων. Veteres quatuor libri ut in contextu.

(77) Reg. primus et Colb. Ποῖον μέτρον ἔχει ὁ πιστευθεὶς τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου ἐν ἐξουσίᾳ οἰκονομεῖν.

ἄλλων χρεῖα ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ πῶς περὶ τῶν σκευῶν ἀντειπεῖν θυνήσεται τῷ προσετώτῃ, ἢ καὶ τῶν σκευῶν ἢ φροντὶς ἀνήκεν;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΖ'.

Ὁ περὶ τὸ ἔργον τοῦ κελλαρίου, ἢ τοῦ μαγειρείου, ἢ περὶ τι ἄλλο τοιοῦτον ἀσχολούμενος, ἐὰν μὴ φθάσῃ παρεῖναι τῷ κανόνι τῆς ψαλμωδίας καὶ τῆς προσευχῆς, εἰ μὴδὲν ζημιούται τὴν ψυχὴν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκαστος ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἔργῳ φυλάσσει τὸν ἴδιον κανόνα, ὡς μέλος ἐν σώματι· καὶ ζημιούται μὲν αὐτὸς ἀμελήσας τοῦ ἐπιτεταγμένου· καὶ τῷ κοινῷ δὲ ἐπιβουλεύων κινδυνεύει περισσοτέρως. Ὡστε κατὰ μὲν διάνοιαν πληρούτω τὸ γεγραμμένον (74), ὅτι Ἄθουτες καὶ ψάλλοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Κυρίῳ· εἰ δὲ καὶ σωματικῶς μὴ φθάνει (75) συνδραμεῖν τοῖς λοιποῖς, μὴδὲν διακρινέσθω, ποιῶν τὸ εἰρημένον· Ἐκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ μενέτω. Χρὴ δὲ ἀσφαλιζέσθαι, μήπως, δυνάμενός τις πληρῶσαι τὸ ἐπιτεταγμένον εὐκαίρως εἰς τύπον καὶ ἄλλων (76), προφασίσηται τὴν τοῦ ἔργου ἀσχολίαν εἰς πρόσκομμα τῶν λοιπῶν, καὶ ἐμπέσῃ εἰς τὸ τῶν ἀμελούντων κρῖμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΜΗ'.

Ποῖον μέτρον ἐξουσίας ἔχει ἐν τῇ οἰκονομίᾳ (77) ὁ πιστευθεὶς τὴν φροντίδα τοῦ κελλαρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρὸς μὲν τὸν πιστεύσαντα τὴν τούτου μετὰ δοκιμασίας διατύπωσιν μεμνημένος αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν· πρὸς δὲ τοὺς φροντιζομένους τὴν ἐκάστου χρεῖαν (78). Γέγραπται γάρ· Διεδίδδοτο ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. Ὁ δὲ αὐτὸς λόγος ἔστω πρὸς πάντας τοὺς ἐγχειριζομένους τὰς τοιαύτας φροντίδας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΘ'.

Τί τὸ κρῖμα τοῦ οἰκονομοῦντος, ἐὰν τι κατὰ (79) προσωπολήψια ἢ φιλονεικίαν ποιήσῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου ποτὲ μὲν παραγγέλλοντος μὴδὲν ποιεῖν κατὰ πρόσκλησιν, ποτὲ δὲ ἀποφηνάμενου, ὅτι Εἴ τις δοκεῖ φιλονεικὸς εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ· ἀλλότριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος γνωριζέσθω, ἕως ἂν διορθωθῇ. Δεῖ μὲντοιγε μετὰ

¹⁰ Act. iv, 35. ¹¹ I Tim. v, 21. ¹² I Cor. xi, 16

(75) Reg. primus φροντιζομένους τὴν ἐκάστου χρεῖαν ἔχειν. Ὁ δὲ Reg. tertius τὴν ἐκάστῳ χρεῖαν. Videtur omissum fuisse aliquid a librariis. Ibidem tres mss. λόγος ἔσται.

(79) Sic aliquot codices, non ut vulgati ἐὰν κατὰ Paulo post editio Paris. κατὰ πρόσκλησιν. Aliæ duæ editiones et tres mss. πρόσκλησιν. Reg. tertius πρόσκλησιν. Subinde Reg. secundus et editi ἀποφαινομένου. Alii tres mss. ἀποφηνάμενου.

πολλῆς περισκέψεως δοκιμάζεσθαι πρὸς τί ἐκαστος ἐπιτηδεύει, καὶ οὕτως ἐγχειρίζεσθαι ὁτιοῦν ἔργον (80)· ἵνα μὴτε οἱ ἐγχειρίζοντες τὸ μὴ ἀρμόζον τινὶ κατακριθῶσιν ὡς κακοὶ οἰκονόμοι τῶν τε ψυχῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, μὴτε οἱ ἐγχειριζόμενοι πρόφασιν ἁμαρτίας ἐντεῦθεν εὐρίσκουσιν δόξωσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝ΄.

Ἐάν δὲ ἀμελήσας μὴ δῶ τῷ ἀδελφῷ τὰ πρὸς τὴν χρείαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ κρίμα φανερόν ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων, εἰπόντος· Πορεύσεσθε ἀπ' ἐμοῦ, οἱ καταρμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Ἐπεινάσα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ὅτι Ἐπικατάρματος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΑ΄.

Εἰ ἔξεστι τῷ ὑπηρετοῦντι μετὰ φωνῆς μείζονος λαλεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῆς φωνῆς τὸ μέτρον ὀρίζει ἡ χρεία τῶν ἀκούοντων. Οὐκοῦν ἐάν μὲν ἐλάττων ἦ, ὡς νωθροτέρα ἐγγύς ἐστι ψιθυρισμοῦ, καὶ καταγνώσεως ἀξία· ἐάν δὲ ὑπὲρ τὴν χρείαν, δυναμένου τοῦ ἀκούοντος καὶ ἡρέμα λαλοῦντος ἀκοῦσαι, κραυγὴ γίνεται ἢ καταγνωσμένη· ἐκτὸς εἰ μὴ που τὸ νωθρόν τοῦ ἀκούοντος εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς ἀγάγοι (81) τῇ κραυγῇ χρῆσασθαι, καὶ ὡσπερ ἐξ ὕπνου τοῦτον διεγείρει. Τοῦτο γάρ καὶ ὁ Κύριος ποιήσας ἱστορεῖται, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής· Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε, καὶ εἶπεν· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΒ΄.

Ἐάν τις, τὴν ἐξ ἡμερίας ὑπηρεσίαν ἐν τῷ μαγειρείῳ πληρῶν, ὑπὲρ δύναμιν κάμη (82), ὡς ἐμποδίζεσθαι αὐτοῦ ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὸ κατὰ συνήθειαν ἔργον, εἰ δεῖ αὐτῷ ἐπιτάσσειν τὴν τοιαύτην ὑπηρεσίαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἴρηται, ὅτι δεῖ τὸν ἐγχεχειρισμένον τὴν οἰκονομίαν τῶν ἔργων ἐστοχασμένως τῆς τε ἐπιτηδειότητος καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἐργαζομένου τυποῦν τὰ ἐπιτάγματα, μὴ ἀκούσῃ· Ὁ πλάσσων κόπον ἐπὶ πρόσταγμα (83). Οὐ τὸν βέντοιγε ἐπιταγμένον χρὴ ἀντιλέγειν· ἡ γὰρ ὑπακοὴ μέχρι θανάτου ἔχει τὸν ὅρον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΓ΄.

Ἡ τὰ ἔρια πιστευθεῖσα πῶς ὀφείλει αὐτὰ ἔχειν, πῶς [προσέχειν ταῖς ἐργαζομέναις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ μὲν ἔρια ὡς παρακαταθήκην Θεοῦ πιστευ-

dendum est autem circumspectius, ad quid quisque idoneus sit, sicque committendum munus quodlibet, ut ii qui cuiquam committunt quod ei non convenit, nequaquam veluti mali et animarum et mandatorum Domini dispensatores condemnentur, nec ii quoque quibus munus committitur, excusandi peccati rationem hinc invenire videntur.

INTERROGATIO CL.

Si ex negligentia non dederit fratri necessaria.

RESPONSIO.

Hoc iudicium manifestum est ex verbis Domini, qui dixit: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus, Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare: sitivi, et non dedistis mihi potum*¹³, etc. Item ex his dictis: *Maledictus omnis qui facit opera Domini negligenter*¹⁴

466 INTERROGATIO CLI.

An ministranti liceat voce altiore loqui.

RESPONSIO.

Vocis modum præfinit audientium necessitas. Quare ea sit submissior, tanquam languidior ad susurrum prope accedit, atque redarguenda est; sin autem altior sit citra necessitatem, cum scilicet is qui addit, etiam submissius loquentem posset audire, tunc is qui damnatus est, clamor¹⁵ efficitur, nisi audientis languor eo necessitatis nos adducat, ut clamore utamur, sicque eum veluti ex somno excitemus. Hoc enim et Dominus fecisse memoratur, velut ait evangelista: *Jesus autem clamavit, et dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me*¹⁶.

INTERROGATIO CLII.

Si quis vice sua dum culinæ dat operam, supra vires laboret, adeo ut per dies aliquot a solito opere impediatur, nunquid conveniat imponi huic ejusmodi munus.

RESPONSIO.

Dictum est oportere, ut cui operum dispensatio delegata est, is prius habitatis et virium laborantis habita ratione, mandata sua dirigat, ut ne audiat illud: *Qui fingis laborem in præceptum*¹⁷. Verum tamen refragari non debet, cui datum est mandatum: quandoquidem obedientia ad mortem usque limites suos extendit.

INTERROGATIO CLIII.

Quomodo ea, cui lanæ fuerunt concreditæ, has debeat servare, et quomodo debeat iis quæ operantur attendere.

RESPONSIO.

Servet lanas tanquam quæ fuerit custodiendo

¹³ Matth. xxv, 41, 42. ¹⁴ Jerem. xlviii, 10. ¹⁵ Ephes. iv, 31. ¹⁶ Joan. xii, 44. ¹⁷ Psal. xciii, 20.

(80) Reg. primus καὶ οὕτως ἐγχειρίζεσθαι τὸ ἀρμόζον τινὶ· ἵνα μὴ κατακριθῶσι μὴτε οἱ οἰκονόμοι τῶν τε ψυχῶν, etc., brevius quidem, sed non ita recte.

(81) Reg. primus et Colb. ἡμᾶς ἀγάγη.

(82) Veteres duo libri cum Voss. δύναμιν κάμη. Nec ita multo post Reg. primus et Voss. ἐπιτάσσει τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν.

(83) Editi et duo mss. ἐπὶ πρόσταγμα. At in Colb. et apud LXX legitur ἐπὶ προστάγματι.

Dei deposito præfecta; unicuique autem sorori ci-
tra ullam contentionem, ullamque personarum ra-
tionem opus proprium assignabit, atque distribuet.

INTERROGATIO CLIV.

Si forte quando pauci sunt fratres, et inseruiunt pluribus sororibus, eo necessitatis deveniant, ut a se invicem separentur, utpote ad agenda opera divisi, idne periculo vacat?

RESPONSIO.

Si cura hæc a Domini mandato accipit testimonium, et secundum Deum impenditur, quilibet operantium in suo opere placet Deo. Ipsorum autem conjunctio inter se **467** in eo posita est, si omnes unanimes sint, sentientes idem, implentes quod ab Apostolo dictum est: *Nam et si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum* ¹⁸.

INTERROGATIO CLV.

Quandoquidem nos qui in hospitio infirmis inseruimus, edocemur ita operam præbere, quasi Domini fratribus serviamus: si talis non fuerit cui ministratur, quomodo illum debemus curare.

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit: *Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, hic meus frater, et soror, et mater est* ¹⁹, si quis ejusmodi non fuerit, sed peccator esse deprehendatur, sitque dignus sententia illa; *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati* ²⁰, primum quidem cohortatione atque admonitione præfecti indiget. Sed si perseveraverit in iisdem vitiis, perpicuum est adversum ipsum iudicium ejusdem Domini, qui ita subjungit: *Servus autem non manet in domo* ²¹, itemque Apostoli, ita præcipientis: *Auferte malum ex vobisipsis* ²². Sic enim nullus ministrantibus inerit hæsitandi locus, omnesque quibuscum degebat, tuti erunt et securi.

INTERROGATIO CLVI.

Nunquid is cui cellarii, aut alterius rei ejusmodi cura tradita est, debeat semper illius curam habere, aut permutari.

RESPONSIO

Si recti ordinis scientiam et regulæ integritatem servat supervacaneum hunc permutari, vel potius grave est et difficile. Habeat autem necesse est asseclam aliquem, qui paulatim ad id institutur muneris, ut ne necessitate successorem postulante, si hic deesset, perturbemur: imo etiam ne sæpe aliquem, ineptum huic operi præficere co-

¹⁸ Coloss. II, 5. ¹⁹ Matth. XII, 50. ²⁰ Joan. VIII, 34. ²¹ ibid. 35. ²² I Cor. V, 13.

(84) Reg. primus solus και οικονομουσα διδῶτω θεόντως.

(85) Antiqui duo libri ἐμπίπτειν του διασπάσθαι. Codex Voss. διασπᾶσθαι.

(86) Vetus liber Colb. πνεύματι σύνειμι.

(87) Reg. primus εἰν μὴ τοιοῦτοι ὡσιν οἱ ὑπηρετούμενοι, πῶς ὀφείλομεν αὐτοῖς προσέχειν, et ita

θεῖσα· ἀφιλουσίως δὲ και ἀπροσωπολήπτως ἐκάστη ἀδελφῆ τὸ οἰκεῖον ἔργον τυποῦσα και οικονομουσα (84).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΔ'.

Ἐὰν συμβῆ ὀλίγους ὄντας ἀδελφούς, και πλείοσιν ἀδελφαῖς ἐξυπηρετούμενους, εἰς ἀνάγκην ἐμπίπτειν του διίστασθαι ἀπ' ἀλλήλων (85), διαμεριζομένους πρὸς τὰ ἔργα, εἰ ἀκινδυνον τὸ τοιοῦτον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ ἡ φροντίς ὑπὸ τῆς ἐντολῆς του Κυρίου μαρτυρεῖται, και κατὰ Θεόν ἐκπονεῖται, ἐκάστῳ μὲν τῶν ἐργαζομένων ἐν τῷ ἰδίῳ ἔργῳ ἢ πρὸς Θεόν εὐαρέστησις κατορθοῦται· ἡ δὲ ἐνότης αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους, ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς τοὺς πάντας συμψύχους, τὸ ἐν φρονουντας, πληροῦντας τὸ ὑπὸ του Ἀποστόλου εἰρημένον· Εἰ γὰρ και τῆ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σύν ὑμῖν εἰμι (86).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΕ'.

Ἐπειδὴ διδασκόμεθα οἱ ὑπηρετοῦντες τοῖς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἀδρόστοις μετὰ τοιαύτης διαθέσεως ὑπηρετεῖν, ὡς ἀδελφοῖς του Κυρίου ὑπηρετοῦντες, εἰν μὴ ἢ ὁ τοιοῦτος ὑπηρετούμενος, πῶς ὀφείλομεν αὐτῷ προσέχειν (87).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Του Κυρίου εἰπόντος· Ὅς γὰρ ἂν ποιῆσῃ τὸ θέλημα του Πατρός μου του ἐν οὐρανοῖς, οὗτός μου ἀδελφός, και ἀδελφῆ, και μήτηρ ἐστὶ· εἰ μὴ ἔστι τις τοιοῦτος, ἀμαρτάνων δὲ ἐλέγχεται ἄξιος ὢν τῆς ἀποφάσεως ἐκείνης, ὅτι Ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας· πρῶτον μὲν παρακλήσεως χρῆζει και νοουθεσίας (88) παρὰ του προστάτου. Ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τοῖς αὐτοῖς, φανερόν ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ τὸ κρῖμα του αὐτου Κυρίου ἐπάγοντος (89), Ὁ δὲ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ, και του Ἀποστόλου παραγγεῖλαντος· Ἐξάρκατε τὸν πονηρόν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν. Οὕτω γὰρ τοῖς τε ὑπηρετοῦσι τὸ ἀδιάκριτον και τοῖς συζῶσι πᾶσι τὸ ἀσφαλές ὑπάρξει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝς'.

Τὸν πεπιστευμένον φροντίδα ἤτοι κελλαρίου, ἢ ἄλλου τινός τοιοῦτου, εἰ δεῖ πάντοτε ἔχειν τὴν φροντίδα, ἢ και ἐναλλάσσεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ τὴν ἐπιστήμην τῆς εὐταξίας, και τὴν ἀκρίθειαν του κανόνος φυλάσσει, τὸ ἐναλλάσσεσθαι μὲν περισσόν, μᾶλλον δὲ δύσκολον και δυσπόριστον· ἔχειν δὲ τινὰ παρακολουθοῦντα ἀναγκαῖον, ὀφείλοντα κατὰ μέρος πρὸς τὴν φροντίδα τυποῦσθαι· ἵνα μὴ, ὅταν ἡ χρεία ἐπιζητῆ τὸν διαδεξόμενον, ἐν ἀπορία τουτου εὐρεθέντες ταρασσώμεθα· πολλάκις δὲ και τὸν οὐκ

quoque in Colbertino legitur, nisi quod pro αὐτοῖς habeat εαυτοῖς.

(88) Editi πρῶτον μὲν χρῆζει νοουθεσίας. Veteres quatuor libri præter Voss. ita, ut edidimus.

(89) Reg. tertius του αὐτου Κυρίου λέγοντος. Nec ita multo infra duo mss. cum Voss. Ἀποστόλου παραγγελλοντος.

ἐπιτηδείως ἔχοντα παράγειν εἰς τὸ ἔργον ἀναγκα-
ζώμεθα ὥστε συμβαίνειν ἐξ ἀνάγκης παρὰ τὴν τούτου
ὑπειρίαν τὴν τε ἀκρίθειαν διαφθείρεσθαι, καὶ τὴν
κατὰ λόγον εὐταξίαν διαλύεσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΖ΄.

Ποταπῆ διαθέσει ὀφείλει τις δουλεύειν τῷ Θεῷ, καὶ
ὅπως ἡ διάθεσις αὕτη τί ἐστίν (90).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διάθεσιν ἀγκλήν ἠγοῦμαι εἶναι ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς
Θεὸν εὐαρεσθήσεως σφοδρῶν, καὶ ἀκόρεστον, καὶ
πεπηγυῖαν, καὶ ἀμετάθετον. Κατορθοῦται δὲ αὕτη ἐν
θεωρίᾳ συνετῇ καὶ διηνεκεῖ τῆς μεγαλειότητος (91) τῶν
δοξῶν τοῦ Θεοῦ, λογισμοῖς τε εὐγνώμοσι καὶ ἀδιαλείπτῳ
μνήμῃ τῶν ὑπαρξάντων ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν. Ἄφ'
ᾧ ἐγγίνεται τῇ ψυχῇ τὸ Ἄγαπήσεις Κύριον τὸν
Θεὸν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς
ἐπιθυμίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, κατὰ τὸν
εἰπόντα Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς
τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σε, ὁ
Θεός. Μετὰ τοιαύτης οὖν διαθέσεως δουλεύειν χρὴ τῷ
Θεῷ, πληροῦντα τὸ (92) ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον·
Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ;
θλιψίς, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ γυμνότης, ἢ
κίνδυνος, ἢ μάχαιρα ; καὶ τὰ ἐξῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΗ΄.

Ποταπῆ διαθέσει ὀφείλει δέχεσθαι τὸ ἐπιτίμιον τις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῇ προεπούσῃ υἱῷ (93) ἀρρώστῳ καὶ ἀγωνιῶντι
περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ πατρὸς καὶ ἰατροῦ θεραπευομένου, C
κἂν πικρὸς καὶ ἐπώδυνος ἢ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας,
ἐν πληροφορίᾳ τῆς τε ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ
ἐπιτιμῶντος, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ τῆς ἰάσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΝΘ΄.

Ὁ λυπούμενος κατὰ τοῦ ἐπιτιμηθέντος αὐτῷ (94)
ποταπὸς ἐστίν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτε τὸν κίνδυνον τῆς ἁμαρτίας ἐγνώρισε, καὶ μά-
λιστα τὸν πρὸς Θεὸν, οὔτε τὸ κέρδος τῆς μετανοίας,
οὔτε ἐπίστευσε τῷ εἰπόντι Ὁ δὲ ἀγαπῶν, ἐπιμε-
λῶς παιδεύει καὶ ἑαυτὸν ἀλλότριον κατέστησε τῆς
ὠφελείας τοῦ εἰπόντος· παιδεύσει με δίκαιος ἐν ἐλέει,
καὶ ἐλέγξει με. Καὶ ἐπιβλαβῶς σύνεστιν ὁ τοιοῦτος τῇ
ἀδελφότητι, ἀπασχολῶν τοὺς ἀγωνιζομένους (95). D

²³ Marc. xii, 30. ²⁴ Psal. xli, 1. ²⁵ Rom. viii, 35. ²⁶ Prov. xiii, 24. ²⁷ Psal. cxl, 5.

(90) Codex Colb. τίς ἐστίν.

(91) Reg. primus et Voss. θεωρία συνέσει τε καὶ
διηνεκεῖ μελέτῃ τῆς μεγαλειότητος, per intelligentiam
et continuam meditationem majestatis.

(92) Antiqui duo libri πληροῦντας τὸ. Statim
Reg. primus διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης.

(93) Vox υἱῷ addita est ex mss. multis. Ibidem

A gamur : unde fit necessario, ut corrumpatur inte-
gritas ob ejus imperitiam, rectaque disciplina dis-
solvatur.

INTERROGATIO CLVII.

Quo affectu debeat quis servire Deo : et in univer-
sum, quid sit hic affectus.

RESPONSIO.

Bonum affectum puto esse vehemens desiderium
placendi Deo : quod sit et insatiabile, et firmum,
et immutabile. Comparatur autem hic solerti et
assidua contemplatione majestatis gloriæ Dei, item-
que cogitationibus ex grato animo proficiscentibus,
468 ac continua recordatione concessorum nobis
a Deo bonorum. Ex quibus animæ innascitur illud :
Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,
et ex totis viribus tuis, et ex tota mente tua ²³,
exemplo illius qui dixit : Quemadmodum desiderat
cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima
mea ad te, Deus ²⁴. Serviendum itaque Deo est hoc
affectu, ita ut impleatur quod ab Apostolo dictum
est : Quis separabit nos a charitate Christi ? Tri-
bulatio, an angustia, an persecutio, an nuditas,
an periculum, an gladius ²⁵ ? etc.

INTERROGATIO CLVIII.

Quo animo debeat quis irrogatam sibi pœnam re-
cipere.

RESPONSIO.

Eo scilicet, qui filio convenit ægrotanti, et in
vitæ discrimen adducto, cum a patre et medico
curatur, etiamsi amarus acerbisque fuerit me-
dendi modus, cum ei persuasum esse oporteat,
diligere se, ac peritum esse objurgatorem, debeatque
sanitatem cupere.

INTERROGATIO CLIX.

Qui ægre fert increpantem se, qualis est.

RESPONSIO.

Neque novit periculum peccati, et maxime erga
Deum, neque emolumentum pœnitentiæ, neque fi-
dem habuit ei qui dixit : Qui vero diligit, diligen-
ter castigat ²⁶ ; atque etiam semetipsum constituit
alienum a quæstu illius qui dixit : Corripiet me
justus in misericordia, et increpabit me ²⁷. Præte-
reaque qui hujusmodi est, ejus consuetudo fratri-
bus exitiosa est ; siquidem eos a suscepto certa-
mine abducit.

Reg. primus et Voss. περὶ τὸ ζῆν.

(94) Pro αὐτῷ legitur αὐτὸν in antiquis duobus
libris.

(95) Codex Colb. ἐπασχολῶν τοὺς ἀγωνιζομένους.
Statim idem ms. ἀδελφοῖς ἀρρώστοῦσιν, infirmis
fratribus.

INTERROGATIO CLX.

Quo animo debeamus fratribus inservire.

RESPONSIO.

Veluti Domino ipsi servientes, qui dixit : *Quatenus fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis* ²⁸. Cæterum si fuerint ejusmodi ii quibus obsequium præstatur, id quoque conducit ad comparandam hujusmodi affectionem. Quapropter curam illorum diligentiore præpositi suscipere debent, ut ne, velut corporis studio dediti, ventri serviant, atque voluptatibus : sed tanquam Dei et Christi amatores, per patientiam perfectam, fiant gloriatio Domini, ad diaboli ignominiam, non aliter atque justus Job.

469 INTERROGATIO CLXI.

Qua humilitate debeat quis a fratre obsequium accipere.

RESPONSIO.

Velut servus ab hero, et qualem ostendit Petrus apostolus, Domino sibi ministrante : in quo etiam periculum eorum qui aliquam sibi operam dari recusant, ediscimus.

INTERROGATIO CLXII.

Qualem alter erga alterum debeat habere charitatem.

RESPONSIO.

Qualem Dominus ostendit et docuit, cum dixit : *Diligite invicem, sicut ego dilexi vos. Majorem hanc charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* ²⁹. Quod si ipsam quoque animam ponere oportet, quanto magis necesse fuerit in rebus minoribus studium, animique promptitudinem ostendere, non quod humanis officiis satisfacere quæramus, sed eo consilio, ut Deo placeamus, ad uniuscujusque utilitatem.

INTERROGATIO CLXIII.

Qui poterit quis dilectionem erga proximum consequi.

RESPONSIO.

Primum quidem si timeat judicium transgredientium mandatum Domini, qui dixit : *Qui incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum* ³⁰ : deinde si requirat vitam æternam ; nam *Mandatum ejus vita æterna est* ³¹. *Primum autem et magnum mandatum est : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota mente tua, et ex totis viribus tuis : secundum vero*

²⁸ Matth. xxv, 40. ²⁹ Joan. xv, 12, 13. ³⁰ Joan. iii, 36. ³¹ Joan. xii, 50.

(96) Sic veteres duo libri Regii. Alius ms. Reg. quoque perinde ut editi *κατόρθωσιν τῆς τριαύτης διορθώσεως, καὶ τό, haud recte.*

(97) Codices duo *ἡδοναῖς δουλεύωσιν*. Aliquanto post duo mss. cum Voss. *εἰς ὄνειδισμὸν τῷ διαβόλῳ.*

(98) Reg. primus *μετὰ ποίας*. Ibidem Vossii codex et alii duo *διαθέσεως ὀφείλει*. Hoc ipso in loco Reg. primus *δέξασθαι τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀδελφῶν.*

(99) Editi ἢ *ἵνα*. Voculam ἢ delevimus antiquis libris auctoribus. Mox duo mss. cum Voss. *Εἰ δὲ καὶ*

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕ΄.

Μετὰ ποίας διαθέσεως ὀφείλομεν ὑπηρετεῖν τοῖς ἀδελφοῖς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς αὐτῷ τῷ Κυρίῳ προσφέροντες τὴν ὑπηρεσίαν, τῷ εἰπόντι· Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. Συμβάλλεται δὲ πρὸς κατόρθωσιν τῆς τριαύτης διαθέσεως καὶ τὸ (96) τοιούτους εἶναι τοὺς θεραπευομένους. Διὸ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν χρὴ τοὺς προεστῶτας σπουδαιότερον, ἵνα μὴ ὡς φιλοσώματοι γαστρὶ καὶ ἡδοναῖς δουλεύωσιν (97)· ἀλλ' ὡς φιλόθεοι καὶ φιλόχριστοι, δι' ὑπομονῆς τελείας, γένηνται κάχημα τοῦ Κυρίου, εἰς ὄνειδος τοῦ διαβόλου, ὡς ὁ δίκαιος Ἰώβ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕΑ΄.

Μετὰ ποταπῆς (98) ταπεινώσεως ὀφείλει τις δέχεσθαι τὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς δοῦλος παρὰ δεσπότου, καὶ οἷαν ἔδειξε Πέτρος ὁ ἀπόστολος, τοῦ Κυρίου ὑπηρετοῦντος· ἐφ' οὗ καὶ τὸν κίνδυνον τῶν μὴ καταδεχομένων τὴν ὑπηρεσίαν παιδευόμεθα,

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕΒ΄.

Ποταπὴν ἐν ἀλλήλοις ἔχειν δεῖ τὴν ἀγάπην,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἷαν ὁ Κύριος ἔδειξε, καὶ ἐδίδαξεν, εἰπὼν· Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα (99) τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν θεῖναι δεῖ, ποσῶ μᾶλλον τὴν ἐν τοῖς κατὰ μέρος προθυμίαν ἐπιδείκνυσθαι ἀναγκαῖον οὐκ εἰς τὰ ἀνθρώπινα καθήκοντα, ἀλλὰ κατὰ σκοπὸν τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, πρὸς τὸ ἐκάστῳ συμφέρον ;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕΓ΄.

Ποίῳ τρόπῳ δυναθῆ τις κατορθῶσαι τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν φοβούμενος τὸ κρῖμα τῶν παραβαινόντων τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, εἰπόντος, ὅτι Ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ (1) ἐπ' αὐτόν· ἔπειτα δὲ ἀντιποιούμενος ζωῆς αἰωνίου· Ἦ γὰρ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ. Πρῶτη δὲ καὶ μεγάλη ἐντολὴ· Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας (2) σου, καὶ

τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι δεῖ. Alii duo mss. *Εἰ δὲ καὶ τὴν ψυχὴν θεῖναι δεῖ, et ita edendum curavimus. Vocula καὶ aberat a vulgatis.*

(1) Antiqui tres libri *μενεῖ. manebit*. Editi *μένει, manet*.

(2) Reg. primus *καρδίας σου, καὶ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου· καὶ δευτέρα. Ibidem ms. perinde ut Colb. et Voss. ὁμοία αὐτῆς. Reg. tertius ὁμοία ταυτῆς.*

ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου· καὶ δευτέρᾳ ὁμοίᾳ ταύτῃ· Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν· καὶ ἐπιθυμῶν ἐξομοιωθῆναι τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς· ἐτι δὲ καὶ ἀπὸ λογισμῶν τοιούτων, ὅτι, εἰ μὲν εὐεργέτης ἐστὶν ὁ ἀδελφός, χρεωστοῦμεν (3) αὐτῷ καὶ κατὰ ἀνθρώπου τὴν ἀγάπην, ἣν καὶ Ἕλλη-νες φυλάσσουνσι, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος δη-λοῖ λέγων· Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποῖα (4) ὑμῖν χάρις ἐστὶ; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγα-πῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν· εἰ δὲ κακοποιός· καὶ οὕ-τως οὐ μόνον διὰ τὴν ἐντολὴν, ἀλλὰ καὶ ὡς τῶν μει-ζόνων εὐεργέτην ἀγαπᾶν ὀφείλομεν· εἰ γε πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἰπωσιν πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἐνεκεν ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, B ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΕΛ'.

Τί (5) ἐστὶ τὸ, « Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ποτὲ μὲν λέγοντος, Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε, ποτὲ δὲ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνειν προστάσσοντος· οὐχὶ τὸ κρίνειν καθόλου κωλυόμεθα, ἀλλὰ διαφορὰν (6) κρίσεως παιδευόμεθα. Ἐπὶ τίσι δὲ κρίνειν χρῆ, καὶ ἐπὶ τίσι μὴ, σαφῶς παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος· ἐπὶ μὲν τῶν ἐν ἐξουσίᾳ ἐκάστου κειμένων, καὶ ὑπὸ τῆς Γραφῆς μὴ διεσταλμένων, εἰπών· Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; καὶ πάλιν· Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνομεν (7)· ἐπὶ C δὲ τῶν ἀπαρεσχόντων Θεῷ, καταγινώσκων τῶν μὴ κρινόντων, καὶ αὐτὸς τὴν παρ' ἑαυτοῦ κρίσιν ἐκφέ-ρων, δι' ὧν φησιν· Ἐγὼ μὲν γὰρ ὡς ἄπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν τὸν οὕτω τοῦτο κατεργασάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, συνα-χθέντων ὑμῶν, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, παραδόναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Ὡστε εἰ μὲν τι ἐν ἐξουσίᾳ ἡμετέρᾳ κείται, ἢ καὶ ἀθῆλον πολλάκις ἐστὶν, οὐ χρῆ κρίνειν ἐπὶ τούτῳ τὸν (8) ἀδελφόν, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν ἀγνωσμένων εἰρημένον· Ὡστε μὴ πρό καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ D

A simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut te- ipsum ³²: tum etiam si studeat Domino similis fieri, qui dixit: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut ego dilexi vos* ³³; denique si secum ita cogitet: Si de nobis bene meritus est frater, debemus ei vel ipso humano more charitatem, quam etiam servant gentiles, ut in Evangelio Dominus declarat his verbis: *Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam et peccatores diligentes se diligunt* ³⁴; sin autem male meritus est, etiam sic eum non modo propter mandatum, sed etiam tanquam majorum beneficiorum largitorem debemus diligere; si modo Domino credamus, qui dixit: *Beati estis, cum vos affecerint probris, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne verbum malum adversum vos, mentientes, propter me. Gaudete et exsultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis* ³⁵.

470 INTERROGATIO CLXIV.

Quid sibi velit illud: « Nolite judicare, et non judicabimini ³⁶. »

RESPONSIO.

Cum dominus aliquando dicat: *Nolite judicare, et non judicabimini*, aliquando vero justum judicium judicare præcipiat ³⁷; non omne nobis interdicitur judicium, sed judicii discrimina edocemur. In quibus autem judicare oporteat, et in quibus non sit judicandum, clare ostendit nobis Aposto- lus, qui de his quidem quæ in uniuscujusque po- testate sita sunt, nec a Scriptura præscripta, sic loquitur: *Tu autem quid judicas fratrem tuum* ³⁸? ac rursus: *Non ergo amplius invicem judicemus* ³⁹. De his vero, quæ displicent Deo, ita scribit, con- demnans eos qui non judicant, et suum ipsius judicium proferens in medium, his verbis: *Ego qui- dem ut absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui id ita operatus est: in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vo- bis, et meo spiritu, cum virtute Domini Jesu, tra- dere hujusmodi Satanæ in interitum carnis ut spi- ritus salvus sit in die Domini Jesu* ⁴⁰. Quare si quid in nostra potestate positum sit, aut etiam plerum- que incertum sit, ob hoc non debet frater judicari, juxta id quod ab Apostolo de iis quæ ignorantur, dictum est: *Itaque nolite ante tempus de aliquo ju- dicare, quoadusque veniat Dominus, qui et illumi-*

³² Matth. xxii, 37-39. ³³ Joan. xiii, 34. ³⁴ Luc. vi, 32. ³⁵ Matth. v, 11, 12. ³⁶ Luc. vi, 37. ³⁷ Joan. vii, 24. ³⁸ Rom. xiv, 10. ³⁹ ibid. 13. ⁴⁰ I Cor. v, 3-5.

(3) Veteres quatuor libri χρεωστοῦμεν αὐτῷ. Editi χρεωστοῦμαι.

(4) Antiqui duo libri cum Voss. ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; Καὶ γὰρ. *Quam mercedem habe- tis?* Alii duo mss. et editi ut in contextu.

(5) Editi τί οὖν ἐστὶ. Antiqui tres libri τί ἐστὶ. Ibidem codex Colb. τὸ μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. Illud autem quod proxime sequitur in vulgatis et in antiquis duobus libris, μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε, delendum censuimus, tum quod

hæc verba in aliis quibusdam mss. desint, tum quod de ipsis in hac Regula sileatur.

(6) Vossii vetus liber et alii duo qui cum eo con- sentire solent, hoc est, Reg. primus et Colberti- nus, διαφορὰν τῆς κρίσεως εἰδέναι παιδευόμεθα.

(7) Editi ἀλλήλους κρίνομεν. Libri veteres κρίνω- μεν. Haud longe editi τὴν παρ' αὐτοῦ. At mss. qua- tuor τὴν παρ' ἑαυτοῦ.

(8) Codex Colb. ἐπὶ τῶν τοιούτων τόν.

*nabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*⁴¹. At Dei iudicia omnino necesse est vindicari, ut ne simul iræ Dei particeps fiat qui conticescit: nisi si sit aliquis, qui quod eadem atque ille qui accusatur, perpetret, fratris iudicandi libertatem non habeat, audiens Dominum dicentem: *Ejice primum trabem de oculo tuo, et tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui*⁴².

INTERROGATIO CLXV.

Quomodo cognosces quis, utrum Dei studio commoveatur in peccantem fratrem, an iracundia.

RESPONSIO.

Si adversus quodvis peccatum senserit in se illud quod scriptum est: *Tabescere me fecit zelus tuus, quia obliti sunt verba tua inimici mei*⁴³, tum Dei zelus perspicue ostenditur. Sed tamen et hic quoque opus est solerti prudentia, ad fidei ædificationem. Hæc autem affectio nisi fuerit prius in animo, eumque moverit, motus fit inæqualis et in nulla re pietatis propositum servatur.

INTERROGATIO CLXVI.

471 *Quo affectu ei, qui ad mandatum conficiendum urget, auscultandum est.*

RESPONSIO.

Affectu tali, quali puer fame victus nutrici ad sumendum cibum advocanti obsequitur: quali etiam homo quilibet, qui victum quærens, res ad vitam necessarias largienti obedit: imo vero longe etiam majore, quanto scilicet æterna vita præsentis præstantior est. *Nam mandatum Dei, inquit Dominus, vita æterna est*⁴⁴. Quod autem in pane comestura est, id in mandato est operis exsecutio, dicente iterum Domino ipso: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, Patris*⁴⁵.

INTERROGATIO CLXVII.

Qualis debeat esse anima, cum digna habita est quæ in Dei opere occupetur.

RESPONSIO.

Qualis erat, quæ dicebat: *Quis sum ego, Domine mi, Domine, et quæ domus mea, quia dilexisti me*⁴⁶? Exsequens videlicet quod scriptum est: *Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ*⁴⁷.

Α φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ κρίματα ἐκδικεῖν, ἄπαραίτητος ἀνάγκη, ἵνα μὴ συμπαραπολαύσῃ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ ὁ ἐφησυχάζων· πλὴν εἰ μὴ τις, τὰ αὐτὰ ποιῶν τῷ ἐγκαλουμένῳ, ἀπαρρησίαστος εἴη πρὸς τὸ κρίνειν τὸν ἀδελφόν, ἀκούων τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΕ΄.

Πῶς γνωρίσει τις, εἰ ζῆλῳ Θεοῦ κινεῖται κατὰ τοῦ ἀμαρτάνοντος ἀδελφοῦ, ἢ ὀργίζεται (9).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν κατὰ παντὸς ἀμαρτήματος πάθῃ (10) το γεγραμμένον· Ἐξέτηξέ με ὁ ζῆλός σου, ὅτι ἐπελάθοντο τῶν λόγων σου οἱ ἐχθροί μου, φανερός τοῦ Θεοῦ ὁ ζῆλος. Οἰκονομίας δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐπιστημονικῆς χρεια πρὸς οἰκοδομὴν πίστεως. Ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως μὴ προσνυπαρξίας τῆ ψυχῆ, καὶ κινήσεως αὐτῆν, τὸ μὲν κίνημα ἀνώμαλον γίνεται ἐν οὐδενὶ δὲ ὁ σκοπὸς τῆς θεοσεβείας σώζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΕ΄.

Μετὰ ποίας διαθέσεως (11) ὑπακούειν δεῖ τῷ εἰς ἔργον τῆς ἐντολῆς κατεπείγοντι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μεθ' οἷας διαθέσεως τὸ παιδίον ὑπὸ πείνης κρατούμενον ὑπακούει τῇ τροφῷ καλούσῃ ἐπὶ τὴν μετὰληψίν· καὶ πᾶς ἄνθρωπος, ἀντιποιούμενος τοῦ ζῆν, τῷ χαριζομένῳ τὰ πρὸς τὸ ζῆν· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ πλείον, ὅσω καὶ προτιμότερα τῆς παρουσίας ἢ αἰώνιος ζωῆ. Ἡ γὰρ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, φησὶν (12) ὁ Κύριος, ζωὴ αἰώνιος ἐστίν. Ὅπερ δὲ ἐστίν ἐπὶ τοῦ ἄρτου ἢ βρώσεως, τοῦτο ἐστίν ἐπὶ τῆς ἐντολῆς ἢ ἐργασίας, αὐτοῦ πάλιν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Ἐμὸν βρῶμά ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΖ΄.

Ποταπὴ ὀφείλει εἶναι ἡ ψυχὴ, ἢ καταξιωθεῖσα (13) ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ καταληφθῆναι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἷα ἦν ἡ λέγουσα· Τίς εἰμι ἐγώ, Κύριέ μου, Κύριε, καὶ τίς ὁ οἶκός μου (14), ὅτι ἀγάπησάς με; Πληρουσα τὸ γεγραμμένον· Εὐχαριστοῦντες τῷ Πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί· ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

⁴¹ I Cor. iv, 5. ⁴² Matth. vii, 5. ⁴³ Psal. cxviii, 139. ⁴⁴ Joan. xii, 50. ⁴⁵ Joan. iv, 34. ⁴⁶ II Reg. vii, 18, juxta LXX. ⁴⁷ Colos. i, 12, 13.

(9) Unus ms. ἢ ὀργιζόμενος.

(10) Codex Colb. ἀμαρτήματος ἀδελφοῦ πάθῃ. Mox idem ms. ζῆλος τοῦ οἴκου σου. Subinde Reg. primus διαθέσεως μὴ ἐνυπαρξίας.

(11) Reg. primus et Voss. Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως. Statim editi Μεθ' ὅσης διαθέσεως τό. Antiqui tres libri præter Voss. Μεθ' οἷας διαθέσεως τό.

(12) Reg. primus et Colb. ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, φησὶν.

(13) Editi ψυχὴ, ὅτε ὅλως καταξιώθη. Antiqui duo libri ψυχὴ, ὅτι, etc. Alii duo mss. et Voss. ψυχὴ ἢ καταξιωθεῖσα ἐν.

(14) Codex Colb. οἶκος τοῦ πατρός μου, et quæ est domus patris mei?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΗ΄.

Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως δεῖ λαμβάνειν ἱμάτιον ἢ ὑπόδημα, οἷον ἂν ἦ

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν μικρότερον ἢ μείζον τῆς ἡλικίας ἐστὶ, φανερωσάτω τὴν χρείαν μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιεικείας· εἰ δὲ περὶ εὐταλείας διαφέρεται, ἢ ὅτι οὐκ ἐστὶ καινόν, μηνημευσάτω τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἄξιός, οὐχ ἀπλῶς πᾶς ἀλλ', ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστὶ (15). Καὶ ἑαυτὸν ἀνακρουάτω εἰ πρὸς ἀξίαν τῶν τοῦ Κυρίου ἐπιταγμάτων, ἢ ἐπαγγελιῶν, εἰργάσατό τι, καὶ τότε οὐχὶ ἄλλο ἐπιζητήσαι, ἀλλὰ περὶ τοῦ δεδομένου ἀγωνιάσαι, ὡς ὑπὲρ τὴν ἀξίαν λαμβάνων. Τὸ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς εἰρημένον ἐπὶ παντὸς πράγματος τοῦ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ σώματος ὡσπερ κανόνα ἔχειν δεῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΞΘ΄.

Ἐάν ἀδελφὸς νεώτερος ἐπιταχθῆ διδάξαι τι τὸν πρεσβύτερον καθ' ἡλικίαν, πῶς αὐτῷ προσενεχθήσεται (16).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὑπηρεσίαν πλυνῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Δεσπότου Θεοῦ· φοβούμενος μὲν μὴ ὑποπέσῃ τῷ κρίματι τοῦ εἰπόντος· Ἐπικατάρατος πᾶς ὁ ποιῶν τὰ ἔργα Κυρίου ἀμελῶς· ἀσφαλιζόμενος δὲ, μήποτε τυφλωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου (17).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟ΄.

Εἰ δεῖ ἴσως προσέχειν τῷ πλείον κατορθοῦντι, καὶ τῷ ἔλαττον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτημάτων ὁ Κύριος ὤρισάτο εἰπών· Ἀρέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαὶ (18), ὅτι ἠγάπησε πολὺ· ὃ δὲ ὀλίγον ἀφέεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ· καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν πρεσβυτέρων ὁ Ἀπόστολος διετάξατο, εἰπών· Οἱ καλῶς προϊστάτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀβιούσθωσαν, μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ, τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων φυλάσσειν ἡγοῦμαι ἀκόλουθον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΑ΄.

Ἐάν δὲ λυπῆται ὁ (19) ἔλάττων, προτιμωμένου τοῦ εὐλαβεστέρου, πῶς αὐτῷ προσχωμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τοιοῦτος φανερός ἐστὶν ἐπὶ πονηρίᾳ κάτεργωσμένος ἐκ τῆς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ παραβολῆς, ἐν ἣ φησὶν ὁ Κύριος πρὸς τοὺς λυπηθέντας, ὅτι τὰ ἴσα αὐταῖς τινας ἐτιμήθησαν· Εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου πε-

⁴⁸ Matth. x, 40. ⁴⁹ Jer. XLVIII, 40. ⁵⁰ I Tim. III, 6. ⁵¹ Luc. VII, 47. ⁵² I. Tim. v, 17.

(15) Illud ἐστὶ additum est ex veteribus duobus libris. Mox editi τοῦ Θεοῦ. At mss. duo τοῦ Κυρίου. Reg. tertius τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν καὶ ἐπιταγμάτων εἰργάσατο. Reg. secundus τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἢ ἐπαγγελιῶν, pro dignitate iudiciorum Dei.

(16) Codex Colb. προσενεχθῆναι δεῖ. Hæc regula bis in Reg. primo reperitur. Primo loco eodem modo inscribitur quo in Vossii veteri libro, ὅπως τῷ πρεσβυτέρῳ καθ' ἡλικίαν προσενεχθῆναι δεῖ; ita

A

INTERROGATIO CLXVIII.

Quo animo vestimentum aut calceamentum, quaecumque tandem fuerit, accipere oportet.

RESPONSIO.

Si minus aut majus quam pro statura est, indicet necessitatem suam debita cum modestia: sin autem dissidium fuerit de vilitate, vel propterea quod non novum sit, recordetur Domini dicentis: *Dignus est*, non simpliciter quivis, sed, *operarius cibo suo*⁴⁸. Percontetur autem se ipse, an pro dignitate mandatorum Domini, aut promissionum, effecerit quidquam, et tunc non requiret aliud, sed futurus est de eo quod datum fuit sollicitus, velut qui ultra meritum acceperit. Nam quod dictum est de alimento, id in omni re ad corporis usum attimente loco regulæ habendum est.

INTERROGATIO CLXIX.

Si frater junior jubeatur aliquid docere alterum ætate grandiore, quomodo sese erga illum geret

RESPONSIO.

Velut qui fungitur ministerio, ex mandato Domini Dei, timens ne subeat iudicium illius, qui dixit: *Maledictus quisquis facit opera Domini negligenter*⁴⁹: ac etiam cavens, ne forte **472** inflatus in diaboli iudicium incidat⁵⁰.

INTERROGATIO CLXX.

Si æqualis habenda sit ratio tum ejus, qui magis, tum illius, qui minus recte facit.

RESPONSIO.

Quod in condonandis peccatis sanxit Dominus his verbis: *Remittuntur peccata ejus multa, quoniam dilexit multum: cui autem parum dimittitur parum diligit*⁵¹: itemque quod de presbyteris Apostolus constituit, cum dixit: *Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina*⁵², id erga omnes qui ejusmodi sunt, servari debere arbitror.

INTERROGATIO CLXXI.

Si tristitia afficiatur inferior, cum is qui magis pius est sibi anteponitur, quomodo ipsi consulemus.

RESPONSIO.

Qui hujusmodi est, ob malignitatem perspicue condemnatur per Evangelii parabolam, in qua eos qui quosdam pari præmio secum donatos fuisse ægre tulerant, ita Dominus alloquitur: *An oculus*

vero in secundo, ἐάν ἀδελφὸς ἐπιταχθῆ νεώτερος διδάξαι τὸν, etc. Mox duo mss. cum Voss. καὶ ἐπιταγὴν.

(17) Codex Colb. ἐμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.

(18) Illud, αἱ πολλαὶ, non legitur quidem in excusis: sed ita scriptum invenimus in Vossii veteri libro et in aliis duobus. Aliquanto infra codex Colb. καὶ ἐν διδασκαλίᾳ.

(19) Veteres duo libri λυπηθῆ ὁ.

*tuus nequam est, quia ego bonus sum*⁵³? Quin etiam adversus hunc et alios ejusmodi manifestum est iudicium Dei, per Prophetam, qui dicit: *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus: timentes autem Dominum glorificat*⁵⁴.

INTERROGATIO CLXXII.

Quali cum timore, aut qua animi persuasione, aut quo affectu corpus et sanguis Christi nobis accipienda sint.

RESPONSIO.

Timorem quidem docet nos Apostolus, cum ait: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit*⁵⁵; persuasio vero integra habetur ex fide verborum Domini, qui dixit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur: hoc facite in meam commemorationem*⁵⁶; item ex fide testimonii Joannis, qui memorata prius Verbi gloria posthac incarnationis modum induxit his verbis: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiae et veritatis*⁵⁷; itidem quoniam Apostolus scripsit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo; sed semetipsum evinavit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*⁵⁸. Cum igitur animus, his et talibus verbis fidem adhibens gloriae majestatem didicerit, humilitatisque et obedientiae magnitudinem admiratus fuerit, quod talis ac tantus ad mortem usque Patri obtemperavit vitae nostrae causa, eum arbitror ita affici, ut simul Deum et Patrem diligat, *Qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*⁵⁹; simul unigenitum ejus Filium qui obedivit usque ad mortem pro nostra redemptione ac salute. Et ita demum obsequi potest Apostolo, qui bonam in his conscientiam iis qui sani sunt proponit ceu regulam quamdam, ubi ait: *Charitas enim Christi urget nos aeternitates hoc, quoniam, si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, et resurrexit*⁶⁰. Quisquis panis et poculi fit particeps, sic affici et praeparari debet.

έθανον. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἵνα οἱ ζῶντες θανόντι, καὶ ἐγερθέντι. Τοιαύτην διάθεσιν τε καὶ καὶ τοῦ ποτηρίου.

⁵³ Matth. xx, 15. ⁵⁴ Psal. xiv, 4. ⁵⁵ I Cor. xi, 29. ⁵⁶ Luc. xxii, 19. ⁵⁷ Joan. i, 14. ⁵⁸ Philipp. ii, 6-8. ⁵⁹ Rom. viii, 32. ⁶⁰ II Cor. v, 14, 15.

(20) Editi ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶς πονηρευόμενος: sed D vocem πᾶς delendam iudicavimus, quod nec in reliquis mss. nec apud LXX legatur.

(21) Arbitror, quicumque simpliciter verum quaerunt, eos mihi facile assensuros omnes, ipsum Christi corpus ex Basilii sententia in Eucharistia contineri, non ejus simplicem figuram. Ait enim vir summus, τὴν πληροφορίαν seu persuasionem verbis Domini effici: quibus sane non corporis figura, sed ipsum corpus exprimitur.

(22) Editi et unus ms. Ἰωάννου μαρτυρουμένου.

νηρὸς ἐστίν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθὸς εἶμι; Καὶ πρόδηλον τὸ ἐπὶ τούτῳ καὶ τοῖς τοιοῦτοις κοῖμα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Προφήτου λέγουτος: Ἐξουθενῶται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος (20). τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΒ'.

Ποταπῶ φόβῳ, ἢ ποῖα πληροφορία, ἢ ποῖα διαθέσει μεταλάβωμεν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν μὲν φόβον διδάσκει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος λέγων: Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κοῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει τὴν δὲ πληροφορίαν (21) ἐμποιεῖ ἢ πίστις τῶν ῥημάτων τοῦ Κυρίου εἰπόντος: Τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου διηγησαμένου (22) πρότερον τὴν δόξαν τοῦ Λόγου, καὶ ἐπαγαγόντος τὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι, Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας καὶ τοῦ Ἀποστόλου γράψαντος ὅτι, Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ: ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθείς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπείνωσεν (23) ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος, μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ὅταν οὖν, πιστεύσασα ἡ ψυχὴ τοῖς ῥήμασι τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις καὶ τοσοῦτοις, καταμαθῆ τὴν μεγαλειότητα τῆς δόξης, καὶ θαυμάσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ὑπακοῆς, ὅτι ὁ τοσοῦτος ὑπήκουσε τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ζωῆς, νομίζω ὅτι κατορθοῖ τὴν (24) διάθεσιν εἰς ἀγάπην τὴν τε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Ὅς τοῦ ἰδίου Υἱοῦ οὐχ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν καὶ τὴν πρὸς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱόν, τὸν ὑπακούσαντα μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας. Καὶ δύναται οὕτως ἀνασχέσθαι τοῦ Ἀποστόλου, ὡς περ ὄρον τινα ἐκτιθεμένου τοῖς ὑγιαίνουσι τὴν ἐν τούτοις ἀγαθὴν συνείδησιν (25), ἐν τῷ εἰπεῖν. Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ συνέχει (26) ἡμᾶς κρίναντας τοῦτο, ὅτι, εἰ εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποποιμασίαν ὀφείλει ἔχειν ὁ μεταλαμβάνων τοῦ ἄρτου

⁵³ Matth. xx, 15. ⁵⁴ Psal. xiv, 4. ⁵⁵ I Cor. xi, 29. ⁵⁶ Luc. xxii, 19. ⁵⁷ Joan. i, 14. ⁵⁸ Philipp. ii, 6-8. ⁵⁹ Rom. viii, 32. ⁶⁰ II Cor. v, 14, 15.

(20) Editi ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶς πονηρευόμενος: sed D Alii tres mss. praeter Voss. ut in contextu.

(23) Reg. primus ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου εὑρεθείς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν.

(24) Idem quem mox dixi liber ζωῆς, κατορθοῖ νομίζω τὴν.

(25) Codex Colb. τὴν ἐν τούτοις ἀγάπην καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν.

(26) Veteres duo libri cum Voss. ἀγάπη τοῦ Θεοῦ συνέχει. Nec ita multo infra voculam τε addidimus ex antiquis tribus libris.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΓ'.

Εἰ δεῖ ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς κατ' οἶκον ψαλμωδίας λαλιάν τινα γίνεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ δεῖ, ἐκτὸς τῶν πεπιστευμένων τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς εὐταξίας, καὶ τῆς οἰκονομίας τῶν ἔργων (27), καὶ τοῦτο κατὰ ἀνάγκην τῆς ἐπειγούσης χρείας· καὶ οὐδὲ τότε ἀπερὶσκέπτως, ἀλλ' ἐστοχασμένως, τοῦ τε τόπου καὶ τῆς εὐταξίας, τῆς τε σεμνότητος καὶ τοῦ ἀπροσκόπου· τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀναγκαῖα ἐστὶν ἡ σιωπή. Εἰ γὰρ ἐν καιρῷ διαλέξεως, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐπιτεταγμένοις τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας ὁ πρῶτος σιγῆν προτέταχται, εἰ ἄλλω ἀποκαλυφθῆ, πόσω μᾶλλον ἐν καιρῷ ψαλμωδίας ἢ σιγῆ τοῖς πολλοῖς ἀναγκαῖα (28) ;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΔ'.

Πῶς δυναθῆ τις ἐνδιαθέτως καὶ μετὰ ἐπιθυμίας ποιεῖν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κατὰ φύσιν ἡ πεῖρα τοῦ ἡδοντοῦ καὶ ὠφελούντος, καὶ αὐτὴ ἡ προσδοκία τοῦ τοιούτου ἐμποιεῖ τῇ ψυχῇ τὴν περὶ τούτου διάθεσιν τε καὶ ἐπιθυμίαν, Ἐάν οὖν τις μισήσῃ καὶ βδελύξῃται τὴν ἀδικίαν, καὶ καθαρεύσῃ πάσης ἁμαρτίας, ἀφ' ἧς, ὡσπερ ἀπὸ νόσου τὸ σῶμα (29) πύσχει τὴν ἀνορεξίαν καὶ τὴν περὶ τὰ βρώματα ἀηδίαν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τὴν περὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Θεοῦ νωθρότητα καὶ ὀκνηρίαν· καὶ εἰ ἂν πληροφορηθῆ, ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ, καὶ πάντα τὰ ἐπηγγελμένα τοῖς φυλλάσσουσιν αὐτὴν ἀληθῆ, κατορθοῦνται αὐτῷ ἡ διάθεσις τοῦ εἰπόντος· Τὰ κρίματα Κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίου καὶ λίθου τίμιου πολλόν, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον· Καὶ γὰρ ὁ δοῦλος σου φυλλάσσει αὐτὰ· ἐν τῷ φυλλάσσειν αὐτὰ ἀνταπόδοσις πολλή.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΕ'.

Πῶς φαίνεται ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου· καὶ πῶς ἐλέγχεται ὁ μὴ οὕτως ἀγαπῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῆς ἀγάπης ἐξαίρετα δύο ταῦτα· τὸ λυπεσθῆναι μὲν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλάπτεται ὁ ἀγαπώμενος· χαίρειν δὲ καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ· Μακάριος οὖν ὁ πενθῶν ἐπὶ τῷ ἁμαρτάνοντι, οὗ ὁ κίνδυνος φοβερός· καὶ χαίρων ὑπὲρ τοῦ κατορθοῦντος, οὗ τὸ κέρδος ἀσύγκριτον, καθὼς γέγραπται· Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Παῦλος ὁ ἀπόστολος λέγων Ἐάν πάσχη ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, κατὰ λόγον πάντως τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης· Καὶ εἰ ἂν δοξάζηται ἐν μέλος, κατὰ σκοπὸν δηλονότι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως, συγχαίρει πάντα

A

INTERROGATIO CLXXIII.

An deceat tempore psalmodiæ, quæ in domo fit, colloquia aliqua fieri

RESPONSIO.

Non oportet, exceptis iis quorum munus et cura est disciplinæ et operum distributioni providere, idque aliqua re necessaria urgente; et neque tunc inconsiderate, sed habita ratione et loci, et disciplinæ, et gravitatis et scandali, quod vitari debet: reliquis omnibus necessarium est silentium. Si enim ipso loquendi tempore, et ex iis ipsis quibus concreditum est munus docendi, prior silere jussus est, si alii revelatum fuerit ⁶¹, quanto magis psalmodiæ tempore silentium privatis necessarium est?

B

INTERROGATIO CLXXIV.

Quomodo possit quis ex animo et cum alacritate Domini exsequi mandata.

RESPONSIO.

Experimentum jucundæ et utilis rei, et ipsa rerum hujusmodi expectatio animum naturaliter movet ad id diligendum et concupiscendum. Si quis igitur odio habuerit et abominatus fuerit iniquitatem ⁶², purusque fuerit ab omni peccato, per quod, quemadmodum per morbum satietas cibi atque fastidium contingit, sic in animo etiam circa Dei justificationes segnitias et pigritia ingeneratur: si præterea constantissime crediderit mandatum Dei vitam æternam esse, omniaque promissa, iis qui id servant, certa esse et vera, is afficitur perinde atque ille, qui dicit: *Judicia Domini vera, justificata in idipsum: desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa* ⁶³.

C

474 INTERROGATIO CLXXV.

Quomodo constet fratrem ab aliquo amari ex mandato Domini: et quomodo convincatur non ita diligere.

RESPONSIO.

Dilectionis duæ sunt dotes præcipuæ, dolere et sollicitum esse de quibus læditur qui amatur: gaudere contra et allaborare pro ipsius commodis. Beatus igitur quisquis luget propter peccantem, cujus periculum formidandum est: itemque quisquis ob recte facientem gaudet, cujus lucro nihil potest conferri, sicut scriptum est. Quin et illud etiam Paulus apostolus testatur, cum ait ⁶⁴ *Si patitur unum membrum, compatuntur omnia membra, servata utique ratione ejus, quæ in Christo est, charitatis Et si gloria afficitur unum mem-*

D

⁶¹ I Cor. xiv, 30. ⁶² Psal. cxviii, 163. ⁶³ Psal. xxiii, 10, 12. ⁶⁴ I Cor. xii, 26.

(27) Reg. primus et Voss. καὶ τὴν οἰκονομίαν τῶν ἔργων. Alii duo mss. et editi καὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν. Codex Colb., quem sequimur, οἰκονομίας τῶν.

Mox duo mss. et Voss. τῆς κατεπειγούσης.

(28) Antiqui duo libri ἀναγκαῖα ἐστίν.

(26) Codex Colb. τὰ σῶματα.

brum ex consilio videlicet placendi Deo, *congaudent omnia membra*. Qui autem non ita affectus est, aperte fratrem non diligit.

INTERROGATIO CLXXVI.

Quinam sint inimici quos diligere jussi sumus; et quomodo diligemus inimicos: utrum tantummodo beneficiis in ipsos conferendis, an etiam ipso animi affectu: et nunquid hoc fieri possit.

RESPONSIO.

Inimici proprium est nocere, et insidiari. Quisquis igitur quoquo modo nocet cuiquam, inimicus appellari potest: præcipue autem, qui peccat. Nam, quantum in ipso est, modis variis nocet, eique quocum vivit aut consuetudinem habet, insidiatur. Quoniam autem ex corpore et anima constat homo, quod ad animam quidem pertinet, amemus hujusmodi viros, redarguendo ipsos, admonendoque, et omni modo ad conversionem inducendo: quod vero ad corpus, eos, si vitæ necessariis indigeant, beneficiis afficiendo. Quod autem dilectio in animi consistat affectione, perspicuum est omnibus. Id autem fieri posse ostendit ac docuit Dominus, qui Patris ac suam ipsius dilectionem pro inimicis, non autem pro amicis, usque ad mortem obediendo declaravit: quemadmodum testatur Apostolus his verbis: *Commendat autem charitatem suam Deus in nos, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est*⁶⁵. Quin etiam ad id ipsum nos adhortatur, cum dicit: *Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis, oblationem et hostiam Deo*⁶⁶. Neque vero hoc præcepisset, utpote bonus et **475** justus, nisi id faciendi tribuisset facultatem: quod vel ipsi naturæ necessario insitum esse declaravit. Nam bestię quoque bene de se meritos naturaliter diligunt. Quodnam autem beneficium tantum ab amico, quantum ab inimicis confertur? Conciliant nobis beatitudinem a Domino his verbis promissam: *Beati estis cum persecuti vos fuerint et affecerint probris, et dixerint omne malum verbum adversum vos, mentientes, propter me. Gaudete et exultate quoniam merces vestra copiosa est in cælis*⁶⁷.

INTERROGATIO CLXXVII.

*Quomodo debent fortes infirmorum infirmitates portare*⁶⁸.

RESPONSIO.

Si portare est tollere et curare, secundum id quod scriptum est: *Ipse infirmitates nostras suscepit, et morbos portavit*⁶⁹, non quod in se hæc ille

τα μέλη. Ὁ δὲ μὴ οὕτως συνδιατιθέμενος φανερός ἐστὶ μὴ ἀγαπῶν (30) τὸν ἀδελφόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΖ΄.

Τίνες εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ, οὓς ἀγαπᾶν προσετάχθημεν· καὶ πῶς ἀγαπήσομεν τοὺς ἐχθροὺς· ταῖς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίαις μόνον (31), ἢ καὶ αὐτῇ τῇ διαθέσει· καὶ εἰ δυνατόν τοῦτο.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐχθροῦ ἴδιον τὸ βλάπτειν καὶ ἐπιβουλεύειν. Πᾶς μὲν οὖν ὁ ὁπωσδήποτε (32) βλάπτων τινὰ ἐχθρὸς ἂν λέγοιτο· ἐξαιρέτως δὲ ὁ ἁμαρτάνων. Τὸ γὰρ ὅσον ἐπ’ αὐτῷ (33) βλάπτει κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ ἐπιβουλεύει τῷ συνόντι ἢ συντυθχάνοντι. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνίστηκεν ὁ ἄνθρωπος, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀγαπήσομεν τοὺς τοιούτους, ἐλεγχοντες αὐτοὺς, καὶ νουθετοῦντες, καὶ παντὶ τρόπῳ εἰς ἐπιστροφὴν ἐνάγοντες (34)· κατὰ δὲ τὸ σῶμα εὐεργετοῦντες αὐτοὺς, ἐπιθεομένους τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιῶν· Ὅτι δὲ ἡ ἀγάπη ἐν διαθέσει ἐστὶ, παντὶ δῆλον. Τὸ δὲ δυνατόν ἐδείξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἐν τῇ ὑπακοῇ μέχρι θανάτου ἐπιδειξάμενος· ὑπὲρ ἐχθρῶν, οὐχ ὑπὲρ φίλων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀπόστολος λέγων· Συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς, ὅτι, ἐτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε. Καὶ ἡμεῖς δὲ αὐτὸ τοῦτο παραινῶ ἐν τῷ εἰπεῖν (35)· Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητὰ, καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ. Οὐκ ἂν δὲ προσέταξεν ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, εἰ μὴ τὸ δυνατόν ἐχαρίσατο· ὅπερ καὶ ἐν τῇ φύσει κατηναγκασμένως ἀποκαῖσθαι ἐφανέρωσεν. Εὐεργέτας μὲν καὶ τὰ θηρία φυσικῶς ἀγαπᾷ. Τὶ δὲ τοσούτου εὐεργετεῖ ὁ φίλος, ὅσον οἱ ἐχθροί; Προξενούντες ἡμεῖς τὸν μακαρισμὸν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Μακάριοί ἐστε, ὅταν διώξωσιν ὑμᾶς, καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ εἰπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ’ ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἕνεκεν ἐμοῦ. Χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΩΖ΄.

Πῶς ὀφείλουσιν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ τὸ βαστάζειν ἐστὶ τὸ αἶρειν καὶ θεράπευειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον ὅτι, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐδάστασεν, οὐκ ἐν

⁶⁵ Rom. v, 7, 9. ⁶⁶ Ephes. v, 1, 2. ⁶⁷ Matth. v, 11, 12. ⁶⁸ Rom. xv, 1. ⁶⁹ Isa. LIII, 4.

(30) Reg. secundus perinde ut editi μὴ ἀγαπᾶν. Alii duo mss. cum Voss, μὴ ἀγαπῶν.

(31) Veteres tres libri ἐχθροὺς, πληροῦντες τὰς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας μόνον, etc.

(32) Codex Combef. et alii duo ὁ ὁπωσδήποτε. Deest articulus in vulgatis.

(33) Reg. primus perinde ut Voss. ὅσον ἐφ’ ἑαυτῷ.

(34) Reg. primus ἐπιστροφὴν ἄγοντες. Mox idem ms. τῶν πρὸς τὴν ζωὴν ἀναγκαιῶν. Nec ita multo post idem liber παντὶ που δῆλον. Τὸ δυνατόν ἐδείξε ὁ Κύριος. Rursus non longe idem codex cum Voss. καὶ τὴν ἑαυτοῦ ὑπακοὴν μέχρι.

(35) Unus ms. Reg. παραινῶ λέγων· Γίνεσθε.

τῷ εἰς ἑαυτὸν ὑποδέχσθαι ταῦτα (36), ἀλλ' ἐν τῷ
τοὺς πάσχοντας θεραπεύειν· καὶ ἐνταῦθα ὁ τῆς μετα-
νοίας τρόπος καὶ λόγος ἐφαρμόσει, δι' οὗ θεραπευθήσου-
νται ἐκ τῆς τῶν δυνατωτέρων ἐπιμελείας οἱ ἀδύνατοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΗ'.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε »
καὶ ποῖον νόμον (37) ἀναπληρώσωμεν, τοῦτο
ποιοῦντες.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ταῦτόν ἐστι τῷ προειρημένῳ. Βαρεῖα γὰρ ἡ ἀμαρ-
τία, καθέλκουσα τὴν ψυχὴν εἰς πυθμένα ἄδου. Ἦν
αἴρομεν ἀλλήλων, καὶ περιαιροῦμεν, εἰς ἐπιστροφὴν
ἄγοντες τοὺς ἀμαρτάνοντας. Τὸ δὲ βαστάσαι ἀντὶ
τοῦ ἄραι σύνθετος καὶ τοῖς ἐπιχωρίοις κεχορησθαι,
ὡς πολλάκις παρὰ πολλῶν αὐτὸς ἤκουσα. Νόμον
δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀναπληρώσωμεν (38) τοῦ εἰπόντος. **B**
Οὐκ ἤλθον καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς
μετάνοιαν· καὶ ἡμεῖν νομοθετήσαντος ὅτι, Ἐάν ἀμάρτη
ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἐλεγξον αὐτόν. Ἐάν σου ἀκούσῃ,
ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΟΘ'.

Πῶς δύναται τις ἀνευ ἀγάπης πίστιν κτήσασθαι
τοσαύτην, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἢ πάντα (39) τὰ
ὑπάρχοντα δοῦναι πτωχοῖς, ἢ παραδοῦναι τὸ ἑαυτοῦ
σῶμα, ἵνα καυθῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ:

Εἰ μνημονεύομεν τοῦ Κυρίου εἰπόντος. Ποιοῦσι
γὰρ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῆς
ἀποκρίσεως αὐτοῦ τῆς πρὸς τοὺς εἰπόντας. Κύριε,
Κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι προεφητεύσαμεν καὶ τῷ σῷ
ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι **C**
δύναμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; πρὸς οὓς φησιν. Οὐκ
οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστὲ· οὐχ ὅτι ἐψεύσαντο, ἀλλ' ὅτι
τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι (40) πρὸς τὰ ἴδια θελήματα ἀπε-
εχρήσαντο, ὅπερ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης ἀλλότριον,
οὐ δυσκόλως συνορᾶν τὰ εἰρημένα δυνάμεθα. (41). Τὸ
δὲ χάρισμα Θεοῦ ἢ δωρεάν λαμβάνειν καὶ τὸν ἀνάξιον
οὐδὲν παραδόξον· Θεὸς γὰρ ἐν καιρῷ χρηστότητος
καὶ μακροθυμίας τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πο-
νηροὺς καὶ ἀγαθοὺς· πολλάκις δὲ καὶ εἰς ὠφέλειαν
ἢ ἐκείνου αὐτοῦ τοῦ ὑποδεχομένου τὸ χάρισμα,
ἐάν (42) ἄρα, δυσωπηθεῖς τὴν του Θεοῦ χρηστότητα,
προτραπῇ εἰς ἐπιμελείαν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐαρεστή-
σεως, ἢ καὶ ἐτέρων (43), κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ του
'Αποστόλου· Τινὲς μὲν καὶ διὰ φθόνου καὶ ἔριν, **D**

⁷⁰ Gal. vi, 2. ⁷¹ Luc. v, 32. ⁷² Matth. xviii, 15.
⁷⁶ Rom. iii, 4. ⁷⁷ Matth. v, 45.

(39) Vossii vetus liber et Reg. primus ὑποδέχε-
σθαι ταῦτα.

(37) Ait vir doctissimus Ducæus, ex Vossii ve-
teri libro legendum esse νόμον Χριστοῦ sed ejus-
modi lectionem inter reliquas, quas Scottus col-
ligit, non reperio. Attamen si cui ita lubet, addi
potest: eo magis, quod in Reg. primo ita lega-
tur. Reg. tertius νόμον του Θεοῦ.

(38) Editi ἀναπληρώσωμεν. Veteres duo libri ἀνα-
πληρώσωμεν.

(38) Ita Vossii liber et alii duo. Vox πάντα in
editis desiderabatur.

A suscepit, sed quod eos in quibus hæc erant cura
verit, etiam hoc in loco pœnitentiæ modus et ratio
conveniet, per quam infirmiores valentiorum cura
atque diligentia curabuntur.

INTERROGATIO CLXXVIII.

Quid hoc significet: « Alter alterius onera por-
tate ⁷⁰: » et hoc facientes, qualem legem adim-
plebimus.

RESPONSIO.

Hoc idem est atque id quod dictum est superius.
Peccatum enim grave est, atque ad ima inferni
animam detrudit. Alii autem aliorum peccatum tol-
limus, et auferimus, cum eos qui peccant, ad con-
versionem inducimus. Cæterum verbum portare,
pro eo quod est tollere, etiam ab hujus regionis in-
colis solet usurpari, veluti ipse sæpenumero a ple-
risque audiui. Adimplebimus autem legem Chri-
sti, qui dixit: *Non veni vocare justos, sed peccatores
ad pœnitentiam* ⁷¹; quique nobis hanc legem im-
posuit: *Si peccaverit frater tuus, vade, corripere
eum. Si te audierit lucratus es fratrem tuum* ⁷².

INTERROGATIO CLXXIX.

Quomodo potest quis absque charitate fidem habere
tantam, ut montes transferat, aut omnia sua bona
del pauperibus, aut corpus suum tradat, ut ex-
uratur.

RESPONSIO.

Si recordemur Domini, qui dixit: *Faciunt enim
ut spectentur ab hominibus* ⁷³, itemque si memineri-
mus responsi illius ad quosdam, qui dixerant: *Do-
mine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus,
et in nomine tuo demonia ejecimus, et in nomine tuo
virtutes multas fecimus* ⁷⁴? quibus respondet: *Ne-
scio vos unde* **476** *sitis* ⁷⁵, non quod mentirentur,
sed quod Dei munere ad proprias voluntates fuissent
abusi, quæ res a Dei dilectione aliena est, possu-
mus nullo negotio ea quæ dicta sunt, intelligere.
Porro Dei munus seu donum vel ab indigno recipi
nihil mirum est: siquidem Deus in tempore boni-
tatis et patientiæ ⁷⁶ solem suum oriri facit super
malos et bonos ⁷⁷, idque sæpe ad utilitatem etiam
aut ejus ipsius, qui donum suscipit, si forte boni-
tatem Dei reveritus, hincque exstimulatus, studeat
ei complacere, aut etiam aliorum, juxta id quod ab
Apostolo dictum est: *Quidam quidem et propter
invidiam et contentionem, quidam vero et propter*

⁷³ Matth. vi, 5. ⁷⁴ Matth. vii, 22. ⁷⁵ Luc. iii, 27.

(40) Editi τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν. Antiqui duo libri
cum Voss. ut in contextu.

(41) Reg. primus et Voss. συνορᾶν τὰ τοσαῦτα
δυνάμεθα. Τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ ἢ καὶ δωρεάν.

(42) Codex Voss. τοῦ εὐεργετουμένου τὸ χάρισμα
λαμβάνει. Ἐάν γάρ.

(43) Reg. primus et Voss. καὶ ἐτέρου. Mox iidem
mss. et Reg. tertius καὶ διὰ. Vocula καὶ abest a
vulgatis. Subinde Reg. primus et Voss. Χριστὸν
καταγγέλλουσιν. Nec ita multo post ii quos modo
dixi libri πλὴν ὅτι παντί. Editi πλὴν παντί.

*bonam voluntatem Christum prædicant*⁷⁸. Quibus paulo post hæc subjungit: *Verumtamen quod omni modo, sive occasione, sive veritate Christus annuntietur, et in hoc gaudeo*⁷⁹.

INTERROGATIO CLXXX.

Quo animo et qua attentione ea audienda sint quæ, nobis cibum sumentibus leguntur.

RESPONSIO.

Voluptate majore quam qua edimus ac bibimus, ut mens videatur non distrahi ad corporis voluptates: sed potius delectari magis verbis Domini, quemadmodum affectus erat qui dixit: *Et dulciora super mel et favum*⁸⁰.

INTERROGATIO CLXXXI.

Si quædam fratrum societas fuerint inter se vicinæ, et una egestate laboret, altera vero ad largiendum sit arctior difficiliorque, quomodo inopem affici oportet erga tenacem.

RESPONSIO.

Qui edocti sunt vel ipsam animam in dilectione Christi pro se invicem ponere, quomodo rerum ad corpus pertinentium parci esse possunt? Tanquam si obliti sint ejus, qui dixit: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*⁸¹, etc. Quod si hoc contigerit, æquo animo ferre debent, qui in egestate versantur: et Lazarum imitantes persuadeant sibi, se in futuro sæculo consolationem inventuros.

INTERROGATIO CLXXXII.

Ex quibus fructibus probari debet, qui misericordiæ impulsu peccantem fratrem redarguit.

RESPONSIO.

Primum quidem ex præcipuis misericordiæ argumentis, juxta id quod ab Apostolo dictum est: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*⁸²; et: *Quis scandalizatur, et ego non uror*⁸³? deinde vero, si parem de quolibet peccato accipiat dolorem, et ex quibuslibet, sive in se, sive in alium peccantibus, simili tristitia ac luctu afficiatur, denique si redarguendo traditum a Domino modum non corrumpat.

INTERROGATIO CLXXXIII.

Si contingat aliquando ut aliqui in fratrum conventu viventes dissideant inter sese, an tutum sit charitatis gratia talibus assentiri.

RESPONSIO

Cum Dominus dixerit: *Da, Pater, ut sicut ego et tu unum sumus, sic et ipsi unum sint in nobis*⁸⁴, itemque Apostolus scripserit: *Unanimes, idem sentientes*⁸⁵, itidem cum narretur in Actis illud: *Erat*

τινες δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν Χριστὸν κηρύττουσιν. Οἷς ἐπιφέρει μετ' ὀλίγα. Πλὴν ὅτι παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται, καὶ ἐν τούτῳ χαίρω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ'.

Μετὰ ποταπῆς διαθέσεως καὶ προσοχῆς ὀφείλομεν ἀκούειν τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μεταλήψεως παραναγνωσκουμένων ἡμῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περισσότερως ἢ (44) μεθ' οἷας ἡδονῆς ἐσθίομεν καὶ πίνομεν, ἵνα δευχθῇ ὁ νοῦς μὴ μετεωριζόμενος εἰς τὰς τοῦ σώματος ἡδονάς· ἐνευφραϊνόμενος δὲ πλέον τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι, κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ εἰπόντος· Καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΑ'.

Ἐὰν ὡσιν ἀδελφότητες πλησίον ἀλλήλων, καὶ ἡ μὲν πτωχεύῃ, ἡ δὲ ἑτέρα περὶ τὴν κοινωνίαν δυσχερῆς, ἢ, πῶς δεῖ τὴν πτωχεύουσαν πρὸς τὴν μὴ μεταδιδούσαν διατίθεσθαι (45).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ διδασκόμενοι ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τιθεῖν ὑπὲρ ἀλλήλων πῶς τῶν περὶ τὸ σῶμα φείσασθαι δύναται; Ὡσπερ ἐπιλαθομενοὶ τοῦ εἰπόντος· Ἐπεινάσα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐὰν δὲ γένηται τοῦτο, μακροθυμεῖν χρὴ τοὺς πτωχεύοντας, ἐν πληροφορίᾳ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι παρακλήσεως, μιμουμένους τὸν Λάζαρον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΒ'.

Ἐκ ποίων καρπῶν δοκιμάζεσθαι ὀφείλει ὁ συμπάθως ἐλέγχων τὸν ἀδελφὸν ἁμαρτάνοντα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἐξαίρετων τῆς συμπαθείας, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ὅτι, Ἐὰν πάσῃ ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη· καὶ ὅτι, Τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; ἔπειτα δὲ, ἐὰν ἐπὶ πάσῃ ἁμαρτία ὁμοίως συντρίβηται (46), καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι, τοῖς τε εἰς αὐτὸν καὶ τοῖς εἰς ἄλλον ὁμοίως λυπῆται, καὶ πευθῇ, καὶ ἐλέγχων μὴ διαφθεῖρη τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παραδεδόμενον τρόπον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΓ'.

Ἐὰν συμβῇ τις ἐν ἀδελφότητι ζῶντας διαφωνῆσαι νῆσαι πρὸς ἀλλήλους, εἰ ἀκίνδυνόν ἐστιν ἀγάπης ἕνεκεν συμπεριφέρεσθαι τοῖς τοιούτοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Δὸς, Πάτερ, ἵνα, ὡσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ὡσιν ἐν ἡμῖν (47)· καὶ τοῦ Ἀποστόλου γράφαντος, Σύμφυχοι, τὸ ἐν φρονούντες· καὶ τῶν Πράξεων ἱστορουσῶν,

⁷⁸ Philipp. 1, 15. ⁷⁹ ib. 18. ⁸⁰ Psal. xviii, 11. ⁸¹ Matth. xxv, 42. ⁸² I Cor. xii, 26. ⁸³ II Cor. xi, 29
⁸⁴ Joan. xvii, 21. ⁸⁵ Philipp. ii, 2.

(44) Sic codices tres. Vocula ἢ deerat in vulgatis. Statim Colb. ἵνα διδασκθῇ ὁ, ut discat mens. Optima lectio.

(45) Vossii vetus liber πῶς δεῖ τὴν ἑτέραν πρὸς αὐτὴν διακείσθαι. Mox. Reg. primus et Voss. αὐτὴν θεῖναι.

(46) Reg. primus ὁμοίως συντρίβη. Mox idem ms. et Colb. cum Voss. παραδοθέντα τρόπον.

(47) Reg. primus ὡσι σύν ἡμῖν, unum sint nobiscum. Statim editi καρδία μία καὶ ψυχὴ μία. Antiqui tres libri καρδία καὶ etc.

ὅτι, Ἦν τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία· οἱ μὲν διαφωνοῦντες ἄλλότριον τῶν εἰρημένων εἰσίν. Ἀγάπη δὲ ἢ μὲν κατὰ λόγον φυλάσσει τὸ εἰρημένον· Ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπιμελῶς παιδεύει· ἢ δὲ μὴ κατὰ λόγον, οἷα δ' ἂν ἦ, ἀδόκιμος, τοῦ Κυρίου εἰπόντος ὅτι, Ὁ ἀγαπῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἀξίος·

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΔ'.

Πῶς δύναται (48) τις, καὶ ὅτε παρακαλεῖ, καὶ ὅτε ἐλέγχει, μὴ μόνον σπουδάζειν ἐπιστημονικῶς λαλῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσιν τὴν ὀφειλομένην σώζειν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἐκείνους, οἷς λαλεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐάν μνημονεύσῃ τις τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Οὕτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ, καὶ οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ, οὐχ ὡς ἰδίαν τινα ἐπιστήμην ἐξ αὐθεντίας οἰκονομῆ, ἀλλ' ὡς Θεοῦ ὑπηρεσίαν ἐν ἐπιμελείᾳ ψυχῶν αἵματι Χριστοῦ ἐξηγορασμένων πληροῖ (49) μετὰ φόβου καὶ τρόμου τοῦ πρὸς Θεόν, κατὰ τὸν εἰπόντα· Οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν· καὶ μετὰ διαθέσεως καὶ εὐσπλαχνίας (50) τῆς περὶ τοὺς ἀκούοντας, ποιῶν τὸ εἰρημένον· Ὡς ἐάν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἰμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠΕ'.

Ἐάν τις ἐν διαλέξει συνδιατιθεμένους τοῖς λεγομένοις ὁρῶν τοὺς ἀκούοντας χαίρει, πῶς γνωρίσει ἑαυτόν, εἰ διαθέσει ἀγαθῇ χαίρει, ἢ πάθει τινα ἰδίᾳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐάν ἐν τοῖς ἐπαίνοις μόνοις τὴν χαρὰν στήσῃ, δῆλός ἐστιν ἰδίᾳ πάθει κινούμενος· ἐάν δὲ, τῶν ἐπαινούντων παραυτὰ μὲν τὸ περὶ τὴν ἀκρόασιν συνετόν καταμαθῶν, ἐλπίδα τῆς εὐπειθείας ὑποσπεῖρον εὐφρανθῇ (51), ὕστερον δὲ τὴν ὠφέλειαν πολυπραγμονήσας, καὶ ἢ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐπαίνοις κατορθώματα ἐν αὐτοῖς εὐρῶν χαρῇ, ἢ μηδὲν ὠφεληθέντας τοὺς ἐπαινέσαντας ἐπιδῶν λυπηθῇ (52), εὐχαριστεῖτω τῷ Θεῷ, ὅτι ὡς φιλόθεος καὶ φιλόδελφος κατηξιώθη κινηθῆναι, μὴ ζητῶν τὴν δόξαν τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἀδελφῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΠς.

Ἐπειδὴ διδασκάμεθα τοιαύτην ἀγάπην ἔχειν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν θεῖναι (53) ὑπὲρ τῶν φίλων, μαθεῖν δεόμεθα ὑπὲρ ποταπῶν φίλων τοῦτο αἰρεῖσθαι δεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν μὲν διάθεσιν, ἢ τὸν τρόπον τούτου τοῦ κατορ-

⁸⁶ Act. iv, 32. ⁸⁷ Prov. xiii, 24. ⁸⁸ Matth. x, 37.

(48) Editi et duo mss. πῶς δυνήθη. At mss. duo præter Voss. πῶς δύναται.

(49) Codex Colb. ἐξηγορασμένων πληρῶν.

(50) Reg. primus ἡμῶν· διαθέσεως δὲ καὶ εὐσπλαγ. Codex Colb. ἡμῶν· καὶ διαθέσεως δὲ καὶ, etc. Ibidem uterque liber ἀκούοντας πλήρεις ποιῶν.

(51) Codex quidam Combef. ὑποσπεῖρων, male.

A *credentium cor unum, et anima una*⁸⁶, inter quos dissensio est, ii sunt ab iis quæ modo diximus, alieni. Dilectio enim, quæ quidem rationi consentanea sit, servat quod dictum est: *Qui autem diligit, diligenter castigat*⁸⁷: quæ vero aliena est a ratione, qualiscunque tandem fuerit, reprobata est, Domino ipso dicente: *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus*⁸⁸.

INTERROGATIO CLXXXIV.

Quomodo possit quis, et quando exhortatur, et quando corripit, non modo id curare, ut scite loquatur, sed ut animi etiam affectionem tum Deo, tum iis quos alloquitur, debitam conservet.

RESPONSIO.

Si quis meminerit Apostoli, qui dixit, *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei*⁸⁹, is non ut propriam quamdam scientiam dispensat ex sua auctoritate sed veluti Dei ministerio in curandis animabus quæ Christi sanguine redemptæ sunt, fungitur, cum timore ac tremore erga Deum, ad exemplum illius, qui dixit: *Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra*⁹⁰, et cum affectu atque misericordia erga audientes, faciens quod dictum est: *Tanquam si nutrix foveat filios suos: ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras*⁹¹.

INTERROGATIO CLXXXV.

Si quis in aliquo, quem habeat, sermone, auditores videat affici ex iis quæ dicit, proptereaque lætetur, quomodo cognoscet seipsum, utrum affectu bono, an vitiosa quadam affectione sibi propria gaudeat.

RESPONSIO.

Si in laudibus solis gaudium collocarit, planum est hunc vitiosa affectione sibi propria commoveri; sed si lætetur, quod statim laudatores id, quod audiunt, intelligere animadverterit **478**, sataque sit spes obedientiæ: postea vero de utilitate sollicitior, si aut recte facta his laudibus consentanea in ipsis comperiens afficiatur lætitia, aut si laudatores nihil profecisse videns, doleat, agat gratias Deo, quod, velut Dei et fratrum amans, dignus habitus sit qui commoveretur non inquirens gloriam suam, sed gloriam Dei, et fratrum ædificationem.

INTERROGATIO CLXXXVI.

Quandoquidem talem dilectionem habere edocemur ut animam etiam pro amicis ponamus, discere postulamus, pro qualibus amicis id velle oporteat.

RESPONSIO

Credere par est animi quidem affectionem, aut

⁸⁹ I Cor. iv, 1. ⁹⁰ I Thess. ii, 4. ⁹¹ Ibid. 7, 8.

Non enim obscurum est illud ὑποσπεῖρον, ad vocem συνετόν referri.

(52) Veteres duo libri cum Voss. ἐπιδῶν λυπηθῇ. Aliquanto post duo mss. præter Voss. κατηξιώθη λυπηθῆναι, *dignus habitus est, qui tristitia afficeretur.*

(53) Pro θεῖναι duo mss. habent τιθέναι.

hujus recte facti modum varium quiddam esse et A
diversum : alia enim sæpe suscipienda sunt pro
peccatoribus, alia pro justis facienda. Sed tamen
edocti sumus et pro justis et pro injustis ad mor-
tem usque dilectionem indiscriminatim ostendere.
*Commendat enim, inquit, charitatem suam Deus
in nos : quoniam cum adhuc peccatores essemus,
Christus pro nobis mortuus est* ⁹². Hæc vero ad
sanctos dicit Apostolus : *Tanquam si nutrix foveat
filios suos : ita desiderantes vos cupide, volebamus
tradere vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam
animas nostras : quoniam charissimi nobis facti
estis* ⁹³.

INTERROGATIO CLXXXVII.

An unusquisque ab iis, qui sibi sanguine conjun-
guntur, quidquam accipere debeat.

RESPONSIO.

Certe necesse est, ut iis, qui ad Dominum acce-
dunt, bona ad ipsos pertinentia reddant cognati,
nihilque subtrahant, ne subeant judicium sacrile-
gii. Attamen, dum hæc consumuntur in oculis eo-
rum, ad quos attinere visa sunt, id plerumque et
his ipsis causam dat sese efferendi, et pauperibus
ad idem vitæ genus accedentibus tristitiæ fit occa-
sio. Quare contingit illud, ob quod redarguuntur
Corinthii ab Apostolo, cum dixit : *Confunditis eos
qui non habent* ⁹⁴. Quapropter cui Ecclesiarum in
loco sitarum concredita est cura, is, si fidelis sit,
prudenterque dispensare possit, sic se erga eum
gerat, ut in illis fiebat, quorum habetur mentio in
Actis ⁹⁵ qui ferentes ponebant ante pedes apostolo-
rum. Quod si talia administrare non est omnium,
sed eorum duntaxat qui præmisso examine huic
rei præfecti sunt : ita quoque id quod a talibus
datum est, hic, prout judicarit, administrabit.

479 INTERROGATIO CLXXXVIII.

*Quomodo eos qui nostri olim fuere contubernales,
et eos qui cognatione nobis conjunguntur, cum
ad nos accedunt, videbimus.*

RESPONSIO

Ut Dominus ostendit, ac docuit cum annuntia-
tum fuisset ipsi : *Mater tua et fratres tui foris stant,
videre te volentes* ⁹⁶ : ad quos objurgatoriis verbis
respondet : *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres
mei? Quicumque enim fecerit voluntatem Patris
mei, qui in cælis est, hic meus frater, et soror, et
mater est* ⁹⁷.

⁹² Rom. v, 8, 9. ⁹³ I Thess. II, 7, 8. ⁹⁴ I Cor. XI, 22. ⁹⁵ Act. IV, 35. ⁹⁶ Luc. VIII, 20. ⁹⁷ Matth. XII, 48, 50.

(34) Reg. primus μηδέν ἀνακρίνοντες. Mox cod. Voss. ἐμειρόμενοι ὑμῶν.

(35) Antiqui duo libri τοὺς μὲν οἰκείους ἀποδιδόναι. Alii duo mss. editi τοῖς μὲν οἰκείοις.

(36) Reg. primus οἵτινες ἔφερον καὶ ἐτίθουν.

(37) Editi μόνου τῶν. At mss. tres μόνων τῶν. Aliquanto post duo mss. τυπώσῃ.

(38) Reg. primus τοὺς ποτε συγγενεῖς ἢ σὺν ἐκεί-

θώματος εἰκὸς εἶναι διάφορον· ἄλλα γὰρ ἐστὶ πολλά-
κις τὰ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν καταδεδυθῆναι, καὶ ἄλλα τὰ
ὑπὲρ δικαίων σπουδασθῆναι ὀφείλοντα· τὸ μὲντοιγε
μέγιστον θανάτου ἀγάπην δεικνύειν, καὶ ὑπὲρ δικαίων
καὶ ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν, δεδιδάχμεθα, μηδὲν διακρί-
νοντες (34). Συνίστασι γὰρ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην,
φασίν, ὁ Θεὸς εἰς ἡμᾶς· ὅτι, ἐστὶ ἁμαρτωλῶν ὄντων
ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε. Πρὸς δὲ τοὺς
ἀγίους ὁ Ἀπόστολος λέγει· Ὡς ἐὰν τροφὸς θάλπη
τὰ ἑαυτῆς τέκνα, οὕτως ἐμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν
μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ,
ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν
ἐγενήθητε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΖ'.

Εἰ χρὴ παρὰ τῶν κατὰ σάρκα οἰκείων δέχεσθαι τι
ἕκαστον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοὺς μὲν οἰκείους ἀποδιδόναι (35) τὰ ἐπιβάλλοντα
τοῖς προσερχομένοις τῷ Κυρίῳ ἀναγκαῖον, καὶ μηδὲν
ὑφαιρεῖν, ἵνα μὴ τῷ κρίματι τῆς ἱεροσουλίας ὑποπέ-
σωσιν· τὸ μὲντοιγε ἀναλίσκεσθαι ταῦτα ἐν ὄψεσιν
ἐκείνων, οἷς διαφέρειν ἔδοξε, καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις
γίνεται πολλάκις ἐπάρσεως ὑπόθεσις, καὶ τοῖς πένησι
τῶν τῷ αὐτῷ βίῳ προσελθόντων λύπης ἀφορμή. Ὡστε
συμβαίνειν ἐκεῖνο, ἐφ' ᾧ ἐγκαλοῦνται οἱ Κορίνθιοι
ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος ὅτι, Καταισχύνετε τοὺς
μὴ ἔχοντας. Διόπερ ὁ τὴν φροντιδα τῶν κατὰ τόπον
Ἐκκλησιῶν πεπιστευμένος, ἐὰν ἦ πιστὸς, καὶ φρο-
νίμως οἰκονομεῖν θυνάμενος, τούτῳ πρόσφερέσθω
κατὰ μέγεθος τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν, οἵτινες φέρου-
τες ἐτίθουν (36) παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.
Εἰ δὲ τὸ οἰκονομεῖν τὰ τοιαῦτα οὐκ ἔστι πάντων, ἀλλὰ
μόνων τῶν (37) μετὰ δοκιμασίας εἰς τοῦτο τυπω-
θέντων, καὶ τὸ παρὰ τῶν τοιούτων δεδωμένον, οὕτως,
ὡς ἂν δοκιμάσῃ, τυπώσῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΙΗ

Πῶς ἴδωμεν τοὺς ποτε συνοίκους μῶν, ἢ συγγενεῖς,
ἐρχομένους πρὸς ἡμᾶς (38).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὁ Κύριος ἔδειξε, καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι ἀπηγγέλη
αὐτῷ ὅτι, Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω
ἐστήκασιν, ἰδεῖν σε θέλοντες· πρὸς οὓς ἐπιπληκτικώτε-
ρον ἀποκρίνεται, εἰπὼν· Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ
τίνας εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου ; Ὁς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ (39)
θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτὸς μου
ἀδελφός, καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ ἐστίν.

νοῖς ἐρχομένους. Ὡς ὁ. Editi τοὺς ποτε συνοίκους ἡμῶν, ἢ συγγενεῖς εἰσερχομένους. Ὡς ὁ. Reg. tertius ut in contextu. Mox antiqui tres libri præter Voss. ὅτι ἀπηγγέλη. Editi et Colb. ἀπηγγέλη. Subinde Reg. primus ἀπεκρίνατο· Τίς.

(39) Veteres duo libri cum Voss. ποιῆ τὸ. Ibidem duo mss. καὶ ἀδελφός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗΘ'.

Ἐὰν δὲ καὶ παρακαλῶσι θέλοντες ἀπαγαγεῖν (60) ἡμᾶς εἰς τὰ ἴδια, εἰ χρὴ αὐτῶν ἀνέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν διὰ οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ὁ δυνάμενος οὕτως ἀπέλθειν μετὰ δοκιμασίας πεμπέσθω· εἰ δὲ διὰ καθήκον ἀνθρώπινον, ἀκουέτω τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς τὸν εἰπόντα· Ἐπίτροψόν μοι ἀπέλθειν, καὶ ἀποτάξασθαι τοῖς (61) εἰς τὸν οἶκόν μου· Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ (62) ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ περὶ τοῦ ἀποτάξασθαι ἀπαξ θελήσαντος τοιοῦτον τὸ κρίμα, τί χρὴ λέγειν περὶ τούτου;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΗ'.

Εἰ δεῖ ἐλεεῖν τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους, ἐπιθυμοῦντας τὴν σωτηρίαν αὐτῶν (63).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, καὶ ἐξουσίαν λαβὼν γενέσθαι τέκνον Θεοῦ, συγγένειαν μὲν τὴν κατὰ σάρκα ἐπαισχύνεται, οἰκείους δὲ γνωρίζει τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ Κυρίου μαρτυρουμένους, εἰπόντος· Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοι εἰσιν, οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιῶντες. Καὶ ἐλεεῖτω οὗτος πάντας μὲν τοὺς μακρυνομένους ἀπὸ τοῦ Κυρίου· καὶ τοὺς συγγενεῖς δὲ, τοὺς κατὰ σάρκα ὡς πάντας. Εἰ δὲ τις τούτοις πλέον τι προσπάσχωσιν συνήγορον ἔχειν οἴεται τοῦ ἰδίου πάθους τὸν Ἀπόστολον (64) λέγοντα· Ἡ χόρμη γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα· μανθανέτω ὁ τοιοῦτος ἐκ τῶν ἐπιφερομένων, ὅτι οὐ τὴν συγγένειαν τὴν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἐξαίρετα τοῦ Θεοῦ ὁ Ἀπόστολος τιμᾷ· οὐδ' ἐπειδὴ περ συγγενεῖς αὐτοῦ οἱ Ἰσραηλιταί, ἀλλ' ἐπειδὴ Ἰσραηλιταὶ ἦσαν οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, καὶ ἐπειδὴ τοσοῦτων καὶ τοιοῦτων (65) παρὰ Θεοῦ κατηξιώθησαν. Ἐπειδὴ αὐτῶν μὲν ἦν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα, αὐτῶν δὲ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία· ἐπειδὴ αὐτοῖς μὲν αἱ διαθήκαι, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, αὐτῶν δὲ οἱ πατέρες· ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, τοσοῦτου τιμᾶται αὐτῶν τὴν σωτηρίαν· οὐκ εἰς τὴν συγγένειαν ἀποβλέπων, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ αὐτῶν ἐνανθρώπησιν τοῦ εἰπόντος· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλῶτα οἴκου Ἰσραὴλ.

A

INTERROGATIO CLXXXIX.

Quod si etiam adhortando velint nos ad propria reducere, nunquid ipsis auscultandum sit.

RESPONSIO.

Si id fiat propter fidei ædificationem, qui sic potest abire, is præmisso prævio examine dimittatur; sin autem propter officium humanum, audiat Dominum respondentem ei qui dixerat: Permite mihi prius abire, et dicere vale iis qui sunt domi meæ. Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei⁹⁸. Quod si de eo qui renuntiare tantum voluerat, hujusmodi prælatum est iudicium, ecquid de hoc dicendum est?

INTERROGATIO CXC.

An debeamus misereri cognatorum secundum carnem salutem illorum concupiscentes.

B

RESPONSIO.

Qui natus est ex Spiritu juxta Domini vocem⁹⁹, quique potestatem accepit ut fieret filius Dei¹, hunc pudet cognationis secundum carnem, et propinquos agnoscit eos qui fidei propinquitate sibi junguntur, quibus testimonium dat Dominus, his verbis: Mater mea, et fratres mei hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt². Atque ille misereatur omnium quidem, qui se a Domino remonent, sed non aliter propinquorum secundum carnem, quam omnium. Quod si quispiam erga hos magis affectus, affectionis suæ patronum habere putat Apostolum, qui dicit; Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem³, is intelligat ex iis quæ sequuntur, non cognationem secundum carnem, sed Israel ipsum, egregiaque beneficia in eum a Deo collata in pretio ab Apostolo haberi: non quod **480** Israelitæ essent ipsius cognati sed quod cognati ejus secundum carnem essent Israelitæ, quodque tot ac tantis fuissent a Deo affecti beneficiis. Et quidem quoniam ipsorum erat adoptio, et gloria, et legis constitutio, cultusque, quoniam ad ipsos pertinent testamenta et promissiones, quoniam ipsorum sunt patres, quoniam ex ipsis est Christus secundum carnem⁴; idcirco tanti salutem illorum facit: non respiciens ad cognationem, sed ad Domini incarnationem pro ipsis factam, qui dixerat: Non sum missus nisi ad **D** oves, quæ perierunt, domus Israel⁵.

⁹⁸ Luc. ix, 61, 62. ⁹⁹ Joan. iii, 8. ¹ Joan. i, 12. ² Luc. viii, 21. ³ Rom. ix, 3. ⁴ Rom. ix, 4, 5. ⁵ Matth. xv, 53.

(60) Reg. primus ἀγαγεῖν.

(61) Illud, ἀποτάξασθαι τοῖς, alii de personis, alii de rebus intelligunt. Sequi vulgatam poterit qui volet.

(62) Vossii vetus liber et alii duo καὶ στραφεῖς εἰς τὰ.

(63) Reg. primus τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

(64) Codex Colb. τὸν ἅγιον Ἀπόστολον.

(65) Reg. primus τιμᾷ· οὐδὲ ἐπειδὴ περ συγγενεῖς αὐτοῦ οἱ Ἰσραηλιταὶ ἦσαν ἢ κατὰ σάρκα συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσοῦτων, etc. Regii secundus et tertius et editi ut in contextu. Ejus autem loci hæc

videtur esse sententia: Apostolus magni faciebat populum Israeliticum, non eo potissimum nomine, quod ex eo originem duceret, sed ob id præcipue, quod populus Israeliticus et electus esset a Deo, et ab eodem multis bonis cumulatus. Sed, ut verum fatear, valde vereor, ne hic locus corruptus sit a librariis. Combefisius quidem ita legit, Ἰσραηλιταὶ ἦσαν, ἢ κατὰ σάρκα συγγενεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ τοσοῦτων, nec nego hanc scripturam optimam videri: sed arbitror virum doctissimum hic, ut sæpe alias, de suo emendasse. Eoque magis, quod nullum veterem librum citet.

INTERROGATIO CXCII.

Quis sit mitis.

RESPONSIO.

Qui non immutatur in iudiciis eorum, quæ ad complacendum Deo in studio habentur.

INTERROGATIO CXCIII.

Quæ sit tristitia secundum Deum et quæ mundi.

RESPONSIO.

Tristitia quidem secundum Deum est, cum quis ex neglecto mandato Dei afficitur dolore, sicut scriptum est: *Defectio tenuit me pro peccatoribus dereliquentibus legem tuam*⁶: mundi vero tristitia est, cum id quod ægritudinem creat, humanum est et mundo dignum.

INTERROGATIO CXCIV.

Quale est in Domino gaudium: et quid est, quod si fecerimus, gaudere debeamus.

RESPONSIO.

Gaudere iis quæ secundum mandatum Domini ad Dei gloriam fiunt, gaudium in Domino est. Cum igitur Domini conficimus mandata, aut aliquid propter nomen Domini perpetimur, tum gaudere, et alter alteri gratulari debemus.

INTERROGATIO CXCV.

*Qualem luctum suscipiemus, ut beatitudine digni efficiamur*⁷.

RESPONSIO.

Continetur hæc quæstio in superiori, quæ est de tristitia illa, quæ secundum Deum est, cum scilicet lugemus ob peccata, aut ob contumeliam Deo illatam, ex eo quod quis Deum ignominia afficiat per legis transgressionem, aut ob periclitantes in peccato. *Anima enim, inquit, quæ peccat, ipsa morietur*⁸; imitantes illum, qui dixit: *Et lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt*⁹.

481 INTERROGATIO CXCVI.*Quomodo quis omnia faciat ad gloriam Dei.*

RESPONSIO.

Cum omnia propter Deum ex mandato Dei facit, et nulla in re ad humanas laudes respicit, cumque ubique memor est Domini, qui dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*¹⁰.

INTERROGATIO CXCVII.

Quomodo edat quis, bibatque ad gloriam Dei.

RESPONSIO.

Si beneficientis meminerit, ejusque animus ita

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΑ.

Τίς ἐστὶν ὁ πραύς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ ἀμετάθετος ἐν ταῖς κρίσεσι τῶν πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ σπουδαζομένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΒ'

Τίς ἐστὶν ἡ λύπη (66) ἡ κατὰ Θεοῦ, καὶ τίς ἡ τοῦ κόσμου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν κατὰ Θεόν, ὅταν ἐντολῆς Θεοῦ παροργείσῃς λυπηθῇ τις, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἄθυμια κατέσχε με ἀπὸ ἁμαρτωλῶν τῶν ἐγκαταλιμπανόντων τὸν νόμον σου· ἡ δὲ τοῦ κόσμου, ὅταν τι ἀνθρώπινον καὶ τοῦ κόσμου ἄξιον ᾖ τὸ λυποῦν.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΓ'.

Ποία ἡ (67) ἐν Κυρίῳ χαρά· καὶ τί ἐν ποιῶμεν χαίρειν ὀφείλομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐπὶ τοῖς κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰς δόξαν Θεοῦ γινομένοις χαίρειν ἡ ἐν Κυρίῳ χαρά ἐστίν. Ὅταν οὖν τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου ποιῶμεν, ἡ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου πάσχωμεν τι, χαίρειν καὶ συγχαίρειν ἀλλήλοις ὀφείλομεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΔ'.

Ποῖον πένθος ἀναλάβωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν τοῦ μακαρισμοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐμπεριέχεται τοῦτο τὸ ἐρώτημα τῆ κατὰ Θεὸν λύπη· ὅταν ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις πενθῶμεν, ἦται διὰ τὴν ἀτιμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν τις ἀτιμάζει, ἢ διὰ τοὺς κινδυνεύοντας ἐν ἁμαρτίᾳ. Ψυχὴ γάρ, φησὶν, ἡ (68) ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθάνεται· μιμούμενοι τὸν εἰρηκότα· Καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων.

ΕΚΩΤΗΣΙΣ ΡΉΕ'.

Πῶς πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιῶ τις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὅταν πάντα διὰ Θεὸν κατ' ἐντολὴν Θεοῦ ποιῶ, καὶ (69) ἐν μηδενὶ περιβλέπηται τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους· πανταχοῦ θε μνημονεύῃ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΣ'.

Πῶς ἐσθίει τις, καὶ πίνει εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ εὐεργέτου, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ

⁶ Psal. cxviii, 53. ⁷ Matth. v, 5. ⁸ Ezech. xviii, 4. ⁹ II Cor. xii, 21. ¹⁰ Matth. v, 16.

(66) Veteres duo libri τίς ἐστὶν ἡ κατὰ Θεὸν λύπη, Mox iidem mss. ἡ μὲν κατὰ Θεὸν λύπη.

(67) Voculam ἡ addidimus ex Reg. tertio et Colbertino, Ibidem Reg. primus ἐν Χριστῷ. Hoc ipso in loco codex Colb. ἐστὶ χαρά.

(68) Et hic quoque vocula ἡ deerat in vulgatis: sed ex antiquis duobus libris addita est. Mox codex Colb. καὶ μιμούμενοι τὸν εἰπόντα. Subinde idem ms. προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων. (69) Reg. primus et Colb. ποιῶ τις καί.

διαθέσει τῆς ψυχῆς, μαρτυρουμένη (70) ἐκ τῆς τοῦ σώματος καταστάσεως, ὅτι οὐχ ὡς ἀμέριμος ἐσθίει, ἀλλ' ὡς ἔχων ἐπάπτην Θεόν· καὶ ἐν τῷ σκοπῷ δὲ τῆς μεταλήψεως, ὅταν μὴ ὡς δοῦλος γαστρὸς δι' ἡδονὴν ἐσθίει, ἀλλ' ὡς ἐργάτης Θεοῦ, διὰ τὴν ἐν τοῖς κατ' ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ (71) ἔργοις εὐτονίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΖ'.

Πῶς ποιεῖ ἡ δεξιὰ, ἵνα μὴ γνώσκη ἡ ἀριστερά (72).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ἀμετεωρίστῳ καὶ τεταμένῳ ἐπιθυμία τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ὁ νοῦς ἐξ ὀλοκλήρου ἀγωνιῶν μὴ ἐκπέση τοῦ προσήκοντος, ἀγωνίζεται νομίμως. Τότε οὐδενός, οὔτε μέλους ἑτέρου λαμβάνει ἔννοιαν, εἰ μὴ μόνον τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὸ προκείμενον· ὡς ὁ τεχνίτης καθ' ἕκαστον ἔργον (73) μόνῳ ἐμβλέπων τῷ χρησιμεύοντι αὐτῷ ὄργανῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΗ'.

Τίς ἐστὶ ταπεινοφροσύνη, καὶ πῶς αὐτὴν κατορθώσομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ταπεινοφροσύνη μὲν ἐστὶ τὸ πάντας ἠγεῖσθαι ὑπερέχοντας ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν ὅρον τοῦ Ἀποστόλου. Κατορθοῖ δὲ τις αὐτὴν πρῶτον μὲν (74), ἐὰν μνημονεύσῃ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ (ὅπερ πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως καὶ ἔδειξε, καὶ ἐδίδαξε)· καὶ πιστεύσῃ (75) αὐτῷ ἐπαγγελιαμένῳ, ὅτι Ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψώθησεται· ἔπειτα, ἐὰν δι' ὀμαλοῦ καὶ ἀδιαστάτως τοῖς τῆς ταπεινοφροσύνης ἐπιτηδεύμασιν ἐν παντὶ πράγματι ἐμμελήσῃ καὶ συγγυμνάσῃται. Μόλις γὰρ οὕτω θυνήσεται τῇ διηνεκεῖ μελέτῃ ἀναλαβεῖν (76) τὴν ἕξιν τῆς ταπεινοφροσύνης· ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν τεχνῶν γίνεσθαι εἴωθεν. Ὁ δὲ αὐτὸς τρόπος τῆς κατορθώσεως καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς τῆς κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΉΘ'.

Πῶς ἂν τις προθυμηθεῖν καὶ πρὸς κινδύνους ὑπὲρ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου παραβουλεύεσθαι (77).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν ὑπομνησθεῖς, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπὲρ ἡμῶν ὑπήκουσε τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου· εἶτα πληροφορηθεῖς τὴν δύναμιν τῆς ἐντολῆς, ὅτι D

A afficiatur, vel ipso corporis statu id attestante, ut non velut curarum expers edat, sed tanquam qui Deum habeat inspectorem; item si inter sumendum cibum habet hunc scopum, ut non veluti servus ventris comedat propter voluptatem, sed velut operarius Dei; ut in faciendis operibus quæ mandato Christi fiunt, vegetior reddatur.

INTERROGATIO CXCVII

Quomodo faciat dextera, ut nesciat sinistra.

RESPONSIO.

Tum cum assiduo ac vehementi desiderio placendi Deo, mens omnino sollicita ne excidat ab officio, legitimis modis decertat. Tunc de nulla re, et ne de altero quidem membro cogitat, nisi de eo duntaxat, quod ad propositum conducit: ut artifex, qui in singulis operibus unum illud tantummodo instrumentum spectat, quod sibi ad ea facienda utile est.

INTERROGATIO CXCVIII.

Quid sit humilitas, et quomodo eam assequemur.

RESPONSIO.

Omnes seipso præstantiores existimare humilitas quidem est, ex præscripto Apostoli¹¹. Ea autem comparabitur, primum quidem, si quis meminerit mandati Domini, qui dixit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*¹². Quod locis multis, variisque modis et ostendit, et docuit. Itidem, si fidem ei adhibuerit, qui hoc promissum fecit. *Qui humiliat se, exaltabitur*¹³. Deinde, si ex æquo et indesinenter in omni negotio vacaverit humilitatis studiis, seque in ipsis exercuerit. Vix enim hoc modo per assiduam meditationem **482** humilitatis habitum poterit adipisci, ut in artibus etiam fieri consuevit. Atque etiam in qualibet virtute quæ secundum mandatum Domini nostri Jesu Christi possidenda fuerit, idem est modus comparandi.

INTERROGATIO CXCIX.

Quomodo quis paratissimus erit ad se etiam periculis objiciendum pro Domini mandato

RESPONSIO.

Primum quidem, si meminerit Dominum ipsum pro nobis Patri obedientem fuisse usque ad mortem¹⁴: deinde, si ei sit persuasum de vi ac virtute

¹¹ Philipp. II, 3. ¹² Matth. XI, 29. ¹³ Luc. XIV, 11. ¹⁴ Philipp. II, 8.

(70) Veteres duo libri et editi μαρτυρουμένης. Reg. primus μαρτυρούμενος. Codex Colb. μαρτυρουμένη. Mox Vossii vetus liber καταστάσεως ὅτ' ἂν μὴ ὡς. Haud longe, ubi et in editis et in duobus mss. uno verbo legitur ὅταν μὴ ὡς δοῦλος, fortasse melius duabus vocibus legeretur ὅτ' ἂν, uti in Vossii veteri libro aliquanto ante legi monuimus.

(71) Sic veteres quatuor libri. Editi ἐντολὴν Κυρίου.

(72) Editi Πῶς ὁ ποιεῖ ἡ δεξιὰ, ἵνα μὴ γνώσκη. Codex Colb. ita, ut in contextu legi potest. Statim editi ἀμετεωρίστῳ καὶ ἐπιτεταγμένῳ. Reg. secun-

dus ἀμετεωρίστῳ καὶ τεταμένῳ. Alii tres mss. ita ut edendum curavimus.

(73) Antiqui duo libri et Voss. καθ' ἕκαστον καιρόν. Nec ita multo post hi ipsi quos mox dixi libri χρησιμεύοντι αὐτῷ σκεύει.

(74) Vocula μὲν, quæ in editis deest, in tribus mss. legitur. Statim duo mss. cum Voss. ὅτι πραύς.

(75) Reg. primus et Colb. καὶ πιστεύσωμεν. Ibidem codex Colb. αὐτῷ ἐπαγγελλομένῳ.

(76) Vossii vetus liber μελέτῃ ἀπόλαβεῖν. Statim idem ms. cum Reg. primo ἐγγίνεσθαι εἴωθεν.

(77) Antiqui duo libri παραβουλεύσασθαι.

mandati, quod vita æterna sit, sicut scriptum est¹⁵: *Α* postremo, si crediderit Domino, qui dixit: *Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam*¹⁶: *qui autem perdidit animam suam propter me et Evangelium, hic salvam faciet eam.*

INTERROGATIO CC.

Qui fieri potest, ut ii qui jam pridem in Dei opere laboraverunt, queant recens accedentes adjuvare.

RESPONSIO.

Hoc modo, cum videlicet, si corporis viribus valeant, studium impigrum ostendunt, atque semetipsos cujusvis recte facti exemplar præstant: sin valetudine sint infirma, cum eum animi statum præ se ferunt, ut et ex vultu, et ex omni motu notum sit persuasum eis esse, Deum ipsos inspicere, et Dominum adesse: denique, cum in se ostendunt *B* charitatis proprietates, quæ enumerantur ab Apostolo, cum dicit: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non indecore se gerit, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Caritas nunquam excidit*¹⁷. Hæc enim omnia etiam in debili corpore perfici possunt.

INTERROGATIO CCI.

Quomodo quis attentionem in precando assequetur.

RESPONSIO.

Si ei persuasum sit, Deum sibi ob oculos esse. Si quis enim principem aut præpositum intuens, *C* et cum eo loquens, oculos intentos habet, quanto magis qui Deum precatur, intentam mentem habebit in eum qui scrutatur corda et renes, facturus quod scriptum est: *Levantes puras manus, sine ira et disceptationibus*¹⁸.

483 INTERROGATIO CCII.

An fieri possit, ut in omnibus et semper attentio acquiratur: et quo pacto eam possit quis assequi.

RESPONSIO.

Fieri id posse ostendit, qui dixit: *Oculi mei semper ad Dominum*¹⁹; et: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*²⁰. Quomodo autem possit illud fieri, dictum est superius: nimirum si facultas non detur animæ per tempus, ut intermittat de Deo *D* deque operibus et donis Dei cogitare, et pro omnibus confiteri, et gratias persolvere.

ζωὴ αἰώνιος ἐστὶ, καθὼς γεγραπται· ἔπειτα, πιστεύσας τῷ Κυρίῳ εἰπὼντι· Ὅς ἐὰν θέλῃ τὴν (78) ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, αὐτὸς σώσει αὐτήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Σ'.

Οἱ προκατόντες (79) ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Θεοῦ, πῶς δύναται ὠφελεῖν τοὺς ἄρτι προσερχομένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν ἰσχύουσι κατὰ τὸ σῶμα, ἐν τῷ τὸ ἄοκνον τῆς σπουδῆς ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τύπον ἑαυτοῦ παρέχειν παντὸς κατορθώματος· εἰ δὲ ἀσθενούσιν, ἐν τῇ τοιαύτῃ καταστάσει τῆς ψυχῆς, ὡς ἐπιφαίνεσθαι τῷ τε προσώπῳ καὶ παντὶ κινήματι τὴν πληροφρορίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐποψίας, καὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας· καὶ ἐν τοῖς ἀπηρεθιμημένοις ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἰδιώμασι τῆς ἀγάπης, εἰπόντος· Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, οὐ ζηλοῖ, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει. Ταῦτα γὰρ πάντα καὶ ἐν ἀσθενούντι σώματι δυνατὸν κατορθοῦσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΑ'.

Πῶς κατορθοῖ τις ἐν τῇ προσευχῇ τὸ ἀμετεώριστον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πληροφρορηθεὶς πρὸ ὀφθαλμῶν εἶναι τὸν Θεόν. Εἰ γὰρ, ἄρχοντά τις ἢ προεστῶτα θεωρῶν, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, ἀμετεώριστον ἔχει τὸ ὄμμα, πόσῳ μᾶλλον ὁ προσευχόμενος τῷ Θεῷ ἀμετεώριστον ἔχει τὸν νοῦν, ἀπὸ τοῦ ἐτάζοντος καρδίας καὶ νεφρούς, πληρῶν τὸ γεγραμμένου (80)· Ἐπαίρουτας ὀσίους χεῖρας, χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΒ'.

Εἰ δυνατόν κατορθῶσαι τὸ ἐν παντι καὶ πάντοτε ἀμετεώριστον· καὶ πῶς κατορθοῖ τις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι δυνατόν, ἔδειξεν ὁ εἰπὼν· Οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντὸς πρὸς τὸν Κύριον· καὶ, Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Πῶς δὲ δυνατόν, προεῖρηται· ὅτι ἐν τῷ μὴ διεθῆναι καιρὸν ἀργίας τῇ ψυχῇ ἀπὸ τῆς περὶ Θεοῦ (81) καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ἔργων τε καὶ δωρεῶν ἐννοίας, καὶ τῆς ὑπὲρ πάντων ἐξομολογήσεως καὶ εὐχαριστίας.

¹⁵ Joan. xii, 50. ¹⁶ Marc. viii, 35. ¹⁷ I Cor. xiii, 4-8. ¹⁸ I Tim. ii, 8. ¹⁹ Psal. xxiv, 15. ²⁰ Psal. xv, 8.

(78) Reg. primus et Colb. Ὅς ἐὰν ζητήσῃ τὴν. Ibidem codex Colb. καὶ ἕνεκεν τοῦ Εὐαγγελίου.

(79) Sic antiqui tres libri. Editi προκατόντες. Aliquantopost duo mss. et Voss. ἐὰν δὲ. Ibidem idem Vossii liber ἀσθενῶσιν.

(80) Reg. primus et Colb. πληρῶν τὸ εἰρημένον. Mox codex Voss. χωρὶς ὀργῆς καὶ γογγυσμῶν καὶ

διαλογισμῶν.

(81) Reg. primus et Voss. Θεοῦ μνήμης. Vox μνήμης in aliis duobus mss. non legitur, neque in vulgatis. Subinde Reg. primus et Voss. εὐχαριστίας, καθὼς γέγραπται. Reg. tertius εὐχαριστίας τῆς εἰς αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΓ΄.

Τῶν κατ' ἐντολήν τοῦ Κυρίου κατορθωμάτων πῶς
περὶ ἐν μέτρον ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ἢ ὁ μὲν πλεῖον
ἔχει, ὁ δὲ ἕλαττον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν μέτρον ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ὁ μὲν
πλεῖον καὶ πιστεύεται καὶ ἐπιδείκνυται, ὁ δὲ ἕλαττον
δῆλον ἐκ τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων, ποτὲ μὲν εἰπόν-
τος Ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρείς,
οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον (82) ἀκούων καὶ συν-
ιών· ὅς θ' ἡ καρποφορεῖ, καὶ ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατὸν,
ὁ δὲ ἐξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν
τάς μνᾶς ὑποδείξαμένων εὐρίσκειται· ποτὲ δὲ, ὅτι μὲν
ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὃ δὲ δύο, ὃ δὲ ἓν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΔ΄.

Πῶς καταξιοῦται (83) τις Πνεύματος ἁγίου γενέ-
σθαι μέτοχος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδίδαξεν, εἰπών·
Ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.
Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παρά-
κλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν
αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα (84) τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος
οὐ δύναται λαβεῖν, ἕως οὗ οὐ τηροῦμεν πᾶσας
τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου, οὐδὲ ἐσμεν τοιοῦτοι, ὥστε
μαρτυρηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ
τοῦ κόσμου τούτου, Πνεύματος ἁγίου καταξιοθῆναι C
μὴ προσδοκῶμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΕ΄.

Τίνες εἰσὶν οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος ποτὲ μὲν ὅτι, Τὰ ῥήματα ἃ
ἐγὼ λαλάηκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωὴ ἐστι·
ποτὲ δὲ ὅτι, Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διδάξει ὑμᾶς
πάντα, καὶ ὑπομνήσει (85) ἃ ἂν εἴπω ὑμῖν· οὐ γὰρ
λαλήσει, φησὶν, ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ
παρ' ἐμοῦ, ταῦτα λαλήσει· οὗτοί εἰσιν οἱ πτωχοὶ
τῷ πνεύματι, οἵτινες οὐ δι' ἄλλην τιὰν αἰτίαν ἐπτώ-
χευσαν, ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου εἰπόν-
τος Ὑπαγε, πώλησον πάντα ὅσα ἔχεις (86), καὶ D
δός πτωχοῖς. Ἐὰν δὲ τις, καὶ τὴν ὀπωσοῦν συμ-
βᾶσαν πτωχείαν καταδεξάμενος, κυβερνήσῃ πρὸς τὸ
θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ Λάζαρος, οὐδὲ οὗτος τοῦ
μακαρισμοῦ ἀλλότοιος.

²¹ Matth. xiii, 23. ²² Luc. xix, 16. ²³ Matth. xxv, 15. ²⁴ Joan. xiv, 15-17. ²⁵ Joan. xv, 19.
²⁶ Matth. v, 3. ²⁷ Joan. vi, 64. ²⁸ Joan. xiv, 26. ²⁹ Joan. xvi, 13. ³⁰ Matth. xix, 21.

(82) Codex Colb. λόγον μου. Reg. tertius τῶν λό-
γων. Mox editi et duo mss. ἐπὶ τῷ τὴν μνᾶν ὑποδεί-
ξαμένω. Codex Colb. ut in contextu.

(83) Codex Colb. πῶς ἀξιοῦται.

(84) Reg. tertius perinde ut editi δώσει ὑμῖν τὸ
Πνεῦμα. Alii duo mss. cum Voss. ut in contextu.

A

INTERROGATIO CCHII.

*Utrum eorum quæ ex mandato Domini recte fiunt,
una et eadem mensura in omnibus sit, an alius
majorem, alius minorem habeat.*

RESPONSIO.

Nequaquam unam esse in omnibus mensuram,
sed alium et plus accepisse, et plus præ se ferre ;
alium vero minus, compertum est ex verbis Do-
mini, qui modo quidem ait : *Qui vero in terram
bonam seminatus est. hic est qui audit verbum, et
intelligit, qui recte fructum affert, et facit, alius
quidem centesimum alius autem sexagesimum, alius
vero tricesimum* ²¹ : quod in iis quoque qui mnas
acceperant reperitur ²² ; modo vero : *Uni quidem
B dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero
unum* ²³.

INTERROGATIO CCIV.

*Quomodo quis efficiatur dignus, qui fiat Spiritus
sancti particeps*

RESPONSIO.

Dominus noster Jesus Christus docuit his ver-
bis : *Si diligitis me, mandata mea servate. Et ego
rogabo Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut
maneant vobiscum in æternum Spiritum veritatis,
quem mundus non potest accipere* ²⁴. *Quandiu igitur
non servamus omnia mandata Domini, neque ii
sumus, qui hoc testimonium ab ipso recipiamus,
Vos non estis ex hoc mundo* ²⁵, ne id expectemus,
C *ut Spiritus sancti participes efficiamur.*

INTERROGATIO CCV.

Qui sint pauperes spiritu ²⁶

RESPONSIO.

Cum Dominus dicat, alias quidem : *Verba quæ
ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt* ²⁷ ; alias
vero : *Spiritus sanctus docebit vos omnia, et sugge-
ret quæcunque dixerò vobis* ²⁸ ; non enim, inquit,
loquetur a semetipso, sed quæcunque audierit **484**
a me hæc loquetur ²⁹ ; ii pauperes sunt spiritu, qui
non ob ullam aliam causam pauperes facti sunt,
nisi ob doctrinam Domini, qui dixit : *Vade, vende
omnia quæ habes, et da pauperibus* ³⁰. Quod si quis-
piam, paupertatem sibi etiam quoquomodo oblatam
amplexus, hanc ad Dei voluntatem direxerit exem-
plo Lazari, ne hic quidem ab illa beatitudine alie-
nus est.

(85) Codex Colb. ὑπομνήσει ὅσα. Aliquanto post
Reg. primus et Colb. ἀκούσῃ, λαλήσει.

(86) Reg. primus et Voss. πώλησον σου τὰ ὑπόρ-
χοντα, καὶ. Ibidem codex Colb. fusius δός πτωχοῖς,
καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δευρὸ ἀκολουθή-
σει μοι. Mox unus ms. συμβᾶσαν αὐτῷ.

INTERROGATIO CCVI.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΣ'.

Cum Dominus præcipiat, ut ne solliciti simus quid edamus, aut quid bibamus, aut quo tegamur³¹, quo usque id mandatum se extendit, aut quomodo perficitur.

RESPONSIO.

Hoc mandatum perinde atque mandatum quodlibet ad mortem usque se extendit. Dominus enim obedivit etiam usque ad mortem³². Conficitur autem per fiduciam Dei. Nam prohibita sollicitudine, promissionem adjungit Dominus his verbis: *Novit enim pater vester, quibus opus habetis, antequam vos petatis ipsum³³*. Talis erat Apostolus, qui dicebat: *Responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitatur mortuos³⁴*. Nimirum quod ad animi propositum atque præparationem attinebat, moriebatur quotidie, sed servabatur benevolentia Dei. Quapropter fidenter aiebat: *Quasi morientes, et ecce vivimus³⁵*. Adjuvat autem hujusmodi voluntatem fervens etiam circa mandata Domini studium, horumque conficiendorum desiderium inexplebile, quo quis si teneatur, ei ne vacat quidem circa corporis necessitates distrahi.

INTERROGATIO CCVII

Itaque, si neque sollicitos esse oportet de vitæ necessariis, et aliud est præceptum Domini qui dixit: « Operamini non cibum qui perit³⁶, » inutile fuerit operare et laborare.

RESPONSIO.

Dominus ipse in utroque loco præceptum suum explanavit. Illic enim posteaquam vitæ necessaria inquirere prohibuisset his verbis: *Nolite quærere quid edatis, aut quid bibatis: hæc enim omnia gentes mundi inquirunt³⁷*; tunc præceptum dedit, et dixit: *Quærite autem regnum Dei et justitiam ejus³⁸*. Quomodo autem ea quæreri debeant, in illis, qui ipsis digni habentur, declaravit. Hic vero cum vetuit operari cibum qui perit, illud docuit, nos operari debere cibum qui permanet in vitam æternam³⁹: quem ipse alio in loco rursus indicavit, cum dixit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me, Patris⁴⁰*. Quod si Deus vult, ut enutriatur esuriens, **485** ut sitiens potum accipiat, ut vestiatur nudus⁴¹, et reliqua, prorsus necesse est Apostolum imitari, qui ait: *Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos⁴²*. Item obediendum est eidem, dicenti: *Magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est ut,*

Τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος (87) μη μεριμνᾶν τί φάγωμεν, ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί περιβαλλώμεθα, μέχρι τίνος ἐστὶν ἡ ἐντολή· ἢ πῶς κατορθοῦται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν ἐντολή ἐστὶ μέχρι θανάτου, ὡς καὶ πᾶσα ἐντολή. Καὶ γὰρ ὁ Κύριος ὑπήκουσε μέχρι θανάτου. Κατορθοῦται δὲ τῇ ἐπὶ τὸν Θεὸν πεποιθήσει. Ἀπαγορεύσας γὰρ ὁ Κύριος τὴν μερίμναν, ἐπισυναπτει τὴν ἐπαγγελίαν, εἰπὼν· Οἴδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὅτι χρεῖαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν. Τοιοῦτος ἦν ὁ Ἀπόστολος λέγων· Τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχίκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς· κατὰ μὲν τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς ψυχῆς καθημέραν ἀποθνήσκων, τῇ δὲ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ φυλασσόμενος. Διὸ μετὰ παρόρησίας ἔλεγεν· Ὡς ἀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν. Βοηθεῖ δὲ τῇ τοιαύτῃ προαιρέσει καὶ ἡ περὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου διάπυρος σπουδὴ καὶ ἀκόρεστος ἐπιθυμία, ὑφ' ἧς ὁ κραταθεις οὐδέ σχολὴν ἄγει μετεωρισθῆναι περὶ (88) τὰς τοῦ σώματος χρεῖας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖ'.

Οὐκ οὐκ εἰ μὴδὲ μεριμνᾶν (89) δεῖ περὶ τῶν ἀναγκαιῶν πρὸς τὸ ζῆν. καὶ ἄλλη παραγγελία ἐστὶ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· « Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην » περισσόν τὸ ἐργάζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν ἑκατέρῳ τὸ ἑαυτοῦ πρόσταγμα ἐσαφῆνισεν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀπαγορεύσας τὸ ζητεῖν τὸ πρὸς τὸ ζῆν ἐν τῷ εἰπεῖν· Μὴ ζητεῖτε τί φάγητε, ἢ τί πίητε (90)· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ· προσέταξεν εἰπὼν· Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· πῶς δὲ δεῖ ζητεῖν, διὰ τῶν καταξιουμένων ἐδήλωσεν· ἐνταυθα δὲ κωλύσας ἐργάζεσθαι τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἐδίδαξεν ἐργάζεσθαι (91) τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἦν αὐτὸς πάλιν ἐφανέρωσεν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ εἰπὼν· Ἐμὸν βρῶμά ἐστίν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός. Εἰ δὲ θέλημα Θεοῦ ἐστὶ πεινῶντα θρέψαι, διψῶντα ποτίσαι, γυμνὸν περιβαλεῖν, καὶ τὰ λοιπά, ἀνάγκη πᾶσα μιμνησθαι τὸν Ἀπόστολου λέγοντα· Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων· καὶ ὑπακούειν αὐτῷ διδάσκοντι· Μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὸ

³¹ Matth. vi, 34. ³² Philipp. ii, 8. ³³ Matth. vi, 32. ³⁴ II Cor. i, 9. ³⁵ II Cor. vi, 9. ³⁶ Joan. vi, 27. ³⁷ Matth. vi, 31, 32. ³⁸ Ibid. 33. ³⁹ Joan. vi, 27. ⁴⁰ Joan. iv, 34. ⁴¹ Matth. xxv, 35, 36. ⁴² Act. xx, 35.

(87) Reg. primus et Voss. τοῦ Κυρίου προστάσσοντος.

(88) Vossii vetus liber et Reg. primus πρὸς τὰς τοῦ.

(89) Reg. primus εἰ μήτι μεριμνᾶν. Alius ms. εἰ μήτε.

(90) Codex Colb. πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε. II-

lud, τοῦ κόσμου, quod non longe legitur, deest in Reg. primo. Ibidem idem quem modo dixi co-de-l καὶ προσέταξεν.

(91) Codex Colb. ἐδίδαξεν ἐργάσασθαι. Mox duo mss. pro εἰπὼν habent λέγων. Codex Voss. ἑτέρῳ τόπῳ λέγων.

ἀγαθόν, ἵνα ἔχη μεταδιδόναι (92) τῷ χρείαν ἔχοντι. Αὐτῶν τοίνυν οὕτως ἦρ᾽ ἐν τῷ Κυρίου διὰ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένων φανερόν ὅτι τὸ μὲν αὐτοῦ ἕνεκεν μεριμνᾶν, ἢ ἐργάζεσθαι, παντάπασι ἀπηγόρευται· κατ' ἐντολὴν δὲ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν χρείαν τοῦ πλησίον μεριμνᾶν καὶ ἐργάζεσθαι, σπουδαιότερον χρῆ· μάλιστα τοῦ Κυρίου εἰς αὐτὸν ἀναδεχομένου τὴν εἰς τοὺς ἀνακειμένους αὐτῷ σπουδὴν, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν ὑπὲρ ταύτης ἐπαγγελλομένου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗ

Εἰ καλόν ἐστὶ καθόλου σιγὴν ἀσκεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τῆς σιγῆς τὸ καλόν καιρῷ καὶ προσώπῳ δοκιμάζεται, ὡς παρὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς διδασκόμεθα. Καιρῷ μὲν, ὡς ὅταν λέγῃ ὅτι, Ὁ συνιών ἐν τῷ (93) καιρῷ ἐκείνῳ σιωπήσεται, ὅτι καιρὸς πονηρός ἐστὶ καὶ πάλιν· Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν, ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου· προσώπῳ δὲ, ὡς ὅταν γράφῃ ὁ Ἀπόστολος· Ἐάν δὲ ἄλλῳ ἀποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω· καὶ πάλιν. Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῖς ἀκρατεστέροις τὴν γλῶσσαν, καὶ μὴ δυναμένοις φυλάξαι τὸ, Πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω, ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός, πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως· ἀναγκαῖα ἢ τελεία σιωπή, ἕως ἂν ἐν ταύτῃ τὸ τε πάθος (94) τῆς ἐν λόγοις προπετείας θεραπευθῶσι, καὶ δυναθῶσι μαθεῖν ἐπὶ σχολῆς, πότε, καὶ τί, καὶ πῶς λαλεῖν δεῖ, ἵνα, καθὼς γέγραπται, Δὴ χάριν τοῖς ἀκούουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΘ·

Πῶς δυνηθῶμεν φοβηθῆναι τὰ κρίματα (95) τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κατὰ φύσιν ἡ προσδοκία παντὸς δεινοῦ φόβου ἐστὶ ποιητικὴ. Οὕτω γὰρ καὶ τὰ θηρία φοβούμεθα, καὶ τοὺς ἄρχοντας, κακοῦ τινος πείραν ἐξ αὐτῶν προσδοκῶντες. Ἐάν οὖν τις πιστεύσῃ, ὅτι ἀληθεῖς εἰσὶν οἱ ἀπειλαὶ τοῦ Κυρίου, καὶ προσδοκῆσῃ τὴν φρικώδη καὶ δεινοτάτην αὐτῶν (96) πείραν φοβεῖται τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙ·

Τίς ἐστὶν ἡ (97) τοῦ Ἀποστόλου παραδεδομένη καταστολὴ κόσμιος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν ἴδιον σεμνοπρεπῆς χρῆσις, D

⁴³ Ephes. iv, 28. ⁴⁴ Amos. v, 13. ⁴⁵ Psal. xxxviii, 2. ⁴⁶ I Cor. xiv, 30. ⁴⁷ Ibid. 34. ⁴⁸ Ephes. iv, 29. ⁴⁹ Ibid.

(92) Vossii vetus liber μεταδοῦναι. Mox Reg. primus διὰ τε τοῦ. Statim codex Colb. καὶ ἐργάζεσθαι.

(93) Antiqui duo libri cum Voss. διδασκόμεθα λεγούσης· πότε μὲν, Ὁ συνιών ἐν τῷ. Mox iidem mss. πονηρός ἐστὶ πότε δὲ, ὅτι Ἐθέμην.

(94) Editi ἐν ταύτῃ πάθος. At mss. tres ut in contextu.

(95) Antiqui duo libri τὸ κρίμα. Aliquanto infra Reg. primus ἐξ αὐτῶν προσδοκῆσαντες.

(96) Vossii vetus liber et alii duo προσδοκῆσῃ τὸ φοβερόν τέλος αὐτῶν, et exspectet formidabilem ea-

habeat unde tribuat necessitatem patienti ⁴⁵. His igitur sic nobis a Domino per Evangelium et Apostolum traditis, omnino prohibitum esse patet, aut sui ipsius causa sollicitum esse, aut operari; sed ex Domini mandato, ob necessitatem proximi sollicitum esse, ac diligentius operari par est: maxime cum Dominus datam iis qui sibi dicati sunt operam recipiat in semetipsum, ejusque gratia regnum cœlorum promittat.

INTERROGATIO CCVIII.

An in universum bona sit exercitatio silentii.

RESPONSIO.

Silentii utilitas ex temporis opportunitate, exque persona probatur, uti ex divina Scriptura edocemur. Ex temporis quidem opportunitate, veluti cum dicit: *Prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est* ⁴⁴; et rursus: *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me* ⁴⁵. Ex persona vero, ut cum Apostolus scribit: *Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat* ⁴⁶; ac iterum: *Mulieres vestræ in ecclesiis taceant* ⁴⁷. Aliquanto etiam iis qui linguam intemperantiorē habent, nec servare possunt illud: *Omnis sermo spurcus ex ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad ædificationem fidei* ⁴⁸, necessarium est silentium integrum, donec in dicendo et a vitio petulantiae periculentur, et per otium discere potuerint, quando, et quid, et quomodo loqui oporteat, ut quemadmodum scriptum est, *Dei gratiam audientibus* ⁴⁹.

INTERROGATIO CCIX.

Quomodo timere potuerimus Dei judicia.

RESPONSIO

Mali cujusvis exspectatio naturaliter timoris est conciliatrix. Ita enim metuimus et bestias et principes, ubi ab ipsis mali alicujus exspectamus experimentum. Si quis igitur crediderit veras esse minas Domini, earumque exspectaverit horrendum gravissimumque experimentum, Dei pertimescit judicia.

486 INTERROGATIO CCX.

Quisnam est amictus ille honestus, ab Apostolo traditus.

RESPONSIO.

Usus ad proprium scopum honeste ac decenter

rum exitum. Ibidem codex Colb. κρίματα τοῦ Θεοῦ. Reg. primus τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ. Illud, τοῦ Θεοῦ, in editis desideratur.

(97) Regii duo mss. τί ἐστὶν ἡ. Mox codex Colb. παραδεδομένη. Ibidem Vossii liber et alii tres καταστολὴ κόσμιος. Editi et unus ms. κοσμία. Postquam Combesisius notavit legi in suo codice M ἡ κόσμιος, addit: *elegans expressio.* Hanc loquendi rationem elegantem esse fateor quidem: sed articulum, in quo totam illam elegantiam vir doctissimus ponit, eo in libro reperiri nego. Hic enim codex, quem

accommodatus, habita ratione temporis, loci, personæ, atque necessitatis. Non enim eadem integumenta ratio comprobatur tempore hiemis ac astatibus: neque idem est habitus operarii et quiescentis, famuli et ejus cui famulatur, militis et privati, aut viri et feminæ.

INTERROGATIO CCXI.

Quis modus diligendi Deum.

RESPONSIO.

Assidua et animi supra vires contentio ad exsequendam Dei voluntatem, eo proposito desiderioque, ut ejus gloria quæretur.

INTERROGATIO CCXII

Quomodo Dei obtineatur dilectio.

RESPONSIO.

Si cum bona conscientia et æquo animo affecti fuerimus ob ejus beneficia; id quod contingit vel in brutis. Videmus enim et canes panis largitorem tantummodo diligere; discimus hoc etiam ex iis quæ sic objurgatorio modo dicta sunt per Isaiam prophetam: *Filios genui et exaltavi: ipsi autem spreverunt me. Cognovit bos possessorem, et asinus præsepe domini sui, Israel vero me non cognovit, et populus me non intellexit*⁵⁰. Quemadmodum enim bos et asinus sponte naturæ alioquem diligunt, ob beneficium ab ipso acceptum: ita et nos, si animo bene conscio et æquo susceperimus beneficia, quomodo Deum totac tantorum beneficiorum auctorem non amabimus, cum secundum naturam, ut ita dicam, et nemine docente, hujusmodi affectus animæ sanæ innascatur?

INTERROGATIO CCXIII.

Quæ sint indicia charitatis erga Deum.

RESPONSIO.

Docuit nos Dominus ipse, cum dixit: *Si diligitis me, mandata mea servate*⁵¹

487 INTERROGATIO CCXIV.

In quo discrepent a se invicem benignitas et bonitas.

RESPONSIO.

Cum David dixerit, alias quidem: *Benignus est Dominus universis*⁵², et: *Benignus vir qui miseretur et commodat*⁵³; alias vero: *Benefac, Domine, bonis*⁵⁴; Jeremias itidem: *Bonus est Dominus sustentibus eum*⁵⁵, latius arbitror benignitatem patere

ἔστοχασμένη καιροῦ, τόπου, προσώπου (98-99), χρείας. Οὐ γὰρ τὰ αὐτὰ ἐγκρίνει ὁ λόγος σκεπάσματα ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ θέρους, οὔτε τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ἀναπαυομένου, τοῦ ὑπηρετοῦντος καὶ τοῦ θεραπευομένου, τοῦ στρατιώτου (1) καὶ τοῦ ἰδιώτου, ἢ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΑ'.

Τί τὸ μέτρον τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ὑπὲρ δύναμιν αἰεὶ τὴν ψυχὴν ἐπεκτείνεσθαι πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα, κατὰ σκοπὸν καὶ ἐπιθυμίαν τῆς αὐτοῦ δόξης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΒ'

Πῶς κατορθοῦται ἡ πρὸς Θεὸν ἀγάπη.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν εὐσυνειδήτως καὶ εὐγνωμόνως διατεθῶμεν ἐπὶ ταῖς παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίαις: ὅπερ καὶ τοῖς ἀλόγοις (2) ὑπάρχει. Ὁρῶμεν γὰρ τοὺς κύνες τὸν διθόντα ἄρτον μόνον ἀγαπῶντας: μαυθάνομεν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν διὰ Ἠσαίου τοῦ τροφήτου ἐγκληματικῶς εἰρημένων οὕτως: Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψῶσα: αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φύσιν τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκεν. Ὡσπερ γὰρ τῷ βοί καὶ τῷ ὄνῳ ἐν τῆς παρὰ τοῦ τρέφοντος εὐεργεσίας ἡ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη αὐτομάτως ἐγγίνεται: οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐὰν εὐαισθήτως καὶ εὐγνωμόνως τὰς εὐεργεσίας δεξώμεθα, πῶς οὐκ ἀγαπήσομεν τὸν τοσοῦτων καὶ τηλικούτων εὐεργέτην Θεόν, κατὰ φύσιν, ἵνα οὕτως εἶπω, καὶ ἀδιδάκτως τῆς τοιαύτης διαθέσεως τῆ ὑγκαινούσῃ ψυχῇ ἐγγινομένης;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΓ'.

Τίνα ἐστὶ τὰ γνωρίσματα τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν ἡμᾶς, εἰπὼν (3). Ἐὰν ἀγαπᾶτε με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΑΔ'.

Χρηστότης καὶ ἀγαθωσύνη τίνοι (4) διαφέρουσιν ἀλλήλων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος ποτὲ μὲν: Χρηστὸς Κύριος τοῖς σύμπασιν, καὶ, Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων καὶ κυχρῶν: ποτὲ δὲ, Ἀγαθῶνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς: καὶ τοῦ Ἰερεμίου, Ἀγαθὸς Κύριος τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὸν, πλατυτέρων οἴμαι εἶναι τὴν

⁵⁰ Isai. 1, 2, 3. ⁵¹ Joan. xiv, 15. ⁵² Psal. cxliv, 9. ⁵³ Psal. cxl, 5. ⁵⁴ Psal. cxxiv, 4. ⁵⁵ Thr. iii, 3.

Regium primum vocamus, perinde ut cæteri simpliciter habet καταστολή κόσμιοις. Combefisius legendo fessus sine dubio ex ultima littera vocis καταστολή ejusmodi articulum fecit.

(98 99) Veteres duo libri cum Voss. ἡ τόπου ἢ προσώπου. Ibidem Reg primus ἐνεκεν χρείας. Nec ita multo post duo mss. perinde ut Voss. λόγος σκεπάσματα. Vox ultima deerat in vulgatis.

(1) Editi et Reg. tertius ἀναπαυομένου, τοῦ στρα-

τιώτου. At Vossii vetus liber et alii tres ut in contextu. Aliquanto post Reg. primus ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς.

(2) Codex Voss. ὅπερ καὶ τοῖς λόγοις, corrupte. Nec ita multo infra idem ms. et Reg. primus μάθωμεν δὲ τοῦτο.

(3) Reg. primus ἐδίδαξεν εἰπὼν ἡμῖν.

(4) Reg. primus ἐν τίνοι. Mox idem ms. ὅτι χρηστός.

χρησιμότητα, εἰς εὐεργεσίαν (5) τῶν ὁπωσθηποτοῦν Ἀ ἐπιδομένων ταύτης· συνηγμένη δὲ μᾶλλον τὴν ἀγαθωσύνην, καὶ τοῖς τῆς δικαιοσύνης λόγοις ἐν ταῖς εὐεργεσίαις συγχωμένην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΕ΄.

Τίς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου μακαριζόμενος εἰρηνοποιός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τῷ Κυρίῳ συνεργῶν (6), κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰπόντα· Ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν· δεόμεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ Θεῷ· καὶ πάλιν· Δικαιωθέντες ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν. Ἡ γὰρ ἄλλως ἔχουσα εἰρήνην ἠρνήθη (7) ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΣ.

Ἐν τίνι στραφῆναι δεῖ καὶ γενέσθαι ὡς τὰ νήπια (8).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αὕτη ἡ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου διδάσκει ἡμᾶς, τὴν ὑπόθεσιν δηλοῦσα πρὸς ἣν εἴρηται τοῦτο· ὥστε μὴ ζητεῖν ὑπεροχὴν, τὴν δὲ ἰσοτιμίαν τῆς φύσεως γνωρίζειν, καὶ ἀγαπᾶν τὸ ἰσότημον πρὸς τοὺς ἐλαττοῦσθαι δοκοῦντας ἐν τισι. Τοιαῦτα γὰρ ἐστί καὶ τὰ παιδία πρὸς ἀλληλα, τὰ γε μὴπω προσεθισθέντα τῶν ἀναστρεφομένων κακία.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΖ΄.

Πῶς δεξόμεθα (9) τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν τοιοῦτοι γενόμεθα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, οἷόν ἐστι τὸ παιδίον ἐν τοῖς μαθήμασι· μὴ ἀντιλέγον, μὴτε δικαιολογούμενον πρὸς τοὺς διδασκάλους, πιστῶς δὲ καὶ εὐπειθῶς δεχόμενον τὰ διδάγματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΗ΄.

Ποίαν σύνεσιν αἰτεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν, ἢ πῶς αὐτῆς καταξιώθῃναι δυνάμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν μὲν σύνεσιν παρὰ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου μαθηθόμεν, λέγοντος· Μὴ καυχᾶσθῶ ὁ σοφός ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθῶ ὁ ἰσχυρός ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, καὶ μὴ καυχᾶσθῶ ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλὰ ἐν τούτῳ (10) καυχᾶσθῶ ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν τὸν

⁵⁶ Matth. v, 9. ⁵⁷ II Cor. v, 20. ⁵⁸ Rom. v, 1. ix, 23, 24.

(5) Editi et Reg. secundus εἰς ἐργασίαν. At Regii primus et tertius εἰς εὐεργεσίαν. Mox Reg. primus et Voss. δὲ μᾶλλον τὴν. Vox. μᾶλλον abest a vulgatis.

(6) Reg. primus ὁ τῷ Θεῷ συν. Mox unus ms. Χριστοῦ συν.

(7) Veteres duo libri et editi εἰρήνην ἠρνήθη, depravate. Reg. primus et Voss. εἰρήνην ἠρνήθη, emendate.

(8) Antiqui duo libri cum Voss. ὡς τὰ παιδία. In PATROL. GR. XXXI.

quippe quæ quoslibet, quibus opus est, beneficiis afficiat; contractiorem vero esse bonitatem, ut quæ in dandis beneficiis justitiæ rationes adhibeat.

INTERROGATIO CCXV.

Quis sit pacificus, qui a Domino dicitur beatus⁵⁶.

RESPONSIO.

Is qui una cum Domino operatur, juxta Apostolum, qui dicit: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos: obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo*⁵⁷; et rursus: *Justificati ex fide, pacem habemus ad Deum*⁵⁸. Pax enim, quæ aliter se habet, rejecta est a Domino, cum dixit: *Pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis*⁵⁹.

INTERROGATIO. CCXVI.

Qua in re converti et effici sicut parvuli debeamus⁶⁰.

RESPONSIO.

Docet nos ipse Evangelii locus, ubi rationem ob quam hoc dictum sit, declarat: nimirum ut ne quæramus principatum, sed naturæ agnoscamus æqualitatem, et ejusmodi amplectamur æqualitatem erga eos qui videntur inferiores nobis esse in aliquibus. Tales enim sunt pueri inter sese, ii certe, qui eorum quibuscum versantur malitiæ nondum assuefacti sunt.

INTERROGATIO CCXVII.

Quomodo suscipiemus regnum Dei ut parvulus,

RESPONSIO.

Si tales fuerimus in recipienda Domini doctrina, qualis est puer in discendis disciplinis: non contradicens, non contendens cum præceptoribus, sed fideliter et cum docilitate tradita sibi documenta excipiens.

488 INTERROGATIO CCXVIII.

Cujusmodi intelligentiam petere debeamus a Deo, quomodoque ipsa fieri digni possimus.

RESPONSIO.

Sane quid intelligentia sit, ipse nos Deus docet per prophetam, cum ait. *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis et fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis: sed in hoc gloriatur qui gloriatur, quod intelligat ac cognoscat Dominum*⁶¹ et per Apostolum, his verbis

⁵⁹ Joan. xiv, 27. ⁶⁰ Matth. xxiii, 3. ⁶¹ Jerem. ^{xviii}

ipso fine hujus regulæ ita habent Vossii codex et alii duo, τῇ τῶν ἀναστρεφομένων.

(9) Editi δεξόμεθα. At Combefisii codex et alii duo δεξόμεθα.

(10) Reg. primus ἀλλ' ἢ ἐν τούτῳ. Statim Vossii vetus liber ἀλλὰ συνίετε. Mox idem ms. τέλημα τοῦ Θεοῦ. Nec ita multo infra hic ipse codex οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε.

Sed intelligentes quæ sit voluntas Domini ⁶². Possumus autem effici intelligentia digni, si modo fecerimus quod scriptum est: *Vacate, et intelligite, quod ego sum Deus* ⁶³; et si persuasum nobis sit, verum esse omne verbum Dei: *Nisi enim credideritis, inquit, non intelligetis* ⁶⁴.

INTERROGATIO CCXIX.

Si beneficium acceperimus ab aliquo, quomodo poterimus tum Domino debitam gratiarum actionem puram ac integram persolvere, tum eam quoque quæ beneficienti debetur, scite et rite rependere, neque deficientes a modo, neque illum transgredientes.

RESPONSIO.

Si nobis fuerit persuasissimum, Deum quidem cuiusvis boni et auctorem esse et perfectorem: **B** eum autem, qui nobis operam præbet tanquam accepti a Deo beneficii ministrum agnoverimus.

INTERROGATIO CCXX.

An cuilibet volenti permittendum sit, ut veniat in colloquium cum sororibus: aut quis, et quando, et quomodo cum sororibus sermonem habebit.

RESPONSIO.

De his dictum est in quæstionibus fusius explicatis, virum scilicet cum viro quemque suo jure simpliciter et sine delectu, unum cum alio colloqui non debere, nedum cum muliere: sed eum, qui præmisso prævio examine, potest juvare et juvari. Quod si quispiam meminerit Domini, qui dixit: *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii* ⁶⁵. **C** is pertimescit in omni re iudicium hujusmodi; quin etiam obedit Apostolo, qui ait: *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in gloriam Dei facite* ⁶⁶; et alibi: *Omnia ad ædificationem fiant* ⁶⁷; **489** nec quidquam vult otiose et inutiliter facere. Quod autem attinet ad illam quæstionis partem: Quis, et quando, et quomodo, illud observandum est, ut tempus locusque et persona eligantur, a quibus remota sit vel mali cuiusque suspicio: ac etiam cavebitur in omnibus offendiculum, fietque congressus ad fidei ædificationem. Imo neque ratio sinit personam unam cum una congregari. Nam, inquit, *Boni duo super* **D** *unum*, ⁶⁸ et præterea ad faciendam fidem plus valent: *Væ autem soli, quia si ceciderit, non est qui erigat* ⁶⁹.

⁶² Ephes. v, 17. ⁶³ Psal. xlv, 11. ⁶⁴ Isa. vii, 9, apud LXX. ⁶⁵ Matth. xii, 36. ⁶⁶ I Cor. x, 31
⁶⁷ I Cor. xiv, 26. ⁶⁸ Eccle. iv, 9, apud LXX. ⁶⁹ ibid. 10.

(11) Reg. primus et Voss. παντός έργου αγαθου. Aliquanto post ubi inepte in editis et in duobus mss. legitur του Θεου εργασίας, apte scriptum invenitur in Voss. codice et in Reg. primo του Θεου ευεργεσίας.

(12) Reg. primus περί τούτων εν τοις κατά πλάτος ειρημένοις, ότι. Codex Voss. habet quoque κατά πλάτος ειρημένοις. Aliquanto postidem mss. ειπόντος, ότι περί παντός λόγου άργου δώσετε λόγον εν

Κύριον· και διὰ του 'Αποστόλου ειπόντος· 'Αλλά συνιέντες, τί τὸ θέλημα του Κυρίου. Δυνάμεθα δὲ ταύτης καταξιωθῆναι, ἐν ποιήσωμεν τὸ γεγραμμένον· Σχολάσατε, και γνώτε, ότι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός· και ἐν πιστεύσωμεν ἀληθες εἶναι πᾶν ῥῆμα Θεοῦ· 'Εάν γὰρ μὴ πιστεύσητε, φησιν, οὐδὲ μὴ συνῆτε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΙΘ'.

'Εάν ευεργετηθῶμεν παρά τινος, πῶς δυναθῶμεν και τῷ Κυρίῳ τὴν ὀφειλομένην ευχαριστίαν καθαρὴν και ὁλόκληρον ἀποδοῦναι, και τὴν πρὸς τὸν ευεργέτην ἐπιστημόνως πληρῶσαι, μήτε ἑλλείποντες, μήτε ὑπερβαίνοντες τὸ μέτρον,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

'Εάν τὸν μὲν Θεὸν ἀρχηγὸν και τελειωτὴν παντός αγαθοῦ (11) εἶναι πληροφορηθῶμεν· τὸν δὲ διάκονον ὡς ὑπηρετὴν τῆς του Θεοῦ ευεργεσίαν γνωρίσομεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚ'.

Εἰ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀδελφαῖς συντυγχάνειν ἐπιτρέπειν χρῆ· ἢ τίς, και πότε, και πῶς ἀδελφαῖς συντεύξεται·

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Περὶ τούτων εἶρηται ἐν τοις κατά πλάτος, ότι (12) οὔτε ἀνδρὶ ἀνῆρ κατ' ἐξουσίαν ἕκαστος ἀπλῶς και ὡς ἔτυχε συντυγχάνειν ὀφείλει· μετὰ δοκιμασίας δὲ ὁ δυναμένος ὠφελῆσαι και ὠφελῆθῆναι, οὐχ ὅτι γε γυναικί. Εἰ δὲ τίς μνημονεύει του Κυρίου ειπόντος, ότι. Πᾶν ῥῆμα άργόν ὁ ἐν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσι λόγον περὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρα κρίσεως. φοβεῖται ἐπὶ παντός πράγματος τὸ τοιοῦτον **C** **κρίμα**, και πείθεται (13) τῷ 'Αποστόλῳ ειπόντι. Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· και ἀλλαχοῦ· Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω· και οὐδὲν ἀνέχεται ποιῆσαι άργῶς και ἀνωφελῶς. Τὸ δὲ, Τίς, και πότε, και πῶς, ἵνα καιρὸς και τόπος, και πρόσωπον δοκιμάζηται, ἀρ' ὧν κακοῦ μὲν τινος οὔτε ὑπόψια ἔσται· τὸ δὲ ἀπρόσκοπον (14) τοῖς πᾶσι φυλαχθήσεται, και πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως ἢ συντυχία γενήσεται. 'Αλλ' οὔτε ἐν πρόσωπον ἐνὶ συντυγχάνειν ἐπιτρέπει ὁ λόγος. 'Αγαθοὶ γὰρ οἱ δύο, φησιν, ὑπὲρ τὸν ἕνα, ἅμα δὲ και ἀξιόπιστοι· Οὐαὶ δὲ τῷ ἐνὶ, ότι, ἐάν πῆσῃ **D** οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων.

ἡμέρα κρίσεως.

(13) Editi και μὴ πείθεται. Antiqui duo libri perinde ac Reg. Codex Combes. και πείθεται, recte.

(14) Reg. primus Τίς, και πότε, και πῶς, ἵνα καιρὸς και πρόσωπον δοκιμάζονται, ἀρ' ὧν κακοῦ μὲν τινος οὐδὲ ὑπόψια ἔσται· και τὸ ἀπρόσκοπον. Aliquanto post idem ms. cum Voss. συντυχεῖν. Subinde Reg. primus τῷ ἐνὶ, ἐάν πῆσῃ, ότι οὐκ ἔστιν ὁ ἐγείρων αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΑ'.

Του Κυρίου διδάσκοντος προσεύχεσθαι μη εισέλθειν εἰς πειρασμόν (15), εἰ δὲ προσεύχεσθαι μὴ περιπείσειν ὀδύνας σωματικαῖς· ἐὰν δὲ περιπέσῃ τις, πῶς παρέλθῃ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ διεκρίνε πειρασμοῦ ποιότητα, καθολικῶς δὲ προσέταξε· Προσεύχεσθε (16) μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν· εἰσαχθέντα δὲ σὺν τῷ πειρασμῷ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασται ὑπενεγκεῖν, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτεῖν δεῖ, ἵνα καθορθωθῇ ἡμῖν τὸ, Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΒ'.

Τίς ἐστὶν ὁ ἀντίδικος ἐκάστου ἡμῶν· ἢ πῶς αὐτῷ εὐνοήσομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπιτετηρημένως ἐνταῦθα ὁ Κύριος ἀντίδικον ὀνομάζει τὸν ἀφαιρεῖσθαι τι ἐπιχειροῦντα τῶν διαφερόντων ἡμῖν. Εὐνοοῦμεν δὲ αὐτῷ, ἐὰν φυλάξωμεν τὸ προσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Τῷ θελοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ (17) καὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ παντός πράγματος τοιοῦτου ὁμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΡΚΓ'.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, « Σὺ δὲ νηστεύων, ἀλειφαί σου τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νύξαι, ἵνα μὴ φανῆς (18) τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων· » ὁ θελὼν διὰ τινὰ λόγον ἀρέσκοντα Θεῷ νηστεύσαι, καθὼς καὶ οἱ ἅγιοι πολλάκις πεποιηκότες εὐρισκονται, ἐπειδὴ καὶ ὡς οὐ θέλει φαίνεται, τί ποιήσει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ παράγγελμα τοῦτο ἐστὶ πρὸς τοὺς ἐπιτηθεύοντας ποιεῖν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρεσκείας θεραπεύσωσιν (19). Ἐπεὶ ὅτι γὰρ ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, εἰς δόξαν Θεοῦ γενομένη, κατὰ φύσιν ἀνεπιτηθείως (20) ἔχει πρὸς κρύπτεσθαι παρὰ τοῖς φιλοθεοῖς, ὁ Κύριος ἐδήλωσεν εἰπόντων· Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ μόδιου, καὶ τὰ ἐξῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΔ'.

Εἰ καὶ νῦν οἱ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας ἐργάζονται, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης, καὶ τίνας εἰσὶν οὗτοι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τάχα γνωριμώτατόν ἐστι τοῦτο τοῖς πᾶσι ἐκ τῶν ἐν τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ ἱστορουμένων· ὅτι πολλοὶ μὲν εἰσι, κατὰ τὴν τοῦ Ἀποστόλου μαρτυρίαν, ἀπὸ

⁷⁰ Luc. xxii 40. ⁷¹ I Cor. x, 13. ⁷² Matth. xxiv, 13. ⁷³ Matth. v, 25. ⁷⁴ ibid. 40. ⁷⁵ Matth. vi, 17. ⁹⁶ Matth. v, 14, 15. ⁷⁷ Matth. xx, 2 seqq.

(15) Regii primus et tertius μὴ ἐμπεσεῖν ὡς πειρασμόν. Subinde Vossii codex et alius ἐμπέσῃ τις.

(16) Reg. primus προσέταξε προσεύχεσθαι.

(17) Reg. primus ἀφήσεις αὐτῷ.

(18) Antiqui duo libri cum Voss. ὅπως μὴ φανῆς. Mox iidem mss. πεποιηκότες φαίνονται. Subinde

A

INTERROGATIO CCXXI.

Cum Dominus doceat orandum esse, ut ne intremus in tentationem ⁷⁰, an rogandum sit, ut ne incidamus in corporis dolores : et si quis incidit, quomodo eos perferet.

RESPONSIO.

Non distinxit tentationis genus, sed in universum præcepit : *Orate ne intretis in tentationem ; qui autem jam inductus sit, ei a Domino petendus est una cum tentatione exitus ejusmodi, quo possit sufferre ⁷¹ : ut perficiatur a nobis illud : Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit ⁷².*

INTERROGATIO CCXXII.

Quis sit cujusque nostrum adversarius ; aut quomodo ipsi consentientes erimus.

RESPONSIO.

Specialiter hoc loco Dominus adversarium vocat eum, qui aliquid eorum quæ ad nos pertinent, a nobis auferre conatur. At vero sumus ei consentientes, si servaverimus præceptum Domini qui dixit : *Et ipsi qui vult tecum judicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte et pallium ⁷³, et in omni hujusmodi re ad eundem modum.*

INTERROGATIO CCXXIII

Cum Dominus dixerit : « Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans ⁷⁴ ; » qui ob aliquam rationem Deo placitam jejunare vult, quemadmodum etiam sancti sæpenumero fecisse comperiuntur : quando vel invitatus conspicitur, quid faciet.

RESPONSIO.

Hoc præceptum spectat ad eos qui ideo mandatum Dei conficere student, ut videantur ab hominibus, ut videlicet vitium complacendi hominibus curent. Nam quod Domini mandatum, **490** ad gloriam Dei factum, natura sua a Dei amatoribus occultari ægre admodum possit, Dominus his verbis ostendit : *Non potest civitas abscondi supra montem posita : neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio ⁷⁵, etc.*

INTERROGATIO CCXXIV

An etiam nunc alii a prima hora operentur, alii ab undecima ⁷⁷ ; et quinam sint hi.

D

RESPONSIO.

Hoc fortasse cuilibet notissimum est ex iis quæ in divina Scriptura memorantur, multos quidem esse, qui juxta Apostoli testimonium a puero dis-

editi φαίνεται τοῖς ἀνθρώποις, τί. Veleres quatuor libri φαίνεται, τι.

(19) Codex Colb. θεραπευθῶσιν.

(20) Editi et duo mss. ἀνεπιτηθείως. Alii duo mss. præter Voss. ἀνεπιτηθείως.

cunt sacras litteras⁷⁸ : multos etiam, qui, Cornelii exemplo, naturæ quidem motibus recte utuntur⁷⁹, sed tamen, præceptorum penuria, tarde pertingunt ad scientiæ perfectionem. *Quomodo enim, inquit, credent si non audierint*⁸⁰ ? Si igitur contigerit, ut sint nonnulli, qui, Cornelii exemplo, in nulla re mala occupati, contra perfectionis cupidi, ea bona, quæ facere et cognoscere possunt, vere sincereque exerceant, his Deus largitur quæ et Cornelio largitus est, nec eis vertit segnitiei vitio præteritum tempus, quandoquidem, ut jam dixi, id non accidit ipsorum culpa : sed hoc studio contentus est, quod per ea quæ pro tempore posthac studiose agunt, et ad finem usque diligentius perficiunt, declaratur.

INTERROGATIO CCXXV.

Cum Dominus dixerit : « Ubi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum »⁸¹ : » quomodo hoc digni effici poterimus.

RESPONSIO.

Qui in nomine alicujus congregati sunt, ejus, qui eos congregavit, consilium scire omnino debent, et ad illud sese componere, ut consequantur ipsius gratiam, eique complacent, non autem fiant obnoxii malitiæ aut negligentiae judicio. Ut enim qui sunt ab aliquo vocati, si metere in animo habuerit qui vocavit, at metendum se parant, si vero ædificare sibi proposuerit, accingunt se ad ædificandum : ita nos, qui vocati sumus a Domino, memores esse debemus Apostoli, qui ait : *Obsecro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate : solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, et unus spiritus, sicut et vocati estis in una spe vocationis vestræ*⁸². Apertius autem rem totam nobis Dominus ostendit, per id promissum quod privatim unicuique fecit his verbis : *Si quis diligit* **491** *me, sermonem meum servabit, et pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*⁸³ Sicut igitur observatis mandatis sit apud eum mansio : sic quoque in medio duorum vel trium est⁸⁴, si se ad illius voluntatem conformarint. Qui vero non ex vocationis dignitate, neque ad voluntatem Domini congregati sunt, tamen videntur fuisse in nomine Domini coacti, audiunt tamen ; *Quid vocatis me, Domine, Domine, et non facitis quæ dico*⁸⁵ ?

⁷⁸ II Tim. III, 15. ⁷⁹ Act. X, 2. ⁸⁰ Rom. X, 14. ⁸¹ Matth. XVIII, 20. ⁸² Luc. VI, 46.

(21) Vossii vetus liber et alii duo γράμματα μαθόντες.

(22) Unus ms. et editi πιστεύσωσι. Alii duo πιστεύσουσι.

(23) Reg. primus et Voss τινος συναγμένοι.

(24) Veteres duo libri πρὸς τοῦτο. Codex Voss.

βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα μαθόντες (21). πολλοὶ δὲ οἱ κατὰ τὸν Κορνῆλιον, τοῖς μὲν φυσικοῖς κινήμασιν ὑγιῶς χρώμενοι, εἰς δὲ τὴν κατ' ἐπιστήμην τελειότητα βραδύνοντες. διὰ τὴν ἀπόλειψιν τῶν διδασκόντων. Πῶς γὰρ πιστεύσουσι (22), φησὶν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσιν ; Ἐὰν οὖν συμβῆ τινὰς εἶναι, κατὰ τὸν Κορνῆλιον, περὶ μηδὲν μὲν κακὸν ἀσχολουμένους, ἐν δὲ ἐπιθυμίᾳ τῆς τελειότητος τὰ δυνατὰ καὶ εἰς γνώσιν ἤκοντα καλὰ γνησίως ἐπιδεικνυμένους, τούτοις ὁ Θεὸς χαρίζεται ἅ καὶ τῷ Κορνῆλιῳ, μὴ τούτοις λογισάμενος τὸν παρελθόντα χρόνον τῆς ἀργίας εἰς ἔγκλημα, ἐπεὶ μὴ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν, ὡς εἶπον, ἐγένετο· τῇ δὲ ἐπιθυμίᾳ ἀρκούμενος, τῇ φανερωθείσῃ διὰ τῶν κατὰ καιρὸν σπουδαζομένων, καὶ ἐπὶ τέλει ἐπιμελέστερον κατορθομένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΕ'.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, « Ὅπου ἐὰν ὦσι δύο ἢ τρεῖς συναγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἶμι ἐν μέσῳ αὐτῶν » πῶς τούτου καταξιωθῆναι δυναθῶμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ εἰς τὸ ὄνομα τινος συναχθέντες (23), πάντως θραύσουσιν εἰδέναι τὸν σκοπὸν τοῦ συναγαγόντος, καὶ πρὸς αὐτὸν ἑαυτοὺς καταρτίζουσι, ἵνα εὐαρεστήσεως χάριν εὐρωσι, καὶ μὴ κακίας ἢ ἀμελείας κρίματι ὑποπέσωσιν. Ὡσπερ γὰρ οἱ κληθέντες ὑπὸ τινος, εἰ μὲν σκοπὸς τοῦ θερίσαι πρόκειται τῷ καλίσαντι, πρὸς αὐτὸ (24) ἑαυτοὺς παρασκευάζουσι· εἰ δὲ σκοπὸς τοῦ οἰκοδομησαι, πρὸς τὴν οἰκοδομὴν εὐτρεπίζονται· οὕτως οἱ κληθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου μνημονεύειν ὀφείλομεν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ θεσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἐν σῶμα, καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. Σαφέστερον δὲ ἡμῖν παρίστησιν ὁ Κύριος τὸ πᾶν διὰ τῆς πρὸς ἕνα ἐπαγγελίας εἰπόν· Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει (25), καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἔλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. Ὡς οὖν γίνεται παρὰ τοῦτο ἡ μονὴ ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, αὐτῷ καὶ τῶν δύο ἢ τριῶν ἐν μέσῳ ἐστίν, ἐὰν πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ καταρτισθῶσιν. Οἱ δὲ μὴ ἀξίως τῆς κλήσεως, μηδὲ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου (26) συναγμένοι καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθῆναι ἐν ὀνόματι Κυρίου δοκῶσιν, ἀκούουσι· Τί με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ὅ ἄ λέγω ;

⁸¹ Matth. XVIII, 20. ⁸² Ephes. IV, 1-4. ⁸³ Joan. XIV,

πρὸς τοῦτο κατασκευάζουσι.

(25) Reg. primus ἀγαπᾷ με, τῆς ἐντολᾶς μου τηρήσει, Si quis diligit me, mandata mea servabit.

(26) Codex Colb. θέλημα τοῦ Θεοῦ. Statim editi καὶ ἐπὶ ταῦτο. Veteres tres libri καὶ ἐπιτοαυτό. Mox Reg. primus Τί με λέγετε, Κύριε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΖ΄.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος: « Λοιδορούμενοι εὐλογοῦμεν, βλασφημούμενοι παρακαλοῦμεν » πῶς ὀφείλει εὐλογεῖν ὁ λοιδορούμενος, ἢ τί παρακαλεῖν ὁ βλασφημούμενος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Καθόλου νομίζω τὸν Ἀπόστολον ἐνταυθα διδάσκειν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν καθ' ἑαυτὸν, ἀνεξικακίᾳ χρῆσθαι πρὸς (27) πάντας, καὶ ἀγαθοῖς ἀμειβεσθαι τοὺς πονηρευομένους: ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τοῦ λοιδοροῦντος γίνεσθαι τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντός πονηρευομένου, πληροῦντας τὸ εἰρημένον. Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νικά ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. Τὸ δὲ παρακαλεῖν οἶδεν ἡ Γραφή τίθιναι, οὐ κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς συνηθείας, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμβιβάζειν τὴν καρδίαν εἰς πληροφορίαν τῆς ἀληθείας, ὡς ἐν τῷ, Παρακαλεῖτε τὸν λαόν μου, λέγει ὁ Θεός. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ φησιν: Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς: τοῦτο δὲ ἐστὶ, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ: καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς παρεκάλεισεν ἡμᾶς ὁ Θεός ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΖ΄.

Εἰ χρὴ ἕκαστον ἀνατίθεσθαι καὶ ἑτέροις ἃ φρουεῖ, ἢ ἐν πληροφορίᾳ τοῦ ἀρέσκειν τῷ Θεῷ τὸ γινόμενον, παρ' ἑαυτῷ κατέχειν (28).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μεμνημένοι τῆς τοῦ Θεοῦ (29) ἀποφάσεως, εἰπόντος διὰ τοῦ προφήτου. Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες: καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος: Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι μεταδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν εἰς τὸ στηριχθῆναι ὑμᾶς: τοῦτο δὲ ἐστὶ, συμπαρακληθῆναι ἐν ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ: λογιζόμεθα ἀναγκαῖον εἶναι ἀνατίθεσθαι ἡμᾶς (30) τοῖς ὁμοψύχοις, καὶ ἀπόδειξιν δεδωκόσι πίστεώς τε καὶ συνέσεως, ἵνα ἢ τὸ πεπλανημένου διορθωθῇ, ἢ τὸ ἠκριβωμένον βεβαιωθῇ, καὶ ἡμεῖς φύγωμεν τὸ προσηρημένον κριμα, τὸ κατὰ τῶν ἑαυτοῖς συνετῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΗ΄.

Εἰ ἐπὶ παντὶ πράγματι πληροφορεῖν χρὴ τὸ θέλημα τῶν σκανδαλιζομένων, ἢ ἐστὶ τινὰ, ἐφ' ὧν (31) οὐ δεῖ προσποιεῖσθαι, κἂν τινες σκανδαλιζωνται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σαφῆ τὴν ἐν τούτοις διαφορὰν ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ἐπερωτηθέντες ἐδηλώσαμεν, καὶ τὴν περὶ τούτου ἀκριβείαν, ὡς δυνατὸν ἡμῖν, παραδεδώκαμεν.

⁸⁶ I Cor. iv, 12. ⁸⁷ Rom. xii, 21. ⁸⁸ Isa. xl, 1, apud LXX. ⁸⁹ Rom. i, 11, 12. ⁹⁰ II Cor. vii, 6.

⁹¹ Isa. v, 21. ⁹² Rom. i, 11, 12.

(27) Vocula πρὸς inepte in editis ommissa fuerat: sed eam ex veteribus multis libris restituimus.

(28) Editi et Reg. secundus ἐν πληροφορίᾳ τοῦ ἀρέσκοντος Θεῷ γινόμενον, παρ' ἑαυτῷ. Reg. primus ἐν πληροφορίᾳ τὸ ἀρέσκον Θεῷ γινόμενον ἐν ἑαυτῷ. Reg. tertius ut in contextu.

A INTERROGATIO CCXXVI.

Cum Apostolus dicat: « Dum maledicimur, benedicimus: dum blasphemamur, consolamur⁸⁶: » quomodo male audiens debet benedicere, et quam consolationem adhibere debet qui conviciis afficitur.

RESPONSIO.

In universum existimo Apostolum illud hic docere nos exemplo suo, ut patientia utamur erga omnes, iisque qui mala faciunt, bona rependamus; ut videlicet non modo erga maledicos, sed etiam erga quemcunque maleficum hanc seruemus agendi rationem, perficiamusque quod dictum est: *Noli vinci a malo, sed vince in bono malo*⁸⁷. Illud autem consolari, usurpare solet Scriptura, non ex usu consueto, sed ut animum in certam veritatis notitiam adducat, veluti hoc loco: *Consolamini populum meum, dicit Deus*⁸⁸. Quin et Apostolus ait: *Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam*⁸⁹; et alibi: *Sed qui consolatur humiles consolatus est nos Deus in adventu Titi*⁹⁰.

INTERROGATIO CCXXVII.

Utrum oporteat unumquemque ea quæ sentit, aliis patefacere; an cum sibi persuasum fuerit, rem quæ geritur, Deo esse gratam, eam debeat apud seipsum continere.

RESPONSIO.

Memores sententiæ Dei, qui dixit per prophetam: *Væ vobis qui prudentes estis in vobisipsis, et coram vobisipsis scientes*⁹¹; itemque horumce verborum Apostoli. *Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam*⁹², communicare nos res nostras cum iis qui nobis conjunctissimi sunt, quique tum fidei tum prudentiæ specimen dederunt, necesse esse arbitramur: ut aut quod erroneum est, corrigatur, aut quod recte factum est, stabiliatur, sicque effugiamus nos memoratum jam iudicium, quod adversum eos qui in seipsis prudentes sunt, prolatum est.

492 INTERROGATIO CCXXVIII.

Utrum voluntas eorum qui scandalizantur, in omni re prorsus facienda sit, an potius sint quædam, in quibus simulatione utendum non sit, etiamsi scandalum patientur nonnulli.

RESPONSIO.

Manifestum quoddam in his discrimen ostendimus, cum interrogati sumus suo loco, et maxima qua potuimus cura, ea de re disseruimus.

(29) Codex Colb. τῆς τοῦ Κυρίου.

(30) Reg. primus ἀνατίθεσθαι ὑμᾶς.

(31) Editi ἐφ' ὧν. At quatuor mss. ἐφ' ὧν. Nec ita multo post duo mss. cum Voss. καὶ τὴν ἐν τούτοις ἀκρ.

INTERROGATIO CCXXIX.

An oporteat vetitas actiones citra verecundiam omnibus detegere, aut aliquibus duntaxat, et quinam hi sint.

RESPONSIO.

Servanda est ratio eadem in peccatorum confessione, quæ in detegendis corporis morbis adhibetur. Quemadmodum igitur corporis morbos non omnibus patefaciunt homines, neque quibusvis, sed iis qui horum curandorum periti sunt: ita fieri quoque debet peccatorum confessio, coram iis qui curare hæc possint, prout scriptum est: Vos qui fortes estis, infirmitates debilium portate⁹³; hoc est, cura ac diligentia vestra tollite.

INTERROGATIO CCXXX.

Quid sit cultus, et quis sit rationalis cultus⁹⁴.

RESPONSIO.

Cultus est, ut opinor, intenta, perpetuaque, nec interrupta ejus qui colitur, cultura: sed discrimen quod interest rationalem inter et irrationalem cultum, declarat nobis Apostolus, cum ait, modo quidem: *Scitis quod cum gentes essetis, ad simulacra muta, prout ducebamini, ibatis⁹⁵*; modo vero: *Exhibete corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum⁹⁶*. Qui enim it, prout ducitur, reddit cultum irrationalem: si quidem non præeunte ratione, sed suo impetu atque voluntate impulsus, ducentis arbitrio quoquo-versum ducitur, ac etiam præter sententiam fertur: qui vero ratione sana et consilio bono, multa que cura semper et ubique id quod Deo placet, spectat et peragit, ab eo conficitur mandatum rationalis cultus, juxta eum qui dixit: *Lucerna pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis⁹⁷*; ac rursus: *Consilium meum, justificationes tuæ⁹⁸*.

493 INTERROGATIO CCXXXI.

Si frater inique se gerat in me et inimicus sit mihi, aut aliquando sacerdos etiam, an liceat mihi data de inimicis præcepta etiam erga illum servare.

RESPONSIO.

Nullum Dominus in traditis de inimicis mandatis, neque inimici, neque inimicitiae discrimen expressit: quin potius in iis, quæ cæteris gradu præstant, idem peccatum gravius esse indicavit, cum ad ipsos dixit: *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem vero in oculo tuo non vides⁹⁹*?

⁹³ Rom. xv, 1. ⁹⁴ Rom. xii, 1. ⁹⁵ I Cor. xii, 2. ⁹⁹ Matth. vii, 3.

(32) Vossii vetus liber et Reg. primus τῆς τούτων ἐπιμελείας καὶ θεραπείας. Codex Colb. διὰ τῆς τούτων ἐπιμελείας.

(33) Reg. primus αἴρετε διὰ τῆς θεραπείας.

(34) Editi συντεταγμένα. Codex Combef. et alii tres συντεταγμένα. Mox Vossii vetus liber περὶ τὸν λατρευόμενον λατρεία.

(35) Codex Voss. ἄγεται, ἀπολογούμενος.

(36) Editio Paris. ὁρμηθὲ καὶ. Vocula δὲ neque in aliis editionibus, neque in veteribus libris legitur.

(37) Editi et Reg. secundus φροντίδι τὰ τῶ... δο-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΚΘ'.

Εἰ χρὴ τὰς ἀπηγορευμένας πράξεις ἀνεπαισχυντότερον ἐξαγορεύειν πᾶσιν, ἢ τισὶ καὶ ποίοις τούτοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ ἐξαγορεύσις τῶν ἁμαρτημάτων τούτων ἔχει τὸν λόγον, ὃν ἔχει ἡ ἐπίδειξις τῶν σωματικῶν παθῶν. Ὡς οὖν τὰ πάθη τοῦ σώματος οὐ πᾶσιν ἀποκαλύπτουσι οἱ ἄνθρωποι, οὔτε τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐμπείροις τῆς τούτων θεραπείας (32): οὕτω καὶ ἡ ἐξαγορεύσις τῶν ἁμαρτημάτων γίνεσθαι ὀφείλει, ἐπὶ τῶν δυναμένων θεραπείαι, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὑμεῖς οἱ δυνατοὶ, τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζετε· τουτέστι, αἴρετε διὰ τῆς ἐπιμελείας (33).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛ'.

Τί ἐστὶ λατρεία, καὶ τίς ἐστὶν ἡ λογικὴ λατρεία.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Λατρεία μὲν ἐστὶν, ὡς λογίζουμαι, ἡ συντεταγμένα (34), καὶ διηνεκής, καὶ ἀμετεώριστος περὶ τὸ λατρευόμενον θεραπεία: τὴν δὲ διαφορὰν τῆς λογικῆς λατρείας καὶ τῆς ἀλόγου παρίστησιν ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν, ποτὲ μὲν· Οἴδατε, ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδῶλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἠγεσθε, ἀπαγόμενοι· ποτὲ δὲ· Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Ὁ μὲν γὰρ, ὡς ἂν ἄγεται, ἀπαγόμενος (35), ἀλογον λατρεύει λατρείαν, ἅτε μὴ ὑπὸ λόγου καθηγουμένου, ἰδίᾳ ὁρμῇ καὶ (36) προθέσει κινούμενος, τῇ δὲ τοῦ ἄγοντος ἐξουσίᾳ, πρὸς ὅπερ ἂν ἄγεται, καὶ ὡς οὐ θέλει, φερομενος· ὁ δὲ μετὰ λόγου ὑγιῶς καὶ βουλής ἀγαθῆς σὺν πολλῇ φροντίδι τὸ ἀρεστόν τῷ Θεῷ πάντοτε καὶ πανταχοῦ σκοπούμενος (37) καὶ κατορθῶν, οὗτος πληροῖ τὴν ἐντολὴν τῆς λογικῆς λατρείας, κατὰ τὸν εἰπόντα· Λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου (38), καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου· καὶ πάλιν· Καὶ ἡ συμβουλίαι μου τὰ δικαιώματά σου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΑ'.

Ἐὰν ἀδελφὸς πονηρεύηται εἰς ἐμὲ καὶ ἐχθραίνῃ μοι, ἢ ἐπίστε καὶ ἱερεὺς, εἰ ἔξεστί μοι τὰς δεδομένας μοι περὶ ἐχθροῦ ἐντολάς καὶ ἐπ' αὐτῷ (39) φυλάσσειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Κύριος ἐν ταῖς περὶ ἐχθρῶν ἐντολαῖς, οὔτε ἐχθροῦ οὔτε ἐχθρας διαφορὰν ἠνίξαστο· μᾶλλον δὲ ἐπὶ τῶν ὑπερεχόντων βαθμῶ (40) τὸ αὐτὸ ἁμάρτημα βαρύτερον εἶναι ὠρίσαστο, εἰπὼν πρὸς αὐτούς· Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατα-

⁹⁶ Rom. xii, 2. ⁹⁷ Psal. cxviii, 105. ⁹⁸ ibid. 24.

κοῦντα σκοπούμενος. Reg. tertius et Colb. ut in contextu. Reg. primus pro ἀρεστόν habet ἀρέσκον; sed in reliquis consentit cum duobus his quos mox dixi libris.

(38) Codex Colb. et Voss. ὁ λόγος σου. Unde Vulgata, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Mox Reg. primus αἱ συμβουλίαι.

(39) Veteres duo libri ἐπ' αὐτοῦ. Editi ἐπ' αὐτῷ.

(40) Editi et Reg. secundus ὑπερεχόντων βαθμῶν, male. Alii tres mss. βαθμῶ, bene.

νοεῖς ; Μάλιστα οὖν ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἐνδοξοτέρων, σπουδῆς χρεία καὶ ἐπισκέψεως ἵνα καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιμέλειαν αὐτῶν (41), εἴτε ἐν παρακλήσει, εἴτε ἐν ἐλέγχῳ μετὰ τῆς προσηκούσης μακροθυμίας ποιησώμεθα, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐντολήν, ἐπ' αὐτῶν παραφυλάξαντες, ἀνυπαιτίους ἑαυτοὺς καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει φυλάξωμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΔΒ΄.

Ἐάν τις, ἀδικηθεὶς ὑπὸ τινος (42), μηδενὶ ἀνάθηται, λόγῳ μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας, δόξῃ δὲ τῷ Θεῷ ἀποδιδόναι τὸ κρῖμα, εἰ κατὰ Κύριον ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ποτὲ μὲν, Ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος ἢ ποτὲ δὲ, Ἐάν ἀμάτη εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπάγε, ἐλεγξον αὐτὸν μετὰ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου ἢ ἐάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἓν ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθῇ πᾶν (43) ῥῆμα. Ἐάν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐάν δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης ἢ τῆς μὲν μακροθυμίας καρπὸν ἐπιδείκνυσθαι χρῆ, τῷ Θεῷ τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τοῦ ἡδίκηχότος ἐξ ἀληθινῆς διαθέσεως προσάγοντα καὶ λέγοντα ἢ Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν, ἵνα μὴ, ὡς ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἐνοχος γένηται (44) τῇ κρίσει ἢ τὴν δὲ παράκλησιν τῷ ἡδίκηχότι, καὶ τὸν ἐλεγχον ἀποδιδόναι ἀκόλουθον, ὅπως κάκεινον τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας ἐλευθερώσῃ. Ἐάν δὲ ἀμελήσῃ καὶ λόγῳ δῆθεν τῆς ἰδίας μακροθυμίας ἐφυσυχάσῃ, διπλὴν ἀμαρτίαν ἀμαρτάνει ἢ ὅτι τε αὐτὸς (45) παραβαίνει τὴν ἐντολήν τὴν λέγουσαν, Ἐλεγμῶ ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἀμαρτίαν, καὶ κοινωνὸς τοῦ ἀμαρτάνοντος διὰ τῆς σιωπῆς γίνεται ἢ καὶ ὅτι τὸν δυνάμενον ἴσως κερδηθῆναι διὰ τῶν ἐλέγχων, καθὼς καὶ ὁ Κύριος διετάξατο, τοῦτον ἀφίησιν (46) ἢ ἀπολέσθαι τῷ κακῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΔΓ΄.

Ἐκ πάντων τῶν κατορθωμάτων ἐάν ἐν λείπῃ τινὶ, εἰ διὰ τοῦτο οὐ σώζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλῶν ὄντων ἐν τῇ τε (47) Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τῶν δυναμένων περὶ τούτου πληροφορησαί ἡμᾶς, ἀρκεῖν ἡγοῦμαι τῷ πιστῷ καὶ μόνον τῷ ἐπὶ τῷ Πέτρῳ κρῖμα ἢ ὅς ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τηλικούτοις κατορθώμασι, καὶ τοιούτοις τοῖς παρὰ

A Maxime igitur in talibus et in iis qui videntur esse præstantiores, opus est studio ac consideratione, ut et debitam curam pro eis sive in consolando sive in redarguendo cum convenienti lenitate suscipiamus, et reliquis omnibus, ex Domini mandato, erga ipsos observatis, nosmetipsos inculpatos in hac quoque parte servemus.

INTERROGATIO CCXXXII.

Si quis ab aliquo injuria affectus, nemini id referat, lenitatis et patientiæ gratia, et Deo relinquere judicium videatur, an secundum Dominum faciat.

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit, modo quidem : *Dimittite si quid habetis adversus aliquem* ¹; modo vero : *Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum; si autem non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam quoque non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ²; is lenitatis atque patientiæ fructum ostendere debet, ita ut pro eo qui injuriam intulit, preces ex vero affectu offerat Deo, dicatque : *Domine ne statuas illi peccatum* ³, ut ne, veluti suo fratri iratus, judicio fiat obnoxius. Admoneri autem et redargui par est injuriæ auctorem, ut et iste ab ira quæ super contumaciæ filios venit, liberetur. Quod si neglexerit, contueritque, exercendæ scilicet suæ patientiæ causa, admittit duplex peccatum : et quod ipse violat mandatum illud : *Arguendo argues proximum tuum, et non accipies propter eum peccatum* ⁴, et hoc silentio peccati fit particeps : et quod quem poterat fortasse redarguendo lucrari, velut Dominus præcepit ⁵, hunc sinit in malo perire.

494 INTERROGATIO CCXXXIII.

Ex omnibus recte factis si vel unum desit alicui : num propterea salutem non adipiscitur.

RESPONSIO.

Cum multa sint tum in Veteri, tum in Novo Testamento, quæ non possint de hoc certiores facere, tamen satis esse duco cuivis fidei vel illud unum de Petro judicium, qui post tot et tanta præclare gesta, postque tales beatitudines a Domino

¹ Marc. xi, 25. ² Matth. xviii, 13-17. ³ Act. vii, 59. ⁴ Lev. xix, 17, apud LXX. ⁵ Matth. xviii, 13.

(41) Reg. primus et Voss. ἐπιμέλειαν αὐτῷ. Mox mss. tres ἐν ἐλέγχῳ. Vocula ἐν in editis desideratur.

(42) Vossii vetus liber cum aliis duobus παρὰ τινος. Paulo post Reg. primus εἰ κατὰ Θεόν ποιεῖ.

(43) Reg. primus σταθῇ πᾶν. Alii mss. et editi σταθήσεται.

(44) Codex Colb. ἐνοχος ἔσται.

(45) Antiqui duo libri ὅτι καὶ αὐτός. Ibidem editi

παρβαίνει τὴν λέγουσαν ἐντολήν. Reg. primus παρβαίνει τὴν ἐντολήν τὴν λέγουσαν. Haud longe vox ἐλεγμῶ addita est ex tribus codicibus.

(46) Veteres duo libri ἐναφίησιν. Ibidem Reg. secundus et editi ἐναπολέσθαι τῷ κόσμῳ, in mundo perire. Alii tres mss. τῷ κακῷ, rectius.

(47) Voculam τε addidimus ex priscis duobus libris.

promissas, laudesque ab eodem tributas, ubi in A uno duntaxat visus est non obedire, atque hoc neque ob segnitiam, neque ob contemptum, sed propter reverentiam et honorem Domini, ob id solum audit: *Si non laverō te, non habes partem mecum*⁶.

INTERROGATIO CCXXXIV.

Quomodo quis mortem Domini annuntiat.

RESPONSIO.

Sicut Dominus his verbis docuit: *Si quis venit ad me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam*⁷. Quin et Apostolus id ipsum declaravit, cum hoc confessus est: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*⁸. Quod quidem jam ante spondimus in ipso baptismo: *Quicumque enim, inquit, baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*⁹; quibus hæc subjungit, interpretans quid sit in morte Domini baptizari: *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, ut nos ultra non serviamus peccato*¹⁰: quin potius ut omni vitæ studio puri, efficiamur digni testimonio Apostoli, qui dixit: *Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum Christo in Deo*¹¹: adeo ut confisi libere dicere possimus: *Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam*¹².

INTERROGATIO CCXXXV.

An expediat multa ex Scripturis ediscere.

RESPONSIO.

Duo cum sint magis generales ordines, et eorum qui aliis præficiuntur, et eorum quorum partes sunt morem gerere et obedire, secundum diversa dona, arbitror, cui præfectura et cura plurimum concredita est, eum quæ omnibus congruunt, scire ac ediscere debere, ut cunctos doceat voluntates Dei, singulisque ea quæ ad ipsorum officium spectant, ostendat. At vero omnes alii memores Apostoli, qui dixit: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, unicuique, sicut Deus divisit*¹³, officium suum diligenter discant, perficiantque, nihil amplius curantes, ut digni evadant voce Domini, qui ait: *Agedum, serve bone, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam*¹⁴.

του (48) Κυρίου μακαρισμοῖς καὶ ἐγκρίσει, ἵνα ἐν ἐνὶ μόνῳ δοξῇ παρακούειν, καὶ τοῦτο οὐτε διὰ ὄκνου, οὐτε διὰ καταφρόνησιν, ἀλλὰ δι' εὐλάβειαν καὶ τιμὴν τὴν περὶ τὸν Κύριον, ἐπὶ τούτῳ μόνῳ ἀκούει· Ἐάν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΔ'.

Πῶς τὸν θάνατόν τις τοῦ Κυρίου καταγγέλλει (49).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν εἰπών· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. Καὶ ὁ Ἀπόστολος παρέστησεν ὁμολογήσας τὸ, Ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ. Ὅπερ ἐν αὐτῷ τῷ βαπτίσματι προλαβόντες συνεθέμεθα· Ὅσοι γὰρ, φησὶν, ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν· οἷς ἐπιφέρει, ἐρμηνεύων τί ἐστὶ τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου βαπτισθῆναι, ὅτι Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ· πάσης δὲ τῆς πρὸς τὸ ζῆν προσπαθείας καθαρῶντας, ἀξίους γενέσθαι τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἀποστόλου, εἰπόντος· Ἀπεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν (50) κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὥστε θαρρόντας ἡμᾶς λέγειν μετὰ παρρησίας· Ἐρχεται ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἀρχὼν, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΕ'.

Εἰ συμφέρει πολλὰ ἐκμαθάνειν ἐκ τῶν Γραφῶν (51).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δύο ταγμάτων καθολικωτέρων ὄντων, καὶ τῶν μὲν τὴν προστασίαν πεπιστευμένων, τῶν δὲ εἰς εὐπειθειαν καὶ ὑπακοὴν τεταγμένων, ἐν διαφόροις χαρίσμασι, λαγίζομαι, ὅτι ὁ μὲν τὴν προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν πλειόνων, ἐγχεχειρισμένος τὰ πάντων (52) εἰδέναι καὶ ἐκμαθάνειν ὀφείλει, ἵνα τοὺς πάντας διδάσκη τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ἐκάστῳ ὑποδεικνύς τὰ αὐτοῦ ἐπιβάλλοντα· τῶν δὲ ἄλλων ἕκαστος, μεμνημένος τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ, ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε, τὰ ἑαυτῷ ἐπιβάλλοντα σπουδαίως μαθησάμενος καὶ ποιείτω, μηδὲν πλέον περιεργαζόμενος, ἵνα γένηται ἀξίος τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Δεῦρο, ἀγαθε δούλε· ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω.

⁶ Joan. xiii, 8. ⁷ Matth. xvi, 24. ⁸ Galat. vi, 14. ⁹ Rom. vi, 3. ¹⁰ ibid. 6. ¹¹ Coloss. iii, 3. ¹² Joan. xiv, 30. ¹³ Rom. xii, 3. ¹⁴ Matth. xxv, 21.

(48) Editi τοιοῦτοις παρὰ τοῦ. At mss. duo τοιοῦτοις τοῖς παρὰ τοῦ. Illa recte facta, de quibus hic agitur, non generatim sumenda sunt pro quibuslibet recte factis, sed speciatim pro iis quæ præcipiuntur ac jubentur. Uno verbo, intelligenda sunt ipsa præcepta, non mera consilia.

(49) Editi καταγγέλει, annuntiabit. At quatuor mss. καταγγέλλει.

(50) Reg. primus et Colb. ἡ ζωὴ ἡμῶν, *vita nostra*. Mox Reg. primus ἐν ἐμοὶ εὐρήσει οὐθέν. Codex Voss. εὐρίσκει.

(51) Editi παρὰ τῶν Γραφῶν. Reg. primus ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν. Alii tres mss. ut in contextu.

(52) Reg. tertius et Colb. τὰ πάντα, *omnia scire*. Alii duo mss. et editi τὰ πάντων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΖ΄.

Ὅσοι κατηξιώθησαν τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια ἐκμαθεῖν, πῶς ὀφείλουσι τὴν χάριν δεῖξασθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἀποφνημαμένου, ὅτι Ὡ παρέθεντο (53) πολὺ, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν· περισσοτέρως φοβεῖσθαι καὶ σπουδάζειν ὀφείλουσιν, καθὼς ὁ Ἀπόστολος ἐδίδαξεν εἰπὼν· Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κενὸν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δεῖξασθαι. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐὰν πεισθῶμεν (54) τῷ Κυρίῳ λέγοντι. Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΖ΄.

Ποταπὴ ψυχὴ κατευθύνεται πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ καταδεξαμένη τὴν πρότασιν τοῦ (55) Κυρίου εἰπόντος· Εἴ τις ἔρχεται πρὸς μέ, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἄρατω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ἐὰν γάρ τις μὴ προκατορθώσῃ τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτὸν, καὶ τὸ ἄραι τὸν σταυρὸν, πολλὰ ἐξ ἑαυτοῦ εὕρισκει προῖων τὰ τοῦ (56) ἀκολουθεῖν ἐμπόδια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΗ΄.

Εἰ δυνατόν ἐστι τὸ ἀδιαλείπτως ψάλλειν, ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ σπουδαιολογεῖσθαι περὶ τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ διάστημα μὴ γίνεσθαι καθόλου διὰ τὴν ἐπισυμβαίνουσάν τισιν ἀνάγκην τῶν ῥυπαρωτέρων τοῦ σώματος χρειῶν (57).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος κανονίζει εἰπὼν. Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. Ὡστε δεῖ μᾶλλον τῆς εὐσχημοσύνης καὶ τῆς εὐταξίας φροντίζειν κατὰ τὸ καιρὸν καὶ τόπον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΛΘ΄.

Τίς ὁ θεσαυρὸς ὁ ἀγαθός, καὶ τίς ὁ πονηρός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ μὲν φρόνησις πάσης τῆς ἐν Χριστῷ εἰς δόξαν Θεοῦ ἀρετῆς θεσαυρὸς ἀγαθός ἐστιν· ἡ δὲ φρόνησις τῆς κακίας τῶν ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ Κυρίου θεσαυρὸς πονηρός ἐστιν· ἐξ ὧν προφέρεται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκατέρων ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἢτοι πονηρὰ, ἢτοι ἀγαθὰ.

A

495 INTERROGATIO CCXXXVI.

Quicumque digni habiti sunt, qui discerent quatuor Evangelia, quomodo hanc debent suscipere gratiam.

RESPONSIO.

Cum Dominus hanc sententiam protulerit, *Cui commendaverunt multum, plus repetent ab eo* ¹⁵, amplius timere ac solliciti esse debent, quemadmodum Apostolus docuit, his verbis: *Adjuvantes autem etiam exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* ¹⁶. Hoc autem fit, si Domino credamus dicenti: *Si hæc scitis, beati estis si feceritis ea* ¹⁷.

INTERROGATIO CCXXXVII.

Quinam animus ad Dei dirigatur voluntatem.

B

RESPONSIO.

Is qui amplexus est sententiam Domini, qui dixit: *Si quis venit ad me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me* ¹⁸. Nisi enim quis illud prius assecutus sit, ut abneget semetipsum et tollat crucem suam: multa, quæ quominus sequatur, impediunt, in processu ex seipso nanciscitur.

INTERROGATIO CCXXXVIII.

Nunquid fieri possit, ut quis sine ulla intermissione psallat, legatve, aut seria tractet de Dei verbis, nullumque omnino sit medium temporis spatium, cum nonnullis contingat, ut sordidioribus corporis necessitatibus parere cogantur.

C

RESPONSIO.

De hac re Apostolus nobis regulam præscribit, cum dixit: *Omnia honeste et secundum ordinem fiant* ¹⁹. Quamobrem oportet magis tum pro tempore tum pro loco, honestatis ac recti ordinis curam habere.

INTERROGATIO CCXXXIX.

Quis sit bonus thesaurus, et quis malus.

RESPONSIO.

Prudentia quidem, quæ circa omnem in Christo virtutem versatur ad gloriam Dei, bonus thesaurus est: prudentia vero, quæ circa rerum a Domino prohibitarum malignitatem versatur, malus est thesaurus: ex quibus, juxta Domini vocem ²⁰, in propriis utriusque factis ac verbis: sive bona, sive mala proferuntur.

¹⁵ Luc. xii, 48. ¹⁶ II Cor. vi, 1. ¹⁷ Joan. xiii, 17. ¹⁸ Matth. xvi, 24. ¹⁹ I Cor. xiv, 40. ²⁰ Matth. xii, 35.

(53) Editi et Reg. secundus ὡ παρέθεντο. Alii tres mss. παρεθέντο. Mox Reg. primus et Voss. περισσότερον φοβεῖσθαι.

(54) Rursus Reg. primus et Voss. ἐὰν πιστεύσωμεν.

(55) Editi et Reg. secundus καταδεξαμένη τὴν προσασίαν τοῦ, male. Codex Colb. καταδεξαμένη τὴν πρόσταξιν, melius. Regii primus et tertius κα-

ταδεξαμένη τὴν πρόστασιν, optime. Aliquanto post duo mss. σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ τότε ἐπάγοντος τὸ Ἀκολουθείτω μοι. Subinde Reg. primus κατορθώσῃ.

(56) Unus ms. εὕρισκει προσιόντα τοῦ. Reg. tertius et Colb. προσιόντα τοῦ. Codex Voss. πρόσίων. Alius ms. et editi προῖων.

(57) Codex Colb. ῥυπαρωτέρων κατὰ τὸ σῶμα χρειῶν.

496 INTERROGATIO CCXL.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜ'.

*Cur dicta sit lata porta, et cur via, quæ ducit ad interitum, appellata sit spatiosa*²¹.

RESPONSIO.

Dominus ob multam benignitatem, earum rerum, quæ notæ sunt, nominibus vocabulisque usus est ad declaranda veritatis dogmata. Quemadmodum igitur in terra declinatio a recto itinere, magnam habet latitudinem : sic, inquit, qui aberrat a via ducente ad regnum cælorum, in multa erroris latitudine deprehenditur. Has autem voces, *lata* et *spatiosa*, idem valere arbitror. Nam *spatiosum* etiam apud externæ doctrinæ peritos *latum* dicitur. Spatium igitur, id est, locus erroris, late extenditur : cujus finis est interitus.

INTERROGATIO CCXLI.

*Quomodo angusta est porta, et arcta via, quæ ducit ad vitam : et quomodo quis per ipsam ingreditur*²².

RESPONSIO.

Rursum hoc etiam loco *angustum* et *arctum* nequaquam res inter se diversas significant : sed *arctum* indicat aliquid valde angustum, cum via videlicet ita coarctata est, ut prematur, hoc est, in angustum utrinque concludatur viator, nulla declinatione sive ad dexteram, sive ad sinistram, periculo vacante. Velut in ponte, quisquis deflectit in alterutram partem, ab amne undelibet subterfluente excipitur. Quapropter David dicit : *Juxta iter scandalum posuerunt mihi*²³. Itaque qui per angustam et arctam viam ingredi sibi proposuit, eum cavere oportet, ne ullo modo deflectat ac declinet a mandatis Domini, perficiens quod scriptum est : *Ne declines ad dextram, neque ad sinistram*²⁴.

INTERROGATIO CCXLII.

Quid sibi vult illud : « Per fraternam charitatem ad mutuo vos diligendos propensi ».

RESPONSIO.

Studium illud quod e propensione ortum habet, de intento amore dicitur, cum scilicet is, qui diligitur, cupido ardentique affectu ab amante amatur. Ne igitur fraternus amor in superficie solum appareat, sed in animo insitus sit et fervidus, dictum est illud : *Per fraternam charitatem ad mutuo vos diligendos propensi*

Κατὰ τί πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς εἴρηται, ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Κύριος διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν τοῖς ὀνόμασι καὶ ῥήμασι τῶν γνωσκομένων (58) πραγμάτων κέχρηται πρὸς παράστασιν τῶν ἀληθείας δογμάτων. Ὡσπερ οὖν τῆς κατὰ γῆν εὐθείας ὁδοῦ ἢ παρέκθασις πολλὴν πλατύτητα ἔχει· οὕτω, φησὶν, ὁ ἐκβαίνων τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐν πολλῷ πλάτει τῆς πλάνης εὐρίσκεται. Τὸ δὲ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος λογίζομαι, ὅτι ταυτὸν ἐστίν. Τὸ γὰρ εὐρὺ καὶ παρὰ τοῖς ἔξω πεπαιδευμένοις πλατὺ λέγεται. Ὁ οὖν χῶρος, τουτέστιν ὁ τόπος τῆς πλάνης, πλατὺς ἐστίν (59), ἥς τὸ τέλος ἀπώλεια.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΑ'.

Πῶς στενὴ ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν· καὶ πῶς δι' αὐτῆς τις εἰσέρχεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ στενὸν καὶ τεθλιμμένον οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο τι θηλοῖ, ἀλλὰ τῆς στενότητος τὴν ἐπίτασιν τὸ τεθλιμμένον παρίστησιν· ἐπὶ τοσοῦτον τῆς ὁδοῦ ἀπιστηνωμένης, ὡς θλίβεσθαι, τουτέστι στενοχωρεῖσθαι ἐκατέρωθεν τὸν ὁδεύοντα, παρεκβάσεως πάσης ἐπικινδύνου οὔσης, εἴτε δεξιᾶ, εἴτε ἀριστερᾶ (60)· ὡς ἐπὶ γεφύρας, πάντοθεν τοῦ ὑπορρέοντος ποταμοῦ ὑποδεχομένου τὸν ἐκκλίνοντα. Διὸ φησὶν ὁ Δαβὶδ· Ἐχόμενα τρίβου σκάνδαλα ἔθεντό μοι (61) Δεῖ οὖν τὸν διὰ τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν προθέμενον φυλάσσειν ἑαυτὸν ἀπὸ πάσης παρεκβάσεως καὶ παρεκτροπῆς τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, πληροῦντα τὸ ἰσχυρῶς γεγραμμένον· Μὴ ἐκκλίνης εἰς δεξιὰ, μηδὲ ἀριστερά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΒ'.

Τί ἐστὶ τὸ, « Τῆ φιλαδελφία εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ στοργὴ κατ' ἐπίτασιν τῆς φιλίας λέγοιτο ἂν ἐν (62) ἐπιθυμίᾳ καὶ διαθέσει διαπύρω τοῦ ἀγαπώμενος περὶ τὸν ἀγαπώμενον. Ἴν οὖν μὴ ἐπιπόλαιος ἢ φιλαδελφία, ἐνδιέθετος δὲ καὶ διάπυρος ἦ, εἴρηται τὸ, Τῆ φιλαδελφία εἰς ἀλλήλους φιλόστοργοι (63).

²¹ Matth. vii, 13. ²² ibid. 14. ²³ Psal. cxxxix, 6. ²⁴ Deut. xvii, 41. ²⁵ Rom. xii, 10.

(58) Editi ῥήμασι τῶν γνωσκομένων, At mss. tres præter Voss. τῶν γνωσκομένων, rectius.

(59) Reg. primus ὁ τόπος τῆς πλατείας πλατὺς ἐστίν.

(60) Unus ms. εἴτε εἰς δεξιὰ, εἴτε εἰς ἀριστερά. Mox duo mss. cum Voss. πάντοθεν τοῦ παραρρέοντος.

(61) Reg. primus et Colb. τὸν ἐκκλίνοντα. Διὸ τοῦτο γέγραπται· Μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ μηδὲ εἰς τὰ ἀριστερά. Καὶ ὁ Δαβὶδ φησὶν· Ἐχόμενα τρίβου

σκάνδαλα ἔθεντό μοι : quibus verbis in utroque codice terminatur responsio, et ita quoque in Vossii veteri libro legitur, nisi quod in eo omissum sit illud, Διὰ τοῦτο γέγραπται.

(62) Reg. primus τῆς φιλίας γένοιτ' ἂν ἐν. Aliquanto post idem ms. πρὸς τὸν ἀγαπώμενον.

(63) Vossii vetus liber et Reg. primus φιλόστοργοι, ἀσκηνοὶ, σπουδαῖοι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΓ'.

Τί βούλεται λέγων (64) ὁ Ἀπόστολος· « Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδύετω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν· » καίτοιγε ἀλλοχρῶ εἰπὼν· « Πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ ὀρθήτω ἅφ' ὑμῶν. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κατὰ μίμησιν τοῦ Κυρίου νομίζω τὸν Ἀπόστολον ἐνταῦθα μεταχειρισθαι τὸν λόγον. Ὡσπερ γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος πρότερον εἰπὼν· Ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις τόδε, εἶτα ἐπάγει· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν τόδε· οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος, πρότερον μνημονεύσας τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῖς τότε ῥηθέντος (65), Ὁργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε, ἐπιφέρει μετ' ὀλίγα τὸ παρ' ἑαυτοῦ ἡμῖν ἀρμόζον, εἰπὼν· Πᾶσα πικρία, καὶ θυμὸς, καὶ ὀργὴ, καὶ κραυγὴ, ὀρθήτω ἅφ' ὑμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΔ'.

Τί ἐστὶ τὸ, « Δότε τόπον τῇ ὀργῇ. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἦτοι τὸ μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, καθὼς γέγραπται, ἀλλὰ καὶ τῷ τύπτοντι ἐπὶ τὴν δεξιάν σιαγόνα στρέψαι καὶ τὴν (66) ἄλλην, καὶ τὰ ἐξῆς· ἢ τὸ, Ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΕ'.

Τίς ἐστὶν ὁ φρόνιμος ὡς ὁ ὄφης (67), καὶ ἀκέραιος ὡς ἡ περιστέρα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ φρόνιμος μὲν ὡς ὁ ὄφης, ὁ μετὰ περισκέψεως καὶ κατανοήσεως τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς εὐοδίας πρὸς εὐπίθειαν τῶν ἀκουόντων τὴν διδασκαλίαν οἰκονομῶν· ἀκέραιος δὲ ὡς περιστέρα, ὁ μῆτε εἰς ἐννοίαν λαμβάνων τοῦ ἀμύνασθαι τὸν ἐπιβουλεύοντα, ἐπιμένων δὲ τῇ εὐεργεσίᾳ, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου προστεταγμένον, ὅτι Ἑμεῖς δὲ μὴ ἐκκακεῖτε καλοποιούντες. Ἐπὶ γὰρ τὸ κήρυγμα τοῖς μαθητὰς ἀποπέλτων ὁ Κύριος, ταῦτα αὐτοῖς ἐντέλλεται· ὄπου καὶ σοφίας ἦν χρεία πρὸς τὸ πείσαι, καὶ ἀνεξικαχίας πρὸς τοὺς ἐπιβουλεύοντας· ἵνα, ὡς ἐκεῖ ὁ ὄφης ἔγνω καὶ προσώπῳ προσελθεῖν εὐαγωγότερῳ (68), καὶ πιθανῶς εἰπεῖν εἰς τὸ ἀποστῆσαι Θεοῦ, καὶ ὑπαγαγῆσθαι τῇ ἁμαρτίᾳ· οὕτω καὶ ἡμεῖς καὶ πρὸς ἄνθρωπον καὶ τρόπον καὶ καιρὸν (69) ἐπιλεγώμεθα, καὶ παντὶ τρόπῳ τοὺς λόγους οἰκονομῶμεν ἐν κρίσει, πρὸς τὸ ἀποστῆσαι τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐπαναγαγεῖν πρὸς Θεόν· τὴν δὲ γε ὑπομονὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς κατορθώσωμεν εἰς τέλος, καθὼς γέγραπται.

²⁶ Ephes. iv, 26. ²⁷ ibid. 31. ²⁸ Matth. v, 21, 22 et seqq. ²⁹ Psal. iv, 5. ³⁰ Ephes. iv, 31. ³¹ Rom. xii, 19. ³² Matth. v, 39. ³³ Matth. x, 23. ³⁴ ibid. 16. ³⁵ II Thess. iii, 13. ³⁶ Genes. iii, 1 seqq. ³⁷ Psal. cxl, 5. ³⁸ Matth. xxiv, 13.

(64) Reg. primus βούλεται λέγειν ὁ.

(65) Unus ms. cum Voss. καὶ τῶν τότε ῥηθέντων. Codex Combef. καὶ τοῖς τότε ῥηθείσιν.

(66) Reg. primus τῷ τύπτοντί σε... σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν.

(67) Vossii vetus liber et Reg. primus οἱ ὄφεις, et paulo post in duobus his codicibus ita rursus legitur.

A 497 INTERROGATIO CCXLIII.

Quid sibi vult Apostolus, cum ait: « Irascimini et nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram ²⁶: » cum tamen idem ipse alio in loco dicat: « Omnis amaritudo, et ira et indignatio tollatur a vobis ²⁷. »

RESPONSIO.

Arbitror Apostolum Domini exemplo ita hic locutum esse. Quemadmodum enim Dominus cum in Evangelio antea dixisset: *Dictum est antiquis hoc, deinde subjungit: Ego autem dico vobis hoc*²⁸: sic Apostolus etiam hoc loco, antiqui illius præcepti veteribus illis olim dati, *Irascimini, et nolite peccare*²⁹, facta prius mentione, paulo post id, quod nobis convenit, a seipso infert his verbis: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor tollatur a vobis*³⁰.

INTERROGATIO CCXLIV.

Quid est hoc: « Date locum iræ ³¹. »

RESPONSIO.

Hoc est aut non resistere malo, uti scriptum est, sed et percutienti in dexteram maxillam obvertere etiam alteram ³², etc.: aut illud: *Cum autem persecuti vos fuerint in civitate ista, fugite in aliam*³³.

INTERROGATIO CCXLV.

Quis sit prudens ut serpens, et simplex sicut columba ³⁴.

RESPONSIO.

Prudens quidem ut serpens is est, qui in doctrina tradenda ita se gerit, ut adhibita circumspicione, considerationeque, qua ratione quod docet et fieri, et facile fieri possit, omnia faciat, ut audientium animos ad auscultandum habeat paratos. Simplex vero ut columba, qui ne cogitat quidem de insidiatore ulciscendo, potiusque beneficia in illum conferre pergit, juxta præceptum Apostoli: *Vos autem nolite deficere benefacientes*³⁵. Dominus enim, mittens discipulos ad prædicandum, hæc ipsis præscribit; ubi et sapientia opus erat ad persuadendum, et patientia erga insidiatores: ut quemadmodum illic novit serpens et vultu blandiore accedere, et modo suasorio loqui, quo a Deo abduceret, et manciparet peccato ³⁶; ita nos quoque et faciem et mores et tempus assumamus, et omnibus modis sermones nostros in judicio dispensemus³⁷, ut abducamus nos a peccato, et ad Deum reducamus. Cæterum ad finem usque servemus patientiam in tentationibus, velut scriptum est ³⁸.

(68) Reg. primus secunda manu προσελθεῖν εὐαγωγότερῳ.

(69) Antiqui nostri libri πρόσωπον καὶ τρόπον καὶ καιρὸν. Vulgatæ tres editiones pro τρόπον habent τόπον. Nec ita multo infra, ubi in vulgatis tribus editionibus legitur ἀποστῆναι, in veteribus nostris libris scriptum invenimus ἀποστῆσαι.

498 INTERROGATIO CCXLVI.

Quid significat illud, « Charitas non indecore se gerit ³⁹. »

RESPONSIO.

Idem est ac si dicas, a proprio habitu non excidit. Charitatis autem habitus eæ sunt charitatis proprietates, quæ eodem in loco enumeratæ sunt ab Apostolo.

INTERROGATIO CCXLVII.

Cum Scriptura dicat: « Nolite gloriari, et nolite loqui excelsa ⁴⁰: » item cum Apostolus aliquando ita confiteatur: « Quod loquor, non secundum Dominum loquor, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriationis ⁴¹: » ac rursus: « Factus sum insipiens gloriando ⁴²: » alias vero gloriari sinat, cum dicit: « Qui gloriatur in Domino gloriatur ⁴³: » quæ est gloriatio in Domino, et quæ est ea quæ vetita est.

RESPONSIO.

Vehemens et necessarium Apostoli adversus vitia certamen aperte declaratur. Non enim hæc sui commendandi causa dicit, sed ut temeritatem arrogantiam quorundam ac fastum deprimat. Gloriatio autem in Domino est, cum quis recte facta non sibi ipsi, sed Domino ascribit, dicens: *Omnia possum in Christo qui me confortat* ⁴⁴. Vetita autem gloriatio potest duplici ratione considerari; vel juxta illud: *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ* ⁴⁵; item: *Quid gloriaris in malitia, qui potens es* ⁴⁶? vel juxta illud: *Faciunt ut videantur ab hominibus* ⁴⁷: quando quidem dum ob ea quæ faciunt, laudari volunt, in suis factis quodammodo gloriantur. Quin etiam qui ejusmodi sunt, sacrilegi etiam dici possunt, ut qui sibi Dei vindicent dona, et debitam Deo gloriam ad se rapiant.

INTERROGATIO CCXLVIII.

Si Dominus det sapientiam, et a facie ipsius oritur cognitio et prudentia ⁴⁸; item si per Spiritum alii datur sermo sapientiæ, alii vero scientiæ ⁴⁹: quomodo id exprobrat Dominus discipulis: « Adhuc et vos sine intelligentia estis ⁵⁰? » et qua ratione Apostolus quosdam accusat velut intelligentia carentes ⁵¹?

RESPONSIO.

Si quis novit bonitatem Dei, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire ⁵², diligentiamque didicit Spiritus sancti in divisione atque efficacia donorum Dei, ei comperitum est et notum, intelligentiæ tarditatem **499** non ex beneficientis segnitie, sed ex eorum in quos beneficia conferuntur incredulitate proficisci. Nec injuria reprehenditur qui intelligentiæ expers est, tanquam qui claudat oculos orto sole, ut in

³⁹ I Cor. xiii, 5. ⁴⁰ I Reg. ii, 3. ⁴¹ II Cor. xi, 17. ⁴² II Cor. xii, 11. ⁴³ II Cor. x, 17. ⁴⁴ Philipp. iv, 13. ⁴⁵ Psal. x, 3. ⁴⁶ Psal. li, 3. ⁴⁷ Matth. vi, 5. ⁴⁸ Prov. ii, 6. ⁴⁹ I Cor. xii, 8. ⁵⁰ Matth. xv, 16. ⁵¹ Rom. i, 31. ⁵² I Tim. ii, 4.

(70) Editi τί ἐστίν ἢ. At mss. duo ut in contextu.

(71) Codex Voss. ἢ ἀπηγορευμένη καύχησις.

(72) Reg. primus ἢ δὲ ἀπηγορευμένη καύχησις.

(73) Veteres duo libri et editi καὶ τό, τί. Reg.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΣ'.

Τί ἐστὶ τὸ (70), « Ἡ ἀγάπη οὐκ ἀσχημονεῖ. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἴσαν τῷ εἰπεῖν, τοῦ ἰδίου σχήματος οὐκ ἐκπίπτει. Σχῆμα δὲ ἀγάπης τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου ἐκ τῷ αὐτῷ τόπῳ ἀπηριθμημένα τῆς ἀγάπης ἰδιώματα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΖ'.

Τῆς Γραφῆς λεγουσῆς: « Μὴ καυχᾶσθε, καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλά. » καὶ τοῦ Ἀποστόλου ποτὲ μὲν ὁμολογούντος, ὅτι « Ὁ λαλῶ, οὐ κατὰ Κύριον λαλῶ, ἀλλ' ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυχῆσεως. » καὶ πάλιν: « Γέγονα ἄφρων καυχώμενος. » ποτὲ δὲ ἐπιτρέποντος, ὅτι « Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχᾶσθω. » τίς ἐστὶν ἢ ἐν Κυρίῳ καύχησις, καὶ τίς ἢ ἀπηγορευμένη (71).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ μὲν Ἀποστόλου ἢ κατ' ἀνάγκην πρὸς τὰ πάθη ἐυστασις εὐθῆλος. Οὐ γὰρ ἵνα ἑαυτὸν συστήσῃ, ταυτὰ φησὶν, ἀλλ' ἵνα τὸ θράσος τῆς τινῶν ἀλαζονείας καὶ τὴν ἔπαρσιν καταβάλλῃ. Καύχησις δὲ ἢ μὲν ἐν Κυρίῳ ἐστίν, ὅταν τις τὰ κατορθώματα μὴ ἑαυτῷ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ἀνατίθῃται, λέγων: Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. ἢ δὲ ἀπηγορευμένη (72) διεπλοῦν ἂν ἔχοι λόγον, ἢ κατὰ τὸ, Ἐπαινεῖται ὁ ἁμασιῶλος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. καὶ, Τί (73) ἐγκαυχᾶ ἐν κακίᾳ ὁ δυνατός; ἢ κατὰ τὸ, Ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις, δι' αὐτοῦ τοῦ θέλειν ἐπαινεθῆναι ἐς' οἷς ποιοῦσιν, οἷαντι ἐγκαυχώμενοι τοῖς γινομένοις. Οἱ δὲ τοιοῦτοι καὶ ἰεροσύλοι εἶεν ἂν, τὰς τῶν Θεοῦ δωρεὰς ἰδιοποιούμενοι. καὶ τὴν ὀφειλομένην τῷ Θεῷ δόξαν εἰς ἑαυτοὺς ἀρπάζουτες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΗ'.

Εἰ Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ (74) γνώσις καὶ σύνεσις. καὶ εἰ διὰ τοῦ Πνεύματος, ὃ μὲν δίδεται λόγος σοφίας, ἀλλῶ δὲ λόγος γνώσεως. πῶς ἐγκαλεῖ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος, ὅτι « Ἀκηὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; » καὶ ὁ Ἀπόστολος αἰτιάται τινῶν, ὡς ἀσύνετους;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἴ τις τὸ ἀγαθὸν τοῦ Θεοῦ οἶδε, τοῦ θέλοντος πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐπιμέλειαν ἔμαθεν, ἐν τῇ διαιρέσει καὶ ἐνεργείᾳ τῶν τοῦ Θεοῦ χαρισμάτων, οὗτος γνωρίζει τὴν βραδυτῆτα τῆς συνέσεως οὐ παρὰ τὸν ὄχλον τοῦ εὐεργέτου, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν εὐεργετούμενων. Καὶ καλῶς ἐγκαλεῖται ὁ ἀσύνετος, ὡς ὁ ἡλίου ἀνατείλαντος καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς,

primus καὶ τί. Aliquanto post idem ms. διὰ τοῦ εθέλειν.

(74) Codex Voss. καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

ἵνα ἐν σκότει διάγη, καὶ μὴ ἀναθλέπων ἵνα φω-
τισθῆ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΜΘ΄.

Τί ἐστὶ τὸ ὀσιον, καὶ τί ἐστὶ τὸ δίκαιον (75).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅσιον μὲν εἶναι λογίζομαι τὸ πρέπον, καὶ ὀφειλόμε-
νον παρὰ τῶν ὑποβεβηκότων τῷ ὑπερέχοντι, κατὰ τὸν
τῆς ὑπεροχῆς λόγον· δίκαιον δὲ τὸ πρὸς ἀξίαν τῶν
ἔργων ἐκάστῳ ἀποδιδόμενον. Καὶ ἐπὶ (76) τοῦ μὲν
ὀσιου τῶν καλλίστων μόνον ἐστὶν ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ
ἀπόδοσις· ἐπὶ δὲ τοῦ δικαίου καὶ ἡ τῶν κακῶν δοκιμα-
σία καὶ ἀνταπόδοσις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝ΄.

Πῶς δίδωσί τις τὸ ἅγιον (77) τοῖς κυσίν, ἢ βάλλει τοὺς
μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων· ἢ πῶς συμβαίνει
τὸ ἐπιφερόμενον· « Μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν
τοῖς ποσίν αὐτῶν, καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σαφῶς ἡμῖν παραδίδωσιν ὁ Ἀπόστολος τοῖς ὑπ’
αὐτοῦ εἰρημένοις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐπενεγκῶν, ὅτι
Ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου
τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις. Τὴν οὖν ἀτιμίαν, ἣν διὰ τῆς πα-
ραβάσεως ἀτιμάζομεν τοὺς ἁγίους τοῦ Κυρίου λόγους,
ἐγκαυθῶς ὁ Κύριος ἀπηγόρευσε. Ἀφ’ ἧς παραβάσεως
συμβαίνει καὶ τοὺς ἔξω τῆς πίστεως ἅμα τε εὐκαταφρό-
νητα ἠγεῖσθαι τὰ τοῦ Κυρίου διδάγματα, καὶ ἀπ’
αὐτῶν ἐκείνων θρασύτερον ἡμῖν ἐπεγεῖρεσθαι, καὶ
οἰοῦναι ῥήσσειν τοῖς ὄνειδισμοῖς καὶ τοῖς ἐλέγχοις τὸν
παραβαίνοντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΑ΄.

Πῶς ποτὲ μὲν ἀπαγορεύει ὁ Κύριος βαστάζειν βαλάντιον
καὶ πῆραν (78) εἰς ὁδόν, ποτὲ δὲ λέγει· « Ἀλλὰ νῦν
ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτῳ ὁμοίως καὶ πῆραν· καὶ ὁ μὴ
ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω
μάχαιραν. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο σαφηνίζει αὐτὸς ὁ Κύριος εἰπὼν ὅτι, Δεῖ γὰρ
ἔτι τοῦτο τελεσθῆναι ἐν ἐμοὶ τὸ, Καὶ μετὰ ἀνόμων
ἐλογίσθη (79). Αὐτίκα γὰρ μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὴν
περὶ τῆς μαχαίρας προφητείαν λέγει τῷ Πέτρῳ· Ἀπόσ-
τρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες
γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται (80).
ὡς μὴ εἶναι πρόσταγμα, Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον,
ἀράτῳ, ἥτοι ἀρεῖ (οὕτω γὰρ καὶ τὰ πολλὰ τῶν ἀντιγρά-
φων ἔχει), ἀλλὰ προφητείαν προλέγοντος τοῦ Κυρίου,
ὅτι ἐμέλλον οἱ ἀπόστολοι ἐπιλανθανόμενοι (81) τῶν δω-

A tenebris degat, neque sursum aspiciat ut illumi-
netur.

INTERROGATIO CCXLIX.

Quid est honestum, et quid est justum.

RESPONSIO.

Honestum quidem id esse puto, quod decet, et
quod debetur ab inferioribus superiori, ex præ-
stantiæ ratione; justum vero, quod pro operum
merito atque dignitate singulis redditur. Et in ho-
nesto quidem, optima quæque tantummodo animo
grato in memoriam revocantur, et compensantur:
sed in eo quod justum est, mala quoque exami-
nantur ac puniuntur.

INTERROGATIO CCL.

Quomodo dat quis sanctum canibus, aut projicit
margaritas ante porcos: aut quomodo contingit
id quod sequitur: « Ne forte conculcent eas pe-
dibus suis, et conversi dirumpant vos⁵³. »

RESPONSIO.

Aperte hoc nobis explicat Apostolus, qui iis,
quæ ipse adversus Judæos dixerat, addit: Qui in
lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum
inhonoras⁵⁴. Itaque contumeliam, qua afficimus
sanctos Domini sermones per legis violationem,
hoc loco prohibuit Dominus. Ex qua violatione
sequitur etiam, ut ii, qui alieni sunt a fide, simul
et contemnenda ducant Domini dogmata, et ob
illa ipsa audacia majore insurgant adversum nos,
et conviciis atque accusationibus violatorem ve-
luti dirumpant.

G

INTERROGATIO CCLI.

Quomodo Dominus interdum vetat portare saccu-
lum et peram in via⁵⁵; interdum vero dicit:
« Sed nunc, qui habet sacculum tollat, simili-
ter et peram: et qui non habet, vendat tunicam
suam, et emat gladium⁵⁶. »

RESPONSIO

Hoc explanat Dominus ipse his verbis⁵⁷. Opor-
tet enim adhuc in me impleri illud: Et cum iniquis
deputatus est⁵⁸. Confestim enim post eventum vati-
ciniæ de gladio dicit Petro: Convertite gladium
tuum in locum suum: omnes **500** enim qui acce-
perint gladium, gladio peribunt⁵⁹: ita ut illud,
Sed nunc qui habet sacculum, tollat⁶⁰, seu tollet
(sic enim etiam multa exemplaria habent), non
sit quoddam præceptum, sed vaticinium Domini,
qui prænuntiabat futurum, ut apostoli donorum

D

⁵³ Matth. vii, 6. ⁵⁴ Rom. ii 23. ⁵⁵ Luc. x, 4.
⁵⁶ Matth. xxvi, 52. ⁶⁰ Luc. xxii, 36.

⁵⁶ Luc. xxii, 36. ⁵⁷ ibid. 37. ⁵⁸ Isa. liii, 42.

(75) Editi Τί ἐστὶ δίκαιον. At mss. duo τὸ δίκαιον.

(76) Sic Vossii liber et Reg. primus. Vox ἐπι deerat in excusis. Mox Reg. primus καὶ ἀνταπόδοσις. Ibidem editi ἀπόδοσις τοῦ δὲ δικαίου. Reg. primus ita ut edidimus.

(77) Unus ms. τὰ ἅγια. Aliquanto post. mss. tres ἐν τοῖς ποσίν. Vocula ἐν in editis desiderabatur.

(78) Reg. primus βαλάντιον ἢ πῆραν. Aliquanto infra unus ms. σαφηνίζει αὐτὸς ὁ Κύριος. Editi ὁ

αὐτὸς Κύριος.

(79) Editi et Reg. secundus ἐλογίσθην deputatus sum. Alii duo Regii ἐλογίσθη. Nec ita multo post editi et duo mss. εἰς τὴν θήκην, in vaginam. Reg. primus et Voss. εἰς τὸν τόπον.

(80) Vossii vetus liber et Reg. primus ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανοῦνται. Mox Reg. primus ἀράτῳ, ἥτοι ἀρεῖ. Alii duo mss. et editi ἀρεῖ, tollet: quæ varia lectio inter alias invenitur quoque in Testamento Oxoniensi.

et legis Domini obliti auderent et gladios assumere. Quod autem plerumque imperativo loquendi genere vice vaticinii usa sit Scriptura, planum est ex multis locis; veluti ex illo, *Fiant filii ejus orphani*⁶¹; et: *Diabolus stet a dextris ejus*⁶²; et quæcunque sunt similia.

INTERROGATIO CCLII.

Quis sit panis ille quotidianus, cujus quotidianam largitionem rogare edocti sumus.

RESPONSIO.

Cum quis opus aliquod facit, memor Domini, qui dixit: *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, aut quid bibatis*⁶³, itemque Apostoli, qui laborare præcipit, ut habeamus unde tribuamus necessitatem patienti⁶⁴, nec ob propriam utilitatem, sed ob mandatum Domini laborat (*Dignus est enim operarius mercede sua*⁶⁵), is quotidianum panem, hoc est, panem naturæ nostræ ad quotidianam vitam utilem, non sui juris facit, sed eum a Deo petit; atque adeo posita ipsi ob oculos indigentiae suæ necessitate, sic edit quod datur ab eo, cui cum probatione hæc cura concredita est, ut quotidie faciat illud: *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat*⁶⁶.

INTERROGATIO CCLIII.

*Quid sit talentum, aut quomodo illud multiplicabimus*⁶⁷.

RESPONSIO.

Parabolam hanc ad omne munus Dei significandum dictam fuisse existimo, ut unusquisque, quocumque tandem dono eum Deus dignatus sit, id multiplicet, hoc ipso ad beneficentiam et utilitatem plurimum adhibito. Siquidem nemo est, qui sit benignitatis Dei expers.

INTERROGATIO CCLIV.

Quæ est mensa illa, in quam oportebat te, inquit Dominus, injicere pecuniam.

RESPONSIO.

Parabolæ non reipsa repræsentant res contemplandas, sed duntaxat mentem deducunt ad propositum. Quemadmodum igitur pecunia solet nummulariis ad quæstum dari (sunt enim, ut ego Alexandriæ novi, qui recipiant, et id ipsum peragant): sic necesse est, ut qui quæcunque tandem donum acceperit, illud **501** communicet cum indigente, aut efficiat quod ab Apostolo de doctrina dictum est: *Hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere*⁶⁸. Non enim solum in doctrina id consuevit fieri, sed etiam in omni nego-

ρεῶν καὶ τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου καὶ ξίφους κατατολμῶν. Καὶ ὅτι τῷ προστακτικῷ εἶδει τοῦ λόγου ἀντί προφητικῆς πολλάκις κέχρηται ἡ Γραφή, πολλαχόθεν δῆλον, οἷόν ἐστι τὸ, Γενηθήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὄρφανοι καὶ, Διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ὅσα τοιαῦτα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΒ΄.

Τίς ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐπιούσιος, ὃν δίδοσθαι ἡμῖν καθ' ἡμέραν προσεύχεσθαι ἐδιδάχθημεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ὁ ἐργαζόμενος μνημονεύων τοῦ (82) Κυρίου λέγοντος, Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, ἢ τί πίητε καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγείλαντος ἐργάζεσθαι, ἵνα ἔχωμεν μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι, μὴ τῆς ἰδίας χρείας, ἀλλὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου ἕνεκεν ἐργάζεται (ἐπειδὴ Ἄξιός ἐστι ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ), τότε τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, τουτέστι, τὸν πρὸς τὴν ἐφήμερον ζωὴν τῆ οὐσίας ἡμῶν χρησιμεύοντα, οὐχ ἑαυτῷ ἐπιτρέπει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ ἐντυγχάνει περὶ τούτου καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνδείας αὐτῷ ἐπιδείξας, οὕτως ἐσθίει τὸ διδόμενον παρὰ τοῦ μετὰ δοκιμασίας ἐπιτεταγμένου ποιεῖν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας τὸ, Διεδίδοτο ἑκάστῳ, καθότι ἂν τις χρείαν εἶχεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΓ΄.

Τί ἐστὶ τὸ τάλαντον, ἢ πῶς (83) αὐτὸ πολυπλασιάζομεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αογίζομαι τὴν παραβολὴν πρὸς πᾶσαν Θεοῦ δωρεὰν εἰρησθαι ἵνα ἕκαστος, ἢν ἂν δοκιμασθῇ χάριν ἔχειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ταύτην πολυπλασιάσῃ εἰς εὐεργεσίαν καὶ ὄφελος πλειόνων ἐνεγκῶν. Οὐδεὶς γὰρ ἐστὶν ἀμέτοχος τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος (84).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΔ΄.

Τίς ἐστὶν ἡ (85) τράπεζα, ἐφ' ἣν εἶδει σε, φησὶν ὁ Κύριος, βαλεῖν τὸ ἀργύριον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αἱ παραβολαὶ οὐκ ἐπὶ εἶδους τὰ θεωρήματα πληροῦσι, πρὸς δὲ τὴν ὑπόθεσιν τὸν νοῦν ὀδηγοῦσιν. Ὡσπερ οὖν τὸ ἀργύριον ἀκολουθίαν ἔχει τοῖς τραπεζίταις δίδοσθαι εἰς πορισμὸν (εἰσὶ γὰρ, ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔγνω, οἱ ὑποδεχόμενοι καὶ τοῦτο ποιῶντες)· οὕτως ἐπάναγκες τὸν ὑποδεξάμενον οἰανδῆποτε χάριν μεταδιδόναι τῷ χρείαν ἔχοντι, ἢ ἐκεῖνο ποιεῖν, τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον ἐπὶ τοῦ λόγου· Ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἐσονται καὶ ἐτέρους διδάξαι. Οὐ γὰρ μόνον ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦτο γίνεσθαι πέφυκεν,

⁶¹ Psal. cviii, 9. ⁶² ibid. 6. ⁶³ Matth. vi, 25. 35. ⁶⁴ Matth. xxv, 15. ⁶⁵ II Tim. ii, 2.

(81) Reg. primus et Voss. ἀπόστολοι προεπιλανθάνομενοι.

(82) Reg. primus μνημονεύῃ τοῦ. Statim idem ms. cum Voss. Ἀποστόλου παραγγέλλοντος.

(83) Editi καὶ πῶς. At mss. tres ἢ πῶς. Mox Reg. primus et Voss. ἢν καταμάθῃ χάριν. Codex

Colb. ἢν ἂν καταμάθῃ.

(84) Codex Colb. τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος.

(85) Reg. primus et Voss. Ποία ἐστὶν ἡ. Reg. tertius τί ἐστὶν ἡ. Ibidem editi et duo mss. ἐφ' ἡ. Alii duo mss. cum Voss. ἐφ' ἦν.

⁶⁴ Ephes. iv, 28. ⁶⁵ Matth. x, 10. ⁶⁶ Act. iv,

ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντός πράγματος· ὅτι οἱ μὲν τὸ δύ-
νασθαι ἔχουσιν, οἱ δὲ τὴν ἐμπειρίαν τῆς οἰκονομίας
ὑπεδέξαντο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΕ'.

Ποῦ ἀπελθεῖν προσετάχθη ὁ ἀκούσας· « Ἄρον τὸ σόν,
καὶ ὑπάγε. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τάχα ὅπου καὶ οἱ ἐξ ἀριστερῶν σταθέντες ἀπελ-
θεῖν προσετάχθησαν, οἵτινες ἐπὶ ἀργία τῶν καλῶν
ἐνεκλήθησαν. Πᾶς δὲ ὁ φθονῶν τῷ ἀδελφῷ χείρων
ἐστὶ τοῦ ἀργοῦ, τῆς Γραφῆς ἔθος ἐχούσης πάλλαχου
μετὰ τοῦ φόνου τάσσειν τὸν φθόνον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΖ'.

Τίς ἐστὶν ὁ μισθός, ὃν λαμβάνουσι καὶ οὗτοι ὁμοίως
τοῖς ἐσχάτοις.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τάχα τὸ μὴ ἐγκληθῆναι ὑπὲρ ὧν ἐποίησέ τις κα-
λῶν (86) κοινὸν πάντων τῶν ὑπακούοντων. Τὸ γὰρ
στεφανωθῆναι ἴδιον τῶν τὸν καλὸν ἀγῶνα νομίμως
ἀγωνισαμένων, τὸν δρόμον τελεσάντων, τὴν πίστιν
τηρησάντων, ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν. Δύναται δὲ ὁ συμπεφωνημένος μισθός εἶναι
καὶ τὰ ἑκατονταπλάσια, ἅπερ ἐν τῷ νῦν καιρῷ
ἀπολήψεσθαι ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο τοὺς διὰ τὴν
ἐντολὴν αὐτοῦ ἀφιέντας ὅτι δέποτε τῶν παρόντων·
ὥστε τὸ μὲν, Ἄρον τὸ σόν, περὶ (87) τούτου εἰρησθαι·
ἐπειδὴ δὲ φθόνου πάθος ἐνόσησαν οἱ προκεκμηκέναι
δοξάντες πρὸς τοὺς τῶν ἴσων ἀπολαύσαντας, μηκέτι
κληρονομεῖν αὐτοὺς καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἀλλὰ μόνον
τὰ ἑκατονταπλάσια νῦν ἀπολαμβάνοντας, ἐν τῷ C
μέλλοντι κατακρίνεσθαι διὰ τὸν φθόνον, καὶ ἀκούειν
τό· Ὑπάγε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΖ'.

Τίνες εἰσὶν ἄχυρον κατακαιόμενον πυρὶ ἀσβέστῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ χρησιμεύοντες μὲν τοῖς ἀξίοις τῆς βασιλείας
τῶν οὐρανῶν, ὡς τὸ ἄχυρον τῷ σίτῳ, μὴ ἐν διαθέσει
δὲ τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον
τοῦτο ποιῶντες, εἴτε ἐν τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν,
εἴτε ἐν ταῖς σωματικαῖς εὐεργεσίαις· καὶ οὕτως ἀτελεῖς
ἑαυτοὺς ἀφιέντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΗ'.

Τίς ἐστὶν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου καταγινωσκόμενος,
« Ὁ θέλων (88) ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ, »
καὶ τὰ ἐξῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐπιφερόμενον σαφηνίζειν οἶμαι τὴν ἐν τῷ τόπῳ

⁶⁹ Matth. xx, 14. ⁷⁰ Matth. xxv, 41. ⁷¹ Rom. 1, 29; Galat., v, 21. ⁷² Matth. xx, 14. ⁷³ ibid.
⁷⁴ Matth. iii, 12. ⁷⁵ Coloss. ii, 18.

(86) Vulgatæ tres editiones et duo mss. καλῶν. Quem locum cum ita vertisset interpret vetus, *Fortasse hoc, quod alicui crimini data non sint mala quæ patravit, usque adeo stomachum Combefisio movit, ut sic scripserit: Sic constanter codd. textusque editus, ac petit series; Pelagioque simile est quod ambo interpretes κακῶν sibi divinarunt.* Sed pace viri doctissimi dixerim non constanter ita legi in codicibus, cum Reg. primus quem ipse cum editis

A tio: quandoquidem aliis inest facultas, alii vero dispensandi peritiam acceperunt.

INTERROGATIO CCLV.

Quo abire jussus est qui audivit: « Tolle quod tuum est, et vade⁶⁹. »

RESPONSIO.

Eum in locum fortasse, quo etiam qui a sinistris steterunt, abire jussi sunt⁷⁰, quibus crimini datum est, quod cessassent a bonis operibus. Quisquis autem invidet fratri, homine nihil agente deterior est, cum mos sit Scripturæ multis in locis, invidiam cum cæde conjungere⁷¹.

INTERROGATIO CCLVI.

B Quæ sit merces, quam hi pariter atque ultimi accipiunt.

RESPONSIO.

Fortasse non incusari, ob ea recte facta quæ quis gessit, commune est omnium obedientium. Nam coronari proprium est eorum qui bonum certamen legitime decertarunt, qui perfecerunt cursum, qui fidem servaverunt, in dilectione Jesu Christi Domini nostri. Potest autem pacta illa merces esse illud centuplum, quod Dominus spondit recepturos in hoc tempore esse eos qui cunctas res præsentis reliquerint ob ipsius mandatum: ita ut illud, *Tolle quod tuum est*⁷², de hac mercede dictum sit. Quoniam autem qui priores laborasse visi fuerant, adversus eos qui æquale præmium receperant, invidiæ morbo laborarunt, non par est ipsos vitam æternam sortiri, sed solo illo centuplo nunc accepto, in futuro sæculo condemnari ob invidiam, et audire illud: *Vade*⁷³.

INTERROGATIO CCLVII.

Qui sint palea, quæ inextincto igne comburitur⁷⁴.

RESPONSIO.

Hi nimirum, qui utiles quidem sunt iis qui digni sunt regno cælorum, perinde ut paleæ frumento, nec tamen affectu dilectionis erga Deum et proximum hoc faciunt, sive in spiritualibus donis, sive in corporalibus beneficiis, atque ita imperfectos se esse sinunt.

502 INTERROGATIO CCLVIII.

Quis sit, qui condemnatur ab Apostolo his verbis: « Volens in humilitate et religione⁷⁵, » etc.

D

RESPONSIO.

Argumentum, de quo hic agitur, iis quæ se-

⁷⁴ Matth. iii, 12. ⁷⁵ Coloss. ii, 18.

contuli, pro καλῶν habeat κακῶν, nec aliter legatur in Colbertino. Vir eruditissimus Godefridus Hermantius, qui vernacula lingua Vitas Basilii magni et Gregorii Nazianzeni scripsit, ille alius est interpres quem quoque Combesius reprehendit.

(87) Veteres duo libri cum Voss. τὸ σόν καὶ ὑπάγε, περὶ.

(88) Editi et duo mss. καταγινωσκόμενος, ὅτι θέλων. Alii duo καταγινωσκόμενος, ὁ θέλων.

quantur verbis arbitror explanari. Mox enim nominat immoderationem corpori haudquaquam parcentem; ejusmodi sunt Manichæi, et si qui sint horum similes.

INTERROGATIO CCLIX.

*Quis sit fervens spiritu*⁷⁶.

RESPONSIO.

Qui ferventi animi alacritate, et inexplebili desiderio, et studio impigro facit voluntatem Dei, in charitate Jesu Christi Domini nostri, juxta id quod scriptum est: *In mandatis ejus volet nimis*⁷⁷.

INTERROGATIO CCLX.

*Cum Apostolus nunc quidem dicat: « Nolite fieri imprudentes*⁷⁸: » *nunc vero, » nolite esse prudentes apud vosmetipsos*⁷⁹, » *fierine potest ut prudens non sit apud semetipsum is qui imprudens non est?*

RESPONSIO.

Unumquodque præceptum habet proprium limitem. Etenim huic mandato, *Nolite fieri imprudentes*⁸⁰, hoc subjungit, *Sed intelligentes quæ sit voluntas Dei*: alteri vero, *Ne sis prudens apud teipsum*⁸¹, additur illud: *Verum time Dominum, et declina ab omni malo*. Quare imprudens quidem est, qui non intelligit voluntatem Domini: prudens vero apud semetipsum, quisquis suis ipsius rationationibus utitur, neque in verbis Dei ambulat secundum fidem. Si quis igitur vult neque imprudens esse, neque prudens apud seipsum, debet Domini intelligere voluntatem per fidem in ipsum et in timore Domini imitari Apostolum, qui ait: *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*⁸².

503 INTERROGATIO CCLXI.

*Cum Dominus hoc promissum fecerit: « Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis*⁸³: » *ac rursus: « Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quæcunque petierint, fiet illis*⁸⁴, » *quomodo vel ipsi sancti quæ petierunt, non acceperunt? velut etiam Apostolus, qui ait: « Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me*⁸⁵, » *nec tamen voci compos factus est: similiterque Jeremias propheta, et Moyses ipse.*

RESPONSIO.

Cum Dominus noster Jesus Christus in precatione sua dixerit, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*: deinde addiderit: *Verumtamen non voluntas mea, sed tua fiat*⁸⁶: primum quidem nosse operæ pretium est, non licere nobis quæcunque

⁷⁶ Rom. xii, 11. ⁷⁷ Psal. cxl. 1. ⁷⁸ Ephes. v, 17. ⁷⁹ Rom. xii, 16. ⁸⁰ Ephes. v, 17. ⁸¹ Prov. vi, 7. ⁸² II Cor. x, 4, 5. ⁸³ Matth. xxi, 22. ⁸⁴ Matth. xviii, 19. ⁸⁵ II Cor. xii, 8. ⁸⁶ Matth. xxvi, 39.

(89) Antiqui duo libri præter Voss. τόπω ζητούμενην. Alii duo mss. et editi τόπω δηλούμενην.

(90) Codex Colb. Ἄλλὰ συνίστε. Ibidem idem ms. cum Reg. tertio θέλημα τοῦ Κυρίου. Mox Vossii codex et alii tres παρὰ σεαυτῶν. Alius ms. et editi παρ' ἐαυτῶν. Totum illud, μὴ ἴσθι φρόνιμος, Salomonis est, non apostoli Pauli: sed ideo Paulo tribuitur, quod unam quidem sententiæ partem sibi

ζητούμενην (89) ὑπόθεσιν. Ἀφειδίαν γὰρ σώματος προΐων ὀνομάζει· οἳοὶ εἰσιν οἱ Μανιχαῖοι, καὶ εἴ τινες ὁμοιοὶ τούτοις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΝΘ'.

Τίς ἐστὶν ὁ ζέων τῷ πνεύματι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ διαπύρῳ προθυμία, καὶ ἀχορέστῳ ἐπιθυμία, καὶ ἀόκνῳ σπουδῇ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ θελήσει σφόδρα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞ'.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ποτὲ μὲν, « Μὴ γίνεσθε ἄφρονες· » ποτὲ δὲ, « Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἐαυτοῖς· » εἰ δυνατόν μὴ εἶναι φρόνιμον παρ' ἐαυτῷ τὸν μὴ ἄφρονα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ἐκαστον πρόσταγμα ἴδιον ἔχει ὄρον. Τῷ γὰρ, Μὴ γίνεσθε ἄφρονες, ἐπιφέρει· Ἄλλὰ συνιέντες (90) τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· καὶ τῷ, Μὴ ἴσθι φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ, τὸ, Φοβοῦ δὲ τὸν Κύριον, καὶ ἔκκλινε ἀπὸ παντὸς κακοῦ. Ὡστε ἄφρων μὲν ἐστὶν ὁ μὴ συνιείς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου (91)· φρόνιμος δὲ παρ' ἐαυτῷ πᾶς ὁ λογισμοῖς ἰδίους χρώμενος, καὶ μὴ κατὰ πίστιν στοιχῶν ταῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. Εἰ οὖν τις βούλεται μᾶτε ἄφρων εἶναι, μᾶτε φρόνιμος παρ' ἐαυτῷ, συνιέναι ὀφείλει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου πίστει τῇ εἰς αὐτὸν, καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ μιμῆσθαι τὸν Ἀπόστολον λέγοντα· Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοήν τοῦ Χριστοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΑ'.

Τοῦ Κυρίου ἐπαγγειλαμένου, ὅτι « Πάντα, ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες (92), λήψεσθε· » καὶ πάλιν· « Ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς· » πῶς αἰτήσαντές τινα καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι οὐκ ἔλαβον; ὡς καὶ ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν· « Ὑπὲρ τούτου τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ· » καὶ μὴ λαβὼν τὸ αἶτημα, καὶ Ἱερεμίας δὲ ὁ προφήτης, καὶ αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος ἐν προσευχῇ· Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, εἶτα ἐπαγαγόντος, Πλὴν μὴ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω (93) πρῶτον μὲν εἰδέναι δεῖ, ὅτι οὐ πᾶν ὁ θέλομεν αἰτεῖν

sumpsit Rom. xii, 16, in altera vero, quod ad sensum attinet, a Salomone non recedat. Reg. primus pro ἔκκλινε habet ἔκλινον.

(91) Unus ms. θέλημα τοῦ Θεοῦ. Aliquando post duo mss. ῥήμασι τοῦ Κυρίου.

(92) Reg. primus προσευχῇ ὑμῶν πιστεύοντες.

(93) Codices duo σὸν γενέσθω. Ibidem duo mss. οὐ μὴν δὲ τό.

ἐπετρέπημεν, οὐ μὴν οὐδὲ τὸ συμφέρον αἰτεῖν πάντως γνώσκουμεν. Τὸ γὰρ, τί προσευξόμεθα καθὼς δεῖ, οὐκ οἶδαμεν. Ὡστε μετὰ πολλῆς μὲν περισκέψεως, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποιῆσθαι δεῖ τὰ αἰτήματα· μὴ ἀκουόμενος δὲ εἰδέναι χρῆ, ὅτι ἡ ἐπιμονῆς χρεία, ἢ καὶ εὐτονίας, κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχασθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, καὶ κατὰ τὸ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένον, ὅτι Διὰ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεῖς, δώσει αὐτῷ, ὅσων χρῆζει· ἡ διορθώσεως καὶ ἐπιμελείας, κατὰ τὸ διὰ τοῦ προφήτου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τινος εἰρημένον, εἰπόντος· Ὅταν τὰς χεῖρας ὑμῶν ἐκτείνητε πρὸς ἐμὲ, ἀποστρέψω τὸ πρόσωπόν μου (94) ἄφ' ὑμῶν· καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις. Λούσασθε, καθαροὶ γένησθε, καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅτι δὲ καὶ νῦν γίνονται, καὶ εἰσὶ τῶν πολλῶν αἱ χεῖρες αἵματος πλήρεις, οὐδὲν ἀμφιβάλλειν δεῖ τοῦς πιστεύοντας ἐκείνῳ τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ, ὃ κατὰ τοῦ προσταχθέντος ἀναγγεῖλαι τῷ λαῷ, καὶ σιωπήσαντος ἀπεφῆνατο, εἰπὼν, ὅτι Τὸ αἷμα τοῦ ἡμαρτηκότος ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ σκοποῦ ἐκζητηθήσεται (95). Ὅπερ ἀληθὲς καὶ ἀπαράβατον εἶναι πληροφορηθεῖς ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε· Καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων (96). Οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ὁ σιωπήσας μόνον ἐνοχος τοῦ αἵματος τῶν ἡμαρτανόντων εὐρίσκειται τί ἂν τις εἴποι περὶ τῶν, δι' ὧν ποιοῦσιν, ἢ δι' ὧν λαλοῦσι, σκανδαλιζόντων ἑτέρους; Ἔστι δὲ ὅτε καὶ (97) δι' ἀναξιότητα τοῦ αἰτοῦντος οὐκ ἐπιτυγχάνεται τὸ αἶτημα, ὡς ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ εὐξαμένου οἰκοδομησαὶ οἶκον τῷ Θεῷ, καὶ κωλυθέντος· ὃς τῆς μὲν πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως οὐκ ἀπηλλοτριώθη, οὐ μὴν καὶ ἐκείνου ἄξιός ἐκρίθη. Ὁ μόντοιγε Ἱερειῖας μὴ ἀκουσθεῖς φαίνεται διὰ τὴν κακίαν ἐκείνων, ὑπὲρ ὧν προσηύχето (98). Πολλάκις δὲ καὶ τοῦ καιροῦ διὰ ῥαθυμίαν παρεθέντος ἡμῖν, καθ' ὃν ἔδει ποιήσασθαι τὸ αἶτημα, ἀκαίρως ὕστερον καὶ μάτην αἰτοῦντες εὐρισκόμεθα. Περὶ δὲ τοῦ, Ὑπὲρ τούτου τρεῖς τὸν Κύριον παρεκάλεσα, ἵνα ἀποστῆ ἀπ' ἐμοῦ, εἰδέναι χρῆ, ὅτι τῶν περιστάσεων, τῶν τε ἐξῴθεν καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα, πολὺς καὶ διάφορος ἐστὶν ὁ λόγος, τοῦ Θεοῦ ἢ ἐπάγοντος, ἢ συγχωροῦντος διὰ τινος οἰκονομίας (99) κρείττονα τῆς παρ' αὐτὰ ἀνέσεως. Ἐὰν μὲν οὖν τις δυνηθῆ γνώριςαι, ὅτι χρῆ διὰ προσευχῆς καὶ αἰτήσεως ἀπαλλαγῆναι τῆς περιστάσεως, ἀκούεται αἰτήσας, ὡς οἱ δύο τυφλοὶ ἐν Εὐαγγελίῳ καὶ οἱ δέκα λε-

A volumus, petere : imo vero ne id quidem quod nobis expedit, poscere ullo modo novimus. Nam quid exposcamus, ut oportet, nescimus. Quare multa cum consideratione secundum voluntatem Dei petitiones adhibendæ sunt. Quod si non audimur, scire oportet aut perseverantia aut ingenti contentione opus esse, juxta Domini parabolam, qua docemur semper orare oportere, non autem defatigari, et juxta id quod ab ipso in alio loco dictum est : *Propter improbitatem ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios*⁸⁷ : aut emendatione et diligentia, juxta id quod Deus per prophetam ad quosdam, dixit ita loquens : *Cum extenderitis manus vestras ad me, avertam faciem meam a vobis : et si preces multiplicaveritis, non exaudiam vos. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote*⁸⁸, etc. Quin autem et nunc fiant, et sint plenæ sanguine manus multorum, dubitare non debent, qui fidem habent judicio illi Dei, quod adversus eum pronuntiavit, qui populo renuntiare jussus, obticuerit, ita locutus : *Sanguis peccatoris ex manibus speculatoris requiretur*⁸⁹. Quod cum verissimum ac constantissimum esse sibi persuasisset Apostolus dicebat : *Mundus ego ex hoc tempore sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quominus aununtiarem vobis omne consilium Dei*⁹⁰. Quod si qui conticuerit solum, is reus futurus est sanguinis eorum, qui peccaverint, quid quis dixerit de iis qui per sua facta aut dicta aliis fuerint offensionem? Fit autem interdum, ut etiam propter indignitatem petentis petitum non impetretur; velut in Davide, qui cum rogasset ut liceret sibi ædificare domum Deo, prohibitus est, qui etiamsi gratus acceptusque esset Deo, tamen hoc honore non habitus est dignus. Jeremias vero ob nequitiam eorum pro quibus precatus est, videtur non exauditus fuisse. Quin etiam non **504** raro contingit, ut prætermisso ex nostra negligentia opportuno tempore, quo orare oportuisset, comperimur posthac intempestive et incassum rogare. Quod autem attinet ad illud, *Propter hoc ter Dominum rogavi, ut discederet a me*⁹¹, sciendum est earum calamitatum quæ tum in rebus externis, tum in ipso corpore nobis eveniunt, multiplicem esse et variam rationem, Deo has vel inferente vel permittente per quamdam dispensationem subita horum malorum liberatione nobis utiliore. Si quis igitur nosse potuerit, se ab adversitate per precationem ac rogationem liberari

⁸⁷ Luc. xi, 8. ⁸⁸ Isa. i, 15, 16. ⁸⁹ Ezech. iii, 18.

⁹⁰ Act. xx, 26, 27. ⁹¹ II Cor. xii, 8.

(94) Vossii vetus liber et alii duo ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, *avertam oculos meos*; nec aliter legitur apud LXX. Editi et Reg. secundus ut in contextu.

(95) Antiqui duo libri cum Voss. ἐκζητήσω.

(96) Vossii vetus liber et alii duo πάντων ὑμῶν, *omnium vestrum*.

(97) Reg. primus Ἔστι δὲ ὅταν καὶ. Mox codex Colb. οὐ δίδοται τὸ αἶτημα.

(98) Editi et Reg. secundus ἤρχετο. Alii tres mss.

præter Voss. προσηύχето. Nec ita multo post Reg. primus διὰ ῥαθυμίαν παρεθέντος, καθ' ὃν. Codex Colb. παρελθόντος ἡμᾶς, καθ' ὃν.

(99) Editi et unus ms. διὰ τὴν οἰκονομίαν. Alii tres mss. διὰ τινος οἰκονομίας. Ibidem editi et duo mss. τῆς παρὰ ταῦτα. Reg. primus et Voss. τῆς παρ' αὐτὰ. Codex Colb. τῆς παραπίνα. Nec ita multo infra duo mss. cum Voss. προσευχῆς καὶ δεήσεως.

oportere, si rogat, tum exauditur : velut duo cæci A in Evangelio, et decem leprosi, alique complures : si vero perspectam non habuerit rationem, ob quam in tentationem inciderit (nam plerumque finem ob quem mala sibi irrogantur, assequi etiam per patientiam debet), deprecatusque fuerit calamitatem, cum tamen ad finem usque eam sustinere debuisset, non auditur : quandoquidem consilio benignitatis Dei non assentitur. Illud autem, *Si duo ex vobis consenserint* ⁹², quid sibi velit, ipsa loci series aperte declarat. Ibi enim de eo qui peccantem arguit, et de eo qui arguitur, verba facit. Quamobrem, cum Deus non velit mortem peccatoris, sicut vult ipsum converti et vivere ⁹³ : qui reprehensus est, si animo compunctus sit, atque redarguentis assensus fuerit consilio, pro re omni, hoc est, pro omni peccato, cujus petierint veniam, dabitur ipsis a clementissimo Deo. Si enim qui increpatur, haud consensuerit cum increpante, jam non conceditur venia, sed fit alligatio, juxta ea quæ sequuntur verba : *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt ligata in caelo* ⁹⁴, sic ut impleatur judicium illud : *Si Ecclesiam quoque non audierit qui redargutus est, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ⁹⁵.

INTERROGATIO CCLXII.

Cum Scriptura in rerum laudabilium numero egestatem et paupertatem ponat, velut in hoc loco : « Beati egeni »⁹⁶ ; « ac etiam in illo, « Desiderium pauperum exaudivit Dominus »⁹⁷ ; et rursus : « Egenus et pauper laudabunt nomen tuum »⁹⁸ ; « quodnam est discrimen egestatem inter et paupertatem : et quomodo verum dicit David, cum ait : « Ego autem egenus sum et pauper »⁹⁹ ? »

RESPONSIO.

Cum recordor Apostoli qui dixit de Domino : *Quod propter nos egenus factus est, cum dives esset* ¹, existimo egenum quidem eum esse, qui a divitiis exciderit in egestatem ; pauperem vero, qui ab initio in egestate fuerit, ac certo quodam qui Deo placeret modo ejusmodi adversitatem rexerit. Cæterum David egenum **505** et pauperem esse se confitetur : sed fortasse hoc etiam dicit in persona Domini, qui egenus quidem nominatur secundum illud : *Qui propter nos egenus factus est, cum esset dives* : pauper vero, quod non divitis alicujus, sed fabri lignarii filius secundum carnem dictus est ². Forte etiam quoniam, sicut Job ³, non noverat res suas in thesaurum recondere, neque divitiis studere tanquam propriis, sed dispensare omnia ex voluntate Domini.

προϊ, και πολλοί ἕτεροι ἐάν τις μὴ γνωρίσῃ τὸν λόγον, καθ' ὃν περιπέπτωκε τῷ πειρασμῷ (πολλὰκις γὰρ και δι' ὑπομονῆς κατορθωθῆναι (1) αὐτῷ ὁ σκοπὸς τῶν ἐπαγομένων ὀφείλει), και, θεῶν εἰς τέλος ὑπομένειν, παραιτῆται τὴν περίστασιν. οὐκ ἀκούεται· ἐπεὶ μὴ συντρέχει τῷ σκοπῷ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ, Δύο ὑμῶν ἐάν συμφωνήσωσιν, αὕτη ἡ περικοπὴ σαφηνίζει. Περὶ γὰρ τοῦ ἐλέγχοντος τὸν ἡμαρτηκότα, και περὶ τοῦ ἐλεγχόμενου ποιῆται τὸν λόγον. Ὅτι, τοῦ Θεοῦ μὴ θέλοντος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι και ζῆν αὐτὸν, ἐάν ὁ ἐλεγχθεὶς κατανοῇ τὴν ψυχὴν (2), και συνέλθῃ τῷ σκοπῷ τοῦ ἐλέγχοντος, περὶ παντὸς πράγματος, τουτέστι, περὶ παντὸς ἁμαρτήματος οὗ ἐάν αἰτήσωται τὴν ἄφεσιν, δοθήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Ἐάν γὰρ μὴ συμφωνήσῃ ὁ ἐλεγχόμενος τῷ ἐλέγχοντι, οὐκέτι ἄφεσις γίνεται, ἀλλὰ δεσμός κατὰ τὸ ἐπιφερόμενον, ὅτι Ὅσα ἐάν δῆσατε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, πληρουμένου τοῦ κρίματος ἐκείνου, ὅτι Ἐάν και τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ ὁ ἐλεγχθεὶς, ἔστω σοι ὡς ὁ ἐθνικός και ὁ τελώνης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΒ'.

Τῆς Γραφῆς ἐν τοῖς ἐπαινουμένοις τιθείσης τὴν πτωχείαν και τὴν πενίαν, ὡς ἐν τῷ. « Μακάριοι οἱ πτωχοὶ (3) » και ἐν τῷ. « Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσε Κύριος » και πάλιν « Πτωχὸς και πένης αἰνέσουσι τὸ ὄνομά σου » τίς ἐστὶν ἡ διαφορὰ πτωχείας και πονίας ; και πῶς ἀληθεύει ὁ Δαβὶδ λέγων· « Ἐγὼ δὲ πτωχὸς εἰμι και πένης ; »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μεμνημένος τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος περὶ τοῦ Κυρίου, Ὅτι δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὢν, λογιζομαι, ὅτι πτωχὸς μὲν ἐστὶν ὁ ἀπὸ πλούτου κατελθὼν εἰς ἐνδειαν· πένης δὲ ὁ ἐξ ἀρχῆς ἐν ἐνδείᾳ ὢν και εὐαρέστως τῷ Κυρίῳ (4) κυβερνήσας τὴν τοιαύτην περίστασιν. Ὁ δὲ Δαβὶδ πτωχὸς και πένης εἶναι ὁμολογεῖ, τάχα μὲν εἰς πρόσωπον τοῦ Κυρίου και τοῦτο λέγων, πτωχοῦ μὲν ὀνομαζομένου κατὰ τὸ, Ὅς δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσε, πλούσιος ὢν· πένης δὲ καθὸ οὐ πλουσίῳ τινός, ἀλλὰ τέκτονος υἱός τὸ κατὰ σάρκα ἐκρημάτισε. Τάχα δὲ και ἐπεὶπερ ἤδει, κατὰ τὸν Ἰωβ, μὴ θησαυροφυλακεῖν τὰ ἑαυτοῦ, μηδὲ ὡς ἰδίῳ προσέχειν τῷ πλούτῳ, οἰκονομεῖν (5) δὲ πάντα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

⁹² Matth. xviii, 19. ⁹³ Ezech. xxxiii, 11. ⁹⁴ Matth. xviii, 18. ⁹⁵ ibid. 17. ⁹⁶ Matth. v, 3. ⁹⁷ Psal. x, 17, juxta Hebr. ⁹⁸ Psal. lxxiii, 21. ⁹⁹ Psal. xxxix, 18. ¹ II Cor. viii, 9. ² Matth. xiii, 53. ³ Job 1, 21.

(1) Editi et duo mss. διορθωθῆναι. Alii duo cum Voss. κατορθωθῆναι.

(2) Vossii vetus liber et Reg. primus κατανοῇ τὴν ψυχὴν.

(3) Codex Voss. πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Aliquanto post editi et mss. duo εἰσήκουσε, Κύριε, exaudivisti Domine. Alii duo εἰσήκουσε, Κύριος, exaudivit Dominus. Mox codex Colb. ὄνομα σου, Κύριε.

(4) Editi et Reg. secundus εὐαρέστως τοῦ Κυρίου male. Alii tres mss. τῷ Κυρίῳ, bene. Mox editi πτωχὸν και πένην. Veteres tres libri præter Voss. πτωχὸς και πένης.

(5) Unus ms. et editi τῷ οἰκονομεῖν. Illud τῷ in aliis tribus mss. deest ; nec dubium est, quin inepte ab aliquo otioso additum sit. Statim duo mss. θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΓ'.

Τί βούλεται διδάξαι ὁ Κύριος διὰ τῶν ὑποδειγμάτων, εἰς ἐπιφέρει τὸ, « Οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν (6), οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής ; » Εἰ γὰρ ὁ μὲν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, ἢ συμβαλεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ, παρασκευάσασθαι ὀφείλει ἢ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν, ἢ ἐξεστὶν αὐτῷ ἢ μὴ θεῖναι θεμέλιον τὴν ἀρχὴν ἢ ἐρωτῆσαι τὰ πρὸς εἰρήνην· ἄρα καὶ ὁ θελήσας μαθητὴς γενέσθαι τοῦ Κυρίου, ἀποτάσσεται ὀφείλει ; ἐὰν δὲ καταμάθῃ πρὸς τοῦτο δυσκόλως ἔχοντα ἑαυτὸν, ἐξεστὶν αὐτῷ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν παθητεῦσαι τῷ Κυρίῳ ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σκοπὸς τῷ Κυρίῳ ἐν τοῖς ὑποδείγμασι τούτοις ἐστὶν οὐκ ἐξουσίαν δοῦναι γενέσθαι μαθητὴν τοῦ Κυρίου, ἢ μὴ· ἀλλὰ δεῖξαι τὸ ἀδύνατον τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἐν τοῖς περισπῶσι τὴν ψυχὴν· ἐν οἷς καὶ κινδυνεύει εὐάλωτος γινομένη ταῖς μεθοδείαις τοῦ διαβόλου, καὶ χλεύης καὶ γέλωτος ἀξία, διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν ἐσκουδάσθαι (7) δοκούντων, ἐλέγχεται. Ὅπερ ἀπευχόμενος ὁ Προφήτης παθεῖν, ἔλεγεν. Μήποτε ἐπιχαρῶσί μοι οἱ ἐχθροὶ μου· καὶ ἐν τῷ σαλευθῆναι πόδας μου, ἐμὲ ἐμεγαλοῦρημονησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΔ'.

Τοῦ Ἀποστόλου λεγόντος· « Ἴνα ἦτε εἰλικρινεῖς » καὶ πάλιν, « Ἄλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας » τὸ εἰλικρινές τί ἐστὶν ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰλικρινές λογίζομαι εἶναι τὸ ἀμειγές, καὶ ἀκρως κεκαθαρμένον ἀπὸ παντὸς ἐναντίου, συνηγμένον δὲ καὶ τεταγμένον (8) πρὸς μόνην θεοσεβείαν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐν ἐκάστῳ καιρῷ καὶ πράγματι πρὸς τὴν ταύτης σκοπὸν ἀκριβῶς ἐπιζητούμενα· ὥστε μὴδὲ πρὸς τὰ συγγενῆ τῶν κατορθωμάτων ἀπομετεωρίζεσθαι τὸν εἰς τι ταχθέντα. Δηλοῦται δὲ τὸ μὲν πρότερον ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας· ἐπιφέρει γὰρ τῷ, Ἄλλ' ὡς ἐξ εἰλικρινείας, τὸ, Ὡς ἐκ Θεοῦ κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν· τὸ δὲ δεύτερον ἐκ τοῦ, Μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὁ θεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέριστε μέτρον πίστεως· καὶ ἐκ τῶν τούτοις ἐπιφερομένων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΕ'.

Εἰ πρὸς μόνους τοὺς ἱερεῖς εἴρηται τὸ, « Ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐκεῖ μνησθῆς, ὅτι ἔχει τι ὁ ἀδελφός σου κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε τὸ δῶρόν σου, « ἢ καὶ πρὸς πάντας· καὶ πῶς ἕκαστος ἡμῶν προσφέρει δῶρον (9) ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Τοῦτο ἐξαιρέτως μὲν καὶ πρωτοτύπως πρὸς ἱερεῖς

⁴ Luc. xiv, 33. ⁵ Psal. xxxviii, 17. ⁶ Philipp. 1, 10. ⁷ II Cor. ii, 17. ⁸ ibid. ⁹ Rom. xii, 3.

¹⁰ Matth. v, 23, 24.

(6) Reg. primus τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ. Codex Colb. τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ.

(7) Veteres duo libri cum Voss. τῶν σκουδάζεσθαι.

(8) Reg. primus et Colb. καὶ τεταγμένον. Vocula

A

INTERROGATIO CCXIII.

Qui vult docere Dominus per exempla, quibus subjungit illud : « Sic ergo omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus⁴. » Si enim qui turrim ædificare vult, aut prælium committere cum alio rege, apparare se debet aut ad ædificationem, aut ad bellum : sin autem impar fuerit, potest aut ab initio fundamentum non jacere, aut petere pacem : ergone is etiam, qui voluerit discipulus Domini fieri, debet renuntiare ? et si animadvertit id difficile a se toleratum iri, an liceat ei ne ab initio quidem discipulum Domini fieri ?

RESPONSIO.

Propositum est Domino in his exemplis, non permittere ut quivis Domini fiat discipulus, vel non : sed docere nullo modo fieri posse, ut aliquis inter ea quæ animum distrahunt, Deo placeat : in quibus periclitatur etiam, utpote qui facile possit insidiis diaboli capi, et ita demum rebus iis, quarum studio teneri videbatur, imperfectis relictis, ludibrio et risu dignus esse perhibetur. Quod sibi me accideret deprecans Propheta, dicebat⁵ : *Nequando supergaudeant mihi inimici mei : et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.*

INTERROGATIO CCLXIV.

Cum Apostolus dicat : « Ut sitis sinceri⁶ : » ac rursus, « Sed velut ex sinceritate⁷, » quid est sincerum ?

RESPONSIO.

Sincerum esse arbitror quod cum nulli rei admistum sit, et ea re qualibet contraria summe purgatum coactum est et directum ad solam pietatem ; imo vero non ad pietatem modo, sed ad ea etiam, quæ in singulis et temporibus et rebus plane ad ipsius scopum requiruntur, ita ut si quis muneri alicui præpositus sit, is ne ad affinia quidem ei muneri distrahatur. Quod quidem prius est, declaratur ex ipsa serie verborum : nam his verbis, *Sed velut ex sinceritate*, subdit illud : *Sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur⁸ ;* alterum vero ex illo : *Non plus sapere, quam oportet, sapere, sed sapere ad sobrietatem : unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei⁹ :* itidem ex aliis verbis et hic subjunguntur.

506 INTERROGATIO CCLXV.

Utrum ad solos sacerdotes dictum sit : « Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, et vade, prius reconciliare fratri tuo : et tunc veniens offer munus tuum¹⁰, » an etiam ad omnes. Et quomodo unusquisque nostrum offert munus ad altare,

RESPONSIO.

Hoc quidem præcipue ac primario loco par fue-

πρὸς, quæ mox sequitur deest quidem in vulgatis, sed in duobus mss. invenitur.

(9) Vox δῶρον addita est ex libris veteribus. Ibidem Reg. primus ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

rit ad sacerdotes referri, cum scriptum sit: Vos autem sacerdotes Domini vocabimini, ministri Dei omnes¹¹. Et: Sacrificium laudis honorificabit me¹². Ac rursus: Sacrificium Deo spiritus contribulatus¹³, Quin et Apostolus ait: Ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum¹⁴. Quorum unumquodque omnium commune est; atque quod est ejusmodi, id ab unoquoque nostrum perfici necesse est.

INTERROGATIO CCLXVI

Quid est sal. quod habere Dominus jussit, cum dixit: « Habete in vobis sal. et pacem habete inter vos¹⁵ » Quin et Apostolus ait: Sermo vester semper in gratia, sale sit conditus.

RESPONSIO.

Et hic ex contextu et serie utriusque capitis, sensus perspicuus est. Nam ex Domini verbis docemur, nullam causam ob quam alter ab altero disjungamur et dissideamus, præbere sed nosmetipsos semper in vinculo pacis ad unitatem spiritus conservare¹⁷. Ex verbis autem Apostoli discet quicumque meminerit illius, qui dixit: Nunquid comedetur panis sine sale? nunquid vero est sapor in verbis vanis¹⁸? sermones suos dispensare ad fidei ædificationem, Ut det gratiam audientibus¹⁹, tempore opportuno et decoro ordine utens, quo auditores magis morigeri fiant.

INTERROGATIO CCLXVII.

Si alius multis vapulabit, alius vero paucis²⁰ quomododiciunt quidam nullum esse pœnarum finem.

RESPONSIO.

Quæ ambigue et obscure videntur dicta fuisse in quibusdam divinæ Scripturæ locis, ea ex confessis ac manifestis aliorum locorum sententiis explanantur. Cum igitur Dominus pronuntiet aliquando hos in supplicium **507** æternum ituros²¹, aliquando vero mittat quosdam in ignem æternum paratum diabolo et angelis ejus²²; et alibi gehennæ ignis mentione facta, subjiciat illud: Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur²³; olimque etiam de quibusdam prædixerit per prophetam, vermem eorum non moriturum, neque ignem eorum extinctum iri²⁴: hæc igitur et horum similia cum in multis divinæ scripturæ locis

ἐκλαμβάνειν ἀκόλουθον ἂν εἴη, ἐπειδὴ γέγραπται, ὅτι Ὑμεῖς δὲ ἱερεῖς Κυρίου κληθήσεσθε, λειτουργοὶ Θεοῦ πάντες· καὶ, Θυσία εὐεσέως θαξάσει με, καὶ πάλιν· Θύσια τῷ Θεῷ πνεῦμα συνετεπιμμένον. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησὶ Παραστήσαι τὰ σώματα (10) ὑμῶν θυσίαν ζώσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Ὡν ἕκαστον κοινὸν πάντων ἐστίν· ἀναγκαῖον ἕκαστον ἡμῶν κατορθοῦν τὸ τοιοῦτον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΓ.

Τί ἐστὶ τὸ ἄλας ὃ προσέταξεν ἔχειν ὁ Κύριος, εἰπὼν, « Ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις. » Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησὶν. « Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἄλατι ἠροτυμένους.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεξευγμένων ἐκάστῳ κεφαλαίῳ ὁ νοῦς φανερός ἐστίν. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τὸ μηδεμίαν ὑπόθεσιν τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαλύσεως καὶ διαστάσεως παρέχειν, ἀεὶ δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι διδασκόμεθα· ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἀποστόλου, μημονεύσας τις τοῦ εἰπόντος· Εἰ βρωθήσεται ἄρτος ἄνευ ἁλός (11); εἰ δὲ καὶ ἐστὶ γεῦμα ἐν ῥήμασι κενοῖς; διδασκῆσεται οἰκονομεῖν τοὺς λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δῶ χάριτι τοῖς ἀκούουσι, καιρῶ εὐθέτῳ καὶ τάξει εὐσχημονι χρώμενος, πρὸς τὸ εὐπειθεστέρους γενέσθαι τοὺς ἀκούοντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΖ.

Εἰ ὁ μὲν τις θαυμάσεται πολλὰς, ὃ δὲ ὀλίγας· πῶς λέγουσιν οἱ τινες μὴ (12), εἶναι τέλος τῆς τῆς κολάσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ ἀμφίβολα καὶ ἐπικεκαλυμμένως εἰρησθαι δοκοῦντα ἐν τισὶ τόποις τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὑπὸ τῶν ἐν ἄλλοις τόποις ὁμολογουμένων σαφηνίζεται. Τοῦ οὖν Κυρίου ποτὲ μὲν ἀποφαινομένου, ὅτι ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, ποτὲ δὲ ἐκπέμποντός τινος εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· καὶ ἄλλοτε ὀνομάζοντος γένουσαν πυρός, καὶ ἐπιφέρουτος, Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν (13) οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται· καὶ ἐτι πάλαι διὰ τοῦ προφήτου περὶ τινῶν προειρηκότος, ὅτι Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσεται, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν (14) οὐ σβεσθήσεται· τούτων καὶ τῶν τοιούτων πολλαχού τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς

¹¹ Isa. LXI, 6. ¹² Psal. XLIX, 23. ¹³ Psal. I, 19. ¹⁴ Rom. XII, 1. ¹⁵ Marc. IX, 49. ¹⁶ Coloss. IV, 6. ¹⁷ Ephes. IX, 3. ¹⁸ Job. VI, 6. ¹⁹ Ephes. IV, 29. ²⁰ Luc. XII, 47. ²¹ Matth, XXV, 46. ²² ibid. 41. ²³ Marc. IX, 45. ²⁴ Isa. LXVI, 24.

(10) Reg. primus et Colb. Παραστήσατε τὰ σώματα Mox unus ms. εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Subinde editi ἀναγκαῖον τοῖνον· sed illud τοῖνον in veteri nullo codice invenitur. Particulam καὶ ex uno ms. addidimus ante vocem ἀναγκαῖον.

(11) Codex Colb. ἄνευ ἁλατος. Nec ita multo infra duo mss præter Voss. γενέσθαι τοὺς μαθητάς, discipulos.

(12) Vocula μὴ abest a priscis tribus libris. Certe vir eruditissimus Ludovicus Ellies Dupin non lege-

rat quæ hic a Basilio dicuntur, aut legisse non meminit cum tom. II, pag. 590, non obscure dicit tantum virum pœnarum æternitatem non agnovisse. Mox Vossii codex et alii duo τῆς κολάσεως τοῖς κολαζομένοις.

Antiqui tres libri præter Voss. σκώληξ αὐτῶν. Vox ultima in editis desiderabatur.

(14) Et hic quoque vox αὐτῶν in vulgatis deerat: sed addita est ex Vossii codice et ex aliis duobus. Nec ita multo infra Reg. I ὡσπερ ἐπιλανθανομένους.

κειμένων, ἐν και τοῦτο τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, τὸ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡσπερ ἐπιλαθόμενους τῶν τοσούτων καὶ τοιούτων τοῦ Κυρίου ῥημάτων καὶ ἀποφάσεων, τέλος κολάσεως εἰς τὸ μᾶλλον κατατολμᾶν τῆς ἀμαρτίας ἐαυτοῖς ὑπογράφειν. Εἰ γὰρ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἔσται ποτὲ τέλος, τέλος ἔξει πάντως καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦτο νοῆται οὐ καταδεχόμεθα, ποῖον ἔχει λόγον τῆ κολάσει τῆ αἰωνίου τέλος διδόναι; Ἡ γὰρ τοῦ αἰωνίου προσθήκη ἐφ' ἑκατέρων ἴσως κεῖται (15). Ἀπελεύσονται γὰρ, φησὶν, οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. Τούτων οὖν οὕτως ὁμολογουμένων, εἰδέναι χρὴ, ὅτι καὶ τὸ, Δαρῆσεται, πολλάς, καὶ τὸ, Δαρῆσεται ὀλίγας, οὐχὶ τέλος, ἀλλὰ διαφορὰν κολάσεως δηλοῖ (16). Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς δίκαιος κριτὴς ἐστίν, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς πονηροῖς, ἀποδιδούς ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ, δύναται εἶναι ὁ μὲν τις πυρὸς ἀσθέστου ἀξίος, καὶ τούτου ἦτοι μαλακωτέρου, ἢ μᾶλλον φλέγοντος· ὁ δὲ τις σκώληκος ἀτελευτήτου, καὶ τούτου πάλιν ἢ πραότερον ὀδυνώτους, ἢ σφοδρότερον κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστου· καὶ ἄλλος γεέννης διάφορα πάντως ἐχούσης τὰ κολαστήρια· καὶ ἕτερος τοῦ ἐξωτερικοῦ σκοτοῦ, ἔνθα ὁ μὲν τις ἐν κλαυθμῷ μόνον (17), ὁ δὲ τις καὶ ἐν βρυγμῷ τῶν ὀδόντων διὰ τὸ ἐπιτεταμένον τῶν πόνων γίνεται. Καὶ τὸ ἐξώτερον δὲ σκοτὸς ὑποφαίνει πάντως εἶναι τι καὶ ἐσωτερον. Καὶ τὸ, Εἰς πυθμένα ἄδου, ἐν Παροιμίας εἰρημένον δηλοῖ, ὅτι εἰσὶ τινες ἐν τῷ ἄδῳ μὲν, οὐκ ἐν πυθμένι δὲ ἄδου, κουφοτέρων ὑπομένοντες τὴν κόλασιν. Τοῦτο δὲ χαρακτηρίζειν ἔστι καὶ νῦν ἐν τοῖς τοῦ σώματος πάθεσιν. Ὁ μὲν γὰρ τις πυρέσσει μετὰ συμπτωμάτων καὶ (18) ἄλλων παθῶν· ὁ δὲ τις πυρέσσει μόνον, καὶ οὗτος οὐχ ὁμοίως τῷ ἑτέρῳ· καὶ ἄλλος οὐ πυρέσσει μὲν, ὀδύνη δὲ τινι μέλους καταπονεῖται· καὶ οὗτος πάλιν ἑτέρου πλείον ἢ ἕλαττον. Εἴρηται δὲ καὶ τοῦτο τῷ Κυρίῳ τὸ (19), πολλάς καὶ ὀλίγας, κατὰ τὴν χρῆσιν τῆς συνηθείας, ὡσπερ οὖν καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα. Οἶδαμεν γὰρ πολλάκις τὸ τοιοῦτον εἶδος τοῦ λόγου καὶ ἐπὶ τῶν ὑφ' ἐνός τινος πάθους κεκακωμένων παραλαμβανόμενον· οἷον ὅταν λέγωμεν ἐπὶ τινος πυρέσσοντος μόνον, ἢ ὀφθαλμῶν ὀδυνωμένου, θαυμάζοντες, ὅτι πόσα ἔπαθεν, ἢ πόσας ὑπέμεινε ἀνάγκας. Ὡστε τὸ, πολλάς (20) καὶ ὀλίγας δέρεσθαι, πάλιν λέγω, οὐκ ἐν τῇ τοῦ χρόνου παρατάσει ἢ συμπληρώσει, ἀλλ' ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς κολάσεως γίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΗ΄.

Κατὰ ποῖον νοῦν λέγονται τινες υἱοὶ ἀπειθείας, καὶ τέκνα ὀργῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τέκνα καὶ υἱοὺς τινος (21) ὀνομάζειν οἶδεν ὁ Κύριος.

²⁵ Matth. xxv, 46. ²⁶ Prov. ix, 18. ²⁷ Ephes. v, 6. ²⁸ Ephes. ii, 3.

(15) Veteres duo libri ἑκατέρων ἐπίσης κεῖται. Alii duo mss. et editi ἴσως κεῖται. Utraque vox, ἴσως et ἐπίσης, in Vossii codice legitur. Haud longe particulam γὰρ addidi ex libris antiquis.

(16) Codex Colb. κολάσεων δηλοῖ.

(17) Unus ms. κλαυθμῷ μόνω.

A habeantur, hoc quoque unum est ex artificiis diaboli, ut plerique homines velut obliti tot et talium Domini verborum ac sententiarum, quo majore cum audacia peccent, supplicii sibi finem præscribant. Etenim, si æterni supplicii futurus est aliquando finis, finem utique habitura est etiam vita æterna. Quod si non possumus illud de vita æterna intelligere, qua ratione supplicio æterno ascribitur finis? Nam æqualiter pro utroque habetur æterni adjectio. *Ibunt enim, inquit, hi in supplicium æternum: justi autem in vitam æternam*²⁵. Itaque, cum hæc ita sint in confesso, sciendum est, neque illud, *Vapulabit multis*, neque illud, *Vapulabit paucis*, significare finem, sed diversitatem supplicii. Si enim Deus justus judex est non bonis solum, sed malis etiam, reddens unicuique juxta opera sua, potest alius esse dignus igne inexstinguibili, qui aut mollius aut acrius adurat: alius verme nunquam morituro, qui etiam aut mitius aut acerbius excruciet pro cujusque merito: alius gehenna, quæ varia ac penitus diversa supplicia habeat: alius exterioribus tenebris, ubi hic quidem in fletu solum, ille vero in dentium etiam stridore ob dolorum vehementiam exsistat. Quin et exteriores illæ tenebræ alias etiam prorsus esse interiores indicant. Et illud quod dictum est in Proverbiis, *In profundum inferni*²⁶, declarat quosdam esse in inferno quidem, sed non in profundo inferni, qui leviores pœnam perferant. Nunc autem hoc etiam in corporis morbis ostendere licet. Nam febricitanti alteri accedunt symptomata, et aliæ quædam molestæ affectiones; alter vero febricitat tantummodo, et hic non simili modo, quo alter. Et alius non febricitat quidem, sed quodam membri alicujus dolore discruciat: et hic rursus alio plus aut minus. Hæc autem voces *multis* et *paucis*, prolatæ sunt quoque a Domino ex consueto usu, velut etiam alia quædam ejusmodi. Neque enim ignoramus hujusmodi loquendi genus sæpe de iis etiam qui uno aliquo morbo afficiuntur, usurpari: veluti cum de aliquo homine duntaxat febricitante, aut ab oculis dolente mirabundi dicimus, Hic quot et quanta sustinuit mala, aut quot et quantos pertulit cruciatus. Quamobrem illud, *multis et paucis vapulare*, iterum dico, nequaquam porrigi, aut compleri ac finiri tempus, sed supplicium diversum esse significat.

508 INTERROGATIO CCLXVIII.

Quo sensu dicantur quidam filii contumaciæ²⁷, et filii iræ²⁸.

RESPONSIO.

Filios alicujus, sive bonus sive malus fuerit,

(18) Codex Colb. ἄλλων τινῶν παθῶν.

(19) Veteres duo libri cum Voss. ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Aliquanto post duo mss. τῶν ἐφ' ἐνός.

(20) Editi Ὡστε πολλάς. At mss. tres Ὡστε τὸ πολλάς.

(21) Reg. secundus et editi τέκνα καὶ υἱοὺς τινος.

solet Dominus appellare eos, qui ejus voluntatem faciunt. *Si enim inquit, filii Abraham essetis, opera Abraham faceretis* ²⁹. Ac rursus: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere* ³⁰. Quamobrem quisquis contumaciæ opera peragit, efficitur etiam contumaciæ filius. Fortasse etiam, quemadmodum non peccator modo, sed ipsum etiam peccatum diabolus nominatur, quod peccati, ut opinor, fuerit auctor: sic quoque ob eandem causam contumacia ipsa poterit diabolus appellari. Filius autem iræ est aliquis, quatenus semetipsum ira dignum præstitit. Ut enim qui Domino sunt digni, faciuntque opera lucis ac diei, eos Apostolus filios lucis ac filios diei vocavit ³¹, ita par fuerit intelligere et illud: *Eramus filii iræ* ³². Scire autem oportet filium contumaciæ et filium iræ unum et eundem esse, cum Dominus pronuntiaverit: *Qui contumax est in Filium, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super eum* ³³.

INTERROGATIO CCLXIX.

Cum scriptum sit: «Facientes voluntates carnis et cogitationum»³⁴: nunquid voluntates carnis aliæ sunt, et aliæ cogitationum: et quales sint hæc.

RESPONSIO.

Carnis quidem voluntates alio in loco singulatim nominatimque recenset Apostolus, his verbis: *Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt adulterium, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrieta-tes, comessationes, et quæ his similia* ³⁵. Et alibi generalius: *Sapientia carnis inimicitia est in Deum, legi enim Dei non est subjecta, nec enim potest* ³⁶. At vero cogitationum voluntates dici possunt ea consilia, quæ Scripturæ testimonio non probantur, qualia sunt illa, de quibus dictum est: *Consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei* ³⁷, et cogitata, quæ ad obediendum Christo captiva non ducuntur. Quapropter necessarium et tutum est, semper et ubique servare illud quod a Davide dictum est: *Et consilium meum, justificationes tuæ* ³⁸.

²⁹ Joan. viii, 39. ³⁰ ibid. 44. ³¹ I Thess. v, 5. ³² Ephes. ii, 3. ³³ Joan. iii, 36. ³⁴ Ephes. ii, 3. ³⁵ Galat. v, 19-21. ³⁶ Rom. viii, 7. ³⁷ II Cor. x, 4, 5. ³⁸ Psal. cxviii, 24.

Codex Colb. τέκνα τινός καὶ υἱός ὀνομάζω. Vossii vetus liber et alii duo τέκνα καὶ υἱός τινος. Quod mox in interpretatione sequitur, *qui ipsius faciunt voluntatem*, ita intelligi debet, *qui faciunt voluntatem ejus cujus filii sunt*.

(22) Vocula ἄν, quæ in vulgatis leest, in duobus mss. invenitur. Statim codex Colb. πατρός ὑμῶν τοῦ.

(23) Reg. primus ἀρχηγόν. Alii tres mss. et editi ἀρχηγός. Paulo post unus mss. καθότι ἄξιον.

(24) Unus ms. et editi μένει, manet. Alii tres mss. μενεῖ, manebit. Hæc Scripturæ verba aliter intel-

lecta sunt ab auctore Vulgatæ. Ea legi possunt in iis, quæ indicavimus, locis. Vox ἀπειθεία, quæ duplicem intellectum habet, facit ut alii interpretes aliter vertant. Familiare est Græcis scriptoribus hanc vocem pro rebellionem atque contumacia sumere
 ἄριος τοὺς ποιοῦντας τὰ θελήματα αὐτοῦ, εἴτε ἀγαθοῦ εἴτε κακοῦ. Εἰ τέκνα γὰρ, φησί, τοῦ Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν (22) · καὶ πάλιν · Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ὡστε καὶ ἀπειθείας υἱὸς ὁ τῆς ἀπειθείας ἐργαζόμενος γίνεται. Τάχα δὲ, ὡσπερ οὐχ ἀμαρτωλὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀτοσαμαρτία ὁ διάβολος ὀνομάζεται, διὰ τὸ ἀρχηγός (23), ὡς οἶμαι, γεγενῆσθαι τῆς ἀμαρτίας · οὕτω καὶ ἀτοσαμείθεια λέγοιτο ἂν ὁ διάβολος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Τέκνον δὲ ὀργῆς ἐστὶ τις, καθ' ὃ ἄξιον ἑαυτὸν πεποιήκαε τῆς ὀργῆς. Ὡς γὰρ τοὺς ἄξιους τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς ποιοῦντας τὰ τοῦ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἔργα, υἱὸς φωτὸς καὶ υἱὸς ἡμέρας ὁ Ἀπόστολος προσηγόρευσεν · οὕτως ἀκόλουθον νοεῖν καὶ τὸ, Ἦμεν τέκνα ὀργῆς. Εἰδέναι μέντοιγε χρὴ, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς ἀπειθείας, ὁ αὐτὸς ἐστὶ καὶ τέκνον ὀργῆς τοῦ Κυρίου ἀποφηναιμένου, ὅτι Ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτὸν (24).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΞΘ'.

Ἐπειδὴ γέγραπται, «Ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς καὶ τῶν διανοιῶν ·» εἰ ἄλλα μὲν ἐστὶ (25) τὰ τῆς σαρκὸς θελήματα, ἄλλα δὲ τῶν διανοιῶν · καὶ ποῖα ταῦτα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ μὲν τῆς σαρκὸς θελήματα ἐν ἄλλῳ τόπῳ κατὰ μέρος ὀνομαστὶ καταλέγει ὁ Ἀπόστολος, λέγων · Φανερά δὲ ἐστὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, ἅτινά ἐστι μοιχεῖα, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσελγεία, εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἐχθραὶ, ἔρις, ζῆλοι, θυμοὶ, ἐριθείαι, διχοστασίαι, αἰρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις · καὶ ἄλλαχού περιληπτικώτερον, ὅτι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἐχθρα εἰς Θεόν · τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὔτε γὰρ θύναται · τὰ δὲ τῶν διανοιῶν θελήματα λογισμοὶ εἰς ἄν μὴ (26) μαρτυρούμενοι ὑπὸ τῆς Γραφῆς, οἳ εἰσι ἐκεῖνοι, περὶ ὧν εἰρηται · Λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὑψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καὶ νοήματα μὴ αἰχμαλωτιζόμενα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Διόπερ ἀναγκαῖον καὶ ἀσφαλὲς αἰεὶ καὶ πανταχοῦ φυλάσσειν ἐκεῖνο τὸ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ εἰρημένον · Καὶ ἡ συμβουλίᾳ μου

D τὰ δικαιώματά σου.

lecta sunt ab auctore Vulgatæ. Ea legi possunt in iis, quæ indicavimus, locis. Vox ἀπειθεία, quæ duplicem intellectum habet, facit ut alii interpretes aliter vertant. Familiare est Græcis scriptoribus hanc vocem pro rebellionem atque contumacia sumere

(25) Illud ἐστὶ additum est ex libris veteribus. Mox Reg. primus ὀνομαστὶ λέγει ὁ Ἀπόστολος εἰπών. Codex Colb. διαγορεύει ὁ Ἀποστολος εἰπών. Subinde Reg. primus ἅτινά ἐστὶ ταῦτα, μοιχεῖα.

(26) Veteres duo libri λογισμοὶ εἰσι μὴ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟ΄.

Τί ἐστίν, « Ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι ; »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὴν πληροφορίαν τῆς ἑαυτοῦ εἰς Θεὸν πεποιθήσεως ἐξ ἀντιπαραθέσεως τοῦ ἀνθρώπινου φρονήματος δεικνύς ὁ Ἀπόστολος, ἕκαστον τῶν ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ κειμένων οὕτω τίθησιν. Ὡς μὲν γὰρ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα, Ἐν παντὶ θλιβόμενοι, φησὶν· ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐπὶ Θεὸν πεποιθήσιν ἐπιφέρει τὸ (27), Ἀλλ' οὐ στενοχωρούμενοι· πάλιν, ὡς μὲν πρὸς τὸ ἀνθρώπινον φρόνημα, Ἀπορούμενοι· ὡς δὲ πρὸς τὴν ἐπὶ Θεὸν πεποιθήσιν, τὸ, Οὐκ ἐξαπορούμενοι· καὶ τὰ λοιπὰ ὁμοίως. Οἷά ἐστι κακεῖνα τὰ ἀλλαχοῦ αὐτῷ εἰρημένα· Ὡς ἀποθυήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατ-
B ἔχοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΑ΄.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος, « Πλὴν τὰ ἐνόντα (28) δόξα ἐλεημοσύνην· καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν· » εἰ πάντων, ὅσα ἡμαρτέ τις, διὰ τῆς ἐλεημοσύνης τὸν καθαρισμόν εὐρίσκει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αὕτη ἡ ἀκολουθία τῶν προκειμένων σαφηνίζει το εἰρημένον. Προειπὼν γὰρ, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς (29) καὶ πονηρίας, οὕτως ἐπήγαγε· Πλὴν τὰ ἐνόντα, δόξα ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν (30)· πάντα ταῦτα δηλονότι ὅσα ἐν τῷ ἀρπάξαι καὶ πλεονεκτεῖν ἀμαρτάνομεν, καὶ πονηροῦμεθα. Παρίστησι δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ζακχαῖος εἰπὼν, Ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων (31) μου δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἰ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. Ὡστε ὅσα τοιαῦτά ἐστίν ἀμαρτήματα, ἅπερ δύνατον ἀναλῦσαι, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐστίν ἀντιδοῦναι πολυπλάσιον, τούτῳ τῷ τρόπῳ καθαρίζεσθαι· καὶ τούτῳ, φημί, τῷ τρόπῳ, οὐκ αὐτῷ καθ' ἑαυτὸν ἀρκοῦντι πρὸς τὴν κάθαρσιν, χρῆζοντι δὲ προηγουμένως τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, ποιοῦντες ἐφ' ἑκάστῳ τοὺς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΒ΄.

Ἐπειδὴ πρόσταγμα ἐστὶ τοῦ Κυρίου μὴ μεριμνᾶν περὶ τῆς αὔριου, πῶς ὑγιῶς τὸ πρόσταγμα νοήσομεν (32) ; Ὁρῶμεν γὰρ, ὅτι πολλήν ἔχομεν σπουδὴν τῶν πρὸς τὴν χρεῖαν ἐνεκεν, ὥστε παραθεσθαι καὶ τὰ πρὸς πλείονα χρόνον ἀρκέσαι δυνάμενα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ καταδεξάμενος τὴν τοῦ Κυρίου διδασκαλίαν,

³⁹ II Cor. iv, 8. ⁴⁰ II Cor. vi, 9, 10. ⁴¹ Luc. xi, 41. ⁴² ibid. 39. ⁴³ Luc. xix, 8. ⁴⁴ Ephes. i, 7. ⁴⁵ Luc. iii, 8. ⁴⁶ Matth. vi, 34.

(27) Vossii vetus liber et alii duo πεποιθήσιν ἐπιφέρει. Vox ultima abest a vulgatis.

(28) Reg. primus τὰ ἐνόντα πάντα. Mox idem ms. cum Colb. ὑμῖν ἐστίν.

(29) Antiqui duo libri præter Voss. ἐξ ἀρπαγῆς. Post vocem ἀρπαγῆς ita in editis legitur, καὶ δόλου· sed illud, καὶ δόλου, in nostris quatuor mss. non

A

509 INTERROGATIO CCLXX.

Quid sibi vult illud : « In maximis difficultatibus versamur, sed non succumbimus? »

RESPONSIO.

Cum Apostolus certissimam suam plenissimamque in Deum fiduciam ex humana sapientia huic adversa ostendit, singula quæ hoc loco habentur, sic ordinat. Quantum quidem attinet ad humanam sapientiam : In omnibus, inquit, tribulationem patimur : quantum vero ad fiduciam in Deum, subjungit illud, Sed non angustiamur³⁹. Rursus, quantum attinet ad sapientiam humanam, In maximis difficultatibus versamur : quantum vero ad fiduciam in Deum, Non succumbimus. Et reliqua similiter. Cujusmodi sunt ea quæ fuerunt alibi ab ipso dicta : Quasi morientes, et ecce vivimus : sicut egentes, multos autem locupletantes : tanquam nihil habentes, et omnia possidentes⁴⁰.

INTERROGATIO CCLXXI.

Cum Dominus dicat : « Verumtamen quod superest, date eleemosynam : et ecce omnia munda sunt vobis⁴¹ : » nunquid peccata omnia, quæ quis commisit, mundantur per eleemosynam.

RESPONSIO.

Series ipsa eorum quæ præcedunt, propositam quæstionem explanat. Nam, cum antea dixisset : Mundatis quod de foris est calicis et catini : quod autem intus est vestrum, plenum est rapina et iniquitate⁴² : tum demum addidit illud : Verumtamen quod superest, date eleemosynam : et ecce omnia munda sunt vobis : omnia hæc videlicet, quæcunque per rapinam et avaritiam peccamus, et nequiter agimus. Sed et Zacchæus hoc declarat, his verbis : Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus : et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum⁴³. Itaque quæcunque sunt ejusmodi peccata, ut resolvi possint, et pro quibus liceat longe plura rependere, hoc modo expurgantur : hoc, inquam, modo : quando quidem ipse per seipsum haud sufficit ad purgationem, sed primum indiget misericordia Dei et sanguine Christi : in quo etiam reliquorum omnium habemus redemptionem⁴⁴, si fecerimus ob singula fructus dignos pœnitentiæ⁴⁵.

510 INTERROGATIO CCLXXII.

Cum præceptum Domini sit, ut ne solliciti simus de crastino⁴⁶ : quomodo sumus hoc mandatum recte intellecturi? Videmus enim nos ad parandas res necessarias multum studii convertere, ita ut ea etiam quæ possunt ad longius tempus sufficere, recondantur.

RESPONSIO.

Quisquis suscepit doctrinam Domini, qui dixit :

reperitur.

(30) Rursus duo illi quos dixi codices ὑμῖν ἐστίν, vobis erunt. Aliquanto post codex Colb. τὰ ἡμίση, (31) Antiqui duo libri ὑπαρχόντων μοι. Haud longe vocula τι addita est ex tribus codicibus. Subinde duo mss. δύνατον ἐστίν.

(32) Codices tres νοήσωμεν.

*Quærite primum regnum Dei, et justitiam ejus adhibuitque certissimam et integerrimam fidem veritati promissionis, quam ipse subjungit: Et hæc omnia adjicientur vobis*⁴⁷: nequaquam in hujus vitæ curis verbum suffocantibus, ipsumque infecundum reddentibus, animum inutiliter occupat. Imo vero in bono certamine decertans ad complacendum Deo, credit Domino, dicenti: *Dignus est operarius cibus suo*⁴⁸, nec quidquam curat alimenti causa: sed laborat et sollicitus est, non propter se ipsum, sed propter mandatum Christi, quemadmodum ostendit ac docuit Apostolus, cum dixit: *Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos*⁴⁹. Nam sui ipsius gratia sollicitum esse, crimen est amoris sui ipsius: contra, mandati ergo sollicitum esse et laborare, laus et præconium est animi, qui Christi et fratrum amore succenditur.

INTERROGATIO CCLXXIII.

*Quid est quod faciens aliquis, blasphemat in Spiritum sanctum*⁵⁰?

RESPONSIO.

Ex blasphemia, quæ tunc prolata est a Pharisæis, in quos etiam pronuntiatum est iudicium ejusmodi, perspicuum est, eum etiamnum in Spiritum sanctum blasphemum esse, qui efficaciam et fructus sancti Spiritus ascribit adversario: quod plerisque nostrum contingit, qui sæpe probum virum vanæ gloriæ cupidum temere appellamus, falsoque iracundiæ accusamus hominem, æmulationem bonam ostendentem, et ejusdem generis alia per pravas suspiciones ementitis nominibus vocamus.

INTERROGATIO CCLXXIV.

Quomodo quis efficiatur stultus in hoc sæculo.

RESPONSIO.

Si timuerit iudicium Dei, qui dicit: *Væ vobis qui prudentes estis in vobis ipsis, et coram vobis scientes*⁵¹; eumque imitatus fuerit, qui dixit: *Brutus factus sum apud te*⁵²: et si rejecta omni opinione prudentiæ, nullam propriam cogitationem prius comprobarit tanquam bonam, imo si ne initio quidem quidquam prius cogitaverit, quam ab ipso Domini præcepto sit assuefactus ad id quod placet Deo, sive in opere, sive in sermone, sive in

A εἰπόντος· Ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ πληροφρονηθεὶς τὴν ἀλήθειαν τῆς αὐτοῦ ἐπαγγελίας, ἐπαγαγόντος· Καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν· οὐκ ἐν ταῖς βιωτικαῖς μερίμναις ταῖς συμπυκνούσαις τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπον ποιοῦσαις, καταργεῖ τὴν ψυχὴν. Ἐν δὲ τῷ καλῷ ἀγῶνι τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως ἀγωνιζόμενος, πιστεύει τῷ Κυρίῳ εἰπόντι· Ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ (33)· καὶ οὐδὲν ταύτης ἕνεκεν περιεργάζεται. Ἐργάζεται δὲ καὶ μεριμνᾷ οὐχὶ δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὑπέδειξε καὶ ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόστολος, εἰπὼν· Πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων. Τὸ μὲν γὰρ δι' ἑαυτόν μεριμνᾷ φιλαυτίας ἐστὶν ἐγκλημα (34)· τὸ δὲ διὰ τὴν ἐντολὴν μεριμνᾷ καὶ ἐργάζεσθαι φιλοχρίστου καὶ φιλαδελφου διαθέσειώς ἐστιν ἐγκώμιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΓ'.

Τί ἂν τις (35) ποιήσας, βλασφημεῖ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκ τῆς τότε βλασφημίας, ἣν ἐβλασφήμησαν οἱ Φαρισαῖοι, ἐφ' οἷς καὶ τὸ κρῖμα τοῦτο ἐτέθη, δῆλον ἐστίν, ὅτι καὶ νῦν ἐκεῖνος βλασφημεῖ (36) εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃς ἂν τὰς ἐνεργείας καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ ἐναντίῳ ἐπιφημίση· ὅπερ πάσχουμεν οἱ πολλοὶ, τὸν μὲν σπουδαῖον κενόδοξον πολλακις ῥιψοκινδύνως ἀποκαλοῦντες, τοῦ δὲ ζήλον ἀγαθὸν ἐπιδεικνυμένου ὀργὴν καταψευδόμενοι, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν ὑπονοήαις πονηραῖς ψευδῶς ἐπιφημίζοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΔ'.

Πῶς γίνεται τις ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μωρός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν φοβηθῇ τὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ (37), λέγοντος· Οὐαὶ οἱ συνετοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες· καὶ μιμήσεται τὸν εἰπόντα· Κτηνώδης ἐγενήθη παρὰ σοὶ· καὶ πᾶσαν οἴησιν συνέσεως ἀποδαλὼν, μὴ πρότερον τι τῶν ἰδίων λογισμῶν ὡς ἀγαθὸν ἐγκρίνη (38), μήτε μὴν λογισηταί τι τὴν ἀρχὴν, πρὶν ἂν ὑπ' αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς ἐντολῆς συνθεσθῇ (39) πρὸς τὸ ἀρέσκον τῷ Θεῷ εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν λόγῳ, εἴτε ἐν ἐνθυμήσει, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος.

⁴⁷ Matth. vi, 33. ⁴⁸ Matth. x, 10. ⁴⁹ Act. xx, 35. ⁵⁰ Marc. iii, 29. ⁵¹ Isa. v, 21. ⁵² Psal. lxxii, 23.

(33) Reg. primus solus αὐτοῦ ἐστὶ. Mox editi δι' αὐτόν. Veteres quatuor libri præter Voss. δι' ἑαυτόν. Hoc ipso in loco duo mss. ἐντολὴν τοῦ Κυρίου.

(34) Codex Colb. ἔχει ἐγκλημα. Mox Reg. secundus et editi φιλοχρίστου καὶ διαθέσειως φιλαδελφου· quod alio ordine edidimus, veteres duos libros secuti.

(35) Reg. primus τί ἂν τις. Editi τί ἐν τις. Mox idem ms. et Voss. ἧς ἐβλασφήμησαν. Subinde Reg. primus τὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ ἐτέθη, lata est hæc Dei sententia.

(36) Sic veteres duo libri, non ut editi βλασφημεῖ

τὸ. Aliquanto infra codex Colb. καὶ πολλὰ τοιαῦτα, et ejusdem generis multa.

(37) Editi et antiqui duo libri τοῦ Κυρίου λέγοντος. Alii duo mss. ut in contextu. Mox Reg. primus ἐνώπιον ἑαυτῶν. Alius ms. et editi αὐτῶν.

(38) Regii duo mss. ἐγκρίνη. Editi ἐγκρίνηται. Nec ita multo post Reg. primus λογισηταί τι. Vocula τι deest in vulgatis.

(39) Sic Vossii liber et alii duo. Editi ἐθεσθῇ τὸ ἀρέσκον Θεῷ. Ibidem editi εἴτε ἐν ἔργῳ, εἴτε ἐν ἐνθυμήσει. At mss. ut in contextu. Subinde duo mss. διὰ τοῦ Χριστοῦ. Alii duo et editi διὰ τὸν Κύριον.

Πεποιθήσιν δὲ τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ
πρὸς τὸν Θεόν· οὐχ ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν ἱκανοὶ ἐσμεν
λογίσασθαι τι ὡς ἐξ ἑαυτῶν· ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν
ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ διδάσκοντος ἄνθρωπον γινώσιν, καθὼς
γέγραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΕ'.

Εἰ δύναται ἐγκοῦσαι πρόθεσιν ἀγίου ὁ Σατανᾶς,
ὅτι γέγραπται· « Ἐγὼ μὲν Παῦλος προσηθέμην
ἐλθεῖν καὶ ἅπασι καὶ δις, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ
Σατανᾶς. »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῶν ἐν Κυρίῳ κατορθωμάτων τὰ μὲν προθέσει
καὶ κρίσει ψυχῆς ἐκτελεῖται, τὰ δὲ διὰ σώματος
ἐνεργεῖται ἢ ἐν σπουδῇ ἢ ἐν ὑπομονῇ. Ὅσα μὲν οὖν
ἐν προθέσει τῆς ψυχῆς καὶ κρίσει κεῖται (40), ταῦτα
ἐγκοῦσαι οὐδενὶ τρόπῳ δυνατόν ἐστι τῷ Σατανᾷ· ἐν δὲ
τοῖς διὰ σωματικῆς ἐνεργείας κατορθουμένοις πολ-
λάκις τε καὶ συγχωρεῖ ὁ Θεὸς γενέσθαι ἐμπόδιον,
εἰς δοκιμὴν καὶ ἔλεγχον τοῦ ἐμποδιζομένου, ἵνα ἡ
μετατιθέμενος τῆς ἀγαθῆς προθέσεως ἐλεγχθῆ, ὡς
οἱ ἐπὶ τῆς πέτρας σπαρέντες, οἱ πρὸς ὀλίγον μὲν τὸν
λόγον μετὰ (41) χαρᾶς ἐδέξαντο, γενομένης δὲ θλί-
ψεως, εὐθέως ἀπέστησαν· ἢ ἐπιμένον τοῖς καλοῖς
ἀποδειχθῆ ἐν σπουδῇ τῶν κατορθωμάτων, ὡς αὐτὸς
ὁ Ἀπόστολος, ὃς πολλάκις προσηθέμενος ἀπελθεῖν πρὸς
τοὺς Ῥωμαίους, καὶ κωλυθεὶς, ὡς αὐτὸς ὡμολόγη-
σεν, ὁμῶς οὐκ ἐπαύσατο θέλων, μέχρις ὅτε καὶ
ἐπλήρωσεν ὁ προσέθετο· ἐν δὲ ὑπομονῇ, ὡς ὁ Ἰώβ,
ὃς, τσαῦτα (42) ὑπὸ τοῦ διαβόλου παθὼν, ἀναγκά-
ζοντο φθιγγεῖσθαι τι βλάσφημον, ἢ ἀχαριστῆσαι
Θεῷ, καὶ μέχρι τῶν ἐσχάτων συμφορῶν οὐκ ἐξέστη
τῆς εὐσεβοῦς κρίσεως, καὶ τοῦ φρονεῖν περὶ Θεοῦ
ὕγιως. Γέγραπται γὰρ περὶ αὐτοῦ· Ἐν πάσι τού-
τοις οὐδὲν ἤμαρτεν (43) Ἰώβ τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ
ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἔδωκεν ἀφροσύνην τῷ
Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΖ'.

Τί ἐστι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημενον, « Εἰς τὸ
δοκιμάζειν ὑμᾶς, τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθόν,
καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον ; »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλὰ ἐστίν, ἃ ὁ Θεὸς θέλει· τὰ μὲν ἐν (44) μα-
κροθυμίᾳ καὶ χρηστότητι, ἅπερ ἀγαθὰ ἐστὶ τε καὶ
λέγεται· τὰ δὲ κατ' ὀργὴν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν,
ἅπερ κακὰ ὀνομάζεται. Ἐγὼ γὰρ εἶμι, φησὶν, ὁ
ποιῶν εἰρήνην, καὶ κτίζων κακὰ. Κακὰ δὲ, οὐχ
ὑπὲρ ὧν κολαζόμεθα, ἀλλὰ δι' ὧν παιδεύομεθα. Τὰ
δὲ παιδεύοντα, καὶ διὰ τῆς κακώσεως εἰς ἐπιστρο-
φὴν ἄγοντα, γίνεται εἰς ἀγαθόν. Ὅσα μὲν οὖν μα-

³³ II Cor. III, 4, 5. ³⁴ Psal. xciii, 10. ³⁵ I Thess. II, 18. ³⁶ Luc. VIII, 13. ³⁷ Rom. I, 13. ³⁸ Job. I, 22. ³⁹ Rom. XII, 2. ⁴⁰ Isa, XLV, 7.

(40) Editi et Reg. tertius ἐν προθέσει ψυχῆς κεῖ-
ται. Codex Voss. et alii duo ut in contextu. Ali-
quanto infra editi πολλάκις τε καὶ. At mss. tres
πολλάκις τε καὶ.

(41) Vossii vetus liber et alii duo μὲν τὸν σπόρον
μετὰ, semen cum gaudio receperunt. Mox codex

A cogitatione, cum Apostolus dicat: *Fiduciam autem
talem habemus per Christum ad Deum. non quod
sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis. quasi ex
nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est*³³, qui
docet hominem scientiam³⁴, sicut scriptum est.

INTERROGATIO CCLXXV.

*Nunquid sancti alicujus consilium propositumque
Satanas possit impedire: quoniam scriptum est:
« Ego quidem Paulus proposui venire et semel et
iterum, sed impedivit nos Satanus »*³⁵.

RESPONSIO.

Inter recte facta quæ in Domino fiunt, alia per-
ficiuntur a voluntate et a judicio animæ: alia vero
ope corporis aut per studium aut per patientiam
eduntur. Quæcunque igitur in animæ voluntate ac
judicio sita sunt, ea Satanus impedire nullo modo
potest: in iis vero quæ per corporalem actionem
geruntur, Deus plerumque, eum, qui impeditur,
probaturus ac exploraturus, aliquid nasci permittit
impedimenti: ut aut mutasse bonum propositum
convincatur, velut ii qui fuerant supra petram se-
minati, qui ad breve quidem tempus cum gaudio
susceperunt verbum, exorta vero adversitate, con-
festim recesserunt³⁶: aut appareat eum per recte
factorum studium in bonis perseverare: quem-
admodum ipse Apostolus, qui non raro proposuit
ad Romanos accedere, et licet impeditus, velut ipse
confessus est³⁷, tamen non destitit velle, donec
quod proposuerat, perfecit; in patientia vero,
uti Job, qui tanta mala perpessus a diabolo, qui
eum impellebat, ut blasphemii aliquid diceret, aut
esset in Deum ingratus, nihilominus tamen etiam
ad extremas usque calamitates neque a pio judicio,
neque a sana de Deo sententia recessit: siquidem
de eo scriptum est: *In omnibus his nihil peccavit
Job labiis suis coram Deo, et non dedit insipientiam
Deo*³⁸?

INTERROGATIO CCLXXVI.

*Quid est, quod dictum est ab Apostolo: « Ut pro-
betis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens,
et perfecta »*³⁹?

RESPONSIO.

Multa sunt, quæ vult Deus: alia quidem per
tolerantiam et benignitatem, quæ et bona sunt et
vocantur: alia vero per iram ob peccata nostra,
quæ nominantur mala. *Ego enim sum, inquit, qui
facio pacem, et creo mala*⁴⁰. Mala autem, non
propter quæ punimur, sed **512** per quæ erudimur.
Porro quæ erudiunt, et per afflictationem ad con-
versionem ducunt, cedunt in bonum. Quæcunque

Colb. θλίψεως ἢ διωγμῶν.

(42) Antiqui duo libri ὃς, τοιαῦτα.

(43) Unus ms. τούτοις τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτῷ
οὐδέν.

(44) Voculam ἐν addidimus ex libris veteribus.

igitur Deus vult ceu tolerans et benignus, hæc et nos velimus imitemurque necesse est. *Estote enim, inquit, misericordes, sicut et Pater vester misericors est* ⁶¹. Itidem Apostolus: *Estote, inquit, imitatores Dei, sicut filii charissimi; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos* ⁶². Quæcunque vero peccatorum nostrorum causa per iram inducit, quæ, uti jam dixi, ideo appellantur mala, quod molestiam afferant, ea facere nobis nullo modo licet. Neque enim quoniam voluntas Dei est, ut homines sæpe aut fame, aut peste, aut bello, aut alia quadam hujusmodi calamitate interimantur, convenit huic nos voluntati inservire. Nam ad res hujusmodi etiam malis ministris utitur Deus, juxta id quod scriptum est: *Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem, immissionem per angelos malos* ⁶³. Primum igitur quærendum est, quæ sit Dei voluntas bona: deinde, ubi cognoverimus bonam; tum expendendum, an bona hæc voluntas sit etiam Deo grata et accepta. Est enim aliquid quod peculiari quidem ratione et Dei est voluntas, et bona voluntas est: sed tamen, si id factum sit modo aut personæ aut temporis non apto, nos jam amplius Deo placet. Exempli causa, voluntas erat Dei, eaque bona erat, adolere Deo: sed Deo gratum non erat id a Dathan et ab Abiron præstari ⁶⁴. Ac rursus, Dei est voluntas, eaque bona est, ut detur eleemosyna: sed id ad humanam gloriam consequendam facere, non amplius Deo gratum est ⁶⁵. Et iterum, voluntas Dei erat, eaque bona erat, ut discipuli id quod in aurem audierant, prædicarent super tecta ⁶⁶: sed ante tempus quidquam dicere, non jam amplius Deo erat jucundum: *Nemini enim, inquit, dixeritis visionem hanc, donec Filius hominis a mortuis resurgat* ⁶⁷. Et in summa omnis voluntas Dei bona tunc etiam placita est, cum in ipsa impletum fuerit quod dictum est ab Apostolo: *Omnia in Dei gloriam facite* ⁶⁸. Et, *Omnia honeste et secundum ordinem fiant* ⁶⁹. Rursus vero, cum aliqua fuerit voluntas Dei eaque bona ac grata exstiterit, ne sic quidem oportet securo esse animo: sed contendere et curare, ut id perfectum sit et integrum, modo habita ratione ejus quæ fit rei, an fiat ex præcepto, modo facientis consideratis viribus. *Diliges enim, inquit, Dominum Deum tuum ex tota anima tua, et ex tota virtute tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex tota mente tua, et proximum tuum sicut teipsum* ⁷⁰: quemadmodum etiam in Evangelio secundum Joannem Dominus docuit. Sed et sic conficiendum est mandatum

ακροθυμῶν καὶ χρηστευόμενος θέλει ὁ Θεός, ταῦτα καὶ ἡμᾶς καὶ θέλει καὶ μιμῆσθαι ἀναγκαῖον. Γίνεσθε γὰρ, φησὶν, οἰκτιρμονες, καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν (45) οἰκτιρμῶν ἐστίν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ, Γίνεσθε, φησὶ, μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά· καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς. Ὅσα δὲ κατ' ὀργὴν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐπάγει, ταῦτα κακὰ λεγόμενα, ὡς εἶπον, τῷ λόγῳ τῆς κακώσεως, οὐ πάντως καὶ ἡμῶν ἐξεστὶ ποιεῖν (46). Οὐ γὰρ ἐπειδὴ θέλημα Θεοῦ ἐστὶ, λιμῆ πολλάκις, ἢ λοιμῶ, ἢ πολέμῳ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τοιοῦτῳ διαφθαρεῖν ἀνθρώπους, τῷ θελήματι τούτῳ ἐξυπηρετεῖσθαι ἡμᾶς χρῆ. Πρὸς γὰρ τὰ τοιαῦτα καὶ ὑπηρεταῖς κακοῖς ὁ Θεὸς κέχρηται, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὅτι Ἐξάπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ, θυμὸν καὶ ὀργὴν, καὶ θλίψιν, ἀποστολὴν δὲ ἀγγέλων πονηρῶν. Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ζητεῖν δεῖ, τί τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ· εἶτα, ὅταν γνωρίσωμεν τὸ ἀγαθὸν (47), ἐξετάζειν, εἰ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο καὶ εὐάρεστον τῷ Θεῷ ἐστίν. Ἔστι γὰρ τι, ὃ τῷ μὲν ἰδίῳ λόγῳ καὶ θέλημα Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ἀγαθὸν ἐστίν· ὅταν δὲ ἢ παρὰ πρόσωπον, ἢ παρὰ καιρὸν γένηται, οὐκέτι καὶ εὐάρεστον Θεῷ ἐστίν. Οἷον, θέλημα Θεοῦ ἦν, καὶ ἀγαθόν, ἦν τὸ θυμῶν Θεῷ, ἀλλ' οὐκ ἦν εὐάρεστον Θεῷ, τοὺς περὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν τοῦτο ποιεῖν. Καὶ πάλιν, θέλημα Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ἀγαθόν ἐστὶ τὸ ἐλεημοσύνην ποιεῖν· ἀλλὰ τὸ ἐνεκεν τοῦ δαξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖν, οὐκέτι καὶ εὐάρεστον Θεῷ ἐστίν. Καὶ πάλιν, θέλημα Θεοῦ ἦν, καὶ ἀγαθόν ἦν τὸ τοὺς μαθητάς, ὃ πρὸς τὸ οὐς ἤκουσαν, κηρύξαι ἐπὶ τῶν δωματίων· ἀλλὰ τὸ πρὸ καιροῦ τι εἰπεῖν οὐκέτι καὶ εὐάρεστον ἦν τῷ Θεῷ· Μηδενὶ γὰρ εἶπητε, φησὶ, τὸ ὄραμα τοῦτο, ἕως οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ. Καὶ καθόλου πᾶν θέλημα Θεοῦ ἀγαθόν τότε καὶ εὐάρεστον ἐστίν, ὅταν πληρωθῆ ἐπ' αὐτῷ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· καὶ, Πάντα εὐσχημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. Πάλιν δὲ, ὅταν καὶ θέλημα Θεοῦ ἦ τι, καὶ ἀγαθόν ἦ, καὶ εὐάρεστον ἦ, οὐδ' οὕτως ἀμεριμνεῖν χρῆ, ἀλλ' ἀγωνιᾶν καὶ φροντίζειν, ὅπως τέλειον καὶ ἀνελλιπὲς τοῦτο ἦ· ἐν μέτρῳ ποτὲ μὲν τοῦ γινομένου, εἰ κατὰ τὸ προστεταγμένον γίνεται, ποτὲ δὲ τῆς τοῦ ποιούντος δυνάμεως. Ἀγαπήσεις γὰρ, φησὶ, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν· καθὼς καὶ ὁ (48) Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ ἐδίδαξε. Καὶ πᾶσαν δὲ ἐντολὴν (49), καθὼς γέγραπται· Μακάριος γὰρ, φησὶν,

⁶¹ Luc. vi, 36. ⁶² Ephes. v, 1, 2. ⁶³ Psal. LXXVII 49. ⁶⁴ Num. xvi, 1 sqq. ⁶⁵ Matth. vi, 2. ⁶⁶ Matth. x, 27. ⁶⁷ Matth. xvii, 9. ⁶⁸ I Cor. x, 31. ⁶⁹ I Cor. xiv, 40. ⁷⁰ Luc. x, 27.

(45) Vossii vetus liber Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Aliquanto post unus ms. ἠγάπησεν ὑμᾶς.

(46) Sic libri veteres, non ut editi, in quibus verbum ποιεῖν desideratur. Aliquanto infra codex Colb. ὑπηρεταῖς πονηροῖς.

(47) Codex Colb. γνωρίσωμεν τὸ ἀγαθὸν θέλημα.

(48) Editi τὸν πλησίον, καθὼς ὁ. Veteres duo libri

ita, ut in contextu legi potest.

(49) Illud, καὶ πᾶσαν δὲ ἐντολὴν, aut ἔλλειπτικῶς dictum est, aut hoc loco aliquid a librariis omissum fuit. Mox editi et Reg. tertius φησὶν ὁ Κύριος, ὃν ἐλθὼν ὁ Κύριος εὐρήσει. Codex Colb. ut in contextu.

ὁ δούλος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ, εὐρήσει ποιοῦντα ἅ
οὕτως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΖ΄.

Ποῖόν ἐστι τὸ ταμεῖον, εἰς ὃ εἰσελθεῖν τὸν προσευχόμε-
νον προστάτσει ὁ Κύριος ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ταμεῖον μὲν ἡ συνήθεια ὀνομάζειν οἶθον οἶκον σχο-
λάζοντα καὶ ἀνακεχωρημένον, ἐν ᾧ ἀποτιθέμεθα
ἅπερ ἂν ταμιεύσασθαι βουλευθῶμεν · ἢ ἐν ᾧ κρυβῆ-
ναι δυνατὸν, κατὰ τὸ καὶ ἐν τῷ προφήτῃ εἰρημένον ·
Βάδιζε, λαὸς μου, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου,
ἀποκρύβηθι. Τὴν δὲ δύναμιν τῆς ἐντολῆς ἡ ὑπόθε-
σις σαφηνίζει · πρὸς γὰρ τοὺς νοσοῦντας τὸ πάθος
τῆς ἀνθρωπαρεσκείας ὁ λόγος ἐστίν. Ὡστε εἴαν μὲν
τις ὑπὸ τοῦ πάθους ἐκείνου παρενοχλῆται, καλῶς
ποιεῖ, ὑπαναχωρῶν ἐν τῇ προσευχῇ καὶ μνησόμενος,
μέχρις ἂν δυναθῇ ἀναλαβεῖν τὴν ἕξιν τοῦ μὴ περιπλέ-
πεσθαι (50) εἰς τοὺς παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους,
εἰς μόνον δὲ τὸν Θεὸν ἀποβλέπειν, κατὰ τὸν εἰπόντα ·
Ἴδοὺ, ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυ-
ρίων αὐτῶν · ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας
τῆς κυρίας αὐτῆς · οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς
Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. Ἐάν τις Θεοῦ χάριτι
καθαρεύῃ τοῦ πάθους ἐκείνου, οὐκ ἔχει ἀνάγκην κρύ-
πτειν τὸ καλόν. Ὅπερ διδάσκων αὐτὸς ὁ Κύριος, λέ-
γει · Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους
κειμένη. Οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν (51)
ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι
τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπρο-
σθεν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα,
καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Ὁ δὲ αὐτὸς νοῦς καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ἐπὶ τῆς
νηστείας, ἅπερ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ κεῖται · καὶ καθόλου
ἐπὶ παντὸς πράγματος τῆς θεοσεβείας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΗ΄.

Πῶς τὸ πνεῦμά τινος προσεύχεται, ὃ δὲ νοῦς αὐτοῦ (52)
ἄκαρπός ἐστιν ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο περὶ τῶν ἐν γλώσση ἀγνοουμένη τοῖς ἀκού-
ουσι τὰς προσευχὰς ἀναπεμπόντων ἐρρήθη φησὶ
γάρ · Ἐάν προσεύχωμαι γλώσση, τὸ πνεῦμά μου προ-
σεύχεται, ὃ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστιν. Ὅταν μὲν
γὰρ ἀγνωστα ἢ τοῖς παροῦσι τὰ ῥήματα τῆς προσευ-
χῆς, ἄκαρπός ἐστιν ὁ νοῦς τοῦ προσευχομένου, μηδε-
νὸς ὠφελουμένου · ὅταν δὲ οἱ παρόντες νοῶσι τὴν προ-
σευχὴν ὠφελεῖν δυναμένην τοὺς ἀκούοντας, τότε ὁ προ-
σευχόμενος καρπὸν ἔχει τὴν τῶν ὠφελουμένων βελτιώ-
σιν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ πάσης ἐκφωνήσεως τῶν τοῦ
Θεοῦ ῥημάτων. Γέγραπται γάρ · Ἀλλ’ εἴ τις ἀγαθὸς
πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως.

⁷¹ Matth. xxiv, 46. ⁷² Isa. xxvi, 20. ⁷³ Psal. cxxii, 2. ⁷⁴ Matth. v, 14-16. ⁷⁵ I Cor. xiv, 14.
⁷⁶ Ephes. iv, 29.

(50) Editi παραβλέπεσθαι. Vossii vetus liber et alii tres περιβλέπεσθαι.

(51) Vocem αὐτόν addidi ex duobus codicibus.

omne, prout scriptum est : Nam, inquit, beatus ille
servus quem cum venerit dominus ejus, inveniet
sic facientem ⁷¹.

513 INTERROGATIO CCLXXVII.

Quale est conclave, in quod orantem intrare Domi-
nus jubet ?

RESPONSIO.

Conclave consuetudo nominare solet partem do-
mus vacantem et separatam, in qua reponimus
quidquid asservare voluerimus : aut in qua quis
potest occultari, juxta id quod in propheta quoque
dictum est : *Vade, populus meus, ingredere in con-
clave tuum, abscondere* ⁷². Cæterum vim mandati
argumentum ipsum declarat : siquidem sermo est
ad ægrotos quosdam, quorum morbus studium
erat placendi hominibus. Quare, si quis ab illo vi-
tio infestetur, recte facit, si secedat, sitque in pre-
cando solitarius, donec habitum assequi potuerit
non respiciendi ad humanas laudes, sed in solum
Deum intuendi, exemplo ejus, qui dixit : *Ecce si-
cut oculi servorum in manibus dominorum suorum :
sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ : ita
oculi nostri ad Dominum Deum nostrum* ⁷³. Quod si
quispiam ex Dei munere liber sit ab hoc vitio, non
necesse habet bonum abscondere. Id quod docet
Dominus ipse, his verbis : *Non potest civitas abs-
condi supra montem posita. Neque accendunt lucer-
nam, et ponunt eam sub modio, sed super candela-
brum, et lucet omnibus qui in domo sunt. Sic luceat
lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra
bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis
est* ⁷⁴. Atque hoc idem sentiendum est et de elee-
mosyna et de jejunio, quorum mentio fit in eodem
loco ; et in universum de omni negotio pietatis.

INTERROGATIO CCLXXVIII.

Quomodo spiritus alicujus orat, mens autem illius
sine fructu est ?

RESPONSIO.

Hoc dictum est de iis qui lingua aliqua, quæ
audientibus ignota sit, precantur. Ait enim : *Si
orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea
sine fructu est* ⁷⁵. Quando enim ignota sunt a stan-
tibus precum verba, sine fructu est mens precan-
tis, cum nemo utilitatem ullam percipiat : quando
autem qui adsunt, precationem quæ prodesse au-
dientibus possit, intelligunt, tunc qui orat fructum
hunc habet, ut meliores fiant qui juvantur. Atque
etiam similis ratio est in omni pronuntiatione ver-
borum Dei. Scriptum est enim : *Sed si quis bonus
ad ædificationem fidei* ⁷⁶.

(52) Illud αὐτοῦ in editis quidem non legitur, sed ex Colbertino sumptum est.

INTERROGATIO CCLXXIX.

Quid significet illud, « Psallite intelligenter ».

RESPONSIO.

Quod est in cibis sensus qualitatis cibi cujusque, hoc in verbis sacræ Scripturæ est intelligentia. Nam, inquit, *fauces cibos degustant: 514 mens vero verba dijudicat*⁷⁷. Si quis igitur animo ita afficitur per vim et efficaciam uniuscujusque verbi, velut afficitur gustu per qualitatem cibi cujusque, is confecit mandatum illud: *Psallite intelligenter.*

INTERROGATIO CCLXXX.

*Quis est qui mundus est corde*⁷⁸?

RESPONSIO.

Qui non vincitur a semetipso, tanquam qui mandatum spreverit Dei, aut prætermiserit, aut neglexerit.

INTERROGATIO CCLXXXI.

Quæ psallere non vult, an cogenda sit.

RESPONSIO.

Nisi alacriter accedat ad psallendum, et nisi ferat præ se affectum illius, qui dixit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo*⁸⁰: et nisi putet magnum detrimentum desidiam esse, aut corrigatur, aut expellatur, ne modicum fermentum totam massam corrumpat⁸¹.

INTERROGATIO CCLXXXII.

*Quinam sunt ii, qui dicunt: « Manducavimus coram te, et bibimus: » et tamen audiunt: « Nescio vos »*⁸²?

RESPONSIO.

Fortasse illi, quos in sua persona descripsit Apostolus, his verbis: *Si linguis hominum loquar, et angelorum, et quæ sequuntur. Et si habeam omnem fidem: et si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum: et si tradidero corpus meum ut comburam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest*⁸³. Quod didicerat Apostolus a Domino, qui de quibusdam dixit: *Faciunt enim ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis, recipiunt mercedem suam*⁸⁴. Quidquid enim non charitatis erga Deum, sed humanæ laudis gratia efficitur, qualecunque tandem id fuerit, laudem pietatis non consequitur, sed vituperatur tanquam studium aut placendi hominibus vel sibi ipsi, aut contentionis, aut invidiæ, aut similis cujusdam causæ. Quamobrem quod est hujusmodi, id Dominus iniquitatis

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΟΘ.

Τί ἐστὶ τὸ, « Ψάλατε συνετώς; »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

*Ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῶν βρωμάτων ἡ αἰσθησις τῆς ποιότητος (53) ἐκάστου βρώματος, τοῦτό ἐστιν ἐπὶ τῶν ῥημάτων τῆς ἀγίας Γραφῆς ἡ σύνεσις. Λάρυγγ μὲν γάρ, φησὶ, σίτα γεύεται, νοῦς δὲ ῥήματα διακρίνει (54). Ἐὰν οὖν τις οὕτω συνδιαθετῆ τὴν ψυχὴν τῇ δυνάμει ἐκάστου ῥήματος, ὡς συνδιατίθεται τὴν γεῦσιν τῇ ποιότητι ἐκάστου βρώματος, ὁ τοιοῦτος ἐπλήρωσε τὴν ἐντολὴν τὴν λέγουσαν· Ψάλατε συνετώς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗ΄.

Τίς ἐστὶν ὁ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

*Ὁ μὴ λαμβανόμενος ἑαυτοῦ ἐπὶ ἀθετήσει ἐντολῆς Θεοῦ, ἢ ἐλλείψει (55), ἢ ἀμελεία.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΑ΄.

Τὴν μὴ θέλουσαν ψάλαί, εἰ χρὴ ἀναγκάζεσθαι (56).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὴ ἐπιθυμητικῶς ἔρχεται ἐπὶ τὸ ψάλλειν, καὶ εἰ μὴ ἐπιφαίνεται αὐτῇ ἡ διάθεσις τοῦ εἰπόντος· Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγια σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· καὶ εἰ μὴ ζημίαν μεγάλην ἡγεῖται τὴν ἀργίαν, ἢ διορθωσάσθω, ἢ ἐξαρθήτω, ἵνα μὴ μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα δολώσῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΒ.

Τίνες εἰσὶν οἱ λέγοντες, « Ἐράγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, » καὶ ἀκούοντες, « Οὐκ οἶδα ὑμᾶς; »

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τάχα ἐκεῖνοι, οὓς ὑπέγραψεν ὁ Ἀπόστολος ἐπὶ τοῦ ἰδίου προσώπου, εἰπὼν· Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ, καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ πᾶσαν τὴν πίστιν· καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου· καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι (57). Ὅπερ ἐπαιδεύθη ὁ Ἀπόστολος παρὰ τοῦ Κυρίου εἰπόντος περὶ τινῶν· Ποιοῦσι γὰρ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. Τὸ γὰρ μὴ διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ἀλλὰ διὰ τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον γινόμενον, οἷον ἂν ἦ, οὐ θεοσεβείας ἔπαινον εὐρίσκει, ἀλλ' ἀνθρωπαρεσκείας, ἢ αὐταρεσκείας, ἢ φιλονεικίας, ἢ φθόνου, ἢ τινος (58) τοιαύτης αἰτίας ἔχει τὸ κρῖμα. Διὸ καὶ ἀδικίας ἔργον τὸ τοιοῦτον ὁ Κύριος

⁷⁷ Psal. XLVI, 8. ⁷⁸ Job XII, 14, apud LXX. ⁷⁹ Matth. V, 8. ⁸⁰ Psal. CXVIII, 103. ⁸¹ Galat. V, 9. ⁸² Luc. XIII, 26, 27. ⁸³ I Cor. XIII, 1 seqq. ⁸⁴ Matth. VI, 2.

(53) Unus ms. αἰσθησις τῆς ποιότητος.

(54) Aliter apud LXX legitur, nempe hoc modo, οὓς μὲν γὰρ ῥήματα διακρίνει, Nam auris quidem verba disjudicat: sed Chrysostomus, ut in notis Nobilii legitur, monet aliqua exemplaria pro οὓς habuisse νοῦς. Statim idem ille quem mox dixi codex τὴν γεῦσιν τῇ ποιότητι.

(55) Reg. primus et Voss. ἢ ἐν ἐλλείψει.

(56) Vossii vetus liber et alius ms. θέλουσαν ψάλλειν. Codex Colb. τὸν μὴ θέλοντα... ἐπιφαίνεται αὐτῷ.

(57) Unus ms. οὐθὲν ὠφελοῦμαι.

(58) Codex Colb. ἢ ἄλλης τινός.

ὀνομάζει, λέγων πρὸς τοὺς εἰπόντας τὸ, Ἐράγομεν ἐνώπιόν σου, καὶ τὰ ἐξῆς· Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες ἐργάται ἀδικίας. Πῶς γὰρ οὐκ ἀδικίας ἐργάται οἱ ταῖς τοῦ Θεοῦ δωρεαῖς εἰς πραγματείας τῶν ἰδίων ἡδονῶν καταχρώμενοι; Οἷον ἦσαν ἐκεῖνοι περὶ ὧν φησιν ὁ Ἀπόστολος· Οὐ γὰρ ἐσμὲν ὡς οἱ πολλοὶ καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν· Νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβειαν, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Ὡν ἀπάντων καθαρῶν ἀποδέδεικται ἡμῖν ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος δι' ὧν φησιν· Οὐχ ὡς ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κόλακείας ἐγενήθημεν ὑμῖν (59), καθὼς οἴδατε, οὔτε προφάσει πλεονεξίας· Θεὸς μάρτυς· οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτ' ἀπ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΓ'.

Εἰ ὁ ποιῶν τὸ θέλημά τινος κοινωνός ἐστίν ἐκείνου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ πιστεύομεν τῷ Κυρίῳ λέγοντι· Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας· καὶ πάλιν· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ (60) διαβόλου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· οἴδαμεν, ὅτι οὐχὶ κοινωνός ἀπλῶς, ἀλλὰ κύριον ἑαυτοῦ καὶ πατέρα ἐπιγράφεται ἐκεῖνον, οὗ τὸ ἔργον ποιεῖ, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο σαφῶς καὶ ὁ Ἀπόστολος, λέγων· Οὐκ οἴδατε, ὅτι ὧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπακοήν, δούλοι ἐστε ὧ ὑπακούετε, ἢτοι ἁμαρτίας εἰς θάνατον ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΔ'.

Ἐὰν πτωχεύσῃ ἀδελφότης διὰ περίστασιν ἢ νόσον (61), εἰ ἀδιάκριτον ἐστὶ παρ' ἐτέρων λαμβάνειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν· καὶ εἰ χρῆ, παρὰ τίνων λήφεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μνημονεύων τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε, φροντίδα πολλὴν μετὰ σπουδῆς πλείονος καὶ ἐπιμελείας ποιεῖται ἄξιός ἐστιν ἀδελφός τοῦ Κυρίου (62) τετάχθαι. Ἐὰν οὖν τις τοιοῦθος ᾖ, μὴ διακρινέσθω λαμβάνων, ἀλλ' εὐχαριστεῖτω. Παρὰ τίνων δὲ χρῆ λαμβάνειν, καὶ πότε, καὶ πῶς, ὁ τὴν κοινὴν φροντίδα ἐπιτεταγμένος δοκιμάζειν ὀφείλει· μνημονεύων τοῦ Δαβὶδ εἰπόντος· Ἐλαίου ἁμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου· καὶ πάλιν· Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμωμῶ, οὗτός μοι εὐλειτούργει.

⁸⁵ Luc. xiii, 26, 27. ⁸⁶ II Cor. ii, 17. ⁸⁷ I Tim. vi, 5. ⁸⁸ I Thess. ii, 4-6. ⁸⁹ Joan. viii, 34. ⁹⁰ ibid. 44. ⁹¹ Rom, vi, 16. ⁹² Matth. xxv, 40. ⁹³ Psal. cxl, 5. ⁹⁴ Psal. c, 6.

(59) Vox ὑμῖν deest in Reg. secundo.

(60) Codex Colb. πατρὸς ὑμῶν του. Mox editi κοινωνόν ἀπλῶς. Veteres quatuor libri præter Voss. κοινωνός.

(61) Editi et Reg. tertius περίστασιν νόσων. Reg.

A opus appellat, ubi eos qui dixerunt, *Manducavimus coram te*, etc., sic alloquitur: *Discedite a me, omnes operarii iniquitatis*⁸⁵. Quomodo enim non essent operarii iniquitatis, qui Dei donis ad inquirendas suas voluptates abutuntur? Quales erant illi, de quibus dicit Apostolus: *Non enim sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei*⁸⁶. Et rursus: *Existimantium quæstum esse pietatem*⁸⁷, et ejusdem generis multa. A quibus omnibus esse se purum nobis declaravit Apostolus, his verbis: *Non quasi hominibus placentes, sed Deo qui* **515** *probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus vobis in sermone adulationis, sicut scitis; neque in occasione avaritiæ: Deus testis est; nec quærentes ab hominibus, gloriam, neque a vobis, neque ab aliis*⁸⁸.

INTERROGATIO CCLXXXIII.

An qui cujusciam facit voluntatem, socius illius sit.

RESPONSIO.

Si credimus Domino, qui dicit: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*⁸⁹; et iterum: *Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri vultis facere*⁹⁰; intelligimus quod non simpliciter existit socius, sed dominum et patrem suum constituit eum, cujus opus facit juxta ipsam Domini vocem. Quin et Apostolus perspicue idipsum testatur, his verbis: *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam*⁹¹?

INTERROGATIO CCLXXXIV.

Si in egestate sit aliqua fratrum societas ob quamdam adversitatem aut morbum, nunquid sine ulla dubitatione ab aliis possit necessaria recipere. Et si convenit, a quibus hæc accipiet.

RESPONSIO.

Quisquis memor est Domini, qui dixit, *Quatenus fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*⁹², studiosius diligentiusque multum adhibet curæ, ut dignus sit qui Domini habeatur frater. Si quis igitur fuerit hujusmodi, accipiat citra ullam hæsitacionem, sed gratias agat. A quibus autem accipere conveniat, et quando, et quomodo, expendere debet is cui concredita est communis cura, adeo ut recordetur Davidis, qui dixit: *Oleum peccatoris ne impinguet caput meum*⁹³. Ac rursus: *Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat*⁹⁴.

secundus περίστασιν ἢ νόσον, recte. Statim editi εἰ διάκριτον. At mss. εἰ ἀδιάκριτον.

(62) Reg. primus et Voss. ἐν ἀδελφότητι του Κυρίου. Codex Colb. ἐν ἀδελφοῖς του.

INTERROGATIO CCLXXXV.

An fratrum aliqua societas cum altera negotians, justum rei traditæ pretium sollicitè inquirere debeat.

RESPONSIO.

An Scriptura permittat emptionem ac venditionem a fratribus mutuo exerceri, de eo quid dicam non habeo. Docemur enim alii cum aliis res nostras communicare ad usum ac necessitatem, sicut scriptum est: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, et illorum 516 abundantia vestræ inopiæ supplementum sit, ut fiat æqualitas*⁹⁵. Quod si ejusmodi necessitas aliquando contingat, debet emptor magis sollicitus esse, ne res minoris ematur, quam venditor ipse. Meminerint autem utriusque ejus, qui dixit: *Damnum inferre viro justo, non est bonum*⁹⁶.

INTERROGATIO CCLXXXVI.

Qui in fratrum conventu vivit, sed incidit in morbum corporalem, num in hospitalem domum abducendus sit.

RESPONSIO.

Habenda est ratio loci cujusque, et finis, qui accommodetur ad communem utilitatem, ad gloriam Dei.

INTERROGATIO CCLXXXVII.

Qui sint digni fructus pœnitentiæ.

RESPONSIO.

Opera justitiæ peccato contraria: quos fructus edere debet pœnitens, exsequens quod dictum est: *In omni opere bono fructificantes*⁹⁷.

INTERROGATIO CCLXXXVIII.

Qui confiteri vult peccata sua, debetne confiteri omnibus, et quibuslibet, aut quibus.

RESPONSIO.

Consilium benignitatis Dei in peccantibus manifestum est, juxta id quod scriptum est: *Non volo mortem peccatoris, sicut ut convertatur ipse, et vivat*⁹⁸. Quoniam igitur conversionis modus debet peccato congruere, ac etiam opus est fructibus dignis pœnitentiæ, juxta hanc sententiam, *Facite fructus dignos pœnitentiæ*⁹⁹, ut ne fructuum penuria locum habeant eæ quæ subsequuntur minæ: *Nam, inquit, omnis arbor non faciens fructum bonum, excinditur, et in ignem mittitur*¹; peccata iis confiteri necesse est, quibus mysteriorum Dei concredita dispensatio est². Sic enim et qui olim pœnitentiam egerunt, coram sanctis fecisse comperiuntur. Scriptum est enim, in Evangelio quidem³, quod peccata sua Joanni Baptistæ confitebantur;

⁹⁵ II Cor. viii, 14. ⁹⁶ Prov. xvii, 26. ⁹⁷ Coloss. i, 10. ⁹⁸ Ezech. xxxiii, 11. ⁹⁹ Luc. iii, 8. ¹ ibid. 9. ² I Cor. iv, 1. ³ Matth. iii, 6.

(63) Codex Colb. τὸ ἡμῶν... τὸ ἡμῶν ὑστέρημα. Aliquanto post duo mss. συνεπιπίπτει.

(64) Reg. primus μὴ τῆς ἀξίας τιμῆς ἐλάττονα δῶ ἤπερ. In Vossii vetere libro legitur quoque τιμῆς.

(65) Codex Colb. εἰ χρὴ τὸν.., ἀπαγεσθαι. Mox

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΕ΄.

Εἰ χρὴ ἀδελφότητα μετὰ ἀδελφότητος πραγματευομένην τὴν ἀξίαν τιμὴν τοῦ εἶδους περιεργάζεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μὲν συγχωρεῖ ὁ λόγος ἐν ἀδελφοῖς τὸ ἀγεράζειν παρ' ἀλλήλων καὶ πωλεῖν ἀλλήλοις, οὐκ ἔχω τι λέγειν· κοινωνεῖν γὰρ ἀλλήλοις παιδευόμεθα πρὸς τὴν χροσίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Τὸ ὑμῶν (63) περισσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, καὶ τὸ ἐκείνων περισσευμα εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης· εἰ δὲ ἄρα συνεπιπίπτει ποτὲ τοιαύτη ἀνάγκη, χρὴ τὸν ἀγοράζοντα μᾶλλον ἀκριβεύεσθαι μὴ τῆς ἀξίας ἐλάττονα δῶ τιμὴν (64) ἢ περὶ τὸν πωλόντα. Ἀμφότεροι δὲ μνημονευέτωσαν τοῦ εἰπόντος· Ζημιουν ἄνδρα δίκαιον οὐ καλόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΕ΄.

Εἰ δεῖ τὸν (63) ἐν ἀδελφότητι ζῶντα, καὶ ἀσθενεῖα σωματικῇ περιπεσόντα, εἰς ζενοδοχεῖον ἀπάγειν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Στοχάζεσθαι χρὴ ἐκάστου τόπου καὶ σκοποῦ τοῦ οἰκείου πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον εἰς δόξαν Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΖ΄.

Τίνες εἰσὶν οἱ ἀξιοὶ καρποὶ τῆς μετανοίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ ἀντικείμενα τῇ ἀμαρτίᾳ ἔργα οἰκαιοσύνης, ἅπερ ὁ μετανοῶν καρποφορεῖν ὀφείλει, ποιῶν τὸ εἰρημένον· Ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΗ΄.

Ὁ θέλων ἐξομολογήσασθαι τὰς ἀμαρτίας ἑαυτοῦ εἰ πᾶσιν ἐξομολογεῖσθαι ὀφείλει, καὶ τοῖς τυχοῦσιν, ἢ τισιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ σκοπὸς τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῶν ἀμαρτανόντων φανερός, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Ἐπεὶ οὖν καὶ τῆς ἐπιστροφῆς ὁ τρόπος οἰκείος ὀφείλει εἶναι τοῦ ἀμαρτήματος (66), καὶ καρπῶν δὲ χροσία ἀξίων τῆς μετανοίας, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ποιήσατε καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας, ἵνα μὴ τὰ τῆς ἐπιφερομένης ἀπειλῆς συμβῆ ἐν τῇ ἐλλείψει τῶν καρπῶν· Πᾶν γὰρ δένδρον, φησὶ, μὴ ποιουν καρπὸν καλόν ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πυρὸς βάλλεται· ἀναγκαῖον τοῖς πεπιστευμένοις (67) τὴν οἰκονομίαν τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἐξομολογεῖσθαι τὰ ἀμαρτήματα. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ πάλαι μετανοοῦντες ἐπὶ τῶν ἀγίων εὐρίσκονται πεποικηότες. Γέγραπται γὰρ ἐν μὲν τῷ Εὐαγγελίῳ,

Reg. primus τὸ οἰκείον.

(66) Editi τοῦ ἀμαρτανόντος. Antiqui tres libri τοῦ ἀμαρτήματος.

(67) Codex Colb. τοῖς ἐμπιστευμένοις. Statim Reg. primus τὰ ἀμαρτήματα αὐτῶν· οὕτω.

ὅτι τῷ Βαπτιστῇ Ἰωάννῃ ἐξωμολογοῦντο τὰς ἀμαρ-
τίας αὐτῶν· ἐν δὲ ταῖς Πράξεσι, τοῖς ἀποστόλοις, ὑφ'
ῶν καὶ ἐβαπτίζοντο ἅπαντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΠΘ'.

Ὁ μετανοήσας ἐπὶ ἀμαρτήματι, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ
ἐμπεσὼν ἀμάρτημα, τί ποιήσει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἅπαξ τινα μετανοήσαντα τὴν αὐτὴν πάλιν
ποιῆσαι ἀμαρτίαν ἔλεγχος ἐστὶ τοῦ τὸ πρῶτον αἴτιον
τῆς ἀμαρτίας ἐκείνης μὴ ἐκκαθᾶραι, ἀφ' οὗ, καθάπερ
ἀπὸ ρίζης τινός, πάλιν ἀνάγκη τὰ ἴσα φύεσθαι. Ὡς
γὰρ εἴ τις φυτοῦ τοὺς κλάδους ἐκκόψαι θελήσειε, τὴν
ρίζαν ἐάσας, οὐδὲν ἦττον ἡ ρίζα μένουσα τὰ αὐτὰ
πάλιν (68) βλαστάνει· οὕτως, ἐπειδὴ τινα τῶν ἀμαρ-
τημάτων οὐκ ἐν ἑαυτοῖς ἔχει τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐξ ἐτέ-
ρων φύεται, ἀνάγκη πᾶσα τὸν καθαρεύσαι ἀπ' αὐ-
τῶν βουλόμενον τὰ πρῶτα αἴτια τῶν ἀμαρτημάτων
ἐκείνων ἐξᾶραι· οἷον, εἰς ἡ φθόνος οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν
ἀρχεται (69), ἀλλ' ἀπὸ ρίζης τῆς φιλοδοξίας βλα-
στάνει. Ἀντιποιοῦμενος γὰρ τῆς δόξης τῆς παρὰ τοῖς
ἀνθρώποις, ἐρίζει τῷ εὐδοκίμου, ἡ φθονεῖ τῷ
παρευδοκίμου. Ἐὴν οὖν, ἅπαξ τις λαβόμενος
ἑαυτοῦ ἐπὶ φθόνῳ, ἡ ἐριδί, πάλιν τοῖς αὐτοῖς περι-
πέσῃ, γνωρίζετω (70) ἑαυτὸν τὸ πρῶτον αἴτιον τοῦ
φθόνου ἢ τῆς ἐριδος, τὴν φιλοδοξίαν ἐν βάθει νοσοῦν-
τα. Καὶ χρὴ γε αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐναντίου διὰ τῶν τῆς
ταπεινοφροσύνης γυμνασμάτων (γυμνάσιον γὰρ τα-
πεινοφροσύνης ἢ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις πράγμασι δια-
τριβῆ) τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας θεραπεῦσαι, ἵνα
οὕτως, ἐν διαθέσει τῆς ταπεινοφροσύνης γενόμενος,
μηκέτι ἐκπέσῃ εἰς τὰ προειρημένα τῆς φιλοδοξίας
βλαστήματα· καὶ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν τοιούτων ἀμαρτη-
μάτων ὁμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗ'.

Πῶς περισσεύει τις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κυρίου
πάντοτε;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἦτοι τὸ διδόμενον χάρισμα πολυπλασιάζων ἐν
τῇ τῶν εὐεργετουμένων ὑπ' αὐτοῦ ὠφελείᾳ καὶ προ-
κοπῇ, ἢ ἐκ συγκρίσεως τῶν ἀνθρωπίνων σπουδα-
σμάτων τὸ πλέον τῆς σπουδῆς ἐπιδεικνύμενος ἐν τῷ
ἔργῳ τοῦ Κυρίου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗΑ'.

Τίς ἐστὶν (71) ὁ συντετριμμένος κάλαμος, ἢ τὸ
τυφόμενον λίνον; καὶ πῶς τις τὸ μὲν οὐ κατεάξει, τὸ
δὲ οὐ σβέννυσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Συντετριμμενον μὲν κάλαμον λογίζομαι εἶναι τὸν
ἐν πάθει τινὶ ποιῶντα ἐντολὴν Θεοῦ· ὃν κατεάσσειν
καὶ ἀποκόπτειν οὐ χρὴ, ἀλλὰ μᾶλλον θεραπεῦειν,

⁴ Act. xix, 18. ⁵ I Cor. xv, 58. ⁶ Matth. xii, 28.

(68) Veteres duo libri τὰ αὐτὰ πάλιν. Alii duo
mss. et editi ταῦτα.

(69) Reg. primus οὐ καθ' ἑαυτὰ ἀρχεται. Vossii
vetus liber οὐ καθ' ἑαυτῶν. Mox duo mss. γὰρ τις
δόξης.

(70) Editi γνωρίζεται. Antiqui tres libri præter

A in Actis vero ⁴, apostolis ipsis, a quibus etiam
baptizabantur cuncti.

INTERROGATIO CCLXXXIX.

Quem pœnituit peccati, et rursus in idem peccatum
labitur, quid faciet?

RESPONSIO.

Si quis acta semel pœnitentia rursus idem pecca-
tum admittat, liquet primam peccati illius causam
non fuisse expurgatam, a qua veluti a quadam
radice similia necesse est nasci. Quemadmodum
enim si quis relicta radice voluerit **517** arboris
ramos resecare, nihilominus radix manens aliquid
haud dissimile rursus producit; sic quoniam pec-
cata aliqua non in seipsis habent principium, sed
ex aliis originem ducunt, necessarium omnino est
eum qui ab ipsis purus esse vult, primus pecca-
torum illorum causas tollere. Exempli causa, jur-
gium aut invidia haudquaquam a seipsis sumunt
exordium, sed ex radice amoris gloriæ pullulant.
Quid enim humanam gloriam aucupatur, huic jur-
gium est cum eo, qui bene audit: aut ei invidet,
cui fuerit nominis splendore inferior. Si quis igi-
tur, ubi se ipse semel condemnaverit invidiæ aut
altercationis causa, ipso videlicet gloriæ studio.
Et quidem oportet eum ex diverso per humilitatis
exercitia (exercitium autem humilitatis est, in
vilioribus negotiis occupari) id vitium amoris glo-
riæ curare, ut sic animo humili affectus, deinceps
in ea, quæ ante diximus amoris gloriæ germina
nequaquam incidat: et in singulis ejusmodi pecca-
tis similiter.

INTERROGATIO CCXC.

Quomodo abundat quis in opere Domini semper?

RESPONSIO.

Videlicet cum aut traditum sibi donum multipli-
cat, eorum, quibus benefacit, utilitati atque profe-
ctui consulendo: aut studium majus in opere Do-
mini ostendit, quam in iis rebus, quæ ab homini-
bus magnopere requiruntur.

INTERROGATIO CCXCI.

Quæ est arundo quassata, aut fumigans limum?
et quomodo quis illam non confringet hoc vero
non exstinguit?

RESPONSIO.

Quassatam arundinem arbitror esse eum, qui
vitio alicui obnoxius, mandatum Dei conficit:
quem confringere et abscindere non oportet, sed

Voss. γνωρίζετω.

(71) Reg. tertius Τί ἐστίν. Nec ita multo infra,
ubi in editis legitur κατεάξει, in nostris quatuor
codicibus scriptum invenitur κατεάσσει. Subinde
Colb. οὐ σβέννυει.

curare potius, velut Dominus docuit cum dixit: *Attendite ne eleemosynam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*⁷. Quin et Apostolus præceptum dat, his verbis: *Omnia facite sine murmurationibus et disceptationibus*⁸. Et alio in loco: *Nihil per contentionem, aut inanem gloriam*⁹. Linum vero fumigans esse dicitur, cum quis exsequitur mandatum non ardenti desiderio, nec perfecto studio, sed segnius quodammodo ac remissius: quem non convenit coercere, sed potius excitare, recordatione judiciorum Dei, ac promissorum ipsius.

518 INTERROGATIO CCXCII.

Nunquid conveniat, ut in fratrum societate magister sit puerorum sæcularium.

RESPONSIO.

Cum Apostolus dixerit: *Patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina et correptione Domini*,¹⁰ si qui eos adducunt, adducant hac mente, et qui suscipiunt, tales sint ut planissime confidant posse se oblatos pueros in disciplina ac correctione Domini educare, servetur quod a Domino præceptum est his verbis: *Sinite parvulos venire ad me, et nolite eos prohibere: talium est enim regnum cælorum*¹¹. Sed citra propositum et spem ejusmodi, neque hoc gratum Deo, neque conveniens nobis, neque utile esse existimo.

INTERROGATIO CCXCIII.

Quomodo cum iis agendum est, qui devitant graviora peccata: patrant vero leviora indiscriminatim.

RESPONSIO.

Primum quidem nosse oportet, hanc differentiam in Novo Testamento non reperiri. Una namque habetur sententia adversus quælibet peccata, cum Dominus dicat: *Qui facit peccatum, servus est peccati*¹². Et rursus: *Sermo quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die*¹³; et Joannes clamat: *Qui non obedit Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manebit super ipsum*¹⁴; contumacia non ob peccatorum discrimen, sed ob transgressionem locum comminationi præbente. Uno verbo, si parvum et magnum peccatum liceat nobis dicere, sine controversia negari non potest, hoc cuique magnum esse, cujus quisque subieitur dominio: illud vero parvum, cui quisque dominatur; ut in athletic fortior est qui vincit: victus vero debiliore victore est, quisquis ille sit. Quapropter erga quemcunque cujusque generis pecca-

ώς ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, εἰπὼν· Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς. Καὶ ὁ Ἀπόστολος παραγγέλλει, λέγων· Πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν καὶ ἀλλαγῶν· Μηδὲν κατ' ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν. Λίνον δὲ τυφόμενον, ὅταν τις ποιῇ τὴν ἐντολὴν μὴ διαπύρρῳ ἐπιθυμίᾳ καὶ τελείᾳ σπουδῇ, νωθρότερον δὲ πως καὶ χαυνότερον, ὃν οὐ χρὴ παύειν, διεγείρειν δὲ μᾶλλον ὑπομνήσει τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΉΒ΄.

Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι παιδίων βιωτικῶν εἶναι διδάσκαλον (72).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου· ἐὰν οἱ προσάγοντες ἐπὶ τοιοῦτω σκοπῷ προσάγωσι, καὶ οἱ δεχόμενοι πληροφορίαν ἔχωσιν, ὅτι δύναται ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου ἐκθρέψαι τὰ προσαγόμενα, φυλασσέσθω τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον, εἰπόντος· Ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Ἄνευ δὲ τοῦ τοιοῦτου σκοποῦ καὶ τῆς τοιαύτης ἐλπίδος οὔτε Θεῷ ἀρέσκον τοῦτο, καὶ ἡμῖν οὔτε πρέπον οὔτε συμφέρον λογίζομαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΉΓ΄.

Πῶς δεῖ προσφέρεσθαι τοῖς τὰ μείζονα τῶν ἁμαρτημάτων παραιτουμένοις, τὰ δὲ μικρὰ ἀδιαφόρως ποιοῦσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρῶτον μὲν εἰδέναι χρὴ, ὅτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ταύτην τὴν διαφορὰν οὐκ ἔστι μαθεῖν. Μία γὰρ ἀπόφασις κατὰ πάντων ἁμαρτημάτων κεῖται, τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας· καὶ πάλιν (73), ὅτι Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· καὶ τοῦ Ἰωάννου βοῶντος· Ὁ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὀφείλει τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν· τὴν ἀπειθείας οὐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλ' ἐν τῇ παρακοῇ τὴν ἀπειλήν ἐχούσης. Ὅπως δὲ, εἰ ἐπιτρέπομεθα λέγειν μικρὸν καὶ μέγα ἁμάρτημα, ἀναντιρρήτον εἶδει τὴν ἀπόδειξιν ἐκάστῳ μέγα εἶναι τὸ ἐκάστου κρατοῦν, καὶ μικρὸν τοῦτο, οὐ ἕκαστος κρατεῖ ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν ὁ μὲν νικήσας ἐστὶν ἰσχυρότερος (74), ὁ δὲ ἠττηθεὶς ἀσθενέστερος τοῦ ἐπικρατεστέρου, ὅστις ἂν ᾖ. Δεῖ οὖν ἐπὶ παντὸς ἁμαρ-

⁷ Matth. vi, 1. ⁸ Philipp. ii, 14. ⁹ ibid. 3. ¹⁰ Ephes. vi, 4. ¹¹ Matth. xix, 14. ¹² Joan. viii, 34. ¹³ Joan. xii, 48. ¹⁴ Joan. iii, 36.

(72) Reg. primus εἶναι διδάσκαλῆτον, *scholam esse*. Aliquanto post duo mss. σκοπῷ προσάγωσι. Reg. primus προσάγωσι. Subinde tres mss. πληροφορίαν ἔχωσιν. Editi et unus ms. προσάγουσι... ἔχουσιν.

(73) Vossii vetus liber et alii duo καὶ πάλιν Ὁ. Statim in aliquibus libris legitur μενεῖ, in aliquibus

vero μενεῖ· sed sic tamen, ut multo frequentius legatur, μενεῖ, *manebit*.

(74) Codices aliquot perinde ut editi ἰσχυρός. Codex Colb. ἰσχυρότερος. Mox Reg. secundus et editi τοῦ ἐπικρατουμένου. Veteres tres libri præter Voss ἐπικρατεστέρου.

τάνουτος οἰουδὴποτε ἁμαρτήματα φυλάσσειν τὸ κρῖμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι " Ἄν ἁμαρτή εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, ἐλεγξον (75) αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. Ἐάν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου· ἐάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παρέλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἓτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα. Ἐάν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ (76) καὶ τῆς Ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὡσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης. φυλάσσεσθω δὲ ἐπὶ πᾶσι τοῖς τοιοῦτοις τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· Διὰ τί οὐ μᾶλλον ἐπειθήσατε, ἵνα ἐξαρθῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας; Χρὴ γὰρ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὴν εὐσπλαγγνίαν ἐπιφέρεισθαι (77) τῇ ἀποτομῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖΔ

Ἐκ ποίας αἰτίας ἐκπίπτει (78) τις τῆς διηνεκοῦς μνήμης τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐάν τις ἀμνήμων γένηται τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀσυνείδητος εὐρεθῇ πρὸς τὸν εὐεργετην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖΕ

Ἐκ ποίων σημείων γνωρίζεται ὁ μετεωρος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ἀμελῇ τις τῶν πρὸς εὐαρέστησιν Θεοῦ, τοῦ Προφήτου εἰπόντος· Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπυρρῶς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἔστιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖς.

Πῶς πληροφορηθῇ ἡ ψυχὴ, ὅτι τῶν ἁμαρτημάτων καθαρῆται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐάν καταμάθῃ τις ἐν ἑαυτῷ τὴν διάθεσιν τοῦ Δαβὶδ, εἰπόντος· Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελύξαμην· ἢ καταμάθῃ εἰ κατάρθωσεν ἐν ἑαυτῷ τὸ παρά τοῦ Ἀποστόλου προστεταγμένον, εἰπόντος· Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεουεξίαν, ἧτις ἔστιν εἰδωλολατρεία· δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ· ἐνθα καὶ πλατύνων κατὰ παντός ἁμαρτήματος τὸ τοιοῦτον κρῖμα, ἐπήγαγεν· Ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ἵνα θυνηθῇ εἰπεῖν ὅτι Οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμνὴ· ἐκκλίνουτος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ ποιηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον. Γνωρίζει δὲ τις ἑαυτόν ἐν ταιαύτῃ διαθέσει καθεστῶτα, ἐάν καὶ πρὸς τοὺς ἁμαρτάνοντας τὴν αὐτὴν τοῖς ἀγίοις φρικώδη συμπάθειαν ἀναλάβῃ· τοῦ μὲν Δαβὶδ εἰπόντος· Εἶδον ἀσυνετοῦντας, καὶ ἐξετηκομην, ὅτι τὰ λόγια σου οὐκ ἐφυλάξαντο· τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέ-

¹⁵ Matth. xviii, 15-17. ¹⁶ I Cor. v, 2. ¹⁷ Psal. xv 8.

²¹ Psal. cxviii, 158. ²² II Cor. xi, 29.

(75) Editi " Ἄν ἁμαρτή ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἐλεγξον μεταξὺ. Antiqui tres libri ut in contextu. Statim duo mss. et editi παρέλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο ἢ τριῶν σταθῆσεται. Alii duo mss. ita ut edidimus. Ibidem Reg. primus et Colb. ἐάν δὲ μηδὲ ὑμῶν ἀκούσῃ, quod si vos non au-

lum admittentem servandum est præceptum Domini, qui dixit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum; si autem non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam quoque non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ¹⁵. Servetur autem in omnibus quæ sunt ejusmodi, id quod dictum est ab Apostolo: *Quare non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit* ¹⁶? Oportet enim lenitatem atque misericordiam cum severitate conjungi.

B

519 INTERROGATIO CCXCIV.

Quæ causa est, quamobrem excidat quis a jugi recordatione Dei.

RESPONSIO.

Si quis beneficiorum Dei sit immemor, et in beneficientem extiterit ingratus.

INTERROGATIO CCXCV.

Quibus signis cognoscitur is, cujus animus peregre est.

RESPONSIO.

Cum quis negligit ea, quæ conducunt ad placendum Deo, eum Propheta dicat: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear* ¹⁷.

INTERROGATIO CCXCVI.

Qua ratione persuadebit sibi animus, esse se purum a peccatis.

RESPONSIO.

Si quis in seipso deprehendat affectum Davidis, qui aiebat: *Iniquitatem odio habui et abominatus sum* ¹⁸; aut si conscius fuerit impletum fuisse in semetipso illud præceptum Apostoli, qui dixit: *Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: propter quæ venit ira Dei* ¹⁹; ubi et extendens ejusmodi sententiam adversus omne peccatum, adjecit: *In filios nos obedientes, ut dicere valeat: Non adhæsit mihi cor pravum; declinantem a me malignum non cognoscebam* ²⁰. Jam vero intelligit aliquis esse se hoc modo affectum, si etiam adversus peccantes terribilem hanc sanctorum commiserationem induerit. Et quidem David dicit. *Vidi insensatos, et tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt* ²¹. Apostolus vero ait: *Quis infirmatur, et non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror* ²²?

¹⁸ Psal. cxviii, 163. ¹⁹ Coloss. iii, 5, 6. ²⁰ Psal. c, 3, 4.

dierit.

(76) Vocula καὶ addita est ex priscis duobus libris. Mox duo mss. ἐν πᾶσι.

(77) Reg. primus et Colb. εὐσπλαγγνίαν ἐπιφαίνεσθαι, oportet commiserationem in severitate ostendi.

(78) Codex Colb. εἰς πόσας αἰτίας ἐκπίπτει.

Si enim revera anima præstantior est corpore, videmus autem ægerrime ferre nos quasvis sordes in corpore, easque aversari; atque ut omnis lacerationis, ita omnis damni aspectu cordi creari dolorem ac tristitiam; quanto magis æquum est, ut ea quæ diximus, in se ob peccantes sentiat is, qui Christum ac fratres diligit, quotiescunque viderit peccantium animam velut a bestiis sauciari ac corrodidi, atque seu saniem putredinemque in ea apparere? David dicit; *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum sicut onus grave gravatæ sunt super me. Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ. Miser factus sum et curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.* ²³. Ait vero Apostolus: *Stimulus mortis peccatum est* ²⁴. Cum igitur quis aut ob propria peccata, aut ob aliena, uti jam dictum est initio, animam suam ita affectam perspexerit, tunc certissime credat esse se a peccato liberum.

τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν ἢ ἐπ' ἀλλοτρίοις, κατὰ τὰ προειρημένα ἐξ ἀρχῆς, οὕτω διακειμένην καταμάθη τις ἑαυτοῦ τὴν ψυχὴν, τότε πληροφορηθήτω, ὅτι καθαρεύει ἀπὸ ἁμαρτίας.

479 INTERROGATIO CCXCVII.

Quomodo a peccatis se convertere oportet.

RESPONSIO

Si imitetur affectum Davidis qui primum quidem ait: *Iniquitatem meam cognitam feci, et peccatum meum non abscondi. Dixi: Confitebor a dversum me injustitiam meam Domino* ²⁵. Deinde si animi statum detegat, uti per sextum psalmum aliosque variis ac diversis modis edoctus est, atque ab Apostolo ea didicerit, quæ pro alieno peccato facta fuisse a Corinthiis testatus est, his verbis: *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam ad salutem haud pœnitendam operatur* ²⁶. Quin et tristitiæ proprietates adjungit: *Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari, quantam in vobis peperit sollicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam: in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse in hoc negotio* ²⁷. Quare ex iis planum est et perspicuum, non oportere solum a peccato secedere, hosque pro peccatoribus affectus pati, sed ab ipsis etiam peccatoribus removeri. Nam et David id quoque declaravit, cum dixit: *Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem* ²⁸: Et Aposto-

λογος· Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; Εἰ γὰρ, κατὰ τὴν ἀλήθειαν τοῦ λόγου, ἡ ψυχὴ κρείττων ἐστὶ τοῦ σώματος, ὁρῶμεν δὲ, ὅτι (79) ἐπὶ τοῦ σώματος πᾶσαν μὲν ῥυπαρίαν σικχαινόμεθα καὶ βδελυσσόμεθα παντός δὲ σπαραγμοῦ καὶ πάσης ἐπιβουλῆς θεωρία συντριμμὸν καὶ λύπην ἐργάζεται τῇ καρδίᾳ· πόσω μᾶλλον ἀκόλουθον (80) τὰ προειρημένα πάσχειν ἐπὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι τὸν φιλόχοιστον καὶ φιλάδελφον, ὅταν βλέπη τῶν ἁμαρτανόντων, ὡσπερ ὑπὸ θηρίων, τιτρωσχομένην τὴν ψυχὴν, καὶ βιβρωσχομένην. καὶ ὡσπερ ἰχώρας καὶ σηπεδονας ἐπιφανουσάν; τοῦ μὲν Δαβὶδ εἰπόντος, ὅτι Αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου· ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου· ἐτάλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους· ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην· τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος· Κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία ἐστίν. Ὅταν οὖν ἡ ἐπὶ

κεφαλὴν μου· ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ· προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μῶλωπές μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου· ἐτάλαιπώρησα καὶ κατεκάμφθην ἕως τέλους· ὅλην τὴν ἡμέραν σκυθρωπάζων ἐπορευόμην· τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος· Κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία ἐστίν. Ὅταν οὖν ἡ ἐπὶ

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΖ'.

Πῶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων ἐπιστρέφειν χρὴ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ζηλώσαντα τὴν διάθεσιν τοῦ Δαβὶδ, πρῶτον μὲν λέγοντος· Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἁμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα. Εἶπα· Ἐξαγορεύσω κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ Κυρίῳ· ἔπειτα δὲ ἐν τῷ διεγείσθαι τὸν τρόπον διὰ (81) τοῦ ἔκτου ψαλμοῦ, καὶ δι' ἄλλων δὲ πολυτρόπως, διὰ δὲ τοῦ Ἀποστόλου μαρτύρουτα ταῦτα ἃ ἐμαρτύρησε τοῖς Κορινθίοις ὑπὲρ ἀλλοτρίου ἁμαρτήματος, εἰπὼν, ὅτι Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς λύπης ἐπενεγκῶν (82)· Ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ Θεὸν λυπηθῆναι πόσην κατεργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδὴν· ἀλλ' ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίχηςιν. Ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοοῦς εἶναι ἐν τῷ πράγματι. Ὡστε ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι οὐ μόνον ἀναχωρεῖν χρὴ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτανόντων ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ καὶ ἀφίστάσθαι αὐτῶν τῶν ἁμαρτανόντων· τοῦ μὲν Δαβὶδ καὶ τοῦτο δηλώσαντος ἐν τῷ εἰπεῖν· Ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν· τοῦ δὲ Ἀπο-

²³ Psal. xxxvii, 5-7. ²⁴ I Cor. xv, 56. ²⁵ Psal. xxxi, 5. ²⁶ II Cor. vii, 10. ²⁷ ibid. 11. ²⁸ Psal. vi, 9.

(79) Vocem ὅτι loco movimus veteribus libris auctoribus. In vulgatis posita est ante vocem πᾶσαν. Ibidem Reg tertius ῥυπαρίαν σικχαινόμεθα. Reg. primus secunda manu σικχαινομεν. Codex Colb. συχαινομεν. Editiones Basil. et Ven. perinde ut Reg. secundus σικχαινομεν, et ita videtur habuisse quoque Reg. primus prima manu. Fecit vocis insolentia, ut varie scripta sit a librariis. Editio Paris. ῥυπαρίαν ἐχθοκίνομεν. Quam lectionem optimam esse non nego quidem: sed cum cogito antiquiores editiones et veteres libros ita in scribendi ratione dis-

sentire, ut tamen non obscure in ipsa re consentiant affirmare posse arbitror, typographos Parisienses pro σικχαινομεν de suo posuisse ἐχθοκίνομεν. Existimabant enim, ut mihi videtur, hunc locum corruptum esse: qui tamen integer erat et sanus. Illud autem maxime hinc nostram sententiam confirmat, quod hoc idem verbum σικχαινοσθαι legatur etiam Regula 10.

(80) Codex Colb πόσω ἀκόλουθουτερον.

(81) Sic libri antiqui. Vocula διὰ in vulgatis abest.

(82) Codex Voss. λύπης ἐνεγκῶν.

στόλου παραγγείλαντος (83) τῷ τοιοῦτῳ μὴδὲ συν-
εσβίειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗ΄.

Εἰ τὰ καλὰ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν ποιεῖν ὁ Λόγος
συγχωρεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ ἑαυτῷ ἀρέσκων ἀνθρώπων ἀρέσκει. Ἄνθρωπος
γὰρ καὶ αὐτὸς ἕκαστος. Ὡσπερ οὖν Ἐπικατάρματος
ἀνθρώπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπων, καὶ
στηριξεί σάρκα βραχίονος αὐτοῦ (84), ὃ τὴν
ἑαυτοῦ πεποιθήσιν δηλοῖ· οἷς ἐπιφέρει, Καὶ ἀπὸ
Κυρίου ἀποσταίη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· οὕτω καὶ ὁ ἄλλος
ἀρέσκων, ἢ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειάν τι ποιῶν, τῆς θεο-
σεβείας ἐκπίπτει, εἰς δὲ ἀνθρωπαρέσκειαν ἐμπίπτει
(85). Ποιοῦσι γὰρ, φησὶν ὁ Κύριος, πρὸς τὸ θεαθῆναι
τοῖς ἀνθρώποις. Ἀμήν λέγῳ ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν
αὐτῶν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ ὁμολογεῖ (86), ὅτι Εἰ
ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δούλος οὐκ ἂν
ἦμην. Σφοδρότερα δὲ ἀπειλὴ φέρεται ἐν τῇ θεοπνεύστῳ
Γραφῇ λεγούσῃ, ὅτι Ὁ Θεὸς διεσκόρπισεν ὅσα
ἀνθρωπαρέσκων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΣΗΘ΄.

Πῶς πληροφορηθῆ ἡ ψυχὴ ἀποστῆναι τῆς φιλο-
δοξίας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅταν ἀνάσχηται τοῦ Κυρίου εἰπόντος· Οὕτως
λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως
ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα
ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέ-
λλοντος, ὅτι Εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε,
πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε· ἵνα ὁ θεοσεβὴς, μὴτε τῆς
παρούσης, μὴτε (87) τῆς μελλούσης δόξης ἀντιποιοῦ-
μενος, τὴν δὲ πρὸς Θεὸν ἀγάπην πάντων προτιμήσας,
παρρησίαν ἔχη εἰπεῖν μετὰ τῶν προκειμένων τῶ, Οὔτε
ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλοντα θυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι
ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ Κυρίῳ ἡμῶν· αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν
μου (88)· καὶ, ὅτι Ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν
τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος
αὐτὸν, οὗτος ἀληθὴς ἐστίν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Τ΄.

Τίς ὁ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς, ὅτε περὶ ἀοράτου ἐστίν
ὁ λόγος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

Ὁ μὲν τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔρω-
τήματι δηλοῦται, ἐν τῷ, πῶς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων

²⁹ I Cor. v, 11. ³⁰ Jerem. xvii, 5. ³¹ ibid. ^{31*} Matth. vi, 5. ³² Galat. i, 10. ³³ Psal. lvi, 6.
³⁴ Matth. v, 16. ³⁵ I Cor. x, 31. ³⁶ Rom. vii, 38, 39. ³⁷ Joan. viii, 50. ³⁸ Joan. vii, 18.

(83) Codex Colb. παραγγέλλοντος.

(84) In Colbertino perinde ut apud LXX ita legi-
tur: βραχίονος αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν, *firmabit carnem
brachii sui super se*. Ibidem Reg. tertius τὴν εἰς
ἑαυτὸν πεποιθήσιν.

(85) Sic veteres duo libri. Alii duo mss. et editi
ἐκπίπτει. Ποιοῦσι.

(86) Reg. primus καὶ τοῦ Ἀποστόλου ὁμολογοῦν-

lus præcepit, ut ne sumatur cibus cum ejusmodi
viro ²⁹.

INTERROGATIO CCXCVIII.

*Nunquid permittat Scriptura, prout placet, bona
facere.*

RESPONSIO.

Qui placet sibi ipsi, homini placet. Homo enim
et ipse unusquisque est. Quemadmodum igitur *Ma-
ledictus est homo, qui spem habet in homine, et fir-
mabit carnem brachii sui* ³⁰: quod sui ipsius in-
dicat fiduciam: quibus subjungit: *Et a Domino
recesserit anima ejus* ³¹: sic etiam qui placet alteri,
aut qui sibi ipsi placiturus aliquid agit, a pietate
excidit, inciditque in studium hominibus placendi.
*Faciunt enim, inquit Dominus, ut videantur ab
hominibus. Amen dico vobis, recipiunt mercedem
suam* ^{31*}. Sed et Apostolus hoc confitetur: *Si ad-
huc hominibus placerem, Christi servus non es-
sem* ³². Imo divina Scriptura minas graviores in-
tendit, his verbis: *Deus dissipavit ossa eorum, qui
hominibus placent* ³³.

521 INTERROGATIO CCXCIX.

*Quomodo animus sibi certissime persuadebit esse
se alienum a studio gloriæ.*

RESPONSIO.

Cum obtemperat Domino, qui dixit: *Sic luceat
lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra
bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cælis
est* ³⁴: itemque Apostolo sic præcipienti: *Sive man-
ducatis, sive bibitis, sive quid facitis: omnia in glo-
riam Dei facite* ³⁵: ut Dei cultor, neque præsentibus
neque futura gloria quæsita, sed Dei amore omni-
bus anteposito, possit præter ea, quæ præmissa
sunt, hoc confidenter dicere: *Neque instantia, ne-
que futura poterunt nos separare a charitate Dei,
quæ est in Christo Jesu Domino nostro* ³⁶. Dicit enim
ipse Dominus noster Jesus Christus: *Ego autem non
quæro gloriam meam* ³⁷. Item: *Qui a semetipso lo-
quitur, gloriam propriam quærit: qui autem quæ-
rit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est* ³⁸.

INTERROGATIO CCC.

*Quis modus conversionis, cum de re sub aspectum
non cadente sermo est.*

RESPONSIO.

Sane modus conversionis declaratur in ea quæ-
stione, in qua quæsitum est, quomodo convertere se a

τος, ὅτι, Aliquanto post unus ms. ὅτι Ὁ Κύριος συν-
έτριψεν.

(87) Pro μὴ edendum curavimus μὴτε ex duo-
bus codicibus. Statim Reg. primus σχῆ εἰπεῖν.

(88) Antiqui duo libri τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν· quo
loco in Reg. primo et in Voss. additum est illud,
ἀλλὰ τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντός με Πατρός.

peccatis oporteat. Ubi autem sermo est de re oculorum aciem fugiente, meminerimus Domini, qui ait: *Nihil est absconditum, quod non cognoscetur*³⁹. Item: *Ex abundantia cordis os loquitur*⁴⁰.

INTERROGATIO CCCI.

Quod si dixerit quis: Mea me conscientia non condemnat.

RESPONSIO.

Hoc accidit etiam in morbis corporis. Multi enim sunt morbi, quos non sentiunt ægri: et tamen medicorum potius credunt observationi, quam suo ipsorum stupori attendant. Hunc ad modum et in morbis animi, hoc est, in peccatis, etiamsi quis, peccati hæud conscius, se ipse non arguat: fidem tamen debet iis adhibere, qui res illius melius videre possunt. Hoc præstiterunt sancti Apostoli, qui cum de sua sincera erga Dominum affectione nihil dubitarent, audientes tamen: *Unus ex vobis tradet me*⁴¹, potius Domini verbis credidere, dissidebantque, ac dicebant: *Nunquid ego sum, Domine*⁴²? Apertius autem id ipsum docet nos sanctus Petrus, qui ex vehementi humilitate non vult quidem sibi operam a Domino et Deo et magistro præberi: sed tamen cum esset sibi persuasissimum vera esse Domini verba, ubi audivit, *Si non laverō te, non habes partem mecum*, dicit: *Non tantum pedes meos, sed et manus, et caput*⁴³.

522 INTERROGATIO CCCII.

An ex cella penaria erogandum sit externis inopibus.

RESPONSIO.

Cum Dominus dixerit, *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel*⁴⁴; et: *Non est bonum sumere panem filiorum, et projicere canibus*⁴⁵; ea quæ viris Deo dicatis destinata sunt, non necesse est in quoslibet promiscue insumere. Utrum autem fieri possit quod a muliere, quæ ob fidem laudatur, dictum est: *Etiam, Domine: nam et catelliedunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum*⁴⁶; id in œconomi situm sit arbitrio, communi eorum, qui secundum ipsum præsent, accedente consensu: ut ex abundanti sol, velut scriptum est⁴⁷, super bonos et malos oriatur.

INTERROGATIO CCCIII.

An in fratrum communitate iis quæ a quibuslibet dicuntur, obediendum sit.

RESPONSIO.

Quæstioni huic sine multo negotio responderi

³⁹ Matth. x, 26. ⁴⁰ Luc. vi, 45. ⁴¹ Matth. xxvi, 21. ⁴² ibid, 22. ⁴³ Joan. xiii, 8, 9. ⁴⁴ Matth. xv, 24. ⁴⁵ ibid. 26. ⁴⁶ ibid. 27. ⁴⁷ Matth. v. 45.

(89) Editi et Reg. secundus ἐκ περισσεύματος τῆς καρδίας λέγει. Antiqui tres libri præter Voss. ut in contextu.

(90) Codex Colb. πρὸς τὸν Θεόν.

(91) Reg. primus σαφέστερον δὲ ἐκ τοῦ ἁγίου Πε-

A ἐπιστρέφει χροῖ· τὸ δὲ περὶ ἀοράτου εἶναι τὸν λόγον, μνημονεύσωμεν τοῦ Κυρίου, ὅτι Οὐδὲν ἐστὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται· καὶ, ὅτι Ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ (89) τὸ στόμα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΑ΄.

Ἐὰν δὲ εἶπῃ, ὅτι Οὐ καταγινώσκει μου τὸ συνείδως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν συμβαίνει. Πολλὰ γὰρ ἐστὶ παθῆ, ὧν οὐκ ἐπαισθάνονται οἱ ἀσθενοῦντες· τῇ μέντοιγε τῶν ἰατρῶν σημειώσει πιστεύουσι μᾶλλον, ἢ τῇ ἑαυτῶν ἀναίσθησίᾳ προσέχουσιν, Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν, τουτέστιν, ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων, κἂν ἑαυτοῦ τις μὴ καταγινώσκη, μὴ ἐπαισθανόμενος τοῦ ἀμαρτήματος, πιστεύειν μέντοιγε ὀφείλει τοῖς δυναμένοις πλέον ἰδεῖν τὰ ἐκείνου· τοῦτο δειξάντων μὲν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὅτι, ἐν πληροφορίᾳ ὄντες τῆς ἑαυτῶν εὐκλεινοῦς πρὸς τὸν Κύριον (90) διαθέσεως, καὶ ἀκούσαντες, ὅτι Εἰς εἰς ὑμῶν παραδώσει με, τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου ἐπίστευσαν μᾶλλον, καὶ διεφέροντο λέγοντες· Μήτι ἐγὼ εἶμι, Κύριε; σαφέστερον δὲ ἡμᾶς τοῦ ἁγίου Πέτρου διδάσκοντος, ὅς διαπύρω (91), μὲν ταπεινοφροσύνη παραιτεῖται τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δεσπότη καὶ Θεοῦ καὶ διδασκάλου· πληροφορία (92) δὲ τῆς ἀληθείας τῶν τοῦ Κυρίου ῥημάτων ἀκούσας, ὅτι Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ, λέγει· Μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΒ΄.

C Εἰ χρὴ ἀπὸ τῆς οἰκονομίας διδόναι τοῖς ἐνδείξι τῶν ἔξωθεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· καὶ ὅτι Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις· τὰ διατεταγμένα τοῖς ἀνακειμένοις Θεῷ οὐκ ἀναγκαῖον εἰς ἀδιαφόρους παραναλίσκειν. Εἰ δὲ δυνατόν γενέσθαι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τῆς ἐπαινουμένης ἐν πίστει γυναικὸς, ὅτι Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν· ἐν τῇ τοῦ οἰκονόμου ἀνακείσθω δοκιμασίᾳ μετὰ κοινῆς τῶν μετ' αὐτὸν προεχόντων γνώμης· ἵνα ἐκ τοῦ περισσεύματος ὁ ἥλιος, καθὼς γέγραπται, ἀνατελλῇ (93) ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΓ΄.

D Εἰ χρὴ τοῖς παρὰ πάντων λεγομένοις ὑπακούειν ἐν ἀδελφότητι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο πολλὴν δυσχέρειαν ἔχει τῆς

τροῦ ἐστὶ μαθεῖν, ὅτι διαπύρω.

(92) Veteres quatuor libri πληροφορία. Editi πληροφορία.

(93) Editi ἀνατελλῇ. Codex Voss. et alii duo ἀνατελλῇ.

ἀποκρίσεως. Πρῶτον μὲν, ὅτι ἀταξίας ἔμφασιν φανερώς δίδωσιν ἐν τῇ παρὰ πάντων λέγεσθαι τι, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Προφηταὶ δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν· καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς μερισμοῖς τῶν χαρισμάτων, ἴδιον ἐκάστου τῶν λαλούντων τὸ τάγμα τάξαντος, ἐν τῇ εἰπεῖν (94)· Ἐκάστῳ ὡς ὁ Θεὸς ἐμέρισε μέτρον πίστεως· καὶ ἐν τῇ ὑποδείγματι τῶν μελῶν τοῦ σώματος σαφῶς μὲν παριστῶντος ἐν μέρει εἶναι τὸ μέρος τοῦ λαλούντος, ἀκριβέστερον δὲ διευκρινούντος ἐν τῇ εἰπεῖν· Εἴτε ὁ διδάσκων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, εἴτε ὁ παρακαλῶν ἐν τῇ παρακλήσει, καὶ τὰ λοιπὰ· ὡς δὴλον ἐκ τούτων εἶναι μὴ πάντα πᾶσι (95) ἐπιτετράφθαι, ἕκαστον δὲ ἰδίᾳ κλήσει μένειν, καὶ κατορθοῦν ἐπιμελέστερον τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου πιστευθέν. Δεῖ (96) τοίνυν τὸν μὲν προεστῶτα τοῦ κοινοῦ, καὶ διατασσόμενον τοῖς πᾶσι, μετὰ πολλῆς δοκιμασίας ἐγχειρισθῆναι τὴν φροντίδα ταύτην, καὶ ἕκαστῳ κατὰ τὸ πρέπον ἐπαγρυπνεῖν τῇ μερίμνῃ, ὅπως εὐαρέστως τῷ Θεῷ, καὶ ἐστοχασμένως τῆς ἑκάστου ἐπιτηδειότητός τε καὶ δυνάμεως πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον διατάσσεται, καὶ ἐπιτάσῃ· τοὺς δὲ ὑπηκόους, τῆς εὐταξίας φυλαττομένης, καὶ τῆς ὑπακοῆς τὸ ἴδιον μέτρον γνωρίζουσης, μεμνησθαι τοῦ Κυρίου λέγοντος· Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει (97)· καὶ γὰρ γνώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσί μοι· καὶ γὰρ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς· καὶ προειπόντος, Ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσουσιν, ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρίων τὴν φωνήν (98)· καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι Εἴ τις ἑτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος· μετὰ δὲ τὰ ἐπισυμβαίνοντα ἐπαγαγόντος· Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων (99)· καὶ πάλιν ἄλλαχού· Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε· πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντός εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε. Ὡστε εἰ μὲν τί ἐστὶ κατ' ἐντολήν τοῦ Κυρίου λεγόμενον, ἢ πρὸς τὴν ἐντολήν τοῦ Κυρίου κατευθυνόμενον, καὶ θανάτου (1) ἀπειλήν ἔχη, ὑπακούειν χρὴ· εἰ δὲ τι παρ' ἐντολήν ἐστίν, ἢ τὴν ἐντολήν παραβιάπτει, καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ, ἢ τις τῶν ἀποστόλων ἐπιτάσῃ, καὶ ζωῆς ἐπαγγελίαν ἔχη, καὶ θανάτου ἀπειλήν, οὐδαμῶς ἀνεχέσθαι χρὴ, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος· Καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὁ εὐαγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

A non potest. Primum quidem, quod manifestæ perturbationis indicium præbet, ex eo, quod ab omnibus aliquid dicatur, cum Apostolus dicat: *Prophetæ autem duo aut tres dicant: et cæteri dijudicent*⁴⁸. Itidem ipse in donorum partitionibus, proprium uniuscujusque loquentis ordinem constituit, his verbis⁴⁹: *Unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*.⁵⁰ Et in exemplo membrorum corporis, peculiarem esse loquentis locum perspicue ostendit, ac etiam id ipsum accuratius distinguit explicatque his verbis: *Sive qui docet in doctrina, sive qui exhortatur in exhortando*⁵¹, etc. Quare ex his planum est, non omnia omnibus permissa esse: sed debere unumquemque in sua vocatione manere, atque id quod a Domino concreditum est, diligentius perficere. Par itaque fuerit eum, qui præficitur communitati, præponiturque omnibus, multo cum examine hanc curam suscipere: ita ut congruenti sollicitudine vigilet pro singulis, ut Deo placendo, et habilitatis ac virium cujusque habitatione, ad commune commodum sanciat imperetque: subditi vero, servata disciplina, et obedientia limites suos agnoscente, debent meminisse Domini, qui dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me: et ego vitam æternam do eis*⁵²; recordarique eum prius dixisse: *Alienum autem non sequentur, sed fugient ab eo, quia non noverunt vocem alienorum*⁵³; et Apostolum ita loqui: *Si quis aliter docet, et non accedit sanis* **523** *sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est, doctrinæ, superbus est, nihil sciens*⁵⁴; et iis quæ accidere solent, enumeratis, adjicit: *Secede ab his qui ejusmodi sunt*⁵⁵; et rursus alio in loco: *Prophetias nolite spernere; omnia probate; quod bonum est, tenete; ab omni specie mala abstinete vos*⁵⁶. Quamobrem, si quidpiam dicitur secundum mandatum Domini, aut dirigitur ad mandatum Domini, etiamsi mortis minas ingerat, obediendum est: sin autem aliquid præter mandatum est, aut mandatum lædit, etiamsi angelus ex cælo, aut aliquis ex apostolis præcipiat, etiamsi promittat vitam, etiamsi mortem minitetur, nullo modo obtemperandum est, cum Apostolus dixerit: *Licet nos ipsi, aut angelus de cælo evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*⁵⁷.

⁴⁸ I Cor. xiv, 29. ⁴⁹ Rom. xii, 3. ⁵⁰ ibid. 4, 5. ⁵¹ ibid. 7, 8. ⁵² Joan. x, 27, 28. ⁵³ ibid. 5. ⁵⁴ I Tim. vi, 3, 4. ⁵⁵ ibid. 5. ⁵⁶ I Thess. v, 20-22. ⁵⁷ Galat. i, 8.

(94) Post illud, ἐν τῇ εἰπεῖν, ita in Vossii veteri libro et in aliis duobus legitur, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὁ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν· ἕκαστῳ, etc. *Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

(95) Antiqui duo libri πάντα ἕκαστῳ.

(96) Codex Voss. σπουδαίως. Δεῖ δὲ πάλιν Mox Colb. ἐγχειρίζειν τὴν φροντίδα. Subinde codex Voss. κατὰ τὴν πρέπουσαν.

(97) Vossii vetus liber et alii duo ἀκούουσι.

(98) Reg. primus et Colb. φωνήν· τοῦ δὲ Ἀποστόλου παραγγέλλοντος ποτὲ μὲν, ὅτι Εἰ.

(99) Illa Ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων, non redita sunt ab auctore Vulgatæ, aut certe in ea hodie non leguntur. Nec ita multo post Reg. primus πάντα δὲ δοκιμάζουτες,

(1) Editi λεγόμενον, πρὸς τὴν ἐντολήν κατευθύνομεν, καὶ θανάτου. Reg. tertius ut in contextu; nec aliter legitur in duobus aliis codicibus, nisi quod illud, τοῦ Κυρίου, in eis desit.

INTERROGATIO CCCIV.

Utrum pro iis qui fratribus traditi sunt, sit aliquid accipiendum ab eorum propinquis, si quidpiam velint dare.

RESPONSIO.

Hujus rei cura iudiciumque attinet ad præfectum. Sed tamen si mea sententia exquiratur, existimo offendicula a multis magis remotum iri, et ad fidei ædificationem fore utilius, si ejusmodi repudientur munera. Nam si accipiantur, primum quidem contingit probris plerumque affici communitatem. Deinde ex ea re illud incommodum nascitur, quod propinquo etiam eorum qui quidpiam attulerunt, elationis detur occasio. Ad hæc, quod secundum id quod dictum est ab Apostolo de iis qui in communi loco sua edebant bibebantque, usu B venit illud: *Confunditis eos qui non habent*⁵⁸, et ejusmodi pleraque. Quare cum inde tot occasiones ad peccandum nascentur, operæ pretium est ejusmodi dona non accipere, sed præpositi arbitrio permittere, ut judicet et expendat a quibus ea accipi, et quomodo dispensari oporteat.

INTERROGATIO CCCV.

Utrum conveniat quidquam ab externis accipere, sive amicitia, sive prioris propinquitatis gratia.

RESPONSIO.

Quæstio hæc eandem vim habet quam quæstio altera, an quidpiam a propinquis accipiendum sit.

INTERROGATIO CCCVI.

Quomodo videtur mentis aberratio,

RESPONSIO.

Nimirum si quis eam mentem induerit, in qua erat electus ille David, qui modo quidem dicebat: *Providebam Dominum in conspectu* 524 *meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear*⁵⁹; modo vero: *Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos*⁶⁰; modo autem: *Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum*⁶¹. Atque ut res majores diligentius peragendas curemus, minore exemplo usi: reputet secum quisque, qualis est coram astantibus, etiamsi sint æquales: quomodo studeat præstare se inculpatum, tum in stando, tum in ambulando, tum in cujusque membri motu, D tum in dicendo. Quemadmodum autem in eis quæ in hominum conspectum veniunt, decus coram hominibus tenere satagimus: ita quoque, multo magis, si sit alicui persuasum habere se et Deum inspectorem, qui scrutatur corda ac renes, ut scri-

⁵⁸ I Cor. xi, 22. ⁵⁹ Psal. xv, 8. ⁶⁰ Psal. xxiv, 15.

(2) Editi et tres mss. πρώτον μὲν, ὅτι. Vocem ὅτι delevisimus, fidem unius codicis secuti. Mox Colb. κοινῶν προσεγεχθῆναι. Subinde alius ms. τῶν προσεγεχθῆναι.

(3) Codex Colb. τὸ μηδέποτε δέχεσθαι.

(4) Unus ms. εἰ χροῖ. Mox Reg. secundus ἢ κατὰ

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΑ΄.

Εἰ ὑπὲρ τῶν παραδεδομένων τῇ ἀδελφότητι παρὰ τῶν οἰκείων, θελούντων διδόναι τι, χρὴ δέχεσθαι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ τοῦτου φροντίς καὶ δοκιμασία ἀνῆκε τῷ προεστῶτι. Πλὴν, ὡς κατ' ἐμὴν γνώμην, λογίζομαι ὅτι μᾶλλον ἀπρόσκοπὸν ἐστὶ τοῖς πολλοῖς, καὶ εἰς οἰκοδομήν τῆς πίστεως ὠφελιμώτερον τὸ ἀπωθεῖσθαι τὰς τοιαύτας χάριτας. Ἐκ γὰρ τῆς ὑποδοχῆς πρώτον μὲν (2) συμβαίνει καὶ ὀνειδισμὸν κατὰ τοῦ κοινῶν προσεγεχθῆναι πολλάκις. Ἐπειτα, ὅτι καὶ ἐπάρσεως παρέχει πρόφασιν τῷ οἰκείῳ τῶν προσεγεχθῆναι. Πρὸς τοῦτοις, ὅτι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου περὶ τῶν εἰς τὸ κοινὸν τὰ ἴδια ἐσθιόντων καὶ πινόντων γίνεται τὸ, Καταισχύνετε τοὺς μὴ ἔχοντας, καὶ πολλὰ τοιαῦτα. Τοσούτων δὲ προφάσεων εἰς ἀμαρτίαν ἐπισυμβαίνουσῶν, καλὸν ἐστὶ τὸ μὴ δέχεσθαι (3) τὰ τοιαῦτα, ἐπιτρέπειν δὲ τῷ προεστῶτι δοκιμάζειν, καὶ παρὰ τίνων χρὴ ληφθῆναι, καὶ πῶς δεῖ οἰκονομηθῆναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΕ΄.

Εἰ δεῖ (4) λαμβάνειν παρὰ τῶν ἐξωθεν ἢ κατὰ χάριν φιλίας, ἢ προκατειλημμένης συγγενείας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο τὸ ἐρώτημα τὴν ὁμοίαν δύναμιν ἔχει τῷ ἐρωτήματι, Εἰ παρὰ τῶν οἰκείων χρὴ τι λαμβάνειν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΣ΄.

C *Μετὰ ποίου τρόπου τὸ ἀμετεώριστον κατορθοῦται.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν τὸ τοῦ ἐκλεκτοῦ Δαβὶδ πρόνημά τις ἀναλάβῃ, εἰπόντος, ποτὲ μὲν, Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ· ποτὲ δὲ, ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντός πρὸς τὸν Κύριον, ὅτι αὐτὸς ἐκσπάσει ἐκ παγίδος τοὺς πόδας μου· ποτὲ δὲ, Ἴδοὺ ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν. ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς· οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν. Καὶ ἵνα τῷ ἐλάττονι παραδείγματι σπουδαιότερον τὰ μείζονα κατορθοῦν φροντίσωμεν, ἕκαστος ἑαυτῷ λογισέσθω (5), οἷός ἐστιν ἐνώπιον τῶν παρόντων, καὶ ἰσότημοι τυγχάνωσι· πῶς τὸ ἀκατάγνωστον ἑαυτῷ σπουδάζει κατορθῶσαι, καὶ ἐν στάσει, καὶ ἐν περιπάτῳ, καὶ ἐν κινήματι παντός μέλους, καὶ ἐν φθέγματι. Ὡσπερ δὲ τὰ ἀνθρώποις φανερὰ πρὸς ἀνθρώπους φυλάττειν (6) σπουδάζομεν, οὕτω καὶ πολὺ πλέον, εἴαν τις τὸν Θεὸν πληροφρηθῆ ἔχειν ἐπόπτην, ἐτάζοντα καρδίας καὶ νεφροῦς

⁶¹ Psal. cxxii, 2.

Editi ἦτοι κατὰ.

(5) Codex Colb. ἑαυτῷ λογισάσθω.

(6) Editi et Reg. secundus Ὡσπερ δὲ τὰ ἀνθρώποις φυλάττειν σπουδάζομεν. Alii duo mss. præter Voss. ut in contextu. Aliquanto post Reg. primus εἰς ἐτάζοντα.

κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ πληροῦντα τὴν ἐπαγγελίαν· Οὐ ἓν (7) ὡσεὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἑμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπιστατοῦν, καὶ μερίζον τὰ χαρίσματα, καὶ ἐνεργοῦν· καὶ τοὺς ἀγγέλους παρατηρητὰς ἐκάστου κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου· Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσῃτε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἀγγελοὶ αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ (8) διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· πολυπλάσιονα καὶ σφοδρότερον ἀγῶνα ἔχει, ὅπως εὐάρεστον τὴν θεοσέβειαν κατορθώσῃ, καὶ οὕτω τὸ ἀμεταώριστον σφοδρότερον καὶ ἀκριβέστερον βεβαιούται. Ἐτι δὲ καὶ ἓν σπουδάσῃ πληρῶσαι τὸ, Εὐλόγησω τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ· διαπαντὸς ἡ αἰνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου· καὶ τὸ, Μελετήσῃ ἐν τῷ νόμῳ (9) αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἵνα τῇ ὁμολίᾳ καὶ διηνεκεῖ μελέτῃ καὶ θεωρίᾳ τῶν θελημάτων καὶ τῶν δοξῶν τοῦ Θεοῦ μὴ εὕρῃ ὁ νοῦς καιρὸν μετεωρισμοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΖ΄.

Εἰ χρὴ ἐξ ἐφημερίας ἀπάρχεσθαι τῆς ψαλμωδίας, ἢ τῆς προσευχῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ἐν τῷ πλήθει τῶν ἀξίων φυλαξάτω τὴν εὐταξίαν, ἵνα μὴτε εὐτελὲς καὶ ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα νομισθῇ, μὴτε μὴν ἡ ὁμολότης ἐφ' ἐνὸς καὶ δευτέρου προσώπου ὑπερηφανίας τοῦ ἡγουμένου καὶ καταφρονήσεως τῶν λοιπῶν δῶ ὑποψίαν (10).

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΗ΄.

Εἰ χρὴ ἐν ἀδελφότητι τὸν διδόντα τι ἀμείβεσθαι· καὶ εἰ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ δόματος ποιείσθαι τὴν ἀντίδοσιν (11).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ὅλον τὸ ἐρώτημα ἀνθρώπινον. Εἰ δὲ χρὴ εὐγνωμοσύνης διδόναι ἀπόδειξιν, ἐν τῷ οἰκονομοῦντι ἀποκείσθω ἡ δοκιμασία, καὶ τοῦ λαμβάνειν τὰ διδόμενα, καὶ τοῦ ἀμείβεσθαι τὸν διδόντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΘ΄.

Εἰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τι, χρὴ ταλμᾶν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων παρέρχεσθαι (12).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κρείττονα τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας ἔδειξεν ὁ Ἀπόστολος εἶναι τὸν ἐν τῷ βαπτισμῷ (13) συνταφέντα Χριστῷ· ποτὲ μὲν εἰπὼν, ἐν τῷ περὶ τοῦ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίσματος τόπῳ, μετὰ τὰ προκείμενα· Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ·

⁶² Psal. vii, 10. ⁶³ Matth. xviii, 20. ⁶⁴ I Cor. xii, 14. ⁶⁵ Matth. xviii, 10. ⁶⁵ Psal, xxxiii, 2. ⁶⁶ Psal. i, 2. ⁶⁷ Rom. vi, 4. ⁶⁸ ibid. 6.

(7) Veteres duo libri ὅτι Οὐ ἓν.

(8) Unus ms. ἐν οὐρανοῖς.

(9) Vossii vetus liber et alii duo μελετήσῃ τὸν νόμον.

(10) Codex Colb. δῶν ὑποψίαν.

ptum est ⁶²: et unigenium Filium Dei, qui implet promissum illud: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* ⁶³: et Spiritum sanctum, qui præsidet, partiturque dona, ac efficit ⁶⁴: et angelos uniuscujusque custodes juxta id quod dictum est a Domino: *Videte ne contempnatis unum ex his pusillis: dico enim vobis. quia angelieorum in caelo semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est* ⁶⁵: is modis pluribus et vehementius curat, quomodo complacentem Deo pietatem acquirat, et ita demum attentio vehementius perfectiusque stabilitur. Atque etiam si illud perficere studuerit: *Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo* ⁶⁶: itidem illud: *Meditabitur in lege ejus die ac nocte* ⁶⁷: ut animus, ob æquabilem perpetuamque meditationem ac contemplationem voluntatum ac decretorum Dei, nullum inveniat aberrandi tempus.

INTERROGATIO CCCVII.

Nunquid alternis vicibus incipiendum sit psallere aut precari.

RESPONSIO

In hoc inter multos qui idonei fuerint rectus ordo servetur, ut neque parvi momenti res putetur, aut indifferens: neque æquabilis unius aut alterius personæ delectus superbiæ suspectum reddat eum, qui præficitur, et quasi cæteri contemnerentur.

C

INTERROGATIO CCCVIII.

Utrum danti aliquid retribuere oporteat in fratrum conventu: et utrum necesse sit pro ratione rei datæ, vices rependere.

RESPONSIO.

Tota hæc quæstio humana est. Sed si grati animi danda significatio est, in eo, penes quem distributio est, positum arbitrium sit, et accipiendi ea quæ dantur, et vices rependendi ei qui dat.

525 INTERROGATIO CCCIX.

Si consueta et quæ secundum naturam sunt contingant cuiquam, debetne is ad sanctorum communionem accedere.

RESPONSIO.

Superiorem natura et consuetudine docuit Apostolus esse eum, qui in baptismo una cum Christo sepultus fuit ⁶⁷. Nam aliquando, nimirum eo in loco ubi de aquæ baptismate agitur, aliis quibusdam præmissis, ait: *Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruaturn corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato* ⁶⁸: aliquando vero

(11) Unus ms. ποιείσθαι τὴν ἀνταπόδοσιν.

(12) Codex Colb. προσέρχεσθαι.

(13) Veteres duo libri cum Voss. ἐν τῷ βαπτισματι.

præcipit: *Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus: propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis*⁶⁹. Nonnunquam etiam regulam proposuit, his verbis: *Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*⁷⁰. Ego autem novi hæc Christi gratia completa fuisse tum in viris tum in feminis per genuinam in Dominum fidem. Quam autem metuendum sit iudicium proferendum in eum, qui in immunditia degens ad sancta accederet, dicimus etiam ex Veteri Testamento. Quod si amplius templo hic est⁷¹, nos utique modo magis formidando docebit Apostolus, qui dixerit: *Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit*⁷².

INTERROGATIO CCCX.

Nunquid in communi domo Dominicam cœnam conveniat celebrari.

RESPONSIO.

Quemadmodum Scriptura nullum vas commune permittit deferri in sancta, ita neque sancta in communi domo perfici, cum ex Dei jussu Testamentum Vetus quidquam ejusmodi fieri aperte non sinat. Cum autem Dominus dicat: *Plus quam templum est hic*⁷³; Apostolus item: *Nunquid enim domos non habetis ad manducandum et bibendum? Quid dicam vobis? laudabo vos? In hoc non laudo: ego enim tradidi vobis quod et accepi*⁷⁴, etc.: hinc erudimur non debere, neque communem cœnam in ecclesia edere aut bibere, neque Dominicam cœnam in domo contumelia afficere, præterquam si quis, necessitate cogente, locum aut domum puriorem delegerit in tempore opportuno.

526 INTERROGATIO CCCXI.

Utrum rogati ab aliquibus, eos invisere debeamus.

RESPONSIO.

Visitare quidem res est Deo grata: sed cum, qui visitat, oportet esse auditorem prudentem, et sapientem in responsionibus, ita ut faciat quod dictum est: *Sermo vester in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat unicuique respondere*⁷⁵. Illud autem, quempiam visere vel consanguinitatis vel amicitiae causa alienum est a nostra professione.

⁶⁹ Col. iii, 5, 6. ⁷⁰ Galat. v, 24. ⁷¹ Matth. xii, 6. ⁷² I Cor. xi, 29. ⁷³ Matth. xii, 6. ⁷⁴ I Cor. xi, 22, 23. ⁷⁵ Coloss. iv, 6.

(14) Reg. primus Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ. Codex Colb. Οἱ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

(15) Antiqui tres libri κατωρθώθη Θεοῦ χάριτι. Aliquanto post duo mss. cum Voss. ὄντα τινα. Vox τινά in editis non legitur.

(16) Ducæus in hunc locum docte et copiose scripsit. Certe si attente legantur quæ Regula superiore dicta sunt, comparenturque cum iis quæ hic legantur, nemo dubitabit quin hoc loco προ-

ποτὲ δὲ παραγγείλας, Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἧτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἧς ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· ποτὲ δὲ ὄρον ἐκθέμενος ἐν τῷ εἰπεῖν· Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ (14) τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐγὼ δὲ ἔγνων, ὅτι ταῦτα κατωρθώθη Χριστοῦ χάριτι (15) καὶ ἐν ἀνδράσι καὶ ἐν γυναιξὶ πίσται τῇ εἰς τὸν Κύριον γνησίᾳ. Τὸ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινα ἐγγίξειν τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φοβερώτερον διδασκόμεθα τὸ κριμα. Εἰ δὲ πλείον τοῦ ἱεροῦ ὦθε, φοβερώτερον δηλονότι παιδεύσει ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν· Ὁ ἐσθίω καὶ πινῶν ἀναξίως, κριμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙ΄.

Εἰ χορὴ εἰς κοινὸν οἶκον προσκομιδὴν γίνεσθαι (16).

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡσπερ οὐδὲν κοινὸν σκευὸς ἐπιτρέπει ὁ Λόγος εἰσφέρεσθαι εἰς τὰ ἅγια, οὕτως οὐδὲ τὰ ἅγια εἰς κοινὸν οἶκον ἐπιτελεῖσθαι, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φανερώς προστάγματι Θεοῦ μηδὲν τοιοῦτον ἐπιτρέπουσας γίνεσθαι· τοῦ δὲ (17) Κυρίου λέγοντος· Πλείον τοῦ ἱεροῦ ὦθε· καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· Μὴ γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; Τί εἶπω ὑμῖν; ἐπαινέσω ὑμᾶς (18); Ἐν τούτῳ οὐκ ἐπαινω· ἐγὼ γὰρ παρέδωκα ὑμῖν ὁ καὶ παρελάβον, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα μήτε τὸ κοινὸν δεῖπνον ἐν ἐκκλησίᾳ ἐσθίειν καὶ πίνειν, μήτε τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐν οἰκίᾳ καθυβρίζειν, ἐκτός εἰ μὴ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιλέξῃται τις καθαρώτερον τόπον, ἢ οἶκον ἐν καιρῷ εὐθέτω.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΑ΄.

Εἰ χορὴ εἰς ἐπίσκεψιν (19) ἀπερχεσθαι ἐπιζητούντων τινῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ μὲν ἐπισκέπτεσθαι ἀρεστὸν Θεῷ· δεῖ δὲ τὸν ἐπισκεπτόμενον συνετὸν εἶναι ἀκροατὴν, καὶ φρόνιμον ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι, πληρουμένον τὸ εἰρημένον· Ἔστω ὁ λόγος ὑμῶν ἐν χάριτι ἁλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Τὸ δὲ ἢ διὰ συγγένειαν ἢ διὰ φιλίαν ἐπίσκεψιν ποιῆσθαι ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου ἐπαγγελματος.

κομιδῆς nomine sacrificium corporis Christi intelligatur.

(17) Vocula δὲ addita est ex antiquis duobus libris. Ibidem Codex Colb. πλείων του. Mox idem ms. Ἀποστόλου ἐγκαλοῦντος, cumque Apostolus redarguat.

(18) Veteres quatuor libri ἐπαινέσω ὑμᾶς ἐν τούτῳ; laudabo vos in hoc? Non laudo.

(19) Reg. primus εἰς ἐπισκέψεις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΒ΄.

Εἰ χρὴ τοὺς ἐπισκεπτομένους λαϊκοὺς προτρέπεσθαι εἰς εὐχὴν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ φίλοι εἰσὶ Θεοῦ, ἀκόλουθον, τοῦ Ἀποστόλου γράψαντος αὐτοῖς· Προσεύχεσθε καὶ περὶ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῆ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, μετὰ παρρησίας λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΤΙΓ΄.

Εἰ χρὴ ἐργάζεσθαι, ἐπισκεπτομένων τινῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδὲν τῶν κατ' ἐντολὴν γινομένων ἐκκόπτεσθαι (20) χρὴ διὰ τοὺς ἐπεισερχομένους ἐνεκεν φιλικοῦ καθήκοντος· εἰ μὴ τις ἂν ἰδιάζουσα ψυχῆς ἐπιμέλεια τὴν σωματικὴν σπουδὴν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου παρευδοκιμῆ, τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰπόντων· Οὐκ ἄρεστόν, καταλιπόντας ἡμᾶς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις.

⁷⁶ Ephes. vi, 19. ⁷⁷ Act. vi, 2.

(20) Reg. primus γινομένων ἐγκόπτεσθαι. Statim quatuor mss. præter Voss. *τι ἂν*. Editiones Basil. et Paris. *τις ἂν*.

A

INTERROGATIO CCCXII.

Nunquid laicos qui nos invisunt, oporteat ad precandum exhortari.

RESPONSIO.

Si Dei sunt amici, haud abs re est, cum ad eos Apostolus scripserit: *Orate et pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, ut loquar cum fiducia mysterium Dei* ⁷⁶.

INTERROGATIO CCCXIII.

Nunquid, nos invisentibus aliquibus, laborare conveniat.

RESPONSIO.

Eorum quæ ex præcepto fiunt, nihil interrumpi debet, propter eos qui humani officii gratia ad nos accedunt: nisi peculiaris quædam animæ cura suscipi debeat, quæ ex Domini mandato operæ corporali anteponenda sit, cum sancti apostoli in Actis dicant: *Non est placitum, ut nos derelicto sermone Dei, ministremus mensis* ⁷⁷.

ΕΠΙΤΙΜΙΑ.

α Εἰ τις ὑγιαίνων τῷ σώματι ἀμελοῖη τῶν προσευχῶν, ἢ τῆς ἐκμαθήσεως τῶν ψαλμῶν προφασίζομενος προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, οὗτος ἀφοριζέσθω, ἢ νηστευέτω (21) ἑβδομάδα μίαν.

β Εἰ τις ἐλέγχοιτο ἐπὶ πταίσματι μετὰ ἀγάπης, καὶ μὴ καταδέχοιτο τὸν ἐλεγχον, μετὰ πάσης εὐλαθείας παρακαλῶν, καὶ αἰτῶν συγγνώμην ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησε, καὶ αὐτὸς ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

γ Εἰ τις συγγνώ τιμι ἀμάρτημα, καὶ μὴ διορθώσεται αὐτόν, ἢ ἐλέγξει (22) ἐν εἰρήνῃ μετὰ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ, ἀλλ' ἐν λύπῃ, ὡς θριαμβεύων μᾶλλον τὸν ἀδελφόν, ἢ θεραπεύων τὸν αἴτιον τῆς ἀμαρτίας, καὶ αὐτὸς συναφοριζέσθω τῷ ἐλεγχομένῳ ἐπὶ τῷ ἀμαρτήματι ἑβδομάδας δύο, ἐπειδὴ ὡς ἐχθρὸς, καὶ οὐχ ὡς ἀδελφὸς ἠλεγξεν.

δ' Εἰ τις ὑβρίζει ἢ ἀντιλέγει, ἐπιτασσομένους παρὰ ἀδελφοῦ τὰ κατὰ δύναμιν (23), καὶ μὴ ὑπακούει μετὰ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ χαρᾶς, ὡς πληροφορῶν αὐτόν, ὁμοίως ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

ε' Εἰ τις ἀργολογοῖ ἢ εὐτραπελεύοιτο, μὴ φυλάσσωσιν μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου καὶ τῶν Εὐαγγελίων, καὶ αὐτὸς ἀφοριζέσθω (24) ἑβδομάδα μίαν.

⁷⁸ Psal. cxl, 4.

(21) Illud, ἢ νηστευέτω, deest in Colbertino.

(22) Codex Colb. διορθώσεται αὐτόν, ἢ ἐλέγξων. Mox idem ms. τὸν αἴτιον, *auctorem*. Editi et Reg. primus τὸ αἴτιον, *causam*. Subinde idem ille liber

PŒNÆ.

1 Si quis integra corporis valetudine precari, aut psalmos ediscere neglexerit, excusans excusationes in peccatis ⁷⁸, is a reliquorum consortio segregetur, aut jejuset hebdomadam unam.

2 Si quis cum charitate objurgatur ob aliquod erratum, nec tamen objurgationem susceperit, summa cum reverentia rogans et exposcens, ut delictorum sibi venia detur, is quoque a cummunitate separetur hebdomadam unam.

3 Si quis peccatum alicujus cognitum habuerit, neque correxerit ipsum, aut redarguerit in pace cum charitate Christi, sed cum tristitia ac molestia, quasi magis triumphet de fratre, quam curet peccati auctorem, is etiam **527** hebdomadas duas a cæteris sejungatur una cum eo qui fuit in peccato deprehensus: quandoquidem velut hostis, non ut frater corripuit.

4 Si quis quæ facere possit, a fratre jussus, eum afficiat contumelia, aut contradicat, neque morem gerat cum omni in Christo gaudio, tanquam qui præfidens in suo abundet sensu, similiter hebdomadam unam segregator.

5 Si quis inaniter garriat, aut sit facetiis deditus, non servans cum timore ac tremore doctrinam beati Apostoli et Evangeliorum, is quoque ipse ab aliis separetur hebdomadam unam.

antiquus *διήλεγξεν*.

(23) Unus ms. τὸ κατὰ δύναμιν.

(24) Codex Colb. καὶ οὗτος ἀφοριζέσθω.

- 6 Si quis præter *etiam* et *non*, aliud jusjurandum A 5' Εἴ τις πλὴν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ, ἄλλον ὀμνυεὶ ὄρκον, καὶ αὐτὸς ἀφορίζεσθω (25) ἑβδομάδα μίαν.
- 7 Si quis quempiam deliquisse fratrem conscius est, idque ei advenienti exprobraverit, veluti traducendi causa, ipse similiter veluti nulla miseratione commotus, et alienis malis lætatus, a cæteris segregetur hebdomadam unam.
- 8 Si quis quempiam peccasse conscius est, eumque videt id indifferenter ferentem, nec cum cordis contritione ac multis lacrymis Dominum placantem, adhortetur et admoneat ipsum, ut agat pœnitentiam, et pœnitentiæ ostendat opera. Quod si his factis neglexerit suam salutem, separetur prorsus qui est ejusmodi a communitate. *Nam modicum fermentum totam massam B corrumpit*⁷⁹, ut vir sanctus dixit.
- 9 Si quis exeat citra necessaria negotia, ac circumcumeat intempestive, segregator qui hujusmodi est, ut quiescant domi pedes ejus, sicut scriptum est⁸⁰.
- 10 Si quis irascatur temere, nec actutum fratrem a se tristitia affectum consoletur, ut peccatum quod in ipsum peccavit, condonet sibi, ipse similiter segregator hebdomadam unam.
- 11 Si quis fuerit a fratre contumelia affectus, et a communitate rogatus, peccatum non condonarit, recordatus ejus qui dixit: *Si quis adversus aliquem habet querelam: sicut et Christus donavit*⁸¹: et ipse pariter a cæterorum consortio segregetur hebdomadam unam.
- 12 Si quis egrediatur e monasterio non accepta benedictione, aut non dimissus ab archimandrita cum precalione, a cæteris sejungatur.
- 13 Si quis possidet aliquid in monasterio, aut extra monasterium, cæterorum privetur consortio.
- 14 Si quis conjungens se cum aliquo, cogitat e monasterio egredi ob aliud quoddam malum, sit excommunicatus.
- 15 Si quis ex cubiculorum præfectis invenit **528** aliquem turbas excitantem, aut colloquentem in dormitorio, et non ejicit ipsum extra cætum, ipse careat benedictione.
- 16 Si quis careat benedictione castigationis gratia et ex contemptu se non excusarit, et acceperit benedictionem, a cæteris sejungatur.
- 17 Si quis apponit quidpiam in mensa aut sibi ipsi,
- ζ' Εἴ τις συγγνώ τινι ἀδελφῶ πταίσαντι (26), καὶ μετὰ τὸ παρελθεῖν ὀνειδίξει, ὡς παραδειγματίζων, καὶ αὐτὸς ὡς ἀσυμπαθὴς καὶ ἐπιχαιρέκακος ἀφορίζεσθω ἑβδομάδα μίαν.
- η' Εἴ τις συγγνώ τινι ἀμάρτημα, καὶ ὄρᾳ αὐτὸν ἀδιαφόρως φέροντα, καὶ μὴ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ πολλῶν δακρῶν ἐξιλεούμενον τὸν Κύριον, παρακαλεῖτω καὶ ὑπομιμνησκέτω αὐτὸν μετανοεῖν, καὶ ἐπιδείκνυσθαι ἔργα μετανοίας. Εἴ δὲ τούτων γινομένων ἀμελοῖη τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, χωριζέσθω ὁ τοιοῦτος τῆς συνοδίας παντελῶς. Μικρὰ γὰρ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ, κατὰ τὸν εἰπόντα ἄγιον.
- θ' Εἴ τις προέρχοιτο παρὰ τὰς ἀναγκαίας χρείας, περιάγων ἀκαίρως, ἀφορίζεσθω ὁ τοιοῦτος, ἵνα ἡσυχάζωσιν ἐν οἴκῳ οἱ πόδες αὐτοῦ, καθὼς γέγραπται.
- ι' Εἴ τις ὀργισθῆ (27) εἰκῆ, καὶ μὴ παραχοῆμα παρακαλέσῃ τὸν ἀδελφὸν ὃν ἐλύπησεν, ὅπως ἀφῆ αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν ἣν ἤμαρτεν εἰς αὐτὸν, ἀφορίζεσθω καὶ αὐτὸς ἑβδομάδα μίαν.
- ια' Εἴ τις ὑβρισθεῖη παρὰ ἀδελφοῦ, καὶ παρακληθεῖς ὑπὸ τῆς συνοδίας, μὴ συγχωρήσῃ (28) τὸ ἀμάρτημα, μνημονεύσας τοῦ λέγοντος: Ἐάν τις πρὸς τινα ἔχη μομφήν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἔχαρίσατο, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἀφορίζεσθω ἑβδομάδα μίαν.
- ιβ' Εἴ τις (29) ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου, μὴ λαβὼν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθεῖς ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινωνητος.
- ιγ' Εἴ τις κέκτηται τι ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἔξω τοῦ μοναστηρίου, ἔστω ἀκοινωνητος.
- ιδ' Εἴ τις συνδυάζει (30) μετὰ τινος ἐπὶ τὸ ἀναχωρήσαι τοῦ μοναστηρίου ἐφ' ἑτέρῳ τινὶ κακῷ, ἔστω ἀκοινωνητος.
- ιε' Εἴ τις τῶν ἀρχικουניתῶν εὕρισκει τινὰ ταρασσοντα ἢ διαλεγόμενον ἐν τῷ κουνίῳ, καὶ μὴ ἐκβάλλει αὐτὸν ἔξω τοῦ χοροῦ, αὐτὸς γενέσθω ἀπευλογίας.
- ισ' Εἴ τις γένηται ἀπευλογίας ἐνεκεν παιδείας, καὶ καταφρονήσας μὴ ἀπολογήσῃται, καὶ λάβῃ εὐλογίαν, ἀφορίζεσθω.
- ιδ' Εἴ τις παρατιθεῖ τι (31) ἐν ταῖς τραπέζαις ἢ ἑαυ-

⁷⁹ Galat. v, 9. ⁸⁰ Prov. viii, 11 ⁸¹ Coloss. iii, 13.

(25) Unus ms. ὁμοίως ἀφορίζεσθω.

(26) Reg. primus συγγνώ πταίσμα τι. Alius ms. ἐπὶ πταίσματι.

(27) Codex Colb. Εἴ τις ὀργισθεῖη. Mox idem ms. παρακαλέσῃ. Editi παρακαλέσει.

(28) Codex Colb. μὴ συγχωρήσῃ. Editi συγχωρήσει. Mox idem ms. ἔχοι μομφήν, καθὼς ὁ Κύριος ἔχαρίσατο.

(29) Quæ sequuntur Epitimia in vulgatis post Constitutiones monasticas posita sunt: sed ea conjungere libuit, idque non sine causa, cum in Reg.

primo conjungantur cæteris cum hoc titulo generali: Τοῦ αὐτοῦ [Βασιλείου] καὶ ὅσα ἐπιτίμια, *Ejusdem* [Basilii] *epitimia quæcunque reperiri potuerunt*. Vere autem an falso tribuantur Basilio, more nostro in Præfatione expendimus.

(30) Editi et Colb. Εἴ τις ἰδιάζει. Reg. primus συνδυάζει.

(31) Vocuia τι addita est ex antiquis duobus libris. Statim mss. nostri aut ἀπὸ εὐλογίας, aut ἀπ' εὐλογίας. Editi uno verbo ἀπευλογίας.

- τῷ, ἢ ἄλλῳ, μὴ ἐπιτραπείς παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρι- A
του, γενέσθω ἀπευλογίας.
- ιθ' Εἴ τις ἄνευ μαφορίου ποιῆ ἔργον ἐν οἰκηθῆποτε
τόπῳ, γενέσθω ἀπευλογίας.
- ιβ' Εἴ τις συντυγχάνει τῷ ἐρχομένῳ ξένῳ ἢ ἰδίῳ (32),
μὴ ἐπιτραπείς παρὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἐκτὸς τῶν
ἐντετυπωμένων, γενέσθω ἀπευλογίας.
- κ' Εἴ τις ἄσῃ ἀπὸ ἀδελφοῦ τι καὶ ἀποκρύψει, γενέσθω
ἀπευλογίας.
- κα' Εἴ τις, μὴ λαθὼν εὐλογίαν ἐσθίει (33) ἄνευ παιδείας
ῶν, ἀφοριζέσθω.
- κβ' Εἴ τις, οὐχ αἰρῆ εὐλογίαν εἰς τὸν ὄρδινον αὐτοῦ,
γενέσθω ἀπευλογίας· εἰ δὲ χρείας, ἔνεκεν οὐχ
ἔφθασεν, ἀπολόγησάσθω.
- κγ' Εἴ τις εὐρεθῆ τὴν νύκτα ἰδιάζων μετὰ τινος, ἢ τὸν B
τόπον ἀλλάσων, ὅπου κοιμᾶται, παρὰ γνώμην τῶν
ἐντετυπωμένων, ἀφοριζέσθω.
- κδ' Εἴ τις ἐμβαλλει ἑαυτὸν εἰς ἄλλο ἔργον, μὴ ἐπι-
τραπείς, γενέσθω ἀπευλογίας.
- κε' Εἴ τις ἀλλάσῃ τι μετὰ τινος, ἢ χαρίζεται παρὰ
γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γενέσθω ἀπευλογίας.
- κς' Εἴ τις ἐσπέρας μετὰ τὸ Πάτερ ἡμῶν εὐρεθῆ ὁμιλῶν,
ἀφοριζέσθω.
- κζ' Εἴ τις τῶν ὑγιαίνοντων κοιμᾶται ἔξω τοῦ εὐ-
κτηρίου, ἔστω ἀφορισμένος.
- κη' Εἴ τις ἐν τραπέζῃ ἐσθίων φλυαρεῖ, ἐγειρέσθω εἰς
προσευχὴν.
- κθ' Εἴ τις γένηται ἀπευλογίας, καὶ λυπηθεῖς ἀντικαι- C
δεύσει τὸν παιδεύσοντα, ἢ ἀντιλέγων μὴ κατα-
δέξεται, ἀφοριζέσθω. Εἰ δὲ λέγοι ἀδίκως παιδεύε-
σθαι, γνωρίζεσθω τὴν αἰτίαν τῷ ἀρχιμανδρίτῃ,
καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζόμενον καταδεχέσθω (34).
- λ' Εἴ τις ἔχει πρὸς τινα λύπην, καὶ καταφρονῶν μὴ
διαλλάσσεται πρὸ τῆς ὑπηρεσίας, ἢ λέγει (35) τὴν
αἰτίαν τῷ ἀρχιμανδρίτῃ, ἢ τῷ ἀρχικουνίτῃ, ἀφ-
οριζέσθω.
- λα' Εἴ τις ἐν ἡμέρᾳ προσφορᾶς κωλύει ἑαυτὸν τῆς
κοινωνίας (36) παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου,
γενέσθω ἀπευλογίας.
- λβ' Εἴ τις ἀπὸ Γραφῶν φιλονείκως διαλέγεται, γενέ-
σθω ἀπευλογίας· εἰ δὲ παραγγελθεὶς ἐπιμένει, ὡς
ἀπειθῆς (37) καὶ ἀνυπότακτος ἀφοριζέσθω.
- λγ' Εἴ τις πλύνει ἢ ἐτέρου ἢ ἑαυτοῦ ἱμάτιον παρὰ
γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γενέσθω ἀπευλογίας.
- λδ' Εἴ τις ἀπολιμπάνεται τῶν τραπεζῶν, μὴ εἰρηκῶς
τὴν αἰτίαν, μενέτω ἄσιτος.

(32) Sic Regii primus et tertius. Codex Colb. τοῖς ἐρχομένοις ξένοις ἢ ἰδίῳις· quæ scriptura, si cui ita libet, et ipsa quoque admitti potest. Editi τῶν ἐρχομένων ἢ ξένων ἢ ἰδίων.

(33) Editi Εἴ τις μὴ λάθοι εὐλογίαν, καὶ ἐσθίει. Reg. primus ut in contextu.

(34) Editi et Colb. καὶ τοῦ Παύλου ὀριζόμενον καταδεχέσθω. Regii duo mss. ita ut edidimus.

aut alteri : si non permissum fuerit ipsi ab archimandrita, privetur benedictione.

18 Si quis absque capituli velamine opus facit in quocunque loco, privetur benedictione.

19 Si quis non data ab archimandrita facultate, cum aliquo externo accedente, aut cum aliquo contubernali colloquitur, exceptis iis, quorum hoc munus est, expers sit benedictionis.

20 Si quis abstulerit aliquid a fratre, et occulta- verit, careat benedictione.

21 Si quis cum nulli pœnæ addictus sit, edit tamen non accepta benedictione, segregator a cæteris.

22 Si quis benedictionem ordine suo non receperit, careat benedictione : sin autem necessitate cogente non occurrit, excuset se.

B 23 Si quis inveniatur noctu privatim cum aliquo degens, vel locum ubi dormit commutans præter voluntatem præpositorum, cæterorum pri- vetur consortio.

24 Si quis absque permissu intrudit se in opus aliud, privetur benedictione.

25 Si quis permutet aliquid cum aliquo, aut quid- piam largiatur præter sententiam archiman- dritæ, expers sit benedictionis.

26 Si quis vesperi post *Pater noster* inveniatur colloquens, aliorum privetur societate.

27 Si quis ex iis qui integra sunt valetudine, dor- mit extra oratorium, sit ab aliis sejunctus.

28 Si quis in mensa comedens nugatur, adigatur ad orandum.

C 29 Si quis caruerit benedictione, et ægre ferens vicissim redarguerit redarguentem, aut contra- dicens morem non gesserit, separetur a cæteris. Quod si dixerit redargui se immerito, causam notam faciat archimandritæ, et quod ab ipso statutum fuerit, sequatur.

30 Si quis sit cuiquam offensus, et id contemnens non reconcilietur ante ministerium : nisi dicat causam archimandritæ aut cubiculorum præ- fecto, sejungatur a cæteris.

31 Si quis in die oblationis removerit se a commu- nione præter sententiam archimandritæ, ex- pers sit benedictionis.

32 Si quis ex Scripturis contentiose disputat, ca- reat benedictione : si vero commonitus perse- veret, velut inobsequens et contumax, cætero- rum privetur consortio.

D 33 **529** Si quis lavet aut alterius aut suam ve- stem præter voluntatem archimandritæ, careat benedictione.

34 Si quis absit a mensis, non dicta causa, ma- neat jejunos.

(35) Vir doctissimus Combefisius legendum pu- tat, εἰ μὴ λέγει, nec immerito ; nisi dicas particu- lam μὴ subaudiendam esse ex illis quæ proxime præcedunt, μὴ διαλλάσσεται.

(36) Editi κωλύσει ἑαυτὸν ταῖς κοινωνίαις. At Regii duo mss. ut in contextu,

(37) Sic mss. nostri, non ut editi, in quibus il- lud, ἀπειθῆς καὶ, desideratur.

- 35 Si quis aliquid perdiderit, et hoc non invento, rem minime declararit archimandritæ, privetur benedictione.
- 35 Si duo simul familiarem inter se consuetudinem habere comperiantur, et commoniti non secesserint, sint a cæteris segregati, donec corrigantur.
- 37 Si quis vesperi non accesserit ad *Pater noster*, absque causa aliqua, is precari pergat, donec omnes dormierint.
- 38 Si quis in tempore communionis fratri alicui offensus, ei pacem non dederit, sit excommunicatus.
- 39 Si quis amovet fratrem ab ordine ministerii, exceptis iis, quorum hoc munus est, careat benedictione.
- 40 Si quis noverit fratrem, qui clam secedere e monasterio velit, et non declararit archimandritæ, aut præfectis, a cæteris separetur.
- 41 Si quis surgit de mensa præter voluntatem archimandritæ, insistat precationi usque ad tempus lucernarum.
- 42 Si quis post communionem egreditur de ministerio, quousque omnes acceperint benedictionem, citra humanam necessitatem, solus seorsum comedat.
- 43 Si quis in causa est cur aliquis benedictione careat intempestive, ipse careat benedictione.
- 44 Si quis inventus fuerit loquens per cellas, exceptis iis qui eas occupant, aut etiam hesychastis, sit benedictionis expers.
- 45 Si quis facetias loquatur, aut inaniter garriat, privetur benedictione.
- 46 Si quis inventus fuerit detrahens cuiquam aut aliquos detrahentes audiens, et non increpans ipsos, aut non indicans archimandritæ, una cum ipsis excommunicetur.
- 47 Si quis repertus fuerit in horto loquens cum aliquo, aut repetens psalmos, aut dormiens, exceptis operariis et præpositis, careat benedictione.
- 48 Si quis ierit ad janitoris ædes sine permissu præpositorum, privetur benedictione: si vero ierit ad custodiæ locum, cæterorum privetur consortio.
- 49 Si quis dederit foris aliquid aut acceperit, præter voluntatem archimandritæ, a cæteris separetur.
- 50 Si quis præter præpositos, alicui ex peregrinis accedentibus obviam factus, cum eo **530** col-
- λεῖ. Εἴ τις τι ἀπολέσει, καὶ μὴ εὐρῶν αὐτὸ, μὴ ἀναγγεῖλη (38) τῷ ἀρχιμανδρίτῃ, γενέσθω ἀπευλογίας.
- λς. Ἐὰν εὐρεθῶσι δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεχῶς πλησιάζοντες ἀλλήλοις, καὶ παραγγελλθέντες μὴ χωρίζονται, ἔσονται ἀφορισμένοι, ἕως διορθώσονται.
- λζ. Εἴ τις ἐσπέρας μὴ φθάσῃ εἰς (39) τὸ Πάτερ ἡμῶν, ἐκτὸς τινος αἰτίας, στηκέτω εἰς προσευχὴν, ἕως ἂν πάντες κοιμηθῶσιν.
- λη. Εἴ τις, ἐν τῷ καιρῷ τῆς κοινωνίας λύπην ἔχων πρὸς τὸν ἀδελφόν, μὴ δῶ αὐτῷ εἰρήνην, ἔστω ἀφορισμένος.
- λθ. Εἴ τις μεθιστᾷ τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὀρδίνου τῆς ὑπηρεσίας, ἐκτὸς τῶν ἐγγεχειρισμένων τὴν φροντίδα, γενέσθω ἀπευλογίας.
- μ. Εἴ τις γινῶ ἀδελφόν λάθρα ἀναχωρῆσαι θέλοντα τοῦ μοναστηρίου, καὶ μὴ μηνύσῃ τῷ ἀρχιμανδρίτῃ, ἢ τοῖς προϊστάσι (40), ἀφοριζέσθω.
- μα. Εἴ τις ἐγείρεται τῆς τραπέζης παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, στηκέτω εἰς προσευχὴν ἕως τοῦ λυχνικοῦ.
- μβ. Εἴ τις μετὰ τὴν κοινωνίαν ἐξέρχεται τῆς ὑπηρεσίας, ἕως πάντες λάβωσιν εὐλογίας, ἐκτὸς ἀνθρωπίνης ἀνάγκης, καθ' ἑαυτὸν (41) ἐσθιέτω.
- μγ. Εἴ τις ποιεῖ τινα ἀπευλογίαν γενέσθαι ἀκαιρως, αὐτὸς γενέσθω ἀπευλογίας.
- μδ. Εἴ τις εὐρεθῆ λαλῶν εἰς τὰ κέλλια, ἐκτὸς τῶν ἐνοικούντων αὐτὰ (42), ἢ τῶν ἡσυχαστῶν, γενέσθω ἀπευλογίας.
- μ. Εἴ τις εὐτράπελα λαλῶν ἢ ἀργολογῶν, γενέσθω ἀπευλογίας.
- μς. Εἴ τις εὐρεθῆ καταλαλῶν τινος, ἢ ἀκούων καταλαλούντων τινῶν, καὶ μὴ ἐπιτιμῶν αὐτῷ, ἢ μηνύων τῷ ἀρχιμανδρίτῃ, σὺν αὐτῷ ἀφοριζέσθω.
- μζ. Εἴ τις εὐρεθῆ εἰς τὸν κῆπον λαλῶν μετὰ τινος, ἢ δευτερῶν ψαλμοῦς (43), ἢ κοιμώμενος, ἐκτὸς τῶν ἐργαζομένων, ἢ τῶν ἐντετυπωμένων, γενέσθω ἀπευλογίας.
- μη. Εἴ τις ἐξέλθοι εἰς τὸ ὀστιάριον μὴ ἐπιτραπέις ἐκ τῶν ἐν τετυπωμένων, γενέσθω ἀπευλογίας. εἰ δὲ εἰς τὸ φρούριον (44) ἐξέλθοι, ἀφοριζέσθω.
- μθ. Εἴ τις διδοῖ ἔξω τι, ἢ λαμβάνει, παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἀφοριζέσθω.
- ν. Εἴ τις συντυχῶν ὀμιλήσει τινὶ (45) τῶν ὑποστρεφόντων ξένων, πλὴν τοῦ δοῦναι τὴν εἰρήνην, ἐκτὸς

(38) Editi et Colb. αὐτὸ μὴ ἀναγγεῖλη. At Regii duo mss. ἀναγγεῖλη. Mox duo mss. συνεχῶς πλησιάζοντες. Vox συνεχῶς aberat a vulgatis.

(39) Voculam εἰς addidi ex Colbertino. Haud longe addidimus quoque particulam ἂν ex duobus codicibus.

(40) Editi et Colb. ἢ τοῖς προϊστάσι. Reg. primus ἢ τοῖς ἡσυχασταῖς, aut hesychastis.

(41) Sic Reg. primus Editi καθ' ἑαυτοῦ.

(42) Veteres duo libri τῶν ποιούντων, *exceptis iis, qui construunt ipsas*. Editi τῶν ἐνοικούντων. Aliquanto post editi καταλαλῶν τινος. Unus ms. τινος. Statim, ubi bis legitur αὐτῷ, utroque in loco legi oportere αὐτοῖς obscurum non est.

(43) Editi δεύτερος ψάλλον. At mss. tres δευτερῶν ψαλμοῦς.

(44) Antiqui duo libri εἰς τὸ θυρώριον.

(45) Vox τινὶ addita est ex libris veteribus.

τῶν ἐντετυπωμένων, γενέσθω ἀπευλογίας.

να' Εἰ τις ὀχλεῖ τῷ ἀρχιμανδρίτῃ προφάσει τῆς ἐφημερίας, πλὴν τοῦ κελλαρίου, ἢ τοῦ ἀρχιεβδομαρίου, γενέσθω ἀπευλογίας· ἵνα ἐκάστης ἐφημερίας ὁ ἀρχιεβδομάριος καὶ ὁ φροντιστὴς περὶ πάσης χρείας φροντίζωσιν ἐπιμελῶς, ἵνα μὴ τῷ κρίματι τῆς ἀμελείας συμπέσωσιν.

νβ' Εἰ τις ἀκαιρῶς ἔρχεται εἰς τὸ ἐψητήριον ἢ εἰς τὸ κελλάριον ἐκτὸς τῶν ἐντετυπωμένων καὶ τῶν φροντιζόντων τῆς εὐταξίας, γενέσθω ἀπευλογίας.

γγ' Εἰ τις ἐξυπνισθεὶς παρὰ τινος λυπηθῆ ἔν τῷ καιρῷ τῆς ὑπηρεσίας ἢ τοῦ ἀναγνώσματος, ἀφοριζέσθω.

νδ' Εἰ τις περισσῶς μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τὴν μετὰ τὰ ὄρθρινά εἰσέρχεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ἐκτὸς τῶν ἡσυχαστῶν καὶ τὴν φροντίδα ἐγκεχειρισμένων, γενέσθω ἀπευλογίας.

νε' Εἰ τις παρὰ γνώμην τοῦ νοσοκόμου εἰσελθὼν ἀναπαύει εἰς τὸ (46) νοσοκομεῖον, γενέσθω ἀπευλογίας· εἰ δὲ θλίβεται ἢ ἀρρώσται, δηλοῦτω πρῶτον τῷ νοσοκόμῳ.

νς' Εἰ τις τῶν κακουμένων ἀλλάσσει τόπον, ὅπου κοιμάται, παρὰ γνώμην τοῦ νοσοκόμου, ἀφοριζέσθω.

νζ' Εἰ τις τῶν τετυπωμένων ὑπηρετῶν (47) ἐν τῷ νοσοκομείῳ παρατιθεῖ τι ἀδελφῷ παρὰ γνώμην τοῦ νοσοκόμου, γενέσθω ἀπευλογίας.

νη' Εἰ τις τῶν ἀρρώστων εὐρεθῆ καταλλάσσει παρὰ γνώμην τοῦ νοσοκόμου, ἢ τινος τῶν ὑπηρετούντων, γενέσθω ἀπευλογίας.

νθ' Εἰ τις εὐρεθῆ, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γράφων τινὲ ἢ δεχόμενος γράμματα, ἔστω ἀφορισμένος.

ξ' Εἰ τις πέμπει τινὲ εὐλογίαν, ἢ δεχεται τι ποτε, παρεκτὸς τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γενέσθω ἀπευλογίας.

ΕΠΙΤΙΜΙΑ Εἰς τὰς ΚΑΝΟΝΙΚΑΣ.

α' Ἡ ὀμόσασα τὸν τυχόντα ὄρκον ἀφοριζέσθω ἐβδομάδας δύο.

β' Ἡ βλασφημῆσασά τινα τῶν πρεσβυτίδων τῶν πεπιστευμένων διατυποῦν τὰ ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

γ' Ἡ κατὰ ἀπούσης ἀδελφῆς κρυφῆ λέγουσά τι σκοπῆ τοῦ διαβάλλειν αὐτῶν, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

δ' Ἡ ὑβρίσασά τινα ὕβριν τὴν τυχοῦσαν ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

ε' Ἡτις εὐρίσκεται (48) ψιθυρίζουσα ἄλλη ἐκτὸς τῶν πρεσβυτίδων τῶν πεπιστευμένων διακονεῖν, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

(46) Reg. primus εἰσελθὼν ἀναπέσῃ εἰς τὸ.

(47) Veteres duo libri ὑπηρετεῖν. Alia ejusdem generis multa omitto, quæ si ascriberem, frustra tempus terere mihi viderer.

A loquatur, excepto quod del pacem, sit benedictionis expers.

51 Si quis molestus est archimandritæ prætextu operæ per vices suscipiendæ, excepto cellario, aut archihebdomario, sit benedictionis expers: ut archihebdomarius, qui cuique vici præest, et procurator habeant sedulam curam rerum quarumlibet necessariarum, ne in iudicium negligentiae incidant.

52 Si quis intempestive venit in culinam aut cellarium, præter præpositos et disciplinæ curatores, privetur benedictione.

53 Si quis expergefactus ab aliquo in tempore ministerii aut lectionis, ægre ferat, a cæteris segregetur.

B 54 Si quis sine causa post visitationem matutinam ingreditur in valetudinarium, præter hesychastas et præter eos quorum hoc officium est, careat benedictione.

55 Si quis præter voluntatem curatoris ægrotorum ingressus in valetudinarium, illic requiescit, careat benedictione: si vero afflicatur, aut ægrotat, indicet id prius valetudinarii præfecto!

56 Si quis male habentium mutat locum ubi dormit præter voluntatem illius, qui valetudinario præest, a cæterorum separetur consortio.

57 Si quis ex designatis ad serviendum in valetudinario, apponat quidquam fratri præter sententiam illius qui valetudinario præponitur, sit benedictionis expers.

C 58 Si quis ex ægrotantibus inventus fuerit quidpiam permutans præter voluntatem illius, qui valetudinario præficitur, aut alicujus ex designatis ad ministerium, careat benedictione.

59 Si quis inventus fuerit scribens aut recipiens litteras, excepto archimandrita, a cæterorum sejungatur societate.

60 Si quis mittit alicui munusculum, aut recipit quidpiam alicunde, præter archimandritam, careat benedictione.

EPITIMIA IN CANONICAS

1 Quæ juravit quodvis jusjurandum hebdomadas duas a cæteris segregetur.

2 Quæ maledixit alicui ex senioribus quæ rebus monasterii regendis præponuntur cæterarum privetur consortio hebdomadam unam.

D 3 Si qua quidpiam clanculam dicat adversus absentem sororem, eo consilio ut ei detrahat, cæterarum consortio privetur hebdomadam unam.

4 Quæ contumelia quavis aliquam affecerit a cæteris separetur hebdomadam unam.

5 **531** Si qua alia præter anus quibus credita administratio est comperitur susurrare, a cæterarum societate removeatur hebdomadam unam.

(48) Hoc epitimium cum sequenti confunditur in vulgatis: sed in Reg. primo alterum ab altero distinguitur.

- 6 Quæ, nulla cogente necessitate, intempestivum colloquium serens futiliter garril, sejungatur a cæteris hebdomadam unam.
- 7 Quæ facetias loquitur, aut indecore ridet, segregator hebdomadam unam.
- 8 Quæ ministerii sui opus peragens et necessario negotio occupata, cum proxima colloquetur utendo aut clamore, aut temerario sermone, sejungatur a cæteris hebdomadam unam.
- 9 Quæ defendit eam quæ condemnata est ob aliquod erratum, ab iis quibus post prævium examen administratio et cura rerum demandata est, simul cum ea quam defendit a reliquarum consortio segregetur hebdomadas duas.
- 10 Quæ cum aliquo ex iis qui foris accedunt collocuta fuerit, priusquam fuerit ei data facultas ab ea cui concredita cura est in omni disciplinæ auctoritate, segregetur a cæteris hebdomadam unam.
- 11 Quæ reperta fuerit murmurans ob rerum necessariorum angustias, aut ob laborem operum, cæterarum consortio privetur hebdomadam unam.
- 12 Quæ refragatur præcepto earum quibus rerum commissa est cura, segregetur a cæteris per unam hebdomadam.
- 13 Quæ contemptim, non autem quiete et silentio, implet præceptum, cæterarum consortio privetur hebdomadam unam.
- 14 Quæ exquisite ornare se velit, semel atque iterum commonefacta, coram præfecto redarguatur.
- 15 Quæ citra sententiam illarum quibus commissa est rerum cura ad matrem aut sororem abierit, segregetur hebdomadam unam.
- 16 Quæ movens oculos modo malo proximam affecerit molestia, a cæteris separetur hebdomadam unam.
- 17 Quæ post absolutas synaxes cum aliqua externa muliere confabulatur, separetur hebdomadas duas.
- 18 Quæ ab uno opere ad aliud opus transit sine jussu eorum qui rerum curam habent a cæterarum consortio removeatur hebdomadam unam.
- 19 Quæ epitimium rejecerit, aut quæ contradicit, aut murmurat, utilitatem sibi ipsi ex correctione accessuram non agnoscens, a cæteris segregetur hebdomadas duas.
- α' Ἦτις χωρὶς ἀναγκαίας χρείας ἄκαιρον ὀμιλίαν προβαλλομένη ἀργολογεῖ, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- β' Ἦτις εὐτράπελα φθέγγεται, ἢ γέλωτα ἀπρεπῆ, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- γ' Ἦτις ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διακονίας οὔσα, καὶ ἀναγκαίαν χρείαν ἔχουσα, ὀμιλήσει τῇ πλησίον ἢ μετὰ κραυγῆς ἢ θρασυλογίας (49), ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- δ' Ἦτις ἀντέχεται τῆς ἐπικαταγινωσκομένης ἐπὶ πταίσματι παρά (50) τῶν μετὰ δοκιμασίας οἰκονομεῖν καὶ διατυποῦν πεπιστευμένων, συναφοριζέσθω ἐκείνη ἢ ἀντέχεται ἐβδομάδας δύο.
- ε' Ἦτις τινὶ τῶν ἔξωθεν ἐπεισερχομένων ὀμιλήσει, πρὶν ἐπιτραπῆ παρά τῆς τὴν φροντίδα ἐμπεπιστευμένης ἐν πάσῃ ἐξουσίᾳ εὐταξίας, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ια' Ἦτις εὐρίσκοιτο γογγύζουσα ἐν τῇ στενοχωρίᾳ τῶν πρὸς τὴν χρείαν, ἢ ἐν τῷ καμᾶτῳ τῶν ἔργων, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ιβ' Ἡ ἀντιπίπτουσα τῷ προστάγματι τῶν πεπιστευμένων τὴν φροντίδα ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ιγ' Ἡ καταφρονητικῶς, μετὰ δῆθεν ἡσυχίας μὴ πληροῦσα (51) τὸ ἐπίταγμα ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ιδ' Ἡ θέλουσα καλλωπιζέσθαι, μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν, ἐπὶ τοῦ προεστῶτος ἐλεγχέσθω.
- ιε' Ἡ ἄνευ γνώμης τῶν πεπιστευμένων τὴν φροντίδα εἰς μητέρα ἢ εἰς ἀδελφὴν ἀπελθοῦσα, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ισ' Ἡ ἐννεύσασα ὀφθαλμούς (52) σχήματι πονηρῷ λυποῦσα τῇ πλησίον, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ισθ' Ἡ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῶν συνάξεων ὀμιλοῦσά τινι τῶν ἔξω γυναικῶν ἀφοριζέσθω ἐβδομάδας δύο.
- ιθ' Ἡ ἀπ' ἔργου εἰς ἕτερον ἔργον μεταβαίνουσα χωρὶς ἐπιταγῆς τῶν ἔχόντων (53) τὴν φροντίδα ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.
- ιθ' Ἦτις τὸ ἐπιτίμιον ἀποβάλλοιεν (sic), ἢ ἀντιλέγει, ἢ γογγύζει, μὴ γνωρίζουσα τὸ ἑαυτῆς ὄφελος ἐν τῇ διορθώσει, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδας δύο.

CAPITA CONSTITUTIONUM.

- 1 Quod precatio omnibus anteponenda est.
- 2 De cogitationibus cohibendis ac moderandis, et quod corpus malum non est, ut quidam putaverunt.
- 3 **532** Quod non oportet cum mulieribus incaute colloqui.

(49) Editi et Colb. ἢ θρασυλογίας. Reg. primus ἢ θρασὺς λαλεῖ.

(50) Virgula in vulgatis posita fuerat ante vocem παρά· sed eam inde sustuli, fidem codicis Colbertini secutus.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.

- α' Περὶ τοῦ δεῖν τὴν εὐχὴν προτιθέσθαι πάντων.
- β' Περὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἐπιστάσεως, καὶ ὅτι οὐ κακὸν τὸ σῶμα, ὡς τινες ὑπειλήφασιν.
- γ' Ὅτι οὐ δεῖ τὰς τῶν γυναικῶν συντυχίας ἀφυλάκτως ποιεῖσθαι.

(51) Codex Colb. μὴ πληρώσασα.

(52) Idem ms. ὀφθαλμούς. Editi ὀφθαλμοῦ. Ultima septem epitimia in Reg. primo non inveniuntur.

(53) Editi et Colb. τῶν ἔχόντων· sed forte pro ἔχόντων legendum est ἔχουσῶν.

- δ' Ὅτι δεῖ τῆ δυνάμει τοῦ σώματος μετρεῖν τὴν ἐγκρά-
τειαν· καὶ ὅτι καλὸν καὶ ἔννομον ἢ τοῦ σώματος ἐρ-
γασία.
- ε' Ὅτι προσήκει τὸν ἀσκητὴν ἔργα ἐπιτηδεύειν τὰ πρέ-
ποντα.
- ς' Ὅτι οὐ χρὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφυλάκτως συνδια-
τρέβειν τὸν ἀσκητὴν.
- ζ' Ὅτι οὐ χρὴ συχνὰς καὶ ἀβασανίστους ποιῆσθαι τὰς
προόδους.
- η' Ὅτι οὐ χρὴ τοῖς ἀστατοῦσι τῶν ἀσκητῶν μεταδι-
δῆναι θάρσους καὶ παρρησίας, ἀλλὰ καὶ τούτους φυ-
λάττεσθαι.
- θ' Ὅτι κλήρου ἢ προστασίας ἀδελφῶν οὐδαμῶς ἐφίε-
σθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν.
- ι' Ὅτι οὐ χρὴ πρὸς κενοδοξίαν βλέποντα ζηλοῦν τὰ
καλά.
- ια' Περὶ εὐκαιρίας λόγων.
- ιβ' Ὅτι οὐ χρὴ πρὸς εὐτραπέλειαν βλέπειν τὸν ἀσκητὴν.
- ιγ' Περὶ πραότητος, καὶ τῆς ἀγάπης συνίστα-
ται.
- ιδ' Περὶ φρονήσεως.
- ιε' Περὶ πίστεως καὶ ἐλπίδος.
- ισ' Περὶ ταπεινοφροσύνης.
- ις' Κατὰ πόσους τρόπους οἱ πονηροὶ λογισμοὶ συνίσταν-
ται.
- ιη' Πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ κανονικοὺς.
- ιθ' Ὅτι χρὴ τὸν ἀσκητὴν βεβαίᾳ κρίσει προσιέναι τῇ
ἀσκήσει, καὶ περὶ ὑπακοῆς.
- κ' Ὅτι οὐ χρὴ τὰς πρὸς τοὺς βιωτικούς συγγενεῖς μετα-
διώκειν ὁμιλίαν, ἢ τὰ ἐκείνων φροντίζειν.
- κα' Ὅτι οὐ δεῖ τῆς πνευματικῆς ἀδελφότητος ἀποκό-
πτεσθαι.
- κβ' Περὶ ὑπακοῆς πληρέστερον.
- κγ' Ὅτι καὶ τὰ εὐτελῆ τῶν ἔργων μετὰ πολλῆς προθυ-
μίας αἰρεῖσθαι προσήκει τὸν ἀσκητὴν.
- κδ' Ὅτι οὐ χρὴ τιμὰς καὶ πρεσβείας ἐπιζητεῖν τὸν ἀσκη-
τὴν.
- κε' Περὶ τῆς κατὰ τὰ βρώματα ἀτυφίας καὶ ἀπλότη-
τος.
- κς' Ὅτι τὸν πρὸς τὸ τελεῖον βλέποντα οὐδὲν ἢ πρόοδος
παραβλάψαι δύνησεται.
- κς' Ὅτι οὐ χρὴ ἀσχολίας ἔχειν τὸν ἀσκητὴν.
- κη' Ὅτι χρὴ τὸν προϊστάμενον πατρικῆ εὐνοίᾳ τὰ κατὰ
τοὺς ὑπηκόους οἰκονομεῖν.
- κθ' Ὅτι οὐ χρὴ ἐταιρίας δύο ἢ τριῶν ἀδελφῶν ἐν συσ-
τήματι ἀσκητικῶ γενέσθαι.
- λ' Ὅτι οὐ χρὴ ἐνδυμάτων ἐκλογὴν ἐπιζητεῖν τὸν ἀσκη-
τὴν.
- λα' Ὅτι δεῖ τὸν προϊστάμενον ἀνάλογα τῆς τοῦ σώματος
δυνάμεως ὀρίζειν τὰ ἐπιτεταγμένα· καὶ περὶ τῶν
ἀποκρυβόντων τὴν ἑαυτῶν δύναμιν.
- ιβ' Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἀδελφοὺς λυπεῖσθαι, τῶν ἀσθε-
νεστέρων φειδοῦς ἀξιουμένων.
- ιγ' Ὅτι οὐ χρὴ τοὺς προϊστάμενους τοῖς ἀποστατοῦσι τοῦ
οἰκείου ἀθροίσματος ἀσκηταῖς παρρησίας μεταδιδό-
ναι, ἢ τούτους εἰς κοινωνίαν βίου δέχεσθαι.
- A 4 Quod oportet abstinentiam corporeis viribus me-
tiri ; et quod corporis labor, bona res est et
legitima.
- 5 Quod convenit ascetam in congruis operibus
exercitari.
- 6 Quod non convenit ascetam cum omnibus homi-
nibus incaute sermocinari.
- 7 Quod non oportet crebro et temere egredi.
- 8 Quod ascetis instabilibus confidentia ac loquendi
libertas danda non est, imo vero quod hi vi-
tandi sunt.
- 9 Quod non convenit ut asceta ingredi in clerum,
aut fratribus præfici unquam cupiat.
- 10 Quod non convenit bona æmulari ob vanam
gloriam.
- B 11 De idoneo ad loquendum tempore.
- 12 Quod non convenit ascetam ad facetias respi-
cere.
- 13 De mansuetudine, et quomodo charitas con-
stituatur.
- 14 De prudentia.
- 15 De fide et spe.
- 16 De humilitate.
- 17 Quot modis nascantur pravæ cogitationes.
- 18 Ad canonicos in communi viventes.
- 19 Quod oportet ascetam firmo iudicio accedere
ad asceticam vitam, et de obedientia.
- 20 Quod non oportet sectari colloquia cum cogna-
tis sæculo addictis, aut illorum res curare.
- C 21 Quod non oportet a spirituali fraternitate rese-
cari.
- 22 De obedientia uberius.
- 23 Quod asceta vilia etiam opera debet multa cum
alacritate suscipere.
- 24 Quod non convenit honores ac dignitates re-
quiri ab asceta.
- 25 De frugalitate ac simplicitate in alimentis.
- 26 Quod qui respicit ad perfectionem, nihil lædi
possit egrediendo.
- 27 Quod asceta non debet privata negotia habere.
- 28 Quod oportet præfectum paterna benevolentia
res ac negotia subditorum dispensare.
- D 29 Quod non addecet in instituto ascetico duorum
aut trium fratrum esse sodalitiū.
- 30 Quod non convenit ut asceta delectum vestium
expetat.
- 31 Quod debet præfectus viribus corporis sua man-
data accommodare : et de iis qui vires suas
occultant.
- 32 Quod non debent fratres tristitia affici, cum
levamenti aliquid affertur debilioribus.
- 33 Quod non debent præfecti ascetis, qui suum
ipsorum conventum deserunt loquendi liber-
tatem dare, aut ipsos admittere ad vitæ commu-
nitatem.

34- Quod non oportet ascetam in societate degen- A λδ' Ὅτι οὐ χρὴ τὸν ἐν συστήματι πολιτευόμενον
 tem, quidquam rerum terrenarum privatim ἀσκητὴν ἰδίᾳ τι κεκτῆσθαι τῶν ὑλικῶν.
 possidere.

MONITUM.

533 Adnotavimus non unam omnium sententiam esse de *Asceticorum* scriptore. Alii *Ascetica* omnia Basilio Magno tribuunt : alii aliquam eorum partem ei tribuere satis habent, sed ita tamen, ut omnes in eo conveniant, quod *Constitutionum monasticarum* Basilium Magnum auctorem faciant. De quibus omnibus satis fuse in Præfatione (n. 27) disputamus, ubi privatim ostendere conati sumus, si quid in *Asceticis* pro suspecto habendum sit, eam suspicionem maxime in *Constitutiones monasticas* injici debere (34).

(34) Chr. Frid. Matthæi *Lectionum Mosquensium* t. II, p. 37. Scholium edidit Theodori Studitæ, sæculi noni scriptoris, in hæc Basilii *Ascetica*. Quod cum pro eorum ἀθεντία non parum facere videatur, illud hic sistimus cum interpretatione nostra. EDIT.

Θεοδώρου ἡγουμένου τοῦ Στουδίου Σχόλιον εἰς τὰ μερικά Ἀσκητικά τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ὅτι γνήσιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὸ παρὸν σύνταγμα, δῆλον μὲν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρος τῆς ὑψηγορίας, τοῦ τε εἶδους τῆς φράσεως· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ συνεπιπέτειν ταῖς τῶν ἄλλων Ἀσκητικῶν ἐννοίαις τε καὶ λέξεσιν, ὡς μὴ δοκεῖν τι ἄλλο τῶ καὶ μικρὸν γούν ἐπεσκεμμένως ἀναγινώσκοντι ἢ θάτερον ἐν θατέρῳ διεξέρχασθαι. Ὅτι δὲ ἐκεῖνα τοῦ Πατρὸς, τίς ἀντερῆσει ἢ ὅς τυφλώττοι κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος τὴν κακίαν; Οἶμαι γὰρ τινὰς, δοιμυττομένους τῶ ἀκριβασμῶ τῆς διδασκαλίας, προσλαβόντας τε ἐπίκουρον τῆς ἀυθαδείας τὸ εἰπεῖν τινὰ τῶν ιστοριογράφων παρὰ τισιν ἀμφιβάλλεσθαι, ῥιψοκιδύνας νόθα αὐτὰ φάναι. Οἱ δ' αὐτοὶ μοι δοκοῦσι καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολήν, τὴν τε Πέτρου δευτέραν, Ἰωάννου τε τὴν Ἀποκάλυψιν, ἐτέρας τε Καθολικὰς, πρὸς συγγράμμασι τισι πατρικαῖς, ἐπειδὴ ὁμοίως ἀμφιβάλλονται, ἀμφιβάλλεσθαι. Ἀλλ' εἰ τὸ δεύτερον ἀσεβές, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ πρότερον, ἢ δὴ ἀποδεδειγμένων παρὰ τῆ Ἐκκλησία ἀμφοτέρων, καὶ οὐδαμῶς τοῦ ἀμφιβόλου χώρον ἔχοντος ἐτι; Εἰ δὲ τὸν Θεολόγον μὴ ὑπομνηματίσαι φήσωσιν, ἢ ἐπιπολαιῶς ἀνέγων, ἢ συνιέντες κακουργοῦσι. Νομοθεσίαι γὰρ μοναστῶν, ἠνίκα φησὶν, ἐγγραφοὶ τε καὶ ἄγραφοι, τι ἄλλο ἢ πάντως γε ταῦτα δηλοποιεῖται; Ἀπόδειξις δὲ καὶ ἐξ ἐτέρας θεωρίας. «Ὁ γὰρ λέγει Βασίλειος ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς, τὰ ἱερὰ γράμματα παρὰ τῶν γονέων μεμαθηκέναι, φησὶ Γρηγόριος, τὰ μὲν δὴ πρῶτα παρὰ τῶ πατρὶ σπαργανοῦνται τε καὶ διαπλάττεται.» Εὐροὶ δ' ἂν τις καὶ τὸν ὄσιον Θεοδόσιον πρὸς τισιν ἄλλοις κεχρησθαι αὐτοῖς, ὡς δηλοῖ ὁ περὶ αὐτοῦ Βίος. Πρὸς τίνα δ' αὐ ἄρα ἐμελλον ἕτερον ἐπερωτῶν τὰ καθ' ἡμᾶς οἱ πάλαι ἐπικρωτηκότες μονάζοντες; ἢ τίνος ἦν ἄλλου ἐν τηλικαύτῃ ἐξουσία νομοθετεῖν, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν σωτηρίας τὴν περὶ αὐτὰ πραγματεῖαν συστήσασθαι, ὡς μὴδ' εἶναι ἄλλως σχεδὸν βαδίζειν ἀπταιστώως τὴν κατὰ Θεοῦ πορείαν ἢ ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν ὑψηγήσεως; Ἡ τοίνυν δῶσιν ἰσοῤῥοπα ἕτερα Ἀσκητικά, ὡς ἐκεῖνων ὄντων τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καίπερ οὐδ' οὕτως ἄλλος εἴη Βασίλειος, διὰ τὸ ἰσοῤῥουαμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φθέγματος, ἢ μὴ, καὶ οὐ βουλόμενοι, πάντως καταδέξονται τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι. Ἰστέον δὲ, ὡς τὰ μὲν ἄλλα τὰ καθόλου Ἀσκητικά εἴρηται, ταῦτα δὲ τὰ μερικά, Ἐδεῖ γὰρ τὸν λαμπτήρα τοῦ κόσμου πρὸς ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ἀκτίσι τῶν διδασκμάτων καταυγάζοντα τὴν ὑφ' ἡλίον πᾶσαν φωτίσαι ἡμᾶς

καὶ τοῖσδε τοῖς δυοῖ συγγράμμασιν.

«*Theodori Studitæ Scholium in particularia Ascetica Magni Basilii.* Præsens opusculum genuinum esse Basilii Magni fetum, cum ipse magniloquentiæ character, tum etiam genus dictionis manifeste produnt. Idem etiam evincit hujus cum aliis *Asceticis* tanta, sive sensa sive etiam verba spectes, similitudo, ut vel leviter attendenti non tam diversa opera quam alterum alterius explanatio esse videantur. Quis porro *Ascetica* illa, nisi per-versa mente ultro cæcutiat, sancto Patri abjudicaverit? Quæ quidem spuritatis temere non nullos arguisse novi, motos, ut opinor, hinc perspicacitatis ambitione, inde historiographi alicujus auctoritate, illa a quibusdam in dubiorum numero haberi scribentis, suoque testimonio spuritatis assertorum confirmantis audaciam. Consequens autem videtur ut iidem pro dubiis habeant Epistolam ad Hebræos, secundam Petri, Joannis Apocalypsim, aliasque Epistolas Catholicas, siquidem de illis etiam in quorundam Patrum scriptis ambigitur. Si hoc autem impium, quomodo non impium erit *Ascetica* Basilio abjudicare, quando quidem et de illis et de supradictis opusculis apostolicis litem solvit Ecclesiæ auctoritas, utraque recipiendo? Quod si dicant nullam a Theologo *Asceticorum* fieri mentionem, vel superficie tenus illum legisse, vel ultro mentiri se produnt. Quid enim aliud apud Gregorium innunt *regulæ monachorum scriptæ et non scriptæ*? Suppetit etiam alia probandi ratio. «Quod autem dicat Basilius in *Ascetis (sunt verba Gregorii)*, se a parentibus suis sacras litteras didicisse, certe a patre suo primis elementis imbutus est et informatus.» Ad hæc notum est divum Theodosium, præter quosdam alios, *Asceticis* usum fuisse, ut ex illius Vita colligere licet. At vero, quem alium de institutis nostris consulere potuissent antiqui monachi? Cujus erat tanta auctoritate leges statuere, sacramque illam legislationem quasi fundamentum salutis ponere, ita ut, nisi quis illa duce usus fuerit, non potuerit aliter via quæ est secundum Deum ambulare? Exhibeant ergo nobis alia *Ascetica* nostri æqualia, Magnoque illa Basilio ascribant (quanquam nec sic exsurget alius Basilius, eamdem vim ingenii eumdemque stylum referens): si non, vel invitati *Ascetica* nostra Basilii esse confitebuntur. Porro notandum est, alia *Ascetica* esse generalia; hæc autem, particularia. Hoc enim mundi sidus, aliis præceptorum suorum radiis totam quæ sub sole est terram illuminans, nos singulariter his saltem duobus opusculis illustrare debuit.»